សាកលវិទ្យាល័យភូមិន្ទនីតិសាស្ត្រ និងវិទ្យាសាស្ត្រសេដ្ឋកិច្ច

Université Royale de Droit et des Sciences Economiques

Royal university of Law and Economics

សារណាបញ្ចប់ការសិក្សា

ភស្តុតាងក្នុងរឿងក្តីព្រហ្មទណ្ឌ

ស្រាវជ្រាវចាប់ពីថ្ងៃទី២៣ ខែមីនា ឆ្នាំ២០២២ ដល់ថ្ងៃទី២៣ ខែឧសភា ឆ្នាំ២០២២

ស្រាវជ្រាវដោយ

និស្សិតឈ្មោះ លោក **ខុម ឫទ្ធី**

កញ្ញា **ទូច ស្រីនាថ**

សាស្ត្រាចារ្យណែនាំ

លោក ជួន ម៉ុនធី

ថ្នាក់បរិញ្ញាបត្រ **នីតិសាស្ត្រ**

ជំនាន់ទី ២២

ឆ្នាំចូលរៀន ២០១៨

ឆ្នាំសរសេរសារណា ២០២២

សេចក្ដីថ្លែងអំណរគុណ

យើងខ្ញុំទាំងពីរនាក់ឈ្មោះ **ខុម ឫទ្ធី** និង **ទូច ស្រីនាថ** ជានិស្សិតថ្នាក់បរិញ្ញាបត្រ ផ្នែកនីតិសាស្ត្រ ឆ្នាំទី៤ ជំនាន់ទី ២២ ក្រុម **L4B1** ក្នុងឆ្នាំសិក្សា ២០១៨~២០២២ នៃសកលវិទ្យាល័យភូមិន្ទនីតិសាស្ត្រ និងវិទ្យាសាស្ត្រសេដ្ឋកិច្ច។ យើងខ្ញុំសូមសម្ដែងនូវការថ្លែងអំណរគុណ និងកតញ្ញូតាធម៌ដឹងគុណយ៉ាងជ្រាលជ្រៅបំផុតដល់អ្នកដែលបានជួយ ជ្រោមជ្រែង ទំនុកបម្រុង និងយកចិត្តទុកដាក់ដល់រូបយើងខ្ញុំកន្លងមក។

សូមគោរពលំឱនកាយវាចាចិត្ត សម្ដែងនូវការដឹងគុណយ៉ាងជ្រាលជ្រៅជូនចំពោះ៖

- លោកឪពុក **ម៉ែន សុទ្ធា** និងអ្នកម្ដាយ **មូ លក្ខណា**
- លោកឪពុក **សែម សុគាន់** និងអ្នកម្ដាយ **មាឃ សំណាង**

ដែលលោកទាំងពីរបានផ្ដល់កំណើតដល់កូនៗ និងបានជម្នះគ្រប់ឧបសគ្គ ខិតខំចិញ្ចឹមបីបាច់ថែរក្សារូបកូនចាប់តាំងពីកុមារភាពរហូតដល់ធំពេញវ័យ ព្រមទាំងអប់រំទូន្មាន ប្រៀនប្រដៅ ទំនុកបម្រុង ទាំងផ្នែកស្មារតី និង សម្ភារៈ ដល់រូបកូនចាប់តាំងពីថ្នាក់បឋមសិក្សា ឈានដល់បញ្ចប់ការសិក្សាថ្នាក់បរិញ្ញាបត្រ ប្រកបដោយភាពជោគជ័យ និងជាទីមោទនភាពយ៉ាងក្រៃលែងដល់រូបយើងខ្ញុំ។

សូមថ្លែងអំណរគុណចំពោះ ឯកឧត្ដមសាកលវិទ្យាធិការ **លុយ ចណ្ណា** ព្រមទាំងលោក/លោកស្រីសាកលវិទ្យាធិការរង ព្រឹទ្ធបុរស ព្រឹទ្ធបុរសរង សាស្ត្រាចារ្យគ្រប់ជំនាញ និងបុគ្គលិក ទាំងអស់នៃសាកលវិទ្យាល័យភូមិន្ទនីតិសាស្ត្រ និងវិទ្យាសាស្ត្រសេដ្ឋកិច្ច ដែលបានខិតខំប្រឹងប្រែងអស់កម្លាំងកាយចិត្ត ផ្ដល់ចំណេះដឹង និងជួយអប់រំណែនាំ តម្រង់ទិសដល់រូបយើងខ្ញុំ អាចយកចំណេះដឹងដែលទទួលបានទាំងនេះទៅចូលរួមចំណែកអភិវឌ្ឍន៍សង្គមជាតិរបស់យើងឲ្យកាន់តែមានភាពរីកចម្រើនទៅមុខ។

លោកសាស្ត្រាចារ្យ **ជួន ម៉ុនធី** ដែលជាសាស្ត្រាចារ្យដ៏ឆ្នើម និងជាសាស្ត្រាចារ្យគំរូប្រកបដោយព្រហ្មវិហារធម៌ គុណធម៌ សីលធម៌ លោកគ្រូបានដឹកនាំបង្ហាត់បង្ហាញពីគំនិត និងវិធីសាស្ត្រល្អៗទាក់ទងនឹងប្រធានបទ រួមទាំងការចំណាយពេលវេលាដ៏មានតម្លៃរបស់លោកគ្រូ តាំងពីដើមរហូតដល់បញ្ចប់ការសិក្សាស្រាវជ្រាវនេះ។

ចុងក្រោយយើងខ្ញុំទាំងពីរនាក់ពិតជាមិនអាចបំភ្លេចបាននូវគុណូបការៈដ៏ធំធេងនេះបានឡើយ ហើយសូមប្រសិទ្ធិពរជ័យជូនលោកឪពុក អ្នកម្ដាយ ឯកឧត្ដម លោកគ្រូ អ្នកគ្រូ ឱ្យមានសុខភាពល្អជាពិសេសទទួលបាននូវជោគជ័យគ្រប់ភារកិច្ច ហើយសូមឱ្យជួបតែពុទ្ធពរទាំងបួនប្រការគឺ អាយុ វណ្ណៈ សុខៈ ពលៈ កុំបីឃ្លៀងឃ្លាត ឡើយ។

អារម្ភកថា

នៅក្នុងសារណាបញ្ចប់ការសិក្សាក្រោមប្រធានបទ **ភស្តុតាងក្នុងរឿងក្តីព្រហ្មទណ្ឌ** នេះ គឺជាប្រធានបទមួយដែលត្រូវបានស្រាវជ្រាវដោយយើងខ្ញុំ **ខុម ឫទ្ធី** និង **ទូច ស្រីនាថ** ជានិស្សិត ជំនាញនីតិសាស្ត្រ ជំនាន់ទី២២ នៃសាកលវិទ្យាល័យភូមិន្ទនីតិសាស្ត្រ និងវិទ្យាសាស្ត្រសេដ្ឋកិច្ច ក្រោមការដឹកនាំរបស់សាស្ត្រាចារ្យ **ជួន ម៉ុនធី** ។

សារណានេះពិតជាមានសារៈសំខាន់ណាស់សម្រាប់និស្សិតនីតិសាស្ត្រដូចយើងខ្ញុំ ក្នុងការសិក្សាស្វែងយល់ឱ្យកាន់តែស៊ីជម្រៅ និងចងក្រងទុកជាឯកសារ។ យើងខ្ញុំពិតជាមានសេចក្តីសោមនស្សរីករាយយ៉ាងខ្លាំងក្នុងការចំណាយនូវកម្លាំងកាយចិត្ត ពេលវេលា និងធនធានផ្ទាល់ខ្លួន ដើម្បីរៀបចំចងក្រងនូវកិច្ចការនៃសារណាមួយនេះឱ្យលេញចេញជារូបរាងឡើង ព្រោះកិច្ចការមួយនេះបានធ្វើឱ្យខ្ញុំចេះធ្វើកិច្ចការស្រាវជ្រាវយ៉ាងសកម្មដែលបានបង្កើតនូវចំណេះដឹងមូលដ្ឋាន បណ្តុះគំនិតប្រាជ្ញា និងមានការយល់ដឹងកាន់តែច្បាស់ អំពីប្រធានបទមួយនេះ។

យើងខ្ញុំសង្ឃឹម និងរំពឹងទុកជាមុនថា កិច្ចការមួយនេះនឹងក្លាយទៅជាប្រយោជន៍សម្រាប់មិត្តៗនិស្សិតទាំងឡាយ ក៏ដូចជាសិស្សានុសិស្សជំនាន់ក្រោយ ដោយចូលរួមក្នុងការបង្កើននូវ ចំណេះដឹងបន្ថែម ទ្រឹស្តីបែបវិទ្យាសាស្ត្រនៃភស្តុតាង ជាមូលដ្ឋានដើម្បីឈានទៅដល់ការអនុវត្តជាក់ស្តែងក្នុងការងារ ការកំណត់ទៅលើសញ្ញាណនៃភស្តុតាង ការវាយតម្លៃទៅលើភស្តុតាង ការបង្ហាញ និងផ្ទៀងផ្ទាត់ទៅលើភស្តុតាងនៅក្នុងប្រព័ន្ធយុត្តិធម៌។

ក្រុមយើងខ្ញុំជឿជាក់ថាកំហុសនៅតែអាចកើតមានឡើងដោយពុំអាចជៀសរួចនោះឡើយ អាស្រ័យហេតុដូចនេះ យើងខ្ញុំសូមការខន្តីអភ័យទោសចំពោះកំហុសខុសឆ្គងដែលនឹងអាចកើតមានឡើងដោយប្រការណាមួយពីសំណាក់សាស្ត្រចារ្យ លោកគ្រូ អ្នកគ្រូ និងមិត្តនិស្សិតទាំងអស់ ក្នុងការទទួលយកនូវការរិះគន់ក្នុងន័យស្ថាបនា និងកែលំអរ។

ជាចុងក្រោយ យើងខ្ញុំសូមជូនពរដល់អ្នកមានគុណទាំងឡាយ ឯកឧត្តមសាកលវិទ្យាធិការ សាកលវិទ្យាធិការរង ប្រធានកិច្ចការស្រាវជ្រាវ សាស្ត្រាចារ្យណែនាំ សាស្ត្រចារ្យ និងបុគ្គលិកទាំងអស់ នៃសាកលវិទ្យាល័យភូមិន្ទនីតិសាស្ត្រ និងវិទ្យាសាស្ត្រសេដ្ឋកិច្ច ឱ្យជួបតែសេចក្តីសុខចម្រើន សុខភាពមាំមួន និងសូមជួបតែពុទ្ធពរទាំងបួនប្រការគឺ៖ អាយុ វណ្ណៈ សុខៈ ពលៈ កុំបីឃ្លៀងឃ្លាត។

មាតិកា

ទំព័រ

សេចក្តីផ្តើម ១

ជំពូកទី១៖

គោលការណ៍ទូទៅនៃភស្តុតាង

ផ្នែកទី១៖ គោលការណ៍គ្រឹះនៃភស្តុតាង ៣

កថាខណ្ឌទី១៖ និយមន័យនៃភស្តុតាង ៣

កថាខណ្ឌទី២៖ សញ្ញាណទូទៅនៃភស្តុតាង ៤

២.១. ព្រឹត្តការណ៍ ៤

២.២. ការដាក់បន្ទុក និងការដោះបន្ទុក ៤

២.៣. បន្ទុកនៃភស្តុតាង ឬកាតព្វកិច្ចនៃការបង្ហាញភស្តុតាង ៥

២.៣.១. ខ្លឹមសារទូទៅចំពោះបន្ទុកភស្តុតាង ៥

២.៣.២. បន្ទុកភស្តុតាងក្នុងដំណាក់កាលស៊ើបអង្កេត ៦

កថាខណ្ឌទី៣៖ គោលបំណងនៃភស្តុតាង ៧

កថាខណ្ឌទី៤៖ គោលការណ៍នៃភស្តុតាង ៧

៤.១. គោលការណ៍សច្ចភាពនៃភស្តុតាង ៨

៤.២. គោលការណ៍ជឿទុកចិត្តរបស់ចៅក្រម ៩

៤.២.១. ខ្លឹមសាររួមនៃគោលការណ៍ជឿទុកចិត្តរបស់ចៅក្រមទៅលើអង្គហេតុ ៩

៤.២.២. គោលការណ៍ជឿទុកចិត្តដោយសេរីរបស់ចៅក្រមទៅលើអង្គហេតុ ១០

៤.៣. គោលការណ៍សច្ចអារណ៍នៃនិទោស ១០

៤.៣.១. ដំណាក់កាលចោទប្រកាន់ ១១

៤.៣.២. កំហុសត្រូវបានរកឃើញ ១១

៤.៣.៣. ត្រូវដកការចោទប្រកាន់ ១២

កថាខណ្ឌទី៥៖ ទម្រង់នៃភស្តុតាង ១៣

៥.១. មូលដ្ឋានគ្រិះនៃការចាត់ថ្នាក់ទៅលើទម្រង់នៃភស្តុតាង ១៣

៥.១.១.ទម្រង់នៃការចោទប្រកាន់ ១៣

៥.១.២.ទម្រង់ដែលជាប្រភពនៃព័ត៌មាន ១៤
៥.១.៣. ទម្រង់នៃអង្គហេតុគ្រឹះ ១៥
៥.២. ប្រភេទនៃភស្តុតាង ១៦
៥.២.១. ភស្តុតាងផ្ទាល់ ១៧
៥.២.២. ភស្តុតាងប្រយោល ១៧
៥.២.៣. ភស្តុតាងទស្សនៈ ១៧
៥.២.៤. ភស្តុតាងបង្ហាញ ១៨
៥.២.៥. ភស្តុតាងដែលបានដឹង ឮត ៗគ្នា ១៨
៥.២.៦. ភស្តុតាងដាក់បន្ទុក ១៨
៥.២.៧. ភស្តុតាងដោះបន្ទុក ១៨
៥.២.៨. ភស្តុតាងប្រវេសនីយ ១៨
៥.៣. ទម្ងន់របស់ទម្រង់នីមួយៗនៃភស្តុតាង ១៨
៥.៣.១ ទម្ងន់នៃភស្តុតាងផ្ទាល់ ១៨
៥.៣.២. ទម្ងន់នៃភស្តុតាងប្រយោល ១៩
៥.៣.៣. ទម្ងន់នៃភស្តុតាងបន្ទាប់បន្សំ ១៩
ផ្នែកទី២ ៖ ប្រភពនៃភស្តុតាង ឬប្រព័ន្ធភស្តុតាង ១៩
កថាខណ្ឌទី១៖ ការបំភ្លឺរបស់សាក្សី ១៩
១.១. ប្រភេទបុគ្គលដែលអាចក្លាយជាសាក្សី ២២
១.២. សិទ្ធិ និងកាតព្វកិច្ចរបស់សាក្សី ២៣
១.២.១. សិទ្ធិនានារបស់សាក្សី ២៣
១.២.២. កាតព្វកិច្ចរបស់សាក្សី ២៦
១.២.៣. សមត្ថភាពរបស់សាក្សី ២៧
១.២.៤. សាក្សីមានកាតព្វកិច្ចនិយាយតែការពិត ២៨
១.៣. ការបំភ្លឺនានារបស់សាក្សីដែលមានអាយុតិចឬកុមារ ២៨
១.៤. ការសន្និដ្ឋាន និងយោបល់របស់សាក្សី ២៩
កថាខណ្ឌ២៖ ការបំភ្លឺរបស់ជនរងគ្រោះ ៣០

២.១. ខ្លឹមសាររួមនៃការបំភ្លឺរបស់ជនរងគ្រោះ ៣០
២.២. កម្មវត្ថុនៃការបំភ្លឺរបស់ជនរងគ្រោះ ៣០
២.៣. ឥទ្ធិពលពីខាងក្រៅរបស់ជនរងគ្រោះ ៣២
២.៤. ឥទ្ធិពលផ្ទាល់ដែលលេចចេញពីជនរងគ្រោះ ៣៣
២.៤.១. ករណីជនរងគ្រោះស្លាប់ ៣៣
២.៤.២. ករណីជនរងគ្រោះជាកុមារមានអាយុតិច ៣៤
កថាខណ្ឌទី៣៖ ការបំភ្លឺរបស់ជនសង្ស័យ ៣៥
៣.១.ខ្លឹមសាររួមនៃការបំភ្លឺរបស់ជនសង្ស័យ ៣៥
៣.២. កម្មវត្ថុនៃការបំភ្លឺរបស់ជនសង្ស័យ ៣៦
កថាខណ្ឌទី៤៖ ការបំភ្លឺរបស់ជនជាប់ចោទ ៣៧
៤.១. ខ្លឹមសាររួមនៃការបំភ្លឺរបស់ជនជាប់ចោទ ៣៧
៤.២. កម្មវត្ថុនៃការបំភ្លឺរបស់ជនជាប់ចោទ ៣៨
កថាខណ្ឌទី៥៖ ភស្តុតាងជាវត្ថុ ឬវត្ថុតាង ៣៩
៥.១. អត្តិភាពពិសេសនៃភស្តុតាងជាវត្ថុ ៤០
៥.២. ប្រភេទនៃទ្រព្យនានាដែលជាកម្មវត្ថុនៃភស្តុតាងជាវត្ថុ ៤០
៥.២.១. ប្រភេទទ្រព្យដែលមិនអាចប្រគល់វិញ ៤១
៥.៣.២.ប្រភេទទ្រព្យដែលអាចប្រគល់វិញបាន ៤២
កថាខណ្ឌទី៦៖ សេចក្តីសន្និដ្ឋានរបស់អ្នកជំនាញ ឬការវាយតម្លៃរបស់អ្នកជំនាញ ៤៣
៦.១. កម្មវត្ថុនៃការបំភ្លឺ និងសេចក្តីសន្និដ្ឋានរបស់អ្នកជំនាញ..៤៣
៦.១.១. កម្មវត្ថុនៃការបំភ្លឺ និងសេចក្តីសន្និដ្ឋានរបស់អ្នកជំនាញ ៤៣
៦.១.២. ប្រភេទនៃការធ្វើកោសល្យវិច្ច័យ ៤៤
កថាខណ្ឌ៧៖ កំណត់ហេតុអង្កេត និងឯកសារសំណេរនានា ៤៥
៧.១. កំណត់ហេតុអង្កេត ៤៥
៧.២. ឯកសារសំណេរនានា ៤៦

ជំពូកទី២៖

នីតិវិធីនៃការប្រមូលភស្តុតាង និងការបង្ហាញភស្តុតាង

ផ្នែកទី១៖ ការស៊ើបអង្កេតស្រាវជ្រាវប្រមូលភស្តុតាង..៤៧
កថាខណ្ឌទី១៖ ការស៊ើបអង្កេតដោយមន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌..៤៧
១.១. ការស៊ើបអង្កេតបទល្មើសជាក់ស្ដែង...៤៧
១.១.១. ការចុះទៅកាន់ទីកន្លែងកើតហេតុ..៤៧
១.១.២. ការធ្វើកំណត់ហេតុរបស់មន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌...៤៧
១.១.៣. វិធាននៃការស៊ើបអង្កេតបទល្មើសជាក់ស្ដែង..៤៨
១.២. ការស៊ើបអង្កេតបឋមដោយមន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌..៥០
១.២.១. កំណត់ហេតុ ឬរបាយការណ៍របស់មន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌..៥០
១.២.២. តម្លៃកំណត់ហេតុ ឬរបាយការណ៍របស់មន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌..................................៥១
១.៣. ការរំលោភនីតិវិធី...៥១
១.៤. ការស្រាវជ្រាវ និងប្រមូលភស្តុតាងដោយតំណាងអយ្យការ..៥២
១.៤.១. ការចុះដល់កន្លែងកើតហេតុ..៥២
១.៤.២. ការចាត់ឲ្យស៊ើបអង្កេតបឋម..៥៣
១.៤.៣. ការចាត់ឲ្យស៊ើបសួរដោយតំណាងអយ្យការ...៥៣
កថាខណ្ឌទី២៖ ការស្រាវជ្រាវ និងប្រមូលភស្តុតាងដោយចៅក្រមស៊ើបសួរ...........................៥៥
២.១. ដំណើរការស៊ើបសួរ..៥៥
២.២. ការដាក់ឲ្យស្ថិតក្រោមការត្រួតពិនិត្យ...៥៦
២.២.១. ករណីគ្មានខ្លួន...៥៦
២.២.២. ករណីមានខ្លួន...៥៧
២.៣. ការឃុំខ្លួនបណ្ដោះអាសន្ន..៥៧
២.៤. ការសួរចម្លើយ និងការស្ដាប់ចម្លើយ..៥៨
២.៤.១. ការសួរចម្លើយជនត្រូវចោទ..៥៨
២.៤.២. ការស្ដាប់ចម្លើយដើមបណ្ដឹងរដ្ឋប្បវេណី...៥៨
២.៤.៣. ការស្ដាប់ចម្លើយសាក្សី..៥៩
២.៥. ការឆែកឆេរ និងការចាប់យកវត្ថុតាង...៥៩
២.៥.១. ការស្ដាប់ទូរស័ព្ទ...៦០

២.៦. ដីកាចាត់ឲ្យស៊ើបសួរជំនួស ៦០
២.៧. ដីកាសម្រេចឲ្យនៅក្រៅឃុំ..៦១
២.៧.១. ការដាក់ឲ្យស្ថិតនៅក្រោមការត្រួតពិនិត្យតាមផ្លូវតុលាការ..៦១
២.៨. ការបិទការស៊ើបសួរ ៦២
២.៨.១. ដីកាដំណោះស្រាយ ៦២
២.៨.២. ដីកាដំណោះស្រាយបញ្ជប់..៦៣
ផ្នែកទី២៖ ការបង្ហាញ និងការវាយតម្លៃភស្តុតាង..៦៣
កថាខណ្ឌទី១៖ ការបង្ហាញភស្តុតាង ៦៣
១.១. មធ្យោបាយនៃការបង្ហាញភស្តុតាង..៦៣
១.១.១. ភស្តុតាងដែលបង្ហាញតាមរយៈសាក្សី...៦៤
១.១.២. ការសារភាព...៦៤
១.១.៣. ការពិនិត្យគ្រប់មុខសញ្ញា..៦៤
១.២. លក្ខខណ្ឌនៃការបញ្ជាក់ភស្តុតាង និងការបង្ហាញភស្តុតាង..៦៥
១.២.១. វិមតិសង្ស័យត្រូវបានជាប្រយោជន៍ដល់ជនជាប់ចោទ ៦៥
១.២.២. ការផ្ទៀងផ្ទាត់ភស្តុតាង...៦៧
កថាខណ្ឌទី២៖ ការវាយតម្លៃទៅលើភស្តុតាង...៦៩
២.១. វិធីសាស្ត្រក្នុងការវាយតម្លៃលើភស្តុតាង...៦៩
២.១.១. លក្ខណៈក្នុងការវាយតម្លៃ ៧០
២.១.២. ការជឿជាក់ទៅលើភស្តុតាង ៧៣
២.២. ភស្តុតាងពេញលេញ ឬលក្ខណៈពេញលេញនៃភស្តុតាង ៧៣
២.២.១. លក្ខណៈគ្រប់គ្រាន់នៃភស្តុតាង...៧៤
២.៣. អានុភាពនៃការវាយតម្លៃលើភស្តុតាង..៧៥
២.៣.១. អានុភាពនៃការវាយតម្លៃដោយតំណាងអយ្យការចំពោះភស្តុតាង ៧៥
២.៣.២. អានុភាពនៃការវាយតម្លៃដោយចៅក្រមស៊ើបសួរចំពោះភស្តុតាង ៧៥
២.៣.៣. អានុភាពនៃការវាយតម្លៃក្នុងពេលជំនុំជម្រះ...៧៦
២.៣.៤. អានុភាពនៃការសម្រេចលើកលែងការចោទប្រកាន់..៧៦

២.៤. ការមោឃភាពចំពោះកិច្ចនៃនីតិវិធី..៧៦

២.៤.១. ការសម្រេចរបស់ចៅក្រមស៊ើបសួរ ដែលសភាស៊ើបសួរលើកមកជំនុំជម្រះ ៧៧

២.៤.២. ការបង្ហាញភស្តុតាងដាក់បន្ទុកក្នុងពេលសវនាការ ៧៧

២.៤.៣. បន្ទុកជាចម្លងរបស់ព្រះរាជអាជ្ញា ៧៧

២.៥. បន្ទុកបង្ហាញភស្តុតាងជាបន្ទាប់បន្សំ...៧៨

សេចក្តីសន្និដ្ឋាន..៧៩

អនុសាសន៍...៨០

ឯកសារយោង

ឧបសម្ព័ន្ធ

សេចក្តីផ្តើម

សេចក្តីផ្តើម

ព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា ជាប្រទេសប្រកាន់យករបបលទ្ធិប្រជាធិបតេយ្យសេរីពហុបក្ស ដោយគោរពសិទ្ធិមនុស្សដូចមានចែងក្នុងរដ្ឋធម្មនុញ្ញនៃអង្គការសហប្រជាជាតិ សេចក្តីប្រកាសជាសកលស្តីអំពីសិទ្ធិ និងកតិកាសញ្ញាព្រមទាំងអនុសញ្ញាទាំងឡាយដែលទាក់ទងទៅនឹងសិទ្ធិមនុស្ស សិទ្ធិនារី និងសិទ្ធិកុមារ។ ដូច្នេះហើយអាយុជីវិតរបស់មនុស្សម្នាក់ៗ ត្រូវបានធានាដោយច្បាប់ «ជនគ្រប់រូបមានសិទ្ធិរស់រានមានជីវិត មានសេរីភាព និងមានសន្តិសុខផ្ទាល់ខ្លួន»។ ក៏ប៉ុន្តែនៅក្នុងសង្គមនីមួយៗតែងតែមាននូវអំពើរំលោភបំពានទៅលើសិទ្ធិក៏ដូចជាអំពើដែលធ្វើឲ្យប៉ះពាល់ដល់ សន្តិសុខរបស់បុគ្គលនីមួយៗ ឬសង្គមដែលយើងកំណត់បានថាជាបទល្មើស។ ស្ថាប័នតុលាការ គឺជាអ្នកមានសិទ្ធិអំណាចដោះស្រាយ វែកញែក និងការផ្តន្ទាទោសទៅលើជនទាំងឡាយណាដែលបានប្រព្រឹត្តិនូវបទល្មើសដែលនាំឲ្យប៉ះពាល់ដល់អ្នកដ៏ទៃ ក៏ដូចជាសណ្តាប់ធ្នាប់សាធារណៈ។

មុននឹងឈានដល់ការចេញសេចក្តីសម្រេចរបស់តុលាការទៅលើរឿងក្តី ឬបទល្មើសណាមួយ មិនថា (បទឧក្រិដ្ឋ បទមជ្ឈិម ឬបទលហុ) តុលាការត្រូវពិនិត្យឲ្យបានគ្រប់ជ្រុងជ្រោយ នៅគ្រប់ដំណាក់កាល ដោយមានមូលដ្ឋានច្បាប់ច្បាស់លាស់ក្នុងការស្វែងរកយុត្តិធម៌។

ដោយក្នុងនោះដែរ **ភស្តុតាង** គឺបានដើរតួយ៉ាងសំខាន់ចំពោះកាតព្វកិច្ចក្នុងការដោះស្រាយរឿងក្តីនីមួយៗរបស់ស្ថាប័នតុលាការ ហើយច្បាប់ក៏បានកំណត់ឲ្យតុលាការអនុវត្តតាមនីតិវិធីក្នុងការប្រមូល ការពិនិត្យការវាយតម្លៃ និងទៅតាមឆន្ទានុសិទ្ធិរបស់ខ្លួន។ ដោយសង្កេតឃើញថា ភស្តុតាងពិតជាមានសារៈសំខាន់នៅគ្រប់រឿងក្តីទាំងអស់នេះហើយ ជាមូលហេតុដែលនាំឲ្យយើងខ្ញុំជានិស្សិតបរិញ្ញាបត្រនីតិសាស្ត្រ ឆ្នាំទី៤ ជំនាន់ទី២២ នៃសកលវិទ្យាល័យភូមិន្ទនីតិសាស្ត្រ និងវិទ្យាសាស្ត្រសេដ្ឋកិច្ច បានខិតខំធ្វើការស្រាវជ្រាវចងក្រងឡើងនូវសារណាមួយក្រោមប្រធានបទ "**ភស្តុតាងក្នុងរឿងក្តីព្រហ្មទណ្ឌ**" ទុកជាឯកសារដើម្បីជាប្រយោជន៏ដល់អ្នកសិក្សាគ្រប់កម្រិត និងសម្រាប់តម្រូវការផ្សេងៗ ព្រោះភស្តុតាងគឺមានភាពចាំបាច់ដល់ការដាក់បន្ទុក ឬដោះបន្ទុកចំពោះភាគីណាមួយនៅក្នុងរឿងក្តី ដើម្បីចេញសេចក្តីសម្រេច និងផ្តន្ទាទោសទៅលើជនល្មើសបទល្មើសប្រកបដោយសុក្រឹត្យ និងយុត្តិធម៌ព្រមទាំងផ្តល់នូវសំណងជម្ងឺចិត្តជូនជនរងគ្រោះឲ្យសមស្របទៅតាម ព្យសនកម្មដែលជនរងគ្រោះបានទទួល ជាពិសេសគឺដើម្បីការពារសណ្តាប់ធ្នាប់សង្គមឲ្យបានល្អប្រសើរ។

ដូចម្តេចដែលហៅភស្តុតាង? តើភស្តុតាងមានប្រភពមកពីណា? នៅក្នុងរឿងក្តីនីមួយៗ តើភស្តុតាងត្រូវបានប្រមូលផ្តុំ និងបង្ហាញឡើងយ៉ាងដូចម្តេច?

តាមរយៈការខិតខំប្រឹងប្រែងសិក្សាស្រាវជ្រាវកន្លងមកនេះ យើងខ្ញុំសូមឆ្លើយតប និងធ្វើការអត្ថិប្បាយបង្ហាញលម្អិត ទៅលើសំណួរ ក៏ដូចជាប្រធានបទមួយនេះឲ្យស៊ីជម្រៅដោយមានការបែងចែករចនាបទដូចខាងក្រោម៖

ជំពូកទី១៖ គោលការណ៍ទូទៅនៃភស្តុតាងក្នុងរឿងក្តីព្រហ្មទណ្ឌ

ជំពូកទី២៖ នីតិវិធីនៃការប្រមូល និងបង្ហាញភស្តុតាងក្នុងរឿងក្តីព្រហ្មទណ្ឌ

ជំពូកទី១៖
គោលការណ៍ទូទៅនៃភស្តុតាង
ផ្នែកទី១៖ គោលការណ៍គ្រឹះនៃភស្តុតាង
កថាខណ្ឌទី១៖ និយមន័យនៃភស្តុតាង

ភស្តុតាង គឺជាព្រឹត្តហេតុ ឬអង្គហេតុទាំងឡាយណាដែលអង្គហេតុទាំងនោះត្រូវបានកំណត់ដោយច្បាប់ទៅលើទម្រង់នីតិវិធីនានារបស់វា ដើម្បីធ្វើការបង្ហាញ ឬបដិសេធន៍ទៅលើព្រឹត្តការណ៏នៃបទល្មើសណាមួយបាន ដោយអង្គហេតុទាំងនោះបង្ហាញនៅការដាក់បន្ទុក ឃោរឃៅ ឬដោះបន្ទុកដោះសារចំពោះការទទួលខុសត្រូវរបស់បុគ្គល ហើយកំណត់ខ្ពស់ឬទាប និងធ្ងន់ឬស្រាលលើទំនួលខុសត្រូវរបស់បុគ្គលទាំងនោះទៀតផង[1]។ នេះបង្ហាញថា ភស្តុតាងគឺជាព្រឹត្តហេតុ ឬអង្គហេតុទាំងឡាយណាដែលទម្រង់នីតិវិធីនៃការបង្ហាញ អង្គហេតុទាំងនោះត្រូវបានកំណត់ដោយច្បាប់។ ទម្រង់នីតិវិធីនៃការបង្ហាញនេះបញ្ជាក់ឲ្យឃើញច្បាស់អំពីអំពើល្មើសណាមួយ ឬធ្វើឱ្យមានការបដិសេធចំពោះបទល្មើសណាមួយ ដោយអង្គហេតុបែបនេះវាបញ្ជាក់បាននូវការដាក់បន្ទុក ឬបដិសេធតាមរយៈនៃអំពើ ដែលមានលក្ខណៈឃោរឃៅ ឬលក្ខណៈដោះសារចំពោះការទទួលខុសត្រូវរបស់បុគ្គល ។ ជាពិសេស ទម្រង់នីតិវិធីក្នុងបង្ហាញនេះស្តែងបាននូវការកម្រិតអំពីស្ថានភាពនានានៃអំពើរបស់បុគ្គលដែលបានប្រព្រឹត្តនោះ ដោយអនុញ្ញាតឱ្យចៅក្រមអាចកំណត់កម្រិតស្ថានភាពនានាក្នុងការកំណត់ដាក់ទោសទាប ឬ ខ្ពស់បានទៀតផង។ តាមនិយមន័យនេះលោក "ហ្វាយនីតស្គី.អ៊ី.យា" (Fojnickij Ivanovich Jakovlevich) កើតនៅឆ្នាំ១៨៤៧ បានស្លាប់ឆ្នាំ ១៩១៣ ដែលជាអ្នកជំនាញខាងឧក្រិដ្ឋវិនិច្ឆ័យដ៏ល្បីល្បាញរបស់រុស្ស៊ីបានសរសេរថា៖ ដើម្បីលុបបំបាត់នូវភាពគ្រោះថ្នាក់ដល់ដំណើរការយុត្តិធម៌របស់តុលាការ ឬក៏យ៉ាងហោចណាស់ធ្វើឱ្យកាន់តែចុះខ្សោយទៅៗនៃភាពគ្រោះថ្នាក់ទាំងឡាយ ដោយសារតែមូលហេតុនៃភាពខុសឆ្គងម្តងម្កាល ឬការភាន់ច្រលំនៃការធ្វើសេចក្តីសម្រេចរបស់តុលាការ នោះចាំបាច់ត្រូវតែមានការគិតយ៉ាងល្អិតល្អន់ និងប្រកបដោយភាពរឹងមាំបំផុតទៅលើភស្តុតាង ដែលជាមធ្យោបាយដ៏រឹងមាំក្នុងការអះអាងរបស់តុលាការ។ ភស្តុតាងទាំងឡាយដែលមិនជឿទុកចិត្តបាន វាអាចនាំឲ្យតុលាការធ្វើសេចក្តីសម្រេចមានភាពខុសឆ្គងទៅតាមវិធីកុហកមួយដល់សាធារណៈជន។ គំនិតនេះមានន័យថា មិនត្រូវចាប់បង្ខំឲ្យមនុស្សមានកំហុសតាមតែទំនើងចិត្តរបស់តុលាការនោះទេ ប្រសិនបើបុគ្គលមិនអាចប្រព្រឹត្ត ឬក៏គ្មានការបញ្ជាក់ដោយភស្តុតាង។

ចរិតនៃការបង្ខំឲ្យមានទោសបែបនេះត្រូវបានឆ្លុះបញ្ចាំង ដោយគំនិតលោកសាណេកា (Licius Annaeus Sereka) អ្នកប្រាជ្ញបូរាណរ៉ូមកើតប្រហែល ៤ឆ្នាំមុនគ្រឹស្តសករាជ ហើយស្លាប់ក្នុងឆ្នាំ៦៥នៃគ្រឹស្ត

[1] មាត្រា ១ និងមាត្រា២៤នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ ឆ្នាំ២០០៧

សកវាជ យោងនេះបានសរសេរថា «កំហុសដែលកើតឡើងដោយការបង្ខំនៃឥទ្ធិពលពីខាងក្រៅណាមួយ កំហុសនោះពុំមែនជាអំពើចេតនារបស់បុគ្គលនោះទេ» ។

គំនិតរបស់លោកបានឆ្លុះបញ្ចាំងអំពីការកកើតនៃអង្គហេតុមួយបញ្ជាក់បាននូវខ្លឹមសារដោយឯករាជ្យ។

កថាខណ្ឌទី២៖ សញ្ញាណទូទៅនៃភស្តុតាង

២.១. ព្រឹត្តិការណ៍

ព្រឹត្តិការណ៍ គឺសំដៅទៅលើសកម្មភាពនៃទំនាក់ទំនងជាមិត្ត ឬជាអមិត្តនៃភាគីរងគ្រោះ និងភាគីល្មើស ហើយដែលព្រឹត្តិការណ៍នេះបានសុះសាយ លាន់ឮ ព្រមទាំងលាតត្រដាងយ៉ាងច្បាស់ដល់សាធារណៈជន។ កាលណាបានដឹងពីអំពើដែលអាចជាបទឧក្រិដ្ឋ ឬបទមជ្ឈិម ឬបទលហុ មន្ត្រីនគរបាលយុត្តធម៌អាចធ្វើការស៊ើបអង្កេត[2]។ អង្គហេតុត្រូវតែច្បាស់លាស់ និងគ្មានការសង្ស័យ[3]។ ពាក្យថាបានដឹងពីអំពើ និងអង្គហេតុត្រូវតែច្បាស់លាស់ គឺបញ្ជាក់ទៅលើការកកើតព្រឹត្តិការណ៍បានមួយកើតទៅហើយ តែពុំមានន័យថា ចង់បង្ហាញអំពីព្រឹត្តិការណ៍ដែលនឹងកកើតនោះទេ។

ចំពោះពាក្យថា «ទម្រង់នីតិវិធី» វាជាមធ្យោបាយក្នុងការទទួលបាននូវភស្តុតាងត្រឹមត្រូវតាមច្បាប់។ តាមរយៈនៃ ទម្រង់នីតិវិធីនៃការបង្ហាញអង្គហេតុនេះ ធ្វើឲ្យតុលាការបានយល់ដឹងហេតុការណ៍នានានៃ អំពើរបស់ជនល្មើស ហើយអាចកំណត់បាននូវកម្រិតទោស និងស្ថាននានាចំពោះការទទួលខុសត្រូវរបស់បុគ្គលដែលបានប្រព្រឹត្តអំពើទាំងនោះ។

២.២. ការដាក់បន្ទុក និងការដោះបន្ទុក

ការដាក់បន្ទុក និងការដោះបន្ទុក គឺជាភារកិច្ចរបស់បុគ្គលដែលមានអំណាចតាមផ្លូវច្បាប់ ដើម្បីបង្ហាញនូវការពិតទៅលើរបកគំហើញនានា ដែលខ្លឹមសារនោះមានកើតចេញពីព្រឹត្តិការណ៍ណាមួយដោយព្រឹត្តការណ៍នោះជាប្រភពឯកឯង[4]។ ចៅក្រមស៊ើបសួរបំពេញកិច្ចស៊ើបសួរដែលខ្លួនយល់ឃើញថា មានប្រយោជន៍សម្រាប់បង្ហាញឲ្យឃើញការពិតដោយអនុលោមតាមច្បាប់ ហើយចៅក្រមស៊ើបសួរមានករណីយកិច្ចស៊ើបសួរទាំងដាក់បន្ទុក និងដោះបន្ទុក។[5] ប្រសិនបើពិនិត្យឃើញថាមានពិរុទ្ធភាពលើជនជាប់ចោទ តុលាការប្រកាសផ្តន្ទាទោសតាមច្បាប់បញ្ញត្តិ ដោយឡែកប្រសិនបើតុលាការយល់ឃើញថា អំពើនោះមិនមែនជាបទល្មើសទេ ឬក៏ជនជាប់

[2] មាត្រា ១១១ ក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ ឆ្នាំ២០០៧

[3] មាត្រា ៣៥៧ ក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ ឆ្នាំ២០០៧

[4] ពាក្យថា **ឯកឯង** នៅក្នុងន័យនេះសំដៅទៅលើខ្លឹមសារនៃឯករាជ្យចំពោះភស្តុតាង។ ការប្រកាន់យកគោលការណ៍នេះផ្អែកៗលើទស្សនៈធំៗពីរគឺ៖ គ្មាននរណាកម្នាក់ក្លាយខ្លួនជាចៅក្រមនៅក្នុងសំណុំរឿងរបស់ខ្លួនបានឡើយ និងទស្សនៈទី២ គ្មាននរណាកម្នាក់ក្លាយខ្លួនជាវីរជននៅក្នុងព្រឹត្តការណ៍ដែលខ្លួនបង្កើតនោះឡើយ។

[5] មាត្រា១២៧ ក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ ឆ្នាំ២០០៧

ចោទគ្មានកំហុសទេ ជនជាប់ចោទត្រូវបានរួចខ្លួនពីបទចោទ[6]។ ប្រធានសវនាការមានករណីយកិច្ចសួរចម្លើយជនជាប់ចោទនេះទាំងផ្នែកដាក់បន្ទុក និងដោះបន្ទុក។[7]

ដោយបញ្ជាក់ថា ការដាក់បន្ទុក និងដោះបន្ទុកមិនមែនជាកាតព្វកិច្ចរបស់ភាគីរងគ្រោះ និងភាគីជនល្មើសនោះឡើយ តែជាកាតួកិច្ចរបស់មន្ត្រីអនុវត្តច្បាប់។ មន្ត្រីអនុវត្តច្បាប់ជា បុគ្គលដែលរដ្ឋផ្តល់សិទ្ធអំណាចឲ្យបំពេញកាតព្វកិច្ចក្នុងលក្ខខណ្ឌដែលច្បាប់កំណត់។ បុគ្គលប្រភេទនេះសុទ្ធតែមានអំណាចសាធារណៈ ដូចជាៈ ចៅក្រមជាមន្ត្រីអនុវត្តច្បាប់ ដែលស្ថិតក្នុងលក្ខខណ្ឌនៃកិច្ចវិនិច្ឆ័យ រីឯមន្ត្រីស៊ើបអង្កេតស្ថិតក្នុងលក្ខខណ្ឌនៃកិច្ចស៊ើបអង្កេត និងរុករកដោយមន្ត្រីបែបនេះមានដូចជាៈ មន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ និងព្រះរាជអាជ្ញាជាដើម។ ប៉ុន្តែក៏មិនមានន័យថា ភាពគ្មានពិរុទ្ធ ឬក៏ភាពមានពិរុទ្ធចំពោះបុគ្គលណាមួយអាស្រ័យទៅនឹងឆន្ទៈរបស់សមត្ថកិច្ចនោះឡើយ ប៉ុន្តែវាអាស្រ័យទៅនឹងវត្តមាននៃអង្គហេតុតែប៉ុណ្ណោះ។ ដោយពាក់ព័ន្ធតែអង្គហេតុនេះហើយ ទើបក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌបាន ចងកាតព្វកិច្ចរបស់ស្ថាប័នអយ្យការទៅនឹងអង្គហេតុនានា ដែលបានចែងថា «ចៅក្រមស៊ើបសួរទទួលបណ្តឹងអំពីអង្គហេតុដែលមាននៅក្នុងដីកាសន្និដ្ឋានបញ្ជូនរឿងឲ្យស៊ើបសួររបស់ព្រះរាជអាជ្ញា។ ចៅក្រមស៊ើបសួរទទួលបណ្តឹងអំពីអង្គហេតុនោះប៉ុណ្ណោះ»។[8] ចំនុចនេះបង្ហាញថា ក្នុងកិច្ចផ្តើមចំពោះការស៊ើបអង្កេតទៅលើបទល្មើសព្រហ្មទណ្ឌអាចធ្វើទៅបានលុះត្រាតែមាន អង្គហេតុសង្ស័យ។

២.៣. បន្ទុកនៃភស្តុតាង ឬកាតព្វកិច្ចនៃការបង្ហាញភស្តុតាង

២.៣.១. ខ្លឹមសារទូទៅចំពោះបន្ទុកភស្តុតាង

កាតព្វកិច្ចនៃការបង្ហាញភស្តុតាង គឺជាវិធានដែលបានបង្កប់នូវអត្ថន័យដ៏ពិសេសសំខាន់បំផុត។ តាមខ្លឹមសារនៃវិធាននេះជាភាសាឡាតាំង «Onus probandi» ដែលពាក្យនេះមានន័យថា «បន្ទុកនៃភស្តុតាង ឬកាតព្វកិច្ចនៃការបង្ហាញភស្តុតាង»។ ដោយយោងតាមគោលការណ៍សច្ចធារណ៍នៃនិរទោសដែលមានខ្លឹមសារថា «ជនជាប់ចោទត្រូវចាត់ទុកថាគ្មានកំហុសដរាបណាកំហុសរបស់ជននោះនឹងមិនត្រូវបានរកឃើញ»។ ប៉ុន្តែវាលេចចេញពីលក្ខខណ្ឌនេះតម្រូវឲ្យមាន កាតព្វកិច្ចក្នុងការបង្ហាញនូវកំហុសរបស់ជនជាប់ចោទតាមរយៈនៃ ការបំពេញកិច្ចរបស់ស្ថាប័ន ដែលមាននាទីជាអ្នកធ្វើការចោទប្រកាន់ទៅលើជនដែលត្រូវបានចោទនោះ។ ចំពោះជនដែលត្រូវបានចោទប្រកាន់នោះមិនមានបន្ទុក ឬកាតព្វកិច្ចបង្ហាញនូវភាពគ្មានកំហុសរបស់ខ្លួនឡើយ។ ប៉ុន្តែជនជាប់ចោទមានសិទ្ធិដោះសារចំពោះការចោទប្រកាន់មកលើខ្លួន ដើម្បីបង្ហាញថាខ្លួនគ្មានកំហុសតាមការចោទប្រកាន់នោះបាន ប៉ុន្តែការដោះសារបែបនេះ គឺជាសិទ្ធិពុំមែនមានន័យថាជាកាតព្វកិច្ចរបស់ជនជាប់ចោទនៅ

[6] មាត្រា ៣៥០ ក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ ឆ្នាំ២០០៧

[7] មាត្រា ៣២៥ ក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ ឆ្នាំ២០០៧

[8] មាត្រា ១២៥ ក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ ឆ្នាំ២០០៧

ឡើយ។ ដោយហេតុនេះហើយ ប្រសិនបើជនដែលត្រូវបានចោទប្រកាន់រូបណាមួយមិនបានបញ្ជាក់ជាមុនទាន់ពេលវេលា អំពីភស្តុតាងទាំងឡាយដើម្បីធ្វើការដោះសារ ឬបដិសេធចំពោះការចោទប្រកាន់ ពីអង្គការស៊ើបអង្កេត ឬតុលាការដោយសារតែមានហេតុផល ឬខណៈផ្សេងៗ ធ្វើជាឧបសគ្គនាំឱ្យគាត់មិនអាចធ្វើការបញ្ជាក់ភស្តុតាងពីដំបូងៗបាន ឧបសគ្គបែបនេះមិនអាចយកមកធ្វើជាលេសរបស់ស្ថាប័នស៊ើបអង្កេត ឬតុលាការក្នុងការដាក់បន្ទុកទៅលើជនជាប់ចោទរូបនោះបានឡើយ។ ហេតុផល ឬខណៈទាំងឡាយ ដែលគាត់មិនអាចធ្វើការបញ្ជាក់សក្ខីកម្មបានពីដំណាក់កាលដំបូងនេះមិនអាចយកមកធ្វើជាភស្តុតាងក្នុងការដាក់បន្ទុក ឬដោះបន្ទុក ឬដាក់ទោសទៅលើរូបគាត់បានឡើយ ពីព្រោះតែតុលាការធ្វើសេចក្តីសំរេចដោយផ្អែកទៅលើអង្គហេតុ។ មានន័យថា «ការសន្និដ្ឋានអំពីកំហុសរបស់ជនជាប់ចោទ ត្រូវតែយកចេញពីភស្តុតាងដែល ភស្តុតាងនោះត្រូវបានបង្ហាញឲ្យមានលក្ខណៈសមស្របទៅនឹងការចោទប្រកាន់ តែពុំមែនសន្និដ្ឋានចេញពីអ្វីៗដែលជនត្រូវចោទមិនអាចដោះសារបានទៅលើការចោទប្រកាន់នោះឡើយ »។ មានន័យថា មិនត្រូវយកចំណុចណាមួយ ដែលជនជាប់ចោទមិនអាចរកអង្គហេតុមកធ្វើការបដិសេធបានចំពោះការចោទប្រកាន់ ចំណុចនោះមិនអាចចាត់ទុកថាជាកំហុសរបស់ជនជាប់ចោទរូបនោះបានទេ ពីព្រោះសមត្ថកិច្ចជាអ្នកស្វែងរកអង្គហេតុមិនមែនរង់ចាំទទួលយកអង្គហេតុដែលជនជាប់ចោទលើកមកបញ្ជាក់នោះឡើយ។

ដូចនេះ «កិច្ចដែលជនជាប់ចោទខកខានមិនបានផ្តល់ភស្តុតាងចំពោះភាពគ្មានកំហុសរបស់ខ្លួន កិច្ចដែលបានខកខានបែបនេះមិនអាចចាត់ទុកជាកំហុសរបស់ជនជាប់ចោទនោះបានទេ»។

២.៣.២. បន្ទុកភស្តុតាងក្នុងដំណាក់កាលស៊ើបអង្កេត

នៅក្នុងការស៊ើបអង្កេតបឋមត្រូវបានរក្សានូវគោលការណ៍មួយដោយ ក្នុងនោះកាតព្វកិច្ចក្នុងការបង្ហាញភស្តុតាងចំពោះកំហុសរបស់ជនជាប់ចោទគឺជា «បន្ទុកមួយរបស់អ្នកដែលធ្វើការចោទប្រកាន់»[៩] ។

ដូចនេះការអង្កេតបឋម កាតព្វកិច្ចអំពីការបង្ហាញភស្តុតាងរបស់ជនជាប់ចោទ ជាបន្ទុករបស់តំណាងអយ្យការ និងចៅក្រមស៊ើបសួរហើយ «កាតព្វកិច្ចរបស់អ្នកទាំងនេះ មិនត្រូវអាចបម្លែងទៅជាកាតូកិច្ចក្នុងការបង្ហាញភស្តុតាងថាគ្មានកំហុស ចំពោះជនជាប់ចោទនោះឡើយ»។ នៅក្នុងន័យនេះ តើតុលាការមានភារកិច្ចបង្ហាញភស្តុតាងដែរឬទេ? ដោយយោងតាមទ្រឹស្តីនិងគោលការណ៍នេះ តុលាការមិនមានកាតូកិច្ចក្នុងការបង្ហាញភស្តុតាងនោះទេ ពីព្រោះថាតុលាការមិនអាចធ្វើសេចក្តីសម្រេច ឬការអះអាងអំពីជនដែលត្រូវបានចោទប្រកាន់នោះនៅមុនចេញសាលក្រមបានឡើយ»។ ផ្ទុយទៅវិញ «បើសិនជាតុលាការ ធ្វើការអះអាងជាមុនចំពោះកំហុសរបស់ជនជាប់ចោទថាមានទោស នោះពិតណាស់ថាតុលាការធ្វើសកម្មភាពបុរេវិនិច្ឆ័យ ឬលំអៀងរួចទៅហើយ»។

[៩] មាត្រា ៥៦, មាត្រា១១១, មាត្រា១១២ នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ ឆ្នាំ២០០៧

កថាខណ្ឌទី៣៖ គោលបំណងនៃភស្តុតាង

គោលបំណងនៃភស្តុតាង គឺចង់បង្ហាញអំពីការប្រមូលព័ត៌មានឲ្យបានពេញលេញ និងគ្រប់គ្រាន់ព្រមទាំងឲ្យច្បាស់លាស់ និងត្រឹមត្រូវតាមនីតិវិធីនៃច្បាប់ដែលបានបង្កើតនូវទឡ្ហីករណ៍ក្នុងការកំណត់អំពី អត្ថិភាពនៃបទល្មើស អត្តសញ្ញាណរបស់ជនប្រព្រឹត្តបទល្មើសហើយឈានទៅដល់ការសម្រេចសេចក្តី របស់តុលាការដោយត្រឹមត្រូវតាមផ្លូវច្បាប់។

ភស្តុតាងក្នុងរឿងក្តីព្រហ្មទណ្ឌ អាចត្រូវបានចាត់ទុកថាមានប្រយោជន៍ និងជឿទុកចិត្តបានលុះត្រាតែការប្រមូលភស្តុតាងទាំងនោះបានធ្វើតាមលក្ខខណ្ឌគ្រឹះនៃច្បាប់ ដែល«ក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌមានគោលបំណងកំណត់អំពីវិធានទាំងឡាយដែលត្រូវគោរព និងប្រព្រឹត្តតាមដោយហ្មត់ចត់ ដើម្បីកំណត់ឲ្យច្បាស់នូវអត្ថិភាពនៃបទល្មើសព្រហ្មទណ្ឌណាមួយ។ បទបញ្ញត្តិនៃក្រមនេះត្រូវបានយកទៅអនុវត្តចំពោះរឿងក្តីព្រហ្មទណ្ឌកាលណាពុំមានវិធានដោយឡែក ចែងដោយច្បាប់ពិសេសទេនោះ»[10]។

កថាខណ្ឌទី៤៖ គោលការណ៍នៃភស្តុតាង

ភស្តុតាងត្រូវបានកំណត់អត្ថន័យ ទៅតាមបំណកស្រាយមួយចំនួនដូចខាងក្រោម៖

ទី១. គ្រប់ភស្តុតាងអាចចាត់ទុកថាមានប្រយោជន៍ល្អបាន លុះត្រាតែភស្តុតាងទាំងនោះប្រមូលបានមកតាមលក្ខខណ្ឌគ្រឹះនៃច្បាប់នីតិវិធី។ អត្ថិភាពនៃភស្តុតាងដែលប្រមូលបានទាំងនោះ មានខ្លឹមសារសមស្របទៅនឹងតម្រូវការទាំងឡាយដែលមាននៅក្នុងអង្គសេចក្តី។ លក្ខខណ្ឌគ្រឹះនៃច្បាប់នីតិវិធីក្នុងការកំណត់អំពីការប្រមូលភស្តុតាងមានដូចជា៖ សណ្តាប់ធ្នាប់នានានៃការប្រមូលភស្តុតាង និងវិធាននៃការវាយតម្លៃ ឬការផ្ទៀងផ្ទាត់ទៅលើភស្តុតាងជាដើម។ល។ ដែលខ្លឹមសារភស្តុតាងទាំងអស់នោះ វាមានអត្ថន័យគ្រប់គ្រាន់សម្រាប់កិច្ចការអង្គសេចក្តីដែលគេហៅថា ច្បាប់ភស្តុតាង ឬនីតិវិធីនៃភស្តុតាង។

ទី២. ច្បាប់ភស្តុតាង គឺជាចំណែក ឬផ្នែកមួយនៃនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ ឬច្បាប់ពិសេស ឬក៏វាជាចំណែកមួយនៃនីតិវិធីរដ្ឋប្បវេណីផងដែរ។ មានន័យថា វិធាននៃភស្តុតាងត្រូវបានគេបញ្ញត្តិនៅក្នុងច្បាប់នីតិវិធី (បើកឲ្យមានការប្តឹងតវ៉ាចំពោះភស្តុតាងស្មារតីក្រមនីតិវិធីរដ្ឋប្បវេណីមាត្រា១១២)។

ទី៣. នៅក្នុងបញ្ញត្តិគ្រឹះសំខាន់ៗនៃច្បាប់ភស្តុតាងមានកំណត់អំពីសកម្មភាព និងកិច្ចការរបស់អង្គការស៊ើបអង្កេត។ អង្គការស៊ើបអង្កេត និងសកម្មភាពរបស់អង្គការទាំងនោះមានដូចជា៖ ស្ថាប័ននគរបាលយុត្តិធម៌ ស្ថាប័នអយ្យការ និងស្ថាប័នតុលាការជាដើម ដោយការកំណត់បែបនេះមានគោលបំណងបែងចែកអំពីព្រំដែនសមត្ថកិច្ចរបស់អង្គការនីមួយៗឲ្យបានជាក់លាក់ ជាពិសេស«មានគោលការណ៍ក្នុងការដឹកនាំធ្វើប្រតិបត្តិ»។

[10] មាត្រា ១ នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ ឆ្នាំ២០០៧

ទី៤. បណ្តុំនៃគោលការណ៍ទាំងឡាយ ដែលផ្ទុកបញ្ញត្តិគ្រឹះនេះក្លាយជាគោលការណ៍ដ៏សំខាន់សម្រាប់ធ្វើ «សកម្មភាពទៅតាមបទបញ្ញត្តិដែលកំណត់អំពីនីតិវិធីទាក់ទងទៅនឹងភស្តុតាងនានា» នោះគេហៅអំពីបណ្តុំនៃគោលការណ៍របៀបនេះថាជា «ទ្រឹស្តីនៃភស្តុតាងតុលាការ»។

ទី៥. គោលការណ៍ទាំងអស់នេះអាចធ្វើសកម្មភាពបានទៅតាមកលក្ខខណ្ឌនៃអត្ថិភាព ដែលបានកំណត់ដោយច្បាប់នីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ ឬបទដ្ឋាននីតិវិធីនានាផ្សេងៗទៀត (ចំពោះប្រព័ន្ធគតិយុត្តិកុងទីណុងតាល់) និងទៅតាមលក្ខខណ្ឌនៃអត្ថិភាពចំពោះសេចក្តីសម្រេចរបស់តុលាការ (ចំពោះប្រព័ន្ធគតិយុត្តិអង់គ្លេសាក់សុង)។

ដូច្នេះ ដើម្បីយល់ដឹងទៅលើទ្រឹស្តីភស្តុតាងឲ្យបានស៊ីជម្រៅ ចាំបាច់ត្រូវសិក្សាទៅលើគោលការណ៍សំខាន់ៗ បីជាចម្បងដែលមានដូចជា៖

- គោលការណ៍សច្ចភាពនៃភស្តុតាង៖ វាគឺជាគោលការណ៍មួយត្រូវកំណត់គោលដៅ និងកំណត់បានអំពីលទ្ធផលនានាដែលទទួលបានពីការប្រើប្រាស់ភស្តុតាងទាំងអស់នោះ។
- គោលការណ៍ជឿទុកចិត្តរបស់ចៅក្រម៖ នេះគឺជាគោលការណ៍ដែលកំណត់នូវការវាយតម្លៃទៅលើភស្តុតាងដោយចៅក្រម។
- គោលការណ៍សច្ចធារណ៍នៃនិរទោសៈ នេះគឺជាគោលការណ៍ដែលបញ្ជាក់ថាភាពគ្មានទោសដរាបណាជននោះពុំត្រូវបានរកឃើញកំហុស និងត្រូវបានប្រកាសថាគ្មានទោស។

៤.១. គោលការណ៍សច្ចភាពនៃភស្តុតាង ឬគោលការណ៍សម្ភារៈ

នៅក្នុងនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ គោលការណ៍សច្ចភាពនៃភស្តុតាងដើរតួនាទីសំខាន់បំផុតនៅក្នុងចំណោមនៃប្រភេទភស្តុតាងនានា ដោយសារតែគោលការណ៍នេះប្រកាន់ខ្ជាប់នូវខ្លឹមសារ ឬខណៈនានានៃអង្គហេតុមិនមានការប្រែប្រួលខ្លាំងដូចការបំភ្លឺរបស់សាក្សីនោះទេ។ គោលការណ៍នេះកើតឡើងតាមការសន្និដ្ឋានរបស់អង្គការស៊ើបអង្កេត និងតុលាការស្តីអំពីខណៈទាំងឡាយនៃអង្គហេតុជាវត្ថុ ឬជាសម្ភារៈដែលបានបន្សល់ទុកនូវស្នាមដាននានាបន្ទាប់ពីស្ថាប័នទាំងនេះបានធ្វើការស៊ើបអង្កេតចប់សព្វគ្រប់។ សេចក្តីសន្និដ្ឋាននេះត្រូវបានសម្រេចយ៉ាងច្បាស់លាស់បំផុតអំពីសកម្មភាពនានានៃអំពើណាមួយតាមរយៈនៃអង្គហេតុជាសម្ភារៈ (គោលការណ៍ហេតុផល ឬគោលការណ៍សច្ចៈធម៌) ក្នុងគោលបំណងធ្វើការបញ្ជាក់អំពីភាពមានទោស ឬគ្មានទោស(និរទោស) ទៅលើបុគ្គលក្នុងការទទួលខុសត្រូវពីបទល្មើសព្រហ្មទណ្ឌដែលមានចែងដោយច្បាប់សារធាតុ (ប្រទេសដែលមិនចាត់ទុកសេចក្តីសម្រេចតុលាការជាប្រភពនៃច្បាប់) ឬទម្លាប់អនុវត្តរបស់តុលាការ (ប្រទេសដែលចាត់ទុកសេចក្តីសម្រេចតុលាការជាប្រភពនៃច្បាប់)។

គោលការណ៍សច្ចភាពជាសម្ភារៈមានគោលដៅពិតប្រាកដ និងច្បាស់លាស់បំផុតនៅក្នុងនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ។ គោលការណ៍ដែលមានចែងក្នុងនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌនេះសំដៅលើកម្រិតវិធាន និងកម្រិតសកម្មភាព

ទៅលើអង្គការស៊ើបអង្កេត និងស្ថាប័នតុលាការដើម្បីឲ្យស្ថាប័នទាំងពីរនេះមានសមត្ថភាពគ្រប់គ្រាន់នាពេលចំណាត់ការលើសំណុំរឿងព្រហ្មទណ្ឌ ដោយសមត្ថភាពបែបនេះកំណត់បានអំពីខណៈទាំងឡាយនៃអង្គហេតុនៃអតីតកាលឲ្យបានឃើញច្បាស់ថា មានលក្ខណៈស៊ីសង្វាក់ដូចគ្នាទៅនឹងសកម្មភាពនៃអំពើដែលបានប្រព្រឹត្តជាក់ស្តែង (អង្គហេតុ) ដូច្នោះដែរ។ ប៉ុន្តែចៅក្រម និងអ្នកស៊ើបអង្កេត ជានិច្ចកាលមិនអាចធ្វើខ្លួនជា «អ្នកសង្កេតការណ៍ ឬអ្នកតាមឃ្លាំមើលទៅលើអង្គហេតុនានា ដែលពួកគាត់ត្រូវកំណត់ និងសម្រេចនោះឡើយ»។ ម៉្យាងទៀតអ្នកស៊ើបអង្កេត និងតុលាការត្រូវមានចំណេះដឹងអំពីច្បាប់សារធាតុ និងច្បាប់នីតិវិធីឲ្យបានច្បាស់លាស់ ទោះជានៅក្នុងសាខានីតិសាស្ត្រណាក៏ដោយ។ គោលការណ៍សម្ភារៈនៃភស្តុតាងមានមូលដ្ឋានធំបំផុតក្នុងការសម្រេចសេចក្តីរបស់តុលាការដោយផ្អែកលើភស្តុតាង ពីព្រោះតែអង្គហេតុដែលបានកើតចេញពីអំពើណាមួយ អង្គហេតុនោះសុទ្ធតែបន្សល់ទុកនូវអត្ថន័យជាស្លាកស្នាម តាមខណៈនានានៃអំពើដែលបានប្រព្រឹត្តដោយជនជាប់ចោទ ឬជនល្មើស។ ការរៀបចំ និងការប្រព្រឹត្តបទល្មើសរបស់ជនជាប់ចោទ ជាសកម្មភាពដែលពុំបានឃើញផ្ទាល់ភ្នែកពីអ្នកស៊ើបអង្កេត និងពីចៅក្រមនោះឡើយ។

៤.២. គោលការណ៍ជឿទុកចិត្តរបស់ចៅក្រម

៤.២.១. ខ្លឹមសាររួមនៃគោលការណ៍ជឿទុកចិត្តរបស់ចៅក្រមទៅលើអង្គហេតុ

គឺជាគោលការណ៍មួយទៀត ដែលបង្ហាញអំពីសកម្មភាពរបស់ចៅក្រមប្រកបដោយវិចារណញ្ញាណដែលសកម្មភាពនេះស្តែងឡើងតាមរយៈនៃកិច្ចក្នុងការវាយតម្លៃរបស់ខ្លួនទៅលើភស្តុតាងក្នុងគោលបំណងធ្វើឲ្យមានការជឿទុកចិត្តនិងទទួលយកបានពីគ្រប់ភាគីក្នុងលក្ខខណ្ឌនៃមូលដ្ឋានហេតុផលពិត ឬមូលដ្ឋានសច្ចភាព។

តាមគោលការណ៍នេះ កាលណាមានការដោះស្រាយរឿងក្តីព្រហ្មទណ្ឌ តុលាការត្រូវតែឈរលើគោលការណ៍មូលដ្ឋាននៃភស្តុតាងគ្រប់គ្រាន់ ទោះជាភស្តុតាងទាំងនោះកើតចេញពីសញ្ញាណ ឬប្រភពណាមួយក៏ដោយ ឲ្យតែភស្តុតាងទាំងនោះធ្វើឲ្យមានការជឿជាក់ទៅលើអត្ថិភាពនៃអង្គហេតុបានប្រមូល ត្រួតពិនិត្យ និងវាយតម្លៃ[11] ភស្តុតាងទាំងនោះបានកើតឡើងស្របតាមខណៈទាំងឡាយនៃអង្គហេតុដែលបានបញ្ជាក់ ឬបង្ហាញដោយឯកឯងនៃអង្គហេតុទាំងនោះ។ គ្មានភស្តុតាងណាមួយដែលធ្វើឲ្យតុលាការសម្រេចជាមុនបានដោយពុំផ្អែកតាមការផ្ទៀងផ្ទាត់ និងការវាយតម្លៃទៅលើភស្តុតាង តាមការប្រមូលផ្តុំនៃគ្រប់ខណៈទាំងអស់របស់កិច្ចការអង្គសេចក្តី(សំណុំរឿង) នោះឡើយ។ ដោយផ្អែកលើគំនិតបែបនេះ គោលការណ៍ជឿទុកចិត្តរបស់ចៅក្រមត្រូវប្រកាន់យកជំហរជាបន្តបន្ទាប់ដូចខាងក្រោម៖

គោលជំហរអព្យាក្រឹត្យរបស់ចៅក្រមចំពោះអង្គហេតុ

- គោលការណ៍ទាត់ចោលគំនិតបុរេវិនិច្ឆ័យចំពោះអង្គហេតុ

[11] មាត្រា៥៦, មាត្រា១១០, មាត្រា១១៨ និងមាត្រា៣២១ នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ ឆ្នាំ២០០៧

- គោលជំហរផ្ទៀងផ្ទាត់ទៅលើអង្គហេតុ

៤.២.២. គោលការណ៍ជឿទុកចិត្តដោយសេរីរបស់ចៅក្រមទៅលើអង្គហេតុ

គោលការណ៍ជឿទុកចិត្តដោយសេរីរបស់ចៅក្រម មិនត្រូវបានចងដោយច្បាប់នោះទេ តែត្រូវបានចងដោយ **មនសិការៈ** និង**សតិសម្បជញ្ញៈ** របស់ចៅក្រមគួបផ្សំនឹងចំណេះដឹងជាសារធាតុ និងនីតិវិធីនៃវិទ្យាសាស្ត្រនីតិវិធីផ្ទាល់ខ្លួន។ ការចងដោយច្បាប់ទៅលើភស្តុតាងមិនមានលក្ខណៈគ្រប់គ្រាន់នោះទេ ពីព្រោះច្បាប់មិនអាចកំណត់បានគ្រប់តែភស្តុតាងដែលកើតពីអំពើនានានោះបានទេ ប៉ុន្តែច្បាប់នីតិវិធីគ្រាន់តែចងអំពីគោលធំៗប៉ុណ្ណោះសម្រាប់ជាវិធានរួមនៃការប្រមូលភស្តុតាង។ វិធានរួមនេះមានដូចជា វិធាននៃការសរសេរកំណត់ហេតុរឿងក្តីព្រហ្មទណ្ឌដោយ កំណត់ហេតុស្រង់យ៉ាងត្រឹមត្រូវនូវសំណួរ ចម្លើយ និងចម្លើយដែលឆ្លើយដោយឯកឯង[12]។

តាមរយៈកថាខណ្ឌនេះ មិនមែនគោរពគោលការណ៍ជឿទុកចិត្តដោយសេរីរបស់ចៅក្រមនោះទេ តែជាគោលការណ៍កំណត់ដោយច្បាប់ទៅលើភស្តុតាង។ ប៉ុន្តែគោលការណ៍ជឿទុកចិត្តដោយសេរីរបស់ចៅក្រម គឺទុកសិទ្ធិឲ្យចៅក្រមប្រកាន់យកក្របខណ្ឌឆន្ទានុសិទ្ធិដោយក្នុងនោះចេះផ្ទៀងផ្ទាត់ ចេះវាយតម្លៃទៅលើស្ថានភាពរួមនៃភស្តុតាងក្នុងរឿងក្តីណាមួយ។ ចំពោះការផ្ទៀងផ្ទាត់ និងការវាយតម្លៃរបស់ចៅក្រមវិញ ច្បាប់មិនបានចែងនៅក្នុងនីតិវិធីឲ្យបានគ្រប់លក្ខណៈនោះទេ ដោយទាមទារឲ្យចៅក្រមឆ្លងកាត់ការបណ្តុះបណ្តាលទាំងទ្រឹស្តី ទាំងបទពិសោធន៍ និងព្រមទាំងមានការស្រាវជ្រាវដោយខ្លួនឯង ជាពិសេសស្ថាប័នរដ្ឋមានតួនាទីចម្បងក្នុងការបណ្តុះបណ្តាល និងធ្វើសុក្រឹត្យការជាប្រចាំ។ ប៉ុន្តែគោលការណ៍ជឿទុកចិត្តដោយសេរីនេះមានដែនកំណត់យ៉ាងប្រាកដប្រជាបំផុត[13]។ ការកម្រិតឆន្ទានុសិទ្ធិនេះ គឺមិនអនុញ្ញាតឲ្យចៅក្រមលើកយកអង្គហេតុដែលគ្មាននៅក្នុងសំណុំរឿងមកធ្វើការអះអាងអ្វីបានឡើយ ព្រោះចំណុចនៃអង្គហេតុណាដែលបានធ្វើការវិនិច្ឆ័យរួចហើយ ចំណុចនោះមានអាជ្ញាអស់ជំនុំជាសារធាតុដែលចងចៅក្រមទៅនឹងកម្រិតសមត្ថភាពជាសារធាតុ។

៤.៣. គោលការណ៍សច្ចធារណ៍នៃនិរទោស

គោលការណ៍នេះមានន័យថា«ជនជាប់ចោទចាត់ទុកថាគ្មានទោសដរាបណាកំហុសរបស់ជននោះមិនត្រូវបានរកឃើញនៅក្នុងសណ្តាប់ធ្នាប់តាមផ្លូវច្បាប់»។ គោលការណ៍សច្ចធារណ៍និរទោសនេះជាភាសាឡាតាំងថា «Praesumtio boniviri»។ គោលការណ៍នេះកើតមានឡើងតាមដំណាក់កាលមួយចំនួនក្នុងពេលអនុវត្តទៅលើចំណាត់ការទៅលើបណ្តឹងព្រហ្មទណ្ឌមានដូចខាងក្រោមៈ

---

[12] មាត្រា ២៤២ ក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ ឆ្នាំ២០០៧

[13] មាត្រា៣២១, ៤០១, ៤៤៣ក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ ឆ្នាំ២០០៧

៤.៣.១. ដំណាក់កាលចោទប្រកាន់

នៅក្នុងពេលដំណើរការស៊ើបអង្កេត និងចោទប្រកាន់របស់តុលាការ (Court Examination) ហាក់ដូចជាមានគំនិតបុរេវិនិច្ឆ័យមួយបានលេចចេញឡើង ដោយក្នុងនោះស្ថាប័នចោទប្រកាន់មានចរិតលម្អៀងទៅលើភាគីម្ខាងហើយត្រូវបានទាត់ចោលភាគីម្ខាងផ្សេងទៀតពោល គឺជាសកម្មភាពរបស់ស្ថាប័នស៊ើបអង្កេតខិតជិតទៅរកការចោទប្រកាន់ចំពោះភាគីម្ខាងទៀត (ជនត្រូវចោទ)។ រីឯកិច្ចការតុលាការក្នុងពេលចាប់ផ្ដើមសវនាការហាក់មានទំនាក់ទំនងបុរេវិនិច្ឆ័យរួចបាត់ទៅហើយ ក្នុងការកំណត់ជាមុននូវកំហុសរបស់ជនដែលត្រូវចោទ និងតាមកិច្ចការនេះ ចាំបាច់តម្រូវឲ្យមានការស៊ើបអង្កេតយ៉ាងពេញលេញបំផុតទៅលើភស្តុតាងទាំងអស់នូវគ្រប់ខណៈ និងគ្រប់ពេលវេលា ឬហេតុការណ៍មុននឹងធ្វើការ វិនិច្ឆ័យ។[14]

ដំណាក់កាលនេះអ្នកចោទប្រកាន់ ឬតុលាការតែងតែប្រកាន់យកនូវការសន្មត់ជាមុនថាពិតជាមានអង្គហេតុនេះ ឬអង្គហេតុនោះបានកើតពិតមែន ដើម្បីយកធ្វើជាលេសតាមផ្លូវច្បាប់សម្រាប់ធ្វើការចោទប្រកាន់ទៅលើបុគ្គលណាមួយ។

៤.៣.២. កំហុសត្រូវបានរកឃើញ

តុលាការអាចទទួលស្គាល់ជនជាប់ចោទ ថាមានទោសហើយវិនិច្ឆ័យលើជននោះបាន ដរាបណាកំហុសរបស់ជននោះត្រូវបានបង្ហាញឲ្យឃើញថា គ្មានការសង្ស័យ និងជឿទុកចិត្តបានយ៉ាងពេញលេញអំពីកំហុសនោះ[15]។ ចំនុចនេះបង្ហាញថា ការសង្ស័យនេះត្រូវតែសម្រេចផ្ដល់ជាប្រយោជន៍ទៅឲ្យជនជាប់ចោទនោះវិញ មិនមែនឲ្យប្រយោជន៍ទៅភាគីរងគ្រោះនោះទេ ប្រសិនបើបន្ទាប់ពីការចោទប្រកាន់ដោយយកលេសនេះ ឬនោះមកធ្វើជាទឡ្ហីករណ៍ តែកំហុសរបស់ជនជាប់ចោទនៅតែរកមិនឃើញ ហើយស្ថិតនៅក្នុងការសង្ស័យដដែល។ ការដែលមិនផ្ដល់ជាប្រយោជន៍ឲ្យទៅភាគីរងគ្រោះនេះ ដោយសារតែជនជាប់ចោទត្រូវបានគេដាក់បន្ទុកដោយយកលេសផ្សេងៗមកធ្វើជាលក្ខខណ្ឌ រីឯជនរងគ្រោះវិញមានសេរីភាពគ្រប់យ៉ាង ហើយលេសបែបនេះនៅតែមិនច្បាស់លាស់ចំពោះអត្ថិភាពនៃកំហុសរបស់ជនជាប់ចោទនោះដដែល។ ដោយគោរពគោលការណ៍នេះបន្ទាប់ពីធ្វើការផ្ទៀងផ្ទាត់ និងវាយតម្លៃទៅលើអង្គហេតុគ្រប់ជ្រុងជ្រោយរួចមក តុលាការត្រូវតែប្រកាន់គោលជំហរ «លើកចោលការចោទប្រកាន់ ប្រសិនបើមិនដូច្នេះទេនោះការសម្រេចឲ្យមានទោសរបស់ចៅក្រមគឺជាការសោកស្ដាយមួយមិនអាចចោលបាន»។ ដើម្បីការពារកុំឲ្យមានការដាក់ទោសទៅលើជនសង្ស័យដោយគ្រាន់តែ«យកលេសពីការសង្ស័យ» បែបនេះទើបចៅក្រមបុរាណរ៉ូមឈ្មោះ «**សេណេកា ឬយុវវ័យសេណេកា**» (Lucius Annaeus Seneca minor) កើតឆ្នាំ៤ មុនគ្រិះស្ដសករាជ និងស្លាប់ឆ្នាំ៦៥ ក្នុងគ្រឹស្ដកករាជយើងនេះបាន

---

[14] មាត្រា១២៤, ១២៥, ១២៦ក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ ឆ្នាំ២០០៧

[15] មាត្រា ៣៨ នៃរដ្ឋធម្មនុញ្ញនៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា ឆ្នាំ១៩៩៣ និង មាត្រា៣៥០ក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ ឆ្នាំ២០០៧

សរសេរថា «ចៅក្រមម្នាក់ដែលបានកាត់ក្តីឲ្យជនចាប់ចោទម្នាក់គ្មានកំហុសក្លាយទៅជាអ្នកមានទោស សេចក្តីសម្រេចរបស់ចៅក្រមរូបនេះ វាស្មើនឹងការដាក់ទណ្ឌកម្មមកលើខ្លួនឯងដូច្នោះផងដែរ»។ គំនិតនេះបង្ហាញថា ចៅក្រមមានភាពប្រុងប្រយ័ត្នអំពីអង្គហេតុពិត ឬអង្គហេតុប្រឌិត ពីព្រោះថា ការយល់ដឹងស៊ីជម្រៅទៅលើអង្គហេតុប្រឌិត និងអង្គហេតុពិត ជាគន្លឹះនៃការធ្វើសេចក្តីសម្រេចដោយឯករាជ្យរបស់ចៅក្រម។

ដោយភ្ជាប់ទៅនឹងកំហុសដែលត្រូវបានរកឃើញនេះ អ្នកប្រាជ្ញខ្លះបង្ហាញគំនិតថា កំហុសព្រហ្មទណ្ឌអាចដាក់ទោសទណ្ឌបានលុះត្រាតែ កំហុសនោះកើតឡើងពីអំពើដោយចេតនារបស់ជនជាប់ចោទ ពោលគឺមិនត្រូវដាក់ទោសទាំងបង្ខំនោះឡើយ។

៤.៣.៣. ត្រូវដកការចោទប្រកាន់

នេះជាមូលដ្ឋានចុងក្រោយនៃគោលការណ៍សច្ចធារណ៍នៃនិទោស ប្រសិនបើនៅក្នុងដំណើរការនៃនីតិវិធីរបស់តុលាការពុំមានភស្តុតាងគ្រប់គ្រងបញ្ជាក់ថា ជនជាប់ចោទមានកំហុសទេ នោះការចោទប្រកាន់ត្រូវតែដកចេញជាបន្ទាន់ ហើយជននោះត្រូវបានទទួលស្គាល់ថា ជាបុគ្គលគ្មានកំហុសនឹងការទទួលខុសត្រូវអំពីបទព្រហ្មទណ្ឌ ដែលបានចោទប្រកាន់រួចមកហើយនោះ។[16] ការដកចោលអំពីការចោទប្រកាន់នេះវាផ្សារភ្ជាប់ទៅនឹងគោលការណ៍សច្ចធារណ៍នៃភស្តុតាង និងគោលការណ៍ឯកភាពនៃអំណាចតុលាការ[17]។ ទោះបីជាតុលាការទទួលស្គាល់សិទ្ធិឯករាជ្យលើសេចក្តីសម្រេចក៏ដោយចុះ ក៏ប៉ុន្តែចៅក្រមភាគច្រើនមានសមត្ថភាពយល់ដឹងនៅមានកម្រិតទៅលើការវាយតម្លៃចំពោះភស្តុតាងនោះ « ឯករាជភាពរបស់ចៅក្រម ឬតុលាការវានឹងក្លាយទៅជាមរណៈភាពនៃយុត្តិធម៌ទៅវិញ»។ ដោយហេតុនេះហើយទើបចៅក្រមត្រូវតែពឹងនៅលើវិជ្ជាខ្លួនឯង ដើម្បីការពារនូវឯករាជ្យភាពនៃអំណាចនេះ។ គំនិតការពារឯករាជ្យនេះមានស្របទៅនឹងគំនិតរបស់អ្នកច្បាប់បុរាណរ៉ូមម្នាក់លោក«**ស៊ីជស៊ីរ៉ូន**»បានសរសេរថា«សច្ចភាពគ្មាននរណាម្នាក់ការពារវាបានទេក្រៅពីខ្លួនវាផ្ទាល់ជាអ្នកការពារ»។ នេះមានន័យថាប្រសិនបើចៅក្រម «យល់ត្រូវគាត់នឹងធ្វើសេចក្តីសម្រេចចមួយប្រកបដោយវិចារណញ្ញាណ ដែលសេចក្តីសម្រេចបែបនេះហើយដែលជាអ្នកការពារចៅក្រមដោយខ្លួនឯង គឺមិនចាំបាច់មានអ្នកដទៃមកជួយការពារនោះឡើយ »។ ហើយលោកបានសរសេរថា « **ចៅក្រម គឺជាច្បាប់ចេះនិយាយ រីឯច្បាប់គឺជាចៅក្រម** »។ មានន័យថា ចៅក្រមជាអ្នកមានចំណេះដឹងក្នុងការបកស្រាយច្បាប់ និងបកស្រាយនូវអង្គហេតុ មិនមែនចៅក្រមជាបុគ្គលដែលគ្រាន់តែរង់ចាំប្រថាប់ត្រានោះទេ។ គោលការណ៍គំនិតនៃការជាយុត្តិសាស្ត្រនេះ ជាតុល្យភាពនៃសច្ចធម៌រវាងអ្នកបង្កើត និងអនុម័តច្បាប់ (អំណាចនីតិបញ្ញត្តិ) ជាមួយនឹងអ្នកវិនិច្ឆ័យក្តី(អំណាចតុលាការ)។

[16] មាត្រា ៣៥០, មាត្រា៣៨ នៃរដ្ឋធម្មនុញ្ញនៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា ឆ្នាំ ១៩៩៣

[17] មាត្រា១២៩, មាត្រា១៣០ នៃរដ្ឋធម្មនុញ្ញនៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា ឆ្នាំ១៩៩៣

កថាខណ្ឌទី៥៖ ទម្រង់នៃភស្តុតាង

ទម្រង់នៃភស្តុតាងក្នុងរឿងក្តីព្រហ្មទណ្ឌ មានលក្ខណៈផ្សេងៗពីគ្នាទៅតាមអង្គហេតុនីមួយៗដែលបានបង្កជាបទល្មើស ហើយទម្រង់នៃភស្តុតាងត្រូវបានបែងចែកជាប្រភេទនីមួយៗ។

ភស្តុតាងនៅក្នុងរឿងក្តីព្រហ្មទណ្ឌ គឺជាអ្វីៗទាំងអស់ដែលបានកើតឡើង ឬបន្សល់ទុកយ៉ាងពិតប្រាកដផ្សេងៗគ្នាទៅតាមប្រភេទ និងទម្រង់នីមួយៗ ស្របទៅតាមអង្គហេតុដែលកើតមានឡើង ហើយស្ថាប័នស៊ើបអង្កេតគឺ អយ្យការ និងតុលាការទទួលស្គាល់ ដែលអាចយកមកធ្វើជាមូលដ្ឋានសម្រាប់សំអាងតាមការកំណត់របស់ច្បាប់ ដើម្បីបញ្ជាក់ថាអំពើមានធាតុផ្សំជាបទល្មើសព្រហ្មទណ្ឌ ម្ចាស់នៃអំពើនោះមានការទទួលខុសត្រូវខាងព្រហ្មទណ្ឌ និងកម្រិតនៃការទទួលខុសត្រូវ។

ប៉ុន្តែឯកសារទាំងនោះមិនមែនសុទ្ធតែត្រូវបានចាត់ទុកជាភស្តុតាងទាំងអស់នោះទេ ដោយមានការទាមទារឲ្យមានការពិនិត្យ វែកញែក និងសិក្សាអំពីភស្តុតាងទាំងនោះតាមលំដាប់ ប្រភេទ ទម្រង់របស់វា។

៥.១. មូលដ្ឋានគ្រឹះនៃការចាត់ថ្នាក់ទៅលើទម្រង់នៃភស្តុតាង

ការចាត់ថ្នាក់ទម្រង់នៃភស្តុតាង គឺទាញយកចេញមកពីខ្លឹមសារ ឬពីអត្ថន័យទ្រឹស្តីនៃភស្តុតាងមានជាអាទិ៍៖ យកចេញមកពីកម្មវត្ថុនៃភស្តុតាង ឬពីមធ្យោបាយនៃការបង្ហាញសក្ខីកម្ម (បញ្ជាក់សក្ខីកម្ម) ជាដើម ហើយយោងទៅលើកត្តាគ្រឹះនៃខ្លឹមសារបែបនេះគេអាចចាត់ថ្នាក់ទៅលើភស្តុតាងជាទម្រង់ ៣ក្រុមសំខាន់ៗ៖

៥.១.១.ទម្រង់នៃការចោទប្រកាន់

- **ភស្តុតាងដាក់បន្ទុក និងភស្តុតាងដោះបន្ទុក**

ភស្តុតាងដាក់បន្ទុក និងភស្តុតាងដោះបន្ទុក នៅក្នុងនេះមានក្នុងខ្លឹមសារចេញពី«កម្មវត្ថុនៃការចោទប្រកាន់»។ ការចាត់ថ្នាក់នៅក្រុមមួយនេះ គឺគេ«សំដៅទៅលើអ្វីៗដែលជាកម្មវត្ថុនៃការចោទប្រកាន់តែប៉ុណ្ណោះ» គឺថាតើមានភស្តុតាងអ្វីខ្លះដែលនាំឲ្យអយ្យការ និងតុលាការធ្វើការចោទប្រកាន់បាន? ខ្លឹមសារនៅក្នុងក្រុមទី ១ នេះត្រូវបានបញ្ញត្តិដោយក្រុមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌទៅលើខណៈនានា ដោយក្នុងនោះសំអាងទៅលើតែលក្ខខណ្ឌនៃការចោទប្រកាន់តែប៉ុណ្ណោះមានជាអាទ៍៖ «ខ្លឹមសារខ្លះនៃបទល្មើសជាក់ស្តែង»។ លក្ខខណ្ឌគ្រឹះសំខាន់សំខាន់នៃអត្ថន័យភស្តុតាងនៅក្នុងក្រុមនេះគេពឹងផ្អែកទៅលើ លេសនៃការចោទប្រកាន់ទោះបីជាអំពើនោះមានទោស ឬគ្មានទោស គេនៅតែពុំទាន់គិតដល់នោះទេ។ ពោលគឺគេសម្លឹងទៅលើទ្រង់ទ្រាយនៅភស្តុតាងច្រើនជាងការវាយតម្លៃទៅលើភស្តុតាង។ ការមើលទៅលើទម្រង់របស់ភស្តុតាងធ្វើដោយផ្ទាល់ទៅលើបង្កាត់ ការប្រមូលបានតាមរយៈទីតាំងកើតហេតុមក ធ្វើជាលេសនៃកម្មវត្ថុរបស់បទល្មើស ហៅលើសពីនេះមានបញ្ញត្តិដោយច្បាប់សារធាតុ ប៉ុន្តែមិនទាន់គិតដល់ខ្លឹមសារនៃគណៈនានារបស់អង្គហេតុ ឬធាតុចេតនានៃអង្គហេតុនោះទេ។ នៅក្នុងច្បាប់នីតិវិធីតែងតែបញ្ញត្តិនូវខ្លឹមផ្សារពាក់ព័ន្ធទៅនឹងទម្ងន់ចំពោះកម្មវត្ថុនៃការសិប្បកម្មនេះក្នុងចំណាត់ការដំបូងៗនៃបទ

ល្មើសព្រហ្មទណ្ឌ។ នៅក្នុងខ្លឹមសារនៃបញ្ញត្តិនោះ វាស្តែងឲ្យឃើញនូវទម្រង់នៃភស្តុតាងខ្លះៗដែលនាំឲ្យមានមូលហេតុ អាចធ្វើការចោទប្រកាន់បានជាជំហានៗ។ ខ្លឹមសារសំខាន់ៗនៅក្នុងក្រុមនេះ គឺគេអាចយកមកធ្វើការចោទប្រកាន់បានទៅគ្រប់តែជនល្មើសដែលគ្រាន់តែសំអាងទៅលើគ្រឿងបន្ទាល់ ដែលមានលក្ខណៈបន្ទាប់បន្សំមកធ្វើជា«លេស»ប៉ុណ្ណោះ។ ដោយសារតែតម្រូវការសម្អាងជាលេសនេះហើយ ទើបអ្នកប្រាជ្ញទស្សនៈវិទូបុរាណក្រិចឈ្មោះ «អារីស្តូត» (Aristotel) ឆ្នាំ ៣៨៤-៣២២ មុន គ.ស បានសរសេរថា «គ្រប់បទល្មើសព្រហ្មទណ្ឌតម្រូវឲ្យមានគ្រឿងបន្ទាល់ជាចាំបាច់ដើម្បីយកមកធ្វើជាលេសដំបូងបំផុត»។ នេះបង្ហាញថាបន្ទាល់ដំបូងនេះហើយដែលជាលេសនាំឲ្យកើតមានការចោទប្រកាន់កើតឡើង ប៉ុន្តែមិនមែនគ្រប់តែលេសសុទ្ធសឹងតែនឹងក្លាយជាភស្តុតាងនាំឲ្យមានទោសនោះទេ ពោលគឺគ្រាន់តែជាការសង្ស័យប៉ុណ្ណោះ។ ទ្រឹស្តីច្បាប់នីតិវិធីមិនហាមឃាត់ដល់សិទ្ធិដោះសារបស់ជនជាប់ចោទនេះហើយ ជាពិសេសគំនិតអ្នកច្បាប់បុរាណរ៉ូម មុនគ្រិស្តសករាជលោក«ស៊ីដស៊ីរ៉ូន» បានសរសេរថា «ការដោះសាររបស់ជនជាប់ចោទគឺ ជាកាតព្វកិច្ចនៃការវិនិច្ឆ័យរបស់ចៅក្រមដែលបញ្ជាក់ឱ្យច្បាស់ថាមិនមែនជាជនល្មើសនោះទេ»។ កាតព្វកិច្ចក្នុងការវិនិច្ឆ័យរបស់ចៅក្រមទៅលើសេចក្តីដោះសាររបស់ជនជាប់ចោទ គឺជាមូលដ្ឋានចម្បងមួយដែលនាំអោយមានការកើតមាននូវកាតព្វកិច្ចនៃការស្វែងរកភស្តុតាង តែត្រូវធ្វើឡើងដោយភាគីរដ្ឋ ព្រោះរដ្ឋជាអ្នកធានានូវសណ្តាប់ធ្នាប់សន្តិសុខសាធារណៈ។

៥.១.២.ទម្រង់ដែលជាប្រភពនៃព័ត៌មាន

ភស្តុតាងដំបូង និងភស្តុតាងបន្តបន្ទាប់ ឬបន្ទាប់បន្សំ

ភស្តុតាងដំបូង និងភស្តុតាងបន្តបន្ទាប់ ឬបន្ទាប់បន្សំ នៅក្នុងក្រុមនេះ«គេសំដៅទៅលើប្រភពនៃការផ្តល់ព័ត៌មានស្តីអំពីអង្គហេតុណាមួយតែប៉ុណ្ណោះ»។ គឺមានន័យថា«ការប្រើព័ត៌មានស្តីអំពីអង្គហេតុណាមួយ គឺជាប្រភពដ៏សំខាន់សម្រាប់យកមកធ្វើជាភស្តុតាងនៅក្នុងក្រុមនេះ»។ តាមខ្លឹមសារនៃក្រុមនេះក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌបានបញ្ញត្តិខ្លឹមសារ និងលក្ខខណ្ឌខ្លះមានជាអាទិ៍៖ «ប្រភពព័ត៌មានអំពីអង្គហេតុ»។

តាមទ្រឹស្តីក្នុងគំនិតក្រុមនេះ គឺត្រូវយកព័ត៌មានមកធ្វើជាប្រភពដ៏សំខាន់ ដែលជាដើមហេតុដំបូងបំផុតនៃការចាប់ផ្តើមធ្វើការចោទប្រកាន់បាន ឬចាប់ផ្តើមធ្វើចំណាត់ការទៅលើរឿងក្តីព្រហ្មទណ្ឌ។ ការប្រកាន់គោលជំហរបែបនេះពីព្រោះថា «ការផ្តល់ព័ត៌មានទាំងឡាយស្តីពីអង្គហេតុណាមួយ គឺជាតម្លៃពិតដែលកម្រនឹងមានអ្នកបំភ្លេចបានដោយការងាយស្រួលឡើយ»។ ការដែលមនុស្សមិនអាចងាយនឹងបំភ្លេចចំពោះព័ត៌មានពិតនេះ ដោយសារតែព័ត៌មានទាំងនោះភ្ជាប់ខ្លួនទៅនឹងអត្ថន័យយ៉ាងជាក់លាក់ចំពោះអង្គហេតុ ដែលបានកកើតឡើងនោះ។ ខ្លឹមសារព័ត៌មានពិតនេះមិនងាយនឹងត្រូវបំភ្លេចនោះទេ ដូចអ្នកច្បាប់ក៏ជាអ្នកនយោបាយបុរាណរ៉ូមល្បីម្នាក់ឈ្មោះថា «យុរីយ៉ព្លីញី» កើតឆ្នាំ៦១ ស្លាប់ឆ្នាំមក ១១៣ ក្នុងគ្រិស្តសករាជ គេបានសរសេរថា «ព័ត៌មានទាំងឡាយណាដែលមិនបានយកមកអនុវត្តទាំងនោះពិបាកនឹងបំភ្លេចចោលណាស់»។ មានន័យថាអ្វីៗដែល

មនុស្សបានដឹងរួចហើយ បែរជាការដឹងឮទាំងនោះមិនព្រមបំលែងព័ត៌មានដែលដឹងលឺទាំងនោះឲ្យទៅជាសក្ខីកម្មពិត ក្នុងសកម្មភាពនៃការអនុវត្តតាមវិស័យណាមួយក្នុងសង្គមមនុស្សបានទេ អ្វីៗដែលជាព័ត៌មានពិតនិងជំជាក់លាក់បំផុតទាំងអស់នោះបានដក់ជាប់ទៅនៅផ្លូវចិត្តរបស់មនុស្ស នឹងធ្វើឲ្យមនុស្សមានអារម្មណ៍ប្រុងប្រយ័ត្នជានិច្ច ពីព្រោះព័ត៌មានទាំងនោះអាចជាប្រយោជន៍ ឬអាចជាទុក្ខទោសដល់ខ្លួន ឬក៏ជាប្រយោជន៍ដល់អ្នកដទៃតែប្រយោជន៍ដល់អ្នកដទៃបែបនេះអាចជាកិត្តិយសរបស់បុគ្គលផ្ទាល់ខ្លួនផងក៏មានដែរ ដែលការយកចិត្តទុកដាក់បែបនេះវាអាស្រ័យទៅតាមស្ថានភាពរបស់បុគ្គលនៅក្នុងសង្គម។ ជាការពិតអត្ថន័យនៃទស្សនៈបែបនេះមានលក្ខណៈទស្សនៈវិជ្ជាស៊ីជម្រៅណាស់ ជាឧទាហរណ៍បុគ្គលម្នាក់ទោះខ្លួនប្រព្រឹត្តល្អ ឬអាក្រក់ក្តី បុគ្គលទាំងនោះមិនបានកត់ត្រាអំពីការវាយតម្លៃទៅលើសកម្មភាពទាំងនោះដាក់ក្នុងឯកសារមួយប្រចាំថ្ងៃទុកមុនទេ ប៉ុន្តែសកម្មភាពទាំងនោះត្រូវកត់ត្រាទុកនៅក្នុងចិត្តរបស់បុគ្គលដែលទទួលដឹងព័ត៌មានរួចជាស្រេចទៅហើយ។ ការកត់ត្រាទុកក្នុងចិត្តនេះហើយ ដែលជាមូលហេតុដែលធ្វើអោយមនុស្សមានជំងឺផ្លូវចិត្តក្នុងករណីដែលការកត់ត្រាកាន់តែច្រើនឡើងៗ នូវព័ត៌មាននានាដែលបុគ្គលខ្លួនមិនបានទំនាយជាសាធារណៈ ឬមិនបានយកមកដោះស្រាយឲ្យជ្រះស្រឡះប្រកបដោយ តម្លាភាពនិងយុត្តិធម៌។ ទោះបីជាក្រុមនេះចាត់ទុកព័ត៌មានជាប្រភពនៃភស្តុតាងក៏ដោយចុះ ក៏ការចាត់ទុកបែបនេះមិនដែលសុទ្ធតែជាជម្រើសដាច់ស្រេចនោះឡើយ ប៉ុន្តែវាជាមូលដ្ឋានសម្រាប់អ្នកចាត់ការរឿងក្តីព្រហ្មទណ្ឌមានជាពន្លឺក្នុងការស្រាវជ្រាវ និងប្រមូលភស្តុតាងប៉ុណ្ណោះ។

៥.១.៣. ទម្រង់នៃអង្គហេតុគ្រឹះ

ភស្តុតាងផ្ទាល់ និងភស្តុតាងប្រយោលផ្ទាល់

ភស្តុតាងផ្ទាល់ និងភស្តុតាងប្រយោលផ្ទាល់ នៅក្នុងក្រុមនេះគឺជាក្រុមដែលគេទាញចេញយកមកពី «អង្គហេតុគ្រឹះ» ដែលជាខ្លឹមសាររបស់វាច្រើនមានបញ្ញត្តិនៅក្នុងដំណាក់កាលជំនុំជម្រះ។

ជាការពិតណាស់នៅក្នុងក្រុមនេះ ជាក្រុមដែលទម្រង់នៃភស្តុតាងមានខ្លឹមសារប្រាកដប្រជាបំផុតពីព្រោះតែគេដកចេញពីអង្គហេតុគ្រឹះ។ អង្គហេតុគ្រឹះ គឺជាអង្គហេតុដែលបានបញ្ញត្តិលក្ខខណ្ឌទាំងអស់របស់វានៅក្នុងច្បាប់សារធាតុមិនដូចអង្គហេតុរណប និងអង្គហេតុបន្ទាប់បន្សំនោះទេ ដែលអង្គហេតុរណបបែបនេះ វាអាស្រ័យទៅនឹងអំពើរបស់ជនជាប់ចោទ ហើយទុកលទ្ធភាពឲ្យចៅក្រមធ្វើការបកស្រាយប៉ុណ្ណោះ។ ការប្រកាន់យកគោលការណ៍ចំហតាមក្រុមនេះ ជាការអនុវត្តយ៉ាងតឹងតែងបំផុត ចំពោះការចោទប្រកាន់ទាំងឡាយមុននឹងធ្វើឡើងដោយអង្គការអយ្យការ ឬតុលាការ។ ស្ថាប័នចោទប្រកាន់ត្រូវមានកាតព្វកិច្ចប្រមូលភស្តុតាងឲ្យបានយ៉ាងតិចលើសពីវិមតិសង្ស័យ បើមិនដូច្នោះទេការចោទប្រកាន់ដែលធ្វើឡើងនោះពិតជាគ្មានតម្លៃអ្វីក្នុងប្រព័ន្ធយុត្តិធម៌នោះឡើយ។ រាល់ការចោទប្រកាន់ពុំមែនសុទ្ធតែមានទោសនោះទេ ប៉ុន្តែបើការចោទប្រកាន់ធ្វើឡើងដោយងាយស្រួលពេកវានឹងក្លាយទៅជាសកម្មភាពរុក្សន និងរំខានផ្លូវចិត្តភាគីរដ្ឋទៅលើភាគីពលរដ្ឋទៅវិញ។

ស្ថាប័នស៊ើបអង្កេត ឬអយ្យការទោះបីខ្លួនដឹងមុនថាការចោទប្រកាន់របស់ខ្លួនត្រូវធ្វើឡើងទៅលើបុគ្គលណាមួយ ដែលបុគ្គលនោះគ្មានទោស ហើយខ្លួននៅតែប្រកាន់ជំហរធ្វើការចោទប្រកាន់ដោយសារខ្លួនយល់ថា ការប្រកាស អំពីភាពគ្មានទោសនេះគ្រាន់តែត្រូវបានធ្វើឱ្យតុលាការជាកជាមិនខាន។ គំនិតបែបនេះត្រូវបានមកពីកវីរ៉ូមឈ្មោះ «អាពូឡីយ៍» ចាប់កំណើតឆ្នាំ ១២៥ មុនគ្រឹស្តសករាជ សរសេរថា« អាចធ្វើកាចោទប្រកាន់ទៅលើជនដែលគ្មាន កំហុសបាន ប៉ុន្តែការប្រកាសអំពីទោសអាចធ្វើឡើងទៅលើតែជនដែលមានកំហុសប៉ុណ្ណោះ»។ ការគិតបែបនេះ ហើយបានជាធ្វើឲ្យស្ថាប័ន និងតួនាទីក្នុងការចោទប្រកាន់ត្រូវបានដាក់ទោសដាក់ចូលទៅក្នុងភាគីបុរេវិនិច្ឆ័យ ជាមួយនឹងអំណាចនីតិប្រតិបត្តិ «នៅក្នុងករណីបទល្មើសធ្ងន់ធ្ងរ ព្រះរាជអាជ្ញារាយការណ៍ជូន អគ្គព្រះរាជអាជ្ញា អមសាលាឧទ្ធរណ៍ដែលត្រូវរាយការណ៍បន្តជូនមន្ត្រីក្រសួងយុត្តិធម៌»[18]។ មាត្រានេះជាប់ខ្លួនទៅនឹងចរិត នយោបាយដែលឆ្លុះបញ្ចាំងតាមរយៈប្រព័ន្ធយុត្តិធម៌ក្នុងការអនុវត្តច្បាប់របស់អំណាចនីតិប្រតិបត្តិទៅលើចំណាត់ ការនៃហេតុការណ៍ ឬព្រឹត្តិការណ៍ដែលកើតឡើងនៅក្នុងសង្គមជាក់ស្តែង។ ក្នុងករណីដែលធ្វើឱ្យមាននិទណ្ឌ ភាពនៅក្នុងសង្គមនោះ អំណាចនយោបាយក៏ត្រូវបានប្រែប្រួលតាមរយៈឆន្ទៈរបស់ពលរដ្ឋផងដែរ ពោលគឺការ បោះឆ្នោតនេះឯង។

ដូច្នេះការចោទប្រកាន់ទៅលើបុគ្គលណាមួយ ពីស្ថាប័នអយ្យការ មិនមានការលំបាកនោះទេ និងយក លេសអំពីការកាន់កាប់នូវតួនាទីក្នុងការតាមដានចំពោះការអនុវត្តច្បាប់។ ប៉ុន្តែការចោទប្រកាន់បែបនេះ នឹងមាន បញ្ហាអយុត្តិធម៌ចំពោះជនជាប់ចោទ ក្នុងករណីដែលអំណាចតុលាការមិនឯករាជ្យ និងខ្វះសមត្ថភាពចំពោះការ យល់ដឹងទៅលើទ្រឹស្តីអង្គហេតុ។

៥.២. ប្រភេទនៃភស្តុតាង

ភស្តុតាង គឺជាព្រឹត្តការណ៍ដែលបានកើតឡើងជាក់ស្តែង និងពិតប្រាកដ មិនមែនត្រឹមជាការប៉ាន់ស្មាន របស់ជនណាម្នាក់នោះទេ។

ព្រឹត្តការណ៍ ឬអង្គហេតុដែលសាក្សីបានឃើញដោយផ្ទាល់នឹងភ្នែក ឮផ្ទាល់នឹងត្រចៀក ទើបអាចចាត់ ទុកជាភស្តុតាងដែលត្រូវយកមកសិក្សាស្រាវជ្រាវបាន។ ព្រឹត្តការណ៍ទាំងនោះត្រូវតែមានទំនាក់ទំនងជាមួយ បទល្មើស ដែលវាបានបំភ្លឺយ៉ាងច្បាស់លាស់អំពីដំណើររឿងនោះ។ ព្រឹត្តការណ៍ទាំងនោះត្រូវស្ថាប័នស៊ើបអង្កេត គឺអយ្យការ និងតុលាការប្រមូលបានតាមការកំណត់របស់ក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌនោះ ទើបអាចធានាបាននូវ លក្ខណៈពិតប្រាកដ និងមានតម្លៃជាភស្តុតាងបាន។ ក្នុងនោះយើង អាចចែកភស្តុតាងជាពីរប្រភេទធំៗ **ភស្តុតាង ផ្ទាល់ និងភស្តុតាងប្រយោល**។

---

[18] មាត្រា ៤០ក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌឆ្នាំ ២០០៧

៥.២.១. ភស្តុតាងផ្ទាល់

គឺជាការសារភាពអំពីកំហុស និងរៀបរាប់អំពីព្រឹត្តការណ៍នានាដែលបានភ្ជាប់ជាមួយនឹងសកម្មនៃបទល្មើស របស់ជនល្មើសទៅកាន់តុលាការ។ ក្នុងនោះផងដែរ ភស្តុតាងផ្ទាល់ក៏អាចជាព័ត៌មានគ្រប់ប្រភេទដែលបញ្ជាក់ច្បាស់អំពីព្រឹត្តការណ៍ផ្ទាល់ដែលអាចអះអាង ឬបដិសេដចោលនៅធាតុផ្សំមួយ ឬច្រើននៃបទល្មើសណាមួយបាន។ ភស្តុតាងដែលបង្ហាញយ៉ាងច្បាស់នៅអត្ថិភាពនៃបទល្មើសណាមួយ។ សកម្មភាព ឬការផ្តល់នូវភស្តុតាងទាំងឡាយដែលតុលាការអាចពិចារណាក្នុងការធ្វើសេចក្តីសន្និដ្ឋានដោយផ្ទាល់ថា ជាការពិតដែលអាចជឿទុកចិត្តបានដោយមិនចាំបាច់ត្រូវឆ្លងកាត់ការបកស្រាយ ឬការបញ្ជាក់ពីអ្នកជំនាញឡើយ។

៥.២.២. ភស្តុតាងប្រយោល

ជាព័ត៌មានគ្រប់ប្រភេទ ដែលប្រមូលបានទៅតាមកាលទេសៈនានានៃបទល្មើសដោយមិនចំពោះ។ ភស្តុតាងប្រយោលបានបង្ហាញពីព្រឹត្តការណ៍នានាដោយឡែកពីគ្នាដែល កាលណាគេធ្វើការផ្ទុំនូវព័ត៌មានទាំងនោះ គេអាចធ្វើការកំណត់ដើម្បីឈានទៅរកភស្តុតាងដោយផ្ទាល់បាន។ ដូចជានៅពេលមានបុរសម្នាក់ស្លាប់នៅលើដងវិថីដោយគ្រោះថ្នាក់ចរាចរណ៍ បន្ទាប់បន្ទាប់មកមានសាក្សីម្នាក់ដែលបានឃើញហេតុការណ៍បានឆ្លើយថា "មុនពេលដែលកើតហេតុគាត់បានឃើញ បុរសម្នាក់បានបើករថយន្ត Camry ផលិតឆ្នាំ ២០០៣ (មិនចាំស្លាកលេខ) ក្នុងស្ថានភាពស្រវឹង ដែលបានបើកបរយ៉ាងលឿន និងបញ្ច្រាស់ទិស រួចក៏ជ្រុលទៅបុកជនរងគ្រោះនោះបណ្តាលឲ្យ បាត់បង់ជីវិត រួចក៏ជិះរត់គេចខ្លួនបាត់"។ ចម្លើយនេះជាភស្តុតាងមិនផ្ទាល់ដែលតម្រូវឲ្យតុលាការ ត្រូវតែស្វែងរកភស្តុតាងមកបញ្ជាក់បន្ថែមដើម្បីអាចកំណត់ពីអត្តសញ្ញាណរបស់ជនល្មើសបាន។

៥.២.៣. ភស្តុតាងទស្សនៈ

ជាភស្តុតាងដែលសាក្សីបង្ហាញអំពីទស្សនៈរបស់ខ្លួន។ ការបង្ហាញ ឬសេចក្តីសន្និដ្ឋាននេះវាមិនអាចយកជាការបាននោះទេ ព្រោះការបង្ហាញនេះសាក្សី ជនរងគ្រោះមិនបានដឹង មិនបានឮនោះទេ ដូចនេះវាពុំមានតម្លៃជាសក្ខីភាពដើម្បីបញ្ជាក់ពីពិរុទ្ធភាពនៃបទល្មើសនោះទេ។ ប៉ុន្តែអ្នកជំនាញអាចយកភស្តុតាងទស្សនៈនេះទៅធ្វើសេចក្តីសន្និដ្ឋាន ទាញហេតុផលដើម្បីបញ្ជាក់ពីការពិតបាន។

ក្នុងករណី «នៅយប់មុនពេលកើតហេតុមានសាក្សីបានឃើញបុរសម្នាក់ និងជនរងគ្រោះបានមានទំនាស់នឹងគ្នានៅវង់ផឹកស៊ី រួចជនរងគ្រោះបានវាយទៅកាប់បុរសម្នាក់នោះ។ នៅថ្ងៃបន្ទាប់ គេបានប្រទះឃើញសាកសពរបស់ជនរងគ្រោះ ដេកស្លាប់ដោយមានស្លាកស្នាមវាយ នឹងកាប់ជាច្រើនកន្លែង ហើយសាក្សីបានបង្ហាញអំពី ទស្សនៈរបស់ខ្លួនហើយសន្និដ្ឋានថាបុរសនោះជាអ្នកប្រព្រឹត្ត។ ការបង្ហាញអំពីទស្សនៈរបស់ខ្លួនទៅកាន់អ្នកជំនាញបែបនេះអាចឲ្យគេធ្វើសេចក្តីទាញហេតុផល ដើម្បីបញ្ជាក់ពីការពិតបាន។

៥.២.៤. ភស្តុតាងបន្ទាញ

ជាភស្តុតាងសម្រាប់យកមកធ្វើជាមូលដ្ឋាន ដើម្បីអាចឈានទៅរកភស្តុតាងបន្ថែមទៀតដូចជាប្លង់ស្ថានភាពទីតាំងកន្លែងកើតហេតុ ដែលវាមិនមែនជាភស្តុតាងសម្រាប់ផ្តន្ទាទោសនោះទេ។

៥.២.៥. ភស្តុតាងដែលបានដឹង ឮត ៗគ្នា

គឺជាភស្តុតាងទាំងឡាយណាដែលដឹង ឮតៗគ្នាមកពីសាក្សីប្រយោលដែលបានដឹងឮនូវរឿងហេតុខ្លះៗ មិនបានឃើញផ្ទាល់ភ្នែក ឬបានឮផ្ទាល់ត្រចៀកឡើយ ប៉ុន្តែជាព័ត៌មានដែលបានដឹងឮតៗគ្នាមក។ ភស្តុតាងនេះមិនបានតម្លៃធ្វើជាមូលដ្ឋានផ្តន្ទាទោសចំពោះជនល្មើសបាននោះទេ ក៏ប៉ុន្តែវាមានផលប្រយោជន៍ដើម្បីស្រាវជ្រាវទៅរកភស្តុតាងផ្ទាល់បាន។

៥.២.៦. ភស្តុតាងដាក់បន្ទុក

គ្រប់ភស្តុតាងដែលអាចធ្វើជាមូលដ្ឋាន សម្រាប់ធ្វើបណ្តឹងអាជ្ញារបស់អង្គអយ្យការ និងសម្រាប់ធ្វើជាមូលដ្ឋានដល់ចៅក្រមជំនុំជម្រះបាន និងដើម្បីកំណត់អំពីពិរុទ្ធភាពរបស់ជនជាប់ចោទ។ ភស្តុតាងដាក់បន្ទុកនេះផងដែរក៏ត្រូវបានលើកឡើង ដើម្បីឲ្យចៅក្រមអាចពិចារណាអំពីស្ថានទម្ងន់ទោសទៅលើជនជាប់ចោទ។ ភស្តុតាងនេះក៏អាចជាប្រយោជន៍របស់ដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី ដើម្បីជាមូលដ្ឋានក្នុងការទាមទារសំណងជម្ងឺចិត្តផងដែរ។

៥.២.៧. ភស្តុតាងដោះបន្ទុក

ជាភស្តុតាងដែលផ្តល់ដោយភាគីប្រព្រឹត្តបទល្មើស និងអ្នកទទួលខុសត្រូវផ្នែករដ្ឋប្បវេណី ដើម្បីប្រឆាំងនឹងភស្តុតាងដាក់បន្ទុក ឬការពារខ្លួនឲ្យរួចផុតពីការចោទប្រកាន់ទាំងស្រុង ឬមួយផ្នែក ឬការសម្រាលទោសបទល្មើស ឬការស្នើសុំឲ្យតុលាការប្រើប្រាស់នូវវិធានស្របទោសជាដើម។ ភស្តុតាងដោះបន្ទុកនេះ ក៏ត្រូវបានលើកឡើងដើម្បីឲ្យចៅក្រមអាចពិចារណាអំពីស្ថានសម្រាលទៅលើជនជាប់ចោទផងដែរ។

៥.២.៨. ភស្តុតាងប្រវេសនីយ

ភស្តុតាងប្រវេសនីយ គឺជាភស្តុតាងដែលបានបន្សល់ទុកនៅនឹងកន្លែងកើតហេតុហើយតុលាការត្រូវតែទទួលយក។ ករណីៈ ស្លាកស្នាមដែលបានបន្សល់ទុកនៅលើជនរងគ្រោះជាស្លាកស្នាមកាប់នឹងវត្ថុមុតស្រួចទើបបណ្តាលឲ្យជនរងគ្រោះស្លាប់ ដូចនេះយើងមិនអាចប្រកែកថាការស្លាប់ដោយសារគ្រាប់កាំភ្លើងនោះទេ។

៥.៣. ទម្ងន់របស់ទម្រង់នីមួយៗនៃភស្តុតាង

៥.៣.១ ទម្ងន់នៃភស្តុតាងផ្ទាល់

ភស្តុតាងផ្ទាល់ មានទម្ងន់ធ្ងន់ជាងគេព្រោះថាវាបានបញ្ជាក់យ៉ាងច្បាស់លាស់អំពីព្រឹត្តការណ៍ជាក់ស្តែងនៃបទល្មើសដែលជនជាប់ចោទបានប្រព្រឹត្ត។ ដើម្បីឲ្យភស្តុតាងផ្ទាល់មានតម្លៃតាមច្បាប់ យើងអាចបញ្ជាក់តាមលក្ខខណ្ឌមួយចំនួនដូចជា ៖

- ឲ្យជនសង្ស័យធ្វើត្រាប់តាមឡើងវិញនូវសកម្មភាព ប្រព្រឹត្តបទល្មើសនៅកន្លែងកើតហេតុ
- ពិនិត្យជាតុផ្សំអត្តនោម័ត (ចេតនា) ដែលឈានទៅដល់ការប្រព្រឹត្តនបទល្មើស និងបញ្ជាក់អំពីមូលហេតុ
- ធ្វើការផ្ទៀងផ្ទាត់ភាពស៊ីសង្វាក់គ្នារវាងភស្តុតាងផ្ទាល់ និងភស្តុតាងប្រយោលផ្សេងៗទៀតដែលប្រមូលបាន។

៥.៣.២. ទម្ងន់នៃភស្តុតាងប្រយោល

ភស្តុតាងប្រយោលមានទម្ងន់ស្រាលជាងភស្តុតាងផ្ទាល់ ពីព្រោះថាភស្តុតាងនេះគ្រាន់តែបានបញ្ជាក់អំពីកាលៈទេសៈនៃបទល្មើស ដែលបានដាច់ដោយឡែកពីគ្នាតែប៉ុណ្ណោះ។ ដូចនេះហើយ ទោះក្នុងករណីណាក៏ដោយ គេមិនអាចប្រើប្រាស់ភស្តុតាងប្រយោលដើម្បីកំណត់អំពីពិរុទ្ធភាពជនជាប់ចោទបានទេ។ ភស្តុតាងប្រយោលគ្រាន់តែប្រើប្រាស់ដើម្បីបង្គ្រប់អត្តន័យឲ្យភស្តុតាងផ្ទាល់តែប៉ុណ្ណោះ។

៥.៣.៣. ទម្ងន់នៃភស្តុតាងបន្ទាប់បន្សំ

ភស្តុតាងបន្ទាប់បន្សំមានទម្ងន់ស្រាលជាងគេ ភស្តុតាងនេះពុំមានតម្លៃទាល់តែសោះក្នុងការកំណត់អំពីពិរុទ្ធភាពរបស់ជនជាប់ចោទ។ ប្រយោជន៍នៃភស្តុតាងបន្ទាប់បន្សំ គឺត្រឹមតែអាចឲ្យគេឈានទៅរកភស្តុតាងផ្ទាល់បានតែប៉ុណ្ណោះ។

ផ្នែកទី២ ៖ ប្រភពនៃភស្តុតាង ឬប្រព័ន្ធភស្តុតាង

កថាខណ្ឌទី១៖ ការបំភ្លឺរបស់សាក្សី

ការបំភ្លឺរបស់សាក្សីជាភស្តុតាងគ្រឹះដ៏រឹងមាំបំផុតមួយដែលមាន «វិសាលភាពធំធេងបំផុតគ្របដណ្តប់មិនត្រឹមតែទៅលើសំណុំរឿងព្រហ្មទណ្ឌទាំងមូលនោះទេ ប៉ុន្តែគ្របដណ្តប់ទៅគ្រប់សំណុំរឿងក្តីនានាដែលដោះស្រាយតាមនីតិវិធីតុលាការ»។ ការបំភ្លឺរបស់សាក្សីនេះគឺជាសេចក្តីថ្លែងការណ៍អំពីអង្គហេតុទាំងឡាយដែលសេចក្តីថ្លែងការណ៍នោះមានខ្លឹមសារ ឬអត្ថប្រយោជន៍សម្រាប់កិច្ចការព្រហ្មទណ្ឌដែលសេចក្តីថ្លែងការទាំងនោះបានធ្វើឡើងដោយបុគ្គលនានាស្តីពីអំពីអង្គហេតុទាំងឡាយដែលពួកគេបានដឹងអំពីខ្លឹមសារនៃអង្គហេតុទាំងនោះបានក្លាយជាព័ត៌មានជូនទៅស្ថានប័នស៊ើបអង្កេត និងតុលាការ ជាពិសេសសេចក្តីថ្លែងការណ៍នោះត្រូវធ្វើឡើងតាមសណ្តាប់ធ្នាប់នៃការកំណត់នៅចៅក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ ឬដោយច្បាប់ពិសេស។

សាក្សី គឺជាបុគ្គលដែលត្រូវបានសាកសួរដោយស្ថាប័នស៊ើបអង្កេត និងតុលាការអំពីអង្គហេតុដែលសាក្សីនោះបាទទួលដឹង ដោយអង្គហេតុនោះមានអត្ថន័យសម្រាប់រឿងក្តីព្រហ្មទណ្ឌស្ថិតនៅក្នុងលក្ខខណ្ឌនៃសណ្តាប់ធ្នាប់ដែលមានចែងក្នុងក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ។ ចៅក្រមស៊ើបសួរអាចស្តាប់ចម្លើយបុគ្គលគ្រប់រូបដែល

ចម្លើយនោះអាចមានប្រយោជន៍នៅក្នុងការសម្តែងការពិត[19]។ មន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌អាចកោះហៅ និងស្តាប់ចម្លើយបុគ្គលដែលត្រូវបានសង្ស័យ ថាបានចូលរួមក្នុងបទល្មើស ឬដែលអាចផ្តល់ព័ត៌មានស្តីពីរឿងហេតុ[20]។ មន្ត្រីនគរបាលយុត្តធម៌អាចកោះហៅ និងស្តាប់ចម្លើយបុគ្គលគ្រប់រូប ដែលអាចផ្តល់ព័ត៌មានស្តីអំពីរឿងហេតុបាន[21]។ មន្ត្រីនគរបាលយុត្តធម៌អាចកោះហៅ និងស្តាប់ចម្លើយសាក្សី[22]។

ការចាប់វិធាននៃការប្រមូលភស្តុតាងតាមប្រភេទនៃការបង្ហាញរបស់សាក្សី បានធ្វើឲ្យស្ថាប័នស៊ើបអង្កេត និងតុលាការមានលទ្ធភាពគ្រប់គ្រាន់អាចកំណត់បានពីខណៈនានានៃអង្គហេតុនៅក្នុងរឿងក្តីព្រហ្មទណ្ឌ។ ការបង្ហាញ ឬការបំភ្លឺរបស់សាក្សី ជាការបំភ្លឺដែលធ្វើឡើងដោយមនុស្សមានជីវិត«ភស្តុតាងមានជីវិត» ហើយការបំភ្លឺនេះមានបំណងធ្វើឲ្យដឹង និងបានយល់ច្បាស់នូវអង្គហេតុនានាមានដូចជា៖ សកម្មភាពនានាដែលសកម្មភាពនៃអំពើទាំងនោះជាធាតុផ្សំដ៏សំខាន់ចំពោះភស្តុតាងនៃបទល្មើសព្រហ្មទណ្ឌ។ភស្តុតាងប្រភេទផ្សេងៗទៀតមិនមានជីវិតនោះទេគេហៅថា «ភស្តុតាងស្លាប់» ពីព្រោះវាមិនចេះនិយាយមានដូចជា៖ វត្ថុតាងជាដើម ដែលភស្តុតាងប្រភេទបែបនេះយើងអាចយល់បានតាមការលេចឡើងចំពោះខណៈនានានៃអង្គហេតុតែប៉ុណ្ណោះ។

អត្ថន័យនៃ«ការបំភ្លឺរបស់សាក្សី» វាមានខ្លឹមសារពិសេសធំធេងណាស់សម្រាប់ធ្វើការស៊ើបអង្កេត និងដោះស្រាយរឿងក្តីព្រហ្មទណ្ឌ ហើយមានតែការជួយពីការបំភ្លឺរបស់សាក្សីនេះឯងដែលធ្វើឲ្យមានលទ្ធភាពរកឃើញ និងកំណត់បាននូវអង្គហេតុសំខាន់ៗ ឬអង្គហេតុគ្រឹះបាន។ ជានិច្ចកាលស្ថាប័នស៊ើបអង្កេត និងតុលាការតែងតែធ្វើការវាយតម្លៃទៅលើការបំភ្លឺរបស់សាក្សីនានាថា តើការបំភ្លឺនោះគួរទុកចិត្តបាន ឬក៏ខុសឆ្គង ឬជាការបំភ្លឺកុហក។ ការទម្លុះបាននូវការសង្ស័យបែបនេះគឺត្រូវតែពឹងផ្អែកទៅលើវិធានតែមួយគត់គឺ ការផ្ទៀងផ្ទាត់ជាមុនចំពោះអង្គហេតុនានាដែលសាក្សីបានបំភ្លឺ ប្រៀបធៀបជាមួយនឹងអង្គហេតុផ្សេងៗដ៏ទៃទៀតទើបអាចជៀសវាងបាននូវការទទួលស្គាល់ដោយខុសឆ្គងមួយដល់ការធ្វើសេចក្តីសម្រេចចុងក្រោយ។

ជាការពិតគ្រប់បុគ្គលនៅពេលខ្លះក៏តម្រូវឲ្យឆ្លើយក្នុងឋានៈជាសាក្សីផងដែរហើយ ពេលខ្លះក៏មិនអនុញ្ញាតឲ្យឆ្លើយក្នុងឋានៈជាសាក្សីដែរ ដោយសារតែមាន**តម្រុយពិរុទ្ធភាព**(មើលចំនុច «ក២» **ស្តីពីសិទ្ធិរបស់សាក្សី**»។ ម៉្យាងទៀតសាក្សីមាន **វិសមិតភាពជាមួយនឹងបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី (ចំនុចខអំពីបុគ្គលដែលអាចក្លាយជាសាក្សី**)[23] ក៏ប៉ុន្តែសិទ្ធិរបស់សាក្សីក៏ដូចគ្នាទៅនឹងសិទ្ធិរបស់អ្នកជំនួយ ឬអ្នកបកប្រែផងដែរ[24]។ នៅពេលខ្លះ

[19] មាត្រា១៥៣ ក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ ឆ្នាំ២០០៧

[20] មាត្រា១១៤ក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ ឆ្នាំ២០០៧

[21] មាត្រា៩៤ក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ ឆ្នាំ២០០៧

[22] មាត្រា១៧៩ក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ ឆ្នាំ២០០៧

[23] មាត្រា៣១២ក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ ឆ្នាំ២០០៧

[24] មាត្រា១១៤, ១១៥, ៣៣០ក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ ឆ្នាំ២០០៧

សាក្សីត្រូវបានតុលាការសាកសួរដោយពុំចាំបាច់កោះហៅនោះទេ ឲ្យតែសាក្សីទាំងនោះមានវត្តមាននៅបន្ទប់ តែត្រូវមានការស្នើសុំរបស់ភាគី ប៉ុន្តែបើសាក្សីទាំងឡាយដែលបំភ្លឺទៅធ្វើឲ្យមានប្រយោជន៍ក្នុងការស្វែងរកឲ្យឃើញនូវការពិត សាក្សីរូបនោះក៏អាចត្រូវគេជំទាស់បានដែរ[25]។

ជាទូទៅការយកចម្លើយរបស់សាក្សីនៅក្នុងចំណាត់ការលើរឿងក្តីព្រហ្មទណ្ឌត្រូវបានធ្វើឡើងតាមពីរដំណាក់កាលឯណោះមុននឹងទទួលយកបាន ក្នុងនោះមាន៖ **ដំណាក់កាលស៊ើបអង្កេត** (នគរបាលយុត្តិធម៌, អយ្យការ, ចៅក្រមស៊ើបសួរ) និង**ដំណាក់កាលតុលាការ** (ជំនុំជម្រះ)។ ប៉ុន្តែលក្ខខណ្ឌខ្លះនៅក្នុងពេលជំនុំជម្រះចំពោះតែសាក្សីដែលដាក់បន្ទុក ហើយសាក្សីរូបនេះគាត់បានឆ្លើយតាំងពីដំណាកាលស៊ើបអង្កេតមកនោះ តែបែរជាគាត់មិនព្រមចូលមកក្នុងសវនាការវិញ សាក្សីរូបនេះត្រូវតែមានវិធានការនាំខ្លួនជាចាំបាច់បំផុតពីអាជ្ញាធរតុលាការដើម្បីឲ្យមានវត្តមានរបស់គាត់ក្នុងការសួរតទល់មុខគ្នានាពេលដេញដោល។ ដោយយោងទៅលើលក្ខខណ្ឌនេះ«សាក្សីខាងដាក់បន្ទុកដែលមិនទាន់បានសួរចម្លើយតទល់គ្នាជាមួយជនជាប់ចោទត្រូវតែកោះហៅឲ្យចូលរួមក្នុងសវនាការ»[26]។ ដីការកោះហៅត្រូវបញ្ជាក់ថា៖

- បុគ្គលពាក់ព័ន្ធត្រូវបានកោះហៅក្នុងឋានៈជាសាក្សី
- ការមិនចូលបង្ហាញខ្លួននៅពេលសវនាការ ការមិនព្រមឆ្លើយឲ្យព័ត៌មានក្នុងឋានៈជាសាក្សី ឬការឆ្លើយឲ្យព័ត៌មានក្លែងក្លាយត្រូវផ្តន្ទាទោសតាមច្បាប់។[27]

គោលគំនិតដែលទាមទារឲ្យសាក្សីដាក់បន្ទុកទៅលើជនជាប់ចោទត្រូវតែមានវត្តមាននៅពេលសវនាការនេះ គឺជាវិធាននៃការចងកាតព្វកិច្ចរបស់សាក្សីទៅនឹងអង្គហេតុទាំងឡាយដែលភ្ជាប់ខ្លឹមសារនៃអង្គហេតុទាំងនោះទៅនឹងនីតិវិធីរបស់តុលាការ។ វិធានបែបនេះតុលាការចង់ផ្ទៀងផ្ទាត់អំពីខណៈទាំងឡាយនៃអង្គហេតុដែលសាក្សីដាក់បន្ទុកនោះបានឆ្លើយក្នុងដំណាក់កាលស៊ើបអង្កេតពិតជាមានអង្គហេតុដូច្នោះមែន ឬក៏ជាអារម្មណ៍របស់សាក្សី។ ការមិនគោរពចំពោះវិធានបែបនេះក៏អាចជាមោឃភាពនៃចំណាត់ការក្នុងរឿងព្រហ្មទណ្ឌរបស់តុលាការផងដែរដោយសារតែតុលាការរំលោភទៅលើសិទ្ធិការពារខ្លួនរបស់បុគ្គល «នាំឲ្យមានមោឃភាពផងដែរកាលណាការបំពានវិធាន ឬទម្រង់ការសំខាន់ណាមួយដែលចែងដោយក្រមនេះ ឬបទបញ្ញត្តិទាំងឡាយស្តីពីនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌធ្វើឲ្យមានការប៉ះពាល់ដល់ផលប្រយោជន៍របស់ភាគី ដែលទទួលរងការបំពាននេះ។ វិធាន និង

[25] មាត្រា៣២៧ក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ ឆ្នាំ២០០៧

[26] មាត្រា២៩៧ក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ ឆ្នាំ២០០៧

[27] មាត្រា៤៧៧ក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ ឆ្នាំ២០០៧

ទម្រង់ការដែលមានលក្ខណៈសំខាន់នោះមានជាអាទិ៍ គឺជាវិធានទម្រង់ការដែលមានបំណងធានាការគោរពសិទ្ធិការពារខ្លួន»[28]។

ការចងកាតព្វកិច្ចរបស់សាក្សីទៅនឹងអង្គហេតុជាមធ្យោបាយមួយទប់ស្កាត់ដល់ភាពទំនើងចិត្តរបស់សាក្សីទាំងឡាយដែលយកអារម្មណ៍របស់ខ្លួនផ្ទាល់ធ្វើជាលេសសម្រាប់ដាក់បន្ទុកទៅដល់អ្នកដ៏ទៃ (ជនជាប់ចោទ)។ ប៉ុន្តែតុលាការត្រូវតែមានចំណេះដឹងស្ដីអំពីអង្គហេតុយ៉ាងពិតប្រាកដដោយពុំអាចមានស្ថាប័នណាយល់ដឹងស៊ីជម្រៅនៃអង្គហេតុនេះមានន័យថា «អង្គហេតុណាក៏ដោយកាលណាវាកកើតមកហើយ អង្គហេតុនោះសុទ្ធតែមានចំនុចសំខាន់របស់វាមិនអាចខ្វះបានឡើយ។ ចំនុចសំខាន់របស់អង្គហេតុនោះ គឺគេអាចថ្លឹងថ្លែងបានហើយច្បាស់លាស់ ឬជាក់លាក់បំផុត ប៉ុន្តែអារម្មណ៍ ឬធម្មារម្មណ៍របស់មនុស្សដែលរៀបរាប់ឡើងវិញអំពីព្រឹត្តការណ៍ ដែលរៀបរាប់ឡើងវិញអំពីព្រឹត្តកាណ៍ ដែលគាត់បានឃើញរួចហើយនោះ វាអាចធ្វើឲ្យមានការប្រែប្រួលខុសពីធាតុដើមប្រមាណចាប់ពី១រហូតដល់១០ឯណោះ»(គោលការណ៍ចិត្តវិទ្យា)។ ដោយសារតែចិត្តមនុស្សប្រែប្រួលបែបនេះហើយ ទើបតុលាការប្រើប្រាស់វិធាននៃការផ្ទៀងផ្ទាត់ និងសិក្សាទៅលើសម្ដីរបស់បុគ្គលនានាមានដូចជា៖ សាក្សី, ជនជាប់ចោទ, ជនរងគ្រោះ ដោយប្រុងប្រយ័ត្នបំផុតនៅក្នុងសំណុំរឿងក្ដីព្រហ្មទណ្ឌ ពីព្រោះថាមនុស្សជាភស្តុតាងមានជីវិត ដែលចេះនិយាយតាមតែចិត្តរបស់ខ្លួនដែលគេនឹកឃើញពោល គឺមនុស្សមានក្ដីស្រមើស្រមៃ ទោះបីជាអង្គហេតុមិនបានកើតមានឡើងក៏ដោយ ក៏មនុស្សអាចស្រមើស្រមៃថាកើតមានបានដែរ។

ដើម្បីយល់ដឹងកាន់តែច្បាស់អំពីការបំភ្លឺរបស់សាក្សី យើងនឹងសិក្សាទៅលើលក្ខខណ្ឌខ្លះមួយចំនួនដែលត្រូវបានបញ្ញត្តិទៅលើសកម្មភាពនានារបស់សាក្សីមានជាអាទិ៍៖ ប្រភេទបុគ្គលដែលអាចក្លាយជាសាក្សី, សិទ្ធិ និងកាតព្វកិច្ចរបស់សាក្សី, សិទ្ធិនានារបស់សាក្សី, កាតព្វកិច្ចពិសេសរបស់សាក្សី, សមត្ថភាពពិសេសរបស់សាក្សី, សាក្សីមានកាតព្វកិច្ចនិយាយតែការពិត, ការបំភ្លឺនានារបស់សាក្សីដែលមានអាយុតិច ឬកុមារ, ការសន្និដ្ឋាន និងយោបល់របស់សាក្សី។

១.១. ប្រភេទបុគ្គលដែលអាចក្លាយជាសាក្សី

បុគ្គលគ្រប់រូបមានសិទ្ធិដែលអាចក្លាយជាសាក្សី រួមទាំងបុគ្គលដែលជាទណ្ឌិតផងដែរ។ ជាទូទៅបុគ្គលនីមួយៗអាចត្រូវផ្តល់ចម្លើយដែលទាក់ទងទៅនឹងព័ត៍មានស្ដីពីអង្គហេតុណាមួយដែលបានកកើតឡើងហើយ។ ចៅក្រមស៊ើបសួរអាចស្ដាប់ចម្លើយបុគ្គលគ្រប់រូបដែលចម្លើយនោះអាចមានប្រយោជន៍នៅក្នុងការសម្ដែងឲ្យឃើញការពិត[29]។ មន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌អាចកោះហៅ និងស្ដាប់ចម្លើយបុគ្គលគ្រប់រូបដែលអាចផ្ដល់ព័ត៍មាន

[28] មាត្រា២៥២ នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ ឆ្នាំ២០០៧

[29] មាត្រា១៥៣ នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ ឆ្នាំ២០០៧

ស្តីអំពីរឿងហេតុបាន[30]។ តាមខ្លឹមសារនៃមាត្រាទាំងពីរនេះ ទោះបីជាបុគ្គលនោះស្ថិតក្នុងស្ថានភាពបែបណាក៏ដោយ ពោលគឺ«កុមារអាយុតិចជាង១៤ឆ្នាំរួចពីការធ្វើសម្បថ»។ នេះបញ្ជាក់យ៉ាងច្បាស់ថា សាក្សីមិនត្រូវបានកំនត់អាយុនោះទេ។ ប៉ុន្តែនៅក្នុងក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ ត្រូវបានកំណត់នូវលក្ខខណ្ឌខ្លះ (គោលការណ៍វិសមិតភាពនៃការបំពេញមុខងាររបស់មន្ត្រីអនុវត្តច្បាប់) ដែលបុគ្គលមួយចំនួនមិនអាចធ្វើជាសាក្សីបាននៅក្នុងវិធានខ្លះនៃមធ្យោបាយក្នុងការប្រមូលភស្តុតាងដូចជាការឆែកឆេរ «មន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៍ត្រូវធ្វើការឆែកឆេរនៅចំពោះមុខអ្នកកាន់កាប់ទីកន្លែង ឬបើគ្មានអ្នកកាន់កាប់ទេ ត្រូវធ្វើនៅចំពោះមុខសាក្សីពីរនាក់»[31]។ សាក្សីត្រូវចាត់តាំងដោយមន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌។ សាក្សីមិនអាចជានគរបាល ឬកងរាជអាវុធហត្ថដែលជាកងកម្លាំងរួមប្រតិបត្តិការក្នុងការឆែកឆេរនោះបានឡើយ»។

ប៉ុន្តែច្បាប់បានអនុញ្ញាតឲ្យមានការជ្រើសរើសសាក្សីក្នុងលក្ខខណ្ឌនៃការឆែកឆេរនេះទុកជូនទៅព្រះរាជអាជ្ញា ដើម្បីជម្នះនូវឧបសគ្គនានាក្នុងដំណើរការស៊ើបអង្កេត។ ចំពោះករណីដែលសំណុំរឿងក្តីកំពុងត្រូវបានចាត់ការដោយចៅក្រមស៊ើបសួរវិញនោះ ចៅក្រមរូបនេះមានសិទ្ធិចាត់តាំងសាក្សីដោយខ្លួនឯង[32]។

១.២. សិទ្ធិ និងកាតព្វកិច្ចរបស់សាក្សី

សាក្សីទាំងឡាយត្រូវមានកាតព្វកិច្ចទៅតាមច្បាប់កំណត់នៃប្រទេសនីមួយៗ។ ការកំនត់ទៅលើកាតព្វកិច្ចនេះពុំមានលក្ខណៈដូចគ្នាទាំងអស់គ្នាឡើយ ដោយអាស្រ័យទៅតាមស្ថានភាព និងនយោបាយនីមួយៗជាប្រវត្តិសាស្ត្រក្នុងការសម្តែងឲ្យឃើញនូវការពិតចំពោះរឿងក្តីនានានៅក្នុងប្រព័ន្ធយុត្តធម៌សង្គម។ ជាឧទាហរណ៍ «មុននឹងឆ្លើយទៅកាន់សំណួរ សាក្សីម្នាក់ៗត្រូវស្បថស្របតាមសាសនា ឬជំនឿរបស់ខ្លួនថានិយាយតែការពិត»[33]។ ប៉ុន្តែគេអាចសង្កេតឃើញនូវគោលការណ៍រួមរបស់ច្បាប់ទាំងនោះដែលកំនត់ទោសលើកាតព្វកិច្ចរបស់សាក្សីមានដូចជា៖ ការបង្ហាញខ្លួនរបស់សាក្សី, សិទ្ធិនានារបស់សាក្សី, កាតព្វកិច្ចរបស់សាក្សី, កាតព្វកិច្ចរបស់សាក្សីនិយាយតែការពិត។

១.២.១ សិទ្ធិនានារបស់សាក្សី

សាក្សីមានកាតព្វកិច្ចផ្តល់ការបំភ្លឺ និងមានសិទ្ធិជាច្រើនទៀតជាអាទិ៍៖ រៀបរាប់នូវអ្វីៗ ទាំងអស់ដែលបានដឹងឮអំពីរឿងនោះ និងមានកាតព្វកិច្ចឆ្លើយនូវរាល់សំណួររបស់ស្ថាប័នស៊ើបអង្កេត តុលាការ និងភាគីបន្ទាប់ពីសាក្សីនោះបានចូលខ្លួនតាមការកោះហៅ។ ករណីដែលសាក្សីត្រូវសួរតទល់គ្នាក្នុងដំណាក់កាលជំនុំជម្រះ «សាក្សីខាងដាក់បន្ទុកដែលមិនទាន់បានសួរចម្លើយតទល់គ្នាជាមួយជនជាប់ចោទ ត្រូវតែកោះហៅឲ្យចូល

[30] មាត្រា៩៣ នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ ឆ្នាំ២០០៧

[31] មាត្រា៩១ នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ ឆ្នាំ២០០៧

[32] មាត្រា១៥៩ នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ ឆ្នាំ២០០៧

[33] មាត្រា១៥៤ នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ ឆ្នាំ២០០៧

រួមក្នុងសវនាការ»[34]។ មាត្រានេះបានបង្ហាញអំពីកាតព្វកិច្ចរបស់សាក្សី ចំណែកសាក្សីខ្លះ ដែលអយ្យការមិនបានកោះហៅចូលរួមក្នុងសវនាការ ក៏គេអាចអញ្ជើញចូលរួមតាមរយៈដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី និងជនជាប់ចោទបានផងដែរ «ជនជាប់ចោទ និងដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី អាចចូលរួមក្នុងសវនាការនូវសាក្សីទាំងឡាយណាដែលព្រះរាជអាជ្ញា មិនបានកោះហៅដោយខ្លួនជាអ្នកចេញសោហ៊ុយ»[35]។ ចំពោះសិទ្ធិដែលផ្តល់ឲ្យសាក្សីបំភ្លឺ និងទទួលឆ្លើយនូវសំណួរទាំងឡាយពីព្រះរាជអាជ្ញា មេធាវី និងភាគីតាមរយៈនៃការអនុញ្ញាតពីប្រធានសវនាការ ជាពិសេសទៅទៀតនោះនីតិវិធីតុលាការទៅនឹងអង្គហេតុដែលអាចស្តែងចេញតាមរយៈកំណត់ហេតុសវនាការ[36]។ ប៉ុន្តែព្រះរាជអាជ្ញា មេធាវី និងភាគីក៏អាចជំទាស់ទៅសាក្សីនោះបានដែរ ប្រសិនបើការឆ្លើយនោះគ្មានការពិតទេនោះ «ព្រះរាជអាជ្ញា មេធាវី និងភាគីអាចជំទាស់នឹងការស្តាប់សាក្សីដែលខ្លួនយល់ឃើញថា ចម្លើយនេះគ្មានប្រយោជន៍អ្វីដល់ការសម្តែងឲ្យឃើញការពិតទេនោះ»[37]។ ក្នុងករណីមានការតវ៉ាប្រធានសវនាការសម្រេចឲ្យឥស្សរចិត្តថា តើត្រូវស្តាប់ ឬមិនត្រូវស្តាប់ចម្លើយរបស់សាក្សីនេះ»។

ចំពោះសិទ្ធិរបស់សាក្សីនៅក្នុងដំណាក់កាលស៊ើបសួរវិញ ចៅក្រមស៊ើបសួរស្តាប់ចម្លើយសាក្សីដាច់ពីគ្នាដោយគ្មានវត្តមានជនត្រូវចោទ និងរដ្ឋប្បវេណី។ ចៅក្រមស៊ើបសួរក៏អាចសួរតទល់គ្នារវាងជនត្រូវចោទ ដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី និងសាក្សីផងដែរ»។ ប៉ុន្តែសាក្សីក៏មានសិទ្ធិឆ្លើយក្នុងករណីសួរតទល់គ្នាបានផងដែរតាមការស្នើសុំរបស់ជនត្រូវចោទ នៅគ្រប់ពេលវេលានៃការស៊ើបសួរ ជនត្រូវចោទអាចឲ្យចៅក្រមធ្វើការស៊ើបសួរធ្វើការសួរចម្លើយខ្លួន ស្តាប់ចម្លើយរបស់ដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី ឬសាក្សី សួរតទល់គ្នា ឬចុះទៅដល់ទីកន្លែងកើតហេតុ[38]។ រីឯដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណីវិញក៏អាចមានសិទ្ធិស្នើសុំឲ្យសួរសាក្សីបានដែរ «នៅគ្រប់ពេលវេលានៃការសាកសួរដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណីអាចសុំដល់ចៅក្រមស៊ើបសួរស្តាប់ចម្លើយខ្លួន ស្តាប់ចម្លើយរបស់សាក្សី សួរចម្លើយជនត្រូវចោទ សួរតទល់គ្នា ឬចុះទៅដល់ទីកន្លែង»[39]។ មាត្រាទាំងនេះបានគាំទ្រដល់វិធាននៃការផ្ទៀងផ្ទាត់ភស្តុតាងដែលធ្វើឡើងក្នុងដំណាក់កាលស៊ើបសួរ។ ចំពោះសិទ្ធិរបស់សាក្សីត្រូវបានរិតត្បិតបន្ថែមទៀតនៅក្នុងលក្ខខណ្ឌដែលសាក្សីនោះបានដឹងអំពីហេតុការណ៍ណាមួយដោយក្នុងនោះបានចូលខ្លួនមកហើយតែមិនព្រមផ្តល់ការបំភ្លឺ ឬមិនព្រមផ្តល់ចម្លើយវិញ សាក្សីនោះក៏ត្រូវទទួលខុសត្រូវដែរ។ ខ្លឹមសារនេះត្រូវបានព្រមានចាប់តាំងតែពីការចេញដីការកោះហៅម្ល៉េះ ដីការកោះហៅត្រូវបញ្ជាក់ថា៖

[34] មាត្រា២៩៧ នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ ឆ្នាំ២០០៧

[35] មាត្រា២៩៨ នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ ឆ្នាំ២០០៧

[36] មាត្រា៣២៦ នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ ឆ្នាំ២០០៧

[37] មាត្រា៣២៧ នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ ឆ្នាំ២០០៧

[38] មាត្រា១១៣ នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ ឆ្នាំ២០០៧

[39] មាត្រា១៣៤ នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ ឆ្នាំ២០០៧

- បុគ្គលពាក់ព័ន្ធត្រូវបានកោះហៅក្នុងឋានៈជាសាក្សី
- ការមិនចូលបង្ហាញខ្លួននៅពេលសវនាការ ការមិនព្រមឆ្លើយឲ្យព័ត៌មានក្នុងឋានៈជាសាក្សី ឬការឆ្លើយឲ្យព័ត៌មានក្លែងក្លាយត្រូវផ្តន្ទាទោសតាមច្បាប់»។

ចំពោះសិទ្ធិនានារបស់សាក្សីត្រូវបានរឹតបណ្តឹង ប៉ុន្តែសិទ្ធិសាក្សីនេះកាន់តែបន្ថឹងថែមទៀតនៅពេលដែលសាក្សីបានស្គាល់ជនល្មើស ហើយបែរជាមិនព្រមប្រាប់ដល់ចៅក្រម សាក្សីរូបនោះក៏ត្រូវមានទោសផងដែរ[40]។ បទបដិសេធការផ្តល់ចម្លើយរាល់បុគ្គលណាដែលបានប្រកាសជាសាធារណៈថា ខ្លួនស្គាល់ចារី សហចារី អ្នកផ្តើមគំនិត ឬអ្នកសមគំនិតនៅក្នុងបទឧក្រិដ្ឋ ឬបទមជ្ឈឹម ហើយប្រកែកមិនព្រមឆ្លើយនឹងសំណួរដែលចៅក្រមបានសួរពីរឿងនេះដល់ខ្លួននោះត្រូវផ្តន្ទាទោសដាក់ពន្ធនាគារពី១ខែទៅ១ឆ្នាំ និងពិន័យជាប្រាក់ពីមួយសែនរៀលទៅពីរលានរៀល[41]។

ជាងនេះទៅទៀត ការរិតត្បិតតឹងរ៉ឹងទៅលើសាក្សីមិនត្រឹមតែស្ថិតនៅក្នុងលក្ខខណ្ឌដែលគាត់បានដឹងនូវអំពើទុច្ចរិតរបស់ជនជាប់ចោទប៉ុណ្ណោះទេ សូម្បីតែសាក្សីដែលបានដឹងពីអំពើល្អរបស់ជនត្រូវចោទ ហើយបែរជាមិនព្រមប្រាប់ដល់តុលាការវិញ សាក្សីរូបនេះក៏មានទោសផងដែរ បទមិនផ្តល់ភស្តុតាងនៃភាពគ្មានទោស និងការលើកលែង រាល់បុគ្គលណាដែលមានភស្តុតាងបង្ហាញឲ្យឃើញភាពស្លូតត្រង់របស់ជនត្រូវចោទ ជនជាប់ចោទ ពិរុទ្ធជន ឬទណ្ឌិត ហើយមិនផ្តល់ភស្តុតាងនោះដល់អាជ្ញាធរតុលាការ ឬអាជ្ញាធរមានសមត្ថកិច្ចផ្សេងទៀតទេ ត្រូវផ្តន្ទនាទោសដាក់ពន្ធនាគារពី១ឆ្នាំទៅ៣ឆ្នាំ និងពិន័យជាប្រាក់ពី២លានរៀលទៅ៦លានរៀល[42]។

ប៉ុន្តែត្រូវបានលើកលែងឲ្យផុតពីទោសៈ

១. ចារី សហចារី អ្នកផ្តើមគំនិត ឬអ្នកសមគំនិតនៃបទល្មើសដែលចោទប្រកាន់។

២. បុព្វញាតិ និងបច្ឆាញាតិ បងប្អូនប្រុសស្រីរបស់ចារី សហចារី អ្នកផ្តើមគំនិត ឬអ្នកសមគំនិត។

៣. សហព័ទ្ធរបស់ចារី សហចារី អ្នកផ្តើមគំនិត ឬអ្នកសមគំនិត។

៤. បុគ្គលដែលត្រូវរក្សាអាថ៌កំបាំងខាងវិជ្ជាជីវៈ»។

តាមខ្លឹមសារនៃមាត្រានេះបង្ហាញយ៉ាងប្រាកដថាសាក្សីមានសិទ្ធិឆ្លើយ ឬនិយាយដោយសេរីមែន តែត្រូវបានកំរិតព្រំដែនតាមរយៈនៃខ្លឹមសារអង្គហេតុដាក់បន្ទុក និងដោះបន្ទុកចំពោះបទល្មើស។

[40] មាត្រា៤៧៧ នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ ឆ្នាំ២០០៧

[41] មាត្រា៥៣៧ នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ ឆ្នាំ២០០៧

[42] មាត្រា៥៩៣ នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ ឆ្នាំ២០០៧

១.២.២. ភាតព្វកិច្ចរបស់សាក្សី

សាក្សីមានកាតព្វកិច្ចត្រូវបង្ហាញខ្លួនតាមរយៈការកោះហៅរបស់តុលាការ ដើម្បីបញ្ជាក់ ឬប្រាប់ពីព័ត៌មាននៃរឿងហេតុដែលខ្លួនបានដឹងឡើទៅកាន់តុលាការ។ ប្រសិនបើសាក្សីមិនបានបង្ហាញខ្លួនតាមការកោះហៅរបស់តុលាការទេនោះ ក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ អនុញ្ញាតឲ្យចៅក្រមស៊ើបសួរប្រើប្រាស់នៅកម្លាំងសាធារណៈ បង្ខំឲ្យសាក្សីដែលរឹងទទឹងចូលមកបង្ហាញខ្លួនបានតាមរយៈការបញ្ជាឲ្យចូលមកបង្ហាញខ្លួនដោយក្នុងនោះត្រូវមានការបញ្ជាក់ពីអត្តសញ្ញាណរបស់សាក្សីចុះកាលបរិច្ឆេទ និងចុះហត្ថលេខាព្រមទាំងមានការបោះត្រាផងដែរ។

- **កាតព្វកិច្ចពិសេសរបស់សាក្សី**

ចំពោះកាតព្វកិច្ចរបស់សាក្សីក៏មានលទ្ធខណ្ឌដែលត្រូវការពារខ្លួនផងដែរ ពោលគឺសាក្សីគ្មានកាពត្វកិច្ចត្រូវតែឆ្លើយទៅលើសំណួរទាំងឡាយណា ដែលចម្លើយនៃសំណួរបែបនោះនាំឲ្យមានការដាក់បន្ទុកក្នុងការទទួលខុសត្រូវនូវបទល្មើសព្រហ្មទណ្ឌមកលើសាក្សីខ្លួនឯងវិញបានឡើយ។ មានកាតព្វកិច្ចពិសេសបែបនេះពីព្រោះថាសាក្សីមានកាតព្វកិច្ចបំភ្លឺតែអង្គហេតុនៃព្រឹត្តការណ៍ណាមួយដែលបានកកើត និងបានដឹងសម្រាប់យកមកធ្វើជាទឡ្ហីកម្មគាំទ្រដល់នត្ថិភាព ឬគាំទ្រដល់អត្ថិភាពនៃបទល្មើសដែលមិនជាប់ពាក់ព័ន្ធទៅនឹងរូបគាត់តែប៉ុណ្ណោះប៉ុន្តែប្រសិនបើការបំភ្លឺនោះធ្វើឲ្យខ្លួនមានទោសទៅវិញនោះខ្លួនមានសិទ្ធិបដិសេធក្នុងការបំភ្លឺនោះ ពីព្រោះសាក្សីក្នុងការបំភ្លឺនេះត្រូវប្រើប្រាស់សិទ្ធិការពារខ្លួនតាមផ្លូវតុលាការ។ កាតព្វកិច្ចពិសេសនេះក៏មានកំណត់ក្នុងរឿងក្តីសិទ្ធិបដិសេធនូវការផ្តល់ចម្លើយជាកសិណសាក្សី

១. ប្រសិនបើការផ្តល់ចម្លើយគឺជាកសិណសាក្សីទាក់ទងនឹងហេតុដែលធ្វើឲ្យសាក្សី ឬសហព័ទ្ធរបស់សាក្សី ឬញាតិឯទៀតរបស់សាក្សី អាចទទួលរងនូវការចោទប្រកាន់អំពីបទអាជ្ញា ឬទទួលការផ្តន្ទាទោសនោះ សាក្សីអាចបដិសេធនូវការផ្តល់ចម្លើយជាការកសិណសាក្សីបាន។ បញ្ញត្តិនេះត្រូវយកមកអនុវត្តន៍ផងដែរចំពោះការផ្តល់ចម្លើយជាកសិណសាក្សីទាក់ទងនឹងហេតុដែលធ្វើឲ្យប៉ះពាល់ដល់កត្តិយសរបស់បុគ្គល ដែលបានរៀបរាប់នេះបណ្តាលឲ្យមានការបែកបាក់ធ្ងន់ធ្ងរដល់ទំនាក់ទំនងគ្រួសារ។

២. សាក្សីអាចបដិសេធនូវចម្លើយជាកសិណសាក្សីបាន៖

ក. ការសាកសួរសាក្សីជាមន្ត្រីរាជការ

ខ. ក្នុងករណីដែលវេជ្ជបណ្ឌិត ទន្តបណ្ឌិត ឆ្មប គិលានុបដ្ឋាកយិកា គិលានុបដ្ឋាកឱសថការី មេធាវី អ្នកមានមុខងារក្នុងសាសនា ឬអ្នកធ្លាប់មានមុខងារខាងលើនេះ ត្រូវទទួលការសាកសួរអំពីអង្គហេតុដែលបានដឹងក្នុងការបំពេញតួនាទីរបស់ខ្លួនហើយដែលត្រូវលាក់ការសម្ងាត់។

គ. ក្នុងករណីដែលសាកសួរអំពីអង្គហេតុដែលទាក់ទងនឹងការសម្ងាត់ក្នុងបច្ចេកទេស ឬវិជ្ជាជីវៈ។

៣. បញ្ញត្តិនៃកថាខណ្ឌទី២សាងលើនេះមិនត្រូវយកមកអនុវត្តឡើយចំពោះករណីដែលសាក្សីទទួលការលើកលែងពីករណីកិច្ចលាក់ការសម្ងាត់» ។

នៅក្នុងន័យដែលសាក្សីមានកាតព្វកិច្ចមិនព្រមឆ្លើយនេះគឺច្បាប់បានផ្តល់សិទ្ធិការពារខ្លួនដល់ជនគ្រប់រូបតាមផ្លូវតុលាការ ជនគ្រប់រូបមានសិទ្ធិការពារខ្លួនតាមផ្លូវតុលាការ។ សិទ្ធការពារខ្លួនបានផ្តល់ឲ្យបុគ្គលគ្រប់រូបជ្រើសរើសមេធាវីការពារតាមផ្លូវតុលាការពីព្រោះថា «រាល់ការបំភ្លឺរបស់សាក្សីចាំបាច់មានមេធាវីដូចជនត្រូវចោទនោះឡើយ ដោយសារតែក្នុងខណៈដែលសាក្សីបំភ្លឺនេះ គាត់កំពុងប្រើប្រាស់សិទ្ធិការពារខ្លួនតាមច្បាប់(សិទ្ធិនានារបស់សាក្សី) ប៉ុន្តែសាក្សិនេះដឹងខ្លួនថា អាចមានការប្រឈមទៅលើបទល្មើសព្រហ្មទណ្ឌ (មានតម្រុយពិរុទ្ធភាព) នៃចម្លើយចំពោះសំណួរ នោះសាក្សីត្រូវការចាំបាច់នូវសិទ្ធិឆ្លើយ (កាតព្វកិច្ចពិសេស) ហើយក្នុងខណៈបែបនេះសាក្សីត្រូវការចាំបាច់ប្រើប្រាសើសិទ្ធិការពារខ្លួនតាមផ្លូវតុលាការ (ជ្រើសរើសមេធាវី)។

១.២.៣. សមត្ថភាពរបស់សាក្សី

បុគ្គលដែលចាត់ទុកជាសាក្សីពេញលក្ខណៈតាមច្បាប់ បានលុះត្រាតែជននោះមានអាយុពេញវ័យមានសមត្ថភាពទទួលខុសត្រូវតាមច្បាប់ និងមិនជាប់សាច់ញាតិជាមួយគូភាគីទាំងពីរ។ ជនណាដែលបានវិបល្លាស្មារតី ចាត់ទុកថាគ្មានសមត្ថភាពជាសាក្សីបាននោះទេ។ សម្រាប់បុគ្គលមួយចំនួនការសួរយកចម្លើយ មិនអាចចាត់ទុកជាសក្ខីកម្មបានទេគឺគ្រាន់តែទុកជាព័ត៌មានសាមញ្ញប៉ុណ្ណោះរួមមាន៖[43]

- ជនដែលតុលាការសម្រេចសិទ្ធិមិនឲ្យធ្វើជាសាក្សី
- ឪពុកម្តាយ ជីដូនជីតា របស់គូភាគី
- កូនប្រុស កូនស្រី ចៅប្រុស ចៅស្រី របស់គូភាគី
- បងប្អូនប្រុសស្រី របស់គូភាគី
- ញាតិពន្ធខ្សែផ្ទាល់ ថ្នាក់ទី១ ថ្នាក់ទី២ និងសាខាញាតិពន្ធថ្នាក់ទី២
- ប្តី ឬប្រពន្ធទោះបីជាបានលែងលះគ្នាក៏ដោយ។

ចំពោះបុគ្គលដែលត្រូវបានតុលាការកោះហៅឲ្យចូលខ្លួនមកធ្វើជាសាក្សី បុគ្គលទាំងនោះត្រូវតែសម្បថ «មុននឹងឆ្លើយទៅនឹងសំណួរសាក្សីម្នាក់ៗ ត្រូវស្បថតាមសាសនា ឬជំនឿរបស់ខ្លួនថានិយាយតែការពិត»[44]។

ប៉ុន្តែនោះក៏មានសាក្សីត្រូវបានអនុញ្ញាតឲ្យរួចផុតពីសម្បថនោះផងដែរ៖

- ឪពុកម្តាយ និងបុព្វជនគ្រប់រូបរបស់ជនដែលត្រូវចោទ
- កូនប្រុស កូនស្រី និងបច្ឆាជនគ្រប់រូបផ្សេងទៀតរបស់ជនដែលត្រូវចោទ

[43] សៀវភៅនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ របស់ សាស្ត្រាចារ្យ រុន ពណ្ណារិទ្ធ និង លោកស្រីសាស្ត្រាចារ្យ ចាំង ស៊ីណាត
[44] មាត្រា ១៥៤ នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ ឆ្នាំ ២០០៧

- បងប្អូនថ្លៃ ប្រុសស្រីរបស់ជនត្រូវចោទ
- ប្ដី ឬប្រពន្ធរបស់ជនដែលត្រូវចោទទោះបីជាបានលែងលះគ្នាក៏ដោយ
- កុមារដែលមានអាយុតិចជាង១៨ឆ្នាំ។[45]

១.២.៤. សាក្សីមានកាតព្វកិច្ចនិយាយតែការពិត

ច្បាប់តែងតែកំនត់បុគ្គលទាំងឡាយដែលពាក់ព័ន្ធនៅក្នុងតុលាការនិយាយតែការពិតប៉ុណ្ណោះ មានដូចជា៖ ជនជាប់ចោទ, សាក្សី, ជនរងគ្រោះជាដើម។ល។ ប៉ុន្តែនៅពេលខ្លះពួកគេអាចនិយាយមិនពិត ហើយការនិយាយបែបនេះមិនមានច្បាប់ដាក់ទោសឡើយ ផ្ទុយទៅវិញគ្រប់សាក្សីមិនអាចនិយាយកុហកបានទេ ប្រសិនមិនដូច្នោះ ច្បាប់នឹងដាក់ទោសមិនអាចអត់ឱនបានឡើយ ដែលនេះហៅថាកាតព្វកិច្ចចាំបាច់របស់សាក្សីក្នុងការនិយាយតែការពិត។ តាមច្បាប់សាក្សីនិយាយតែការពិតនេះគឺជាកាតព្វកិច្ចដែលចងសាក្សីទៅនឹងអង្គហេតុ និងនីតិវិធីតុលាការ «មុននឹងឆ្លើយទៅនឹងសំណួរ សាក្សីនីមួយៗត្រូវស្បថថាខ្លួននិយាយតែការពិតស្របតាមសាសនា ឬជំនឿរបស់ខ្លួន»[46]។ ផ្ទុយទៅវិញបើសាក្សីនិយាយកុហកនោះត្រូវទទួលទោសព្រហ្មទណ្ឌ ឬពិន័យផ្សេងៗដូចមាត្រា៥៤៥នៃក្រមព្រហ្មទណ្ឌបានចែងរួចហើយ ប៉ុន្តែសាក្សីណាដែលមានភស្តុតាងបញ្ជាក់បាននូវភាពគ្មានទោសដល់ជនត្រូវចោទ បែរជាមិនព្រមផ្ដល់ភស្តុតាងនោះដល់តុលាការក៏ត្រូវមានវិធានការផងដែរដូចជាមាត្រា៥៣៩នៃក្រមព្រហ្មទណ្ឌបានបញ្ញត្តិស្រាប់។

១.៣. ការបំភ្លឺនានារបស់សាក្សីដែលមានអាយុតិចឬកុមារ

ជាធម្មតានៅក្នុងក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌកម្ពុជាពុំបានកំណត់ទៅលើអាយុរបស់សាក្សីនោះ ។ ក្នុងឋានៈជាសាក្សី ការសាកសួរអាចធ្វើឡើងបានទៅលើអ្នកដែលមានអាយុតិចផងដែរ។ តើចាប់ពីអាយុ ឬវ័យប៉ុន្មានឡើងទៅ? ដូចជាកុមារអាចសាកសួរបានក្នុងឋានៈជាសាក្សីដោយអាស្រ័យនឹងលក្ខណៈសម្បត្តិឯកបុគ្គលរបស់របស់កុមារ ការរីកលូតលាស់របស់កុមារ ឬក៏លក្ខណៈផ្សេងៗទៀតដែលនាំឲ្យរកឃើញនូវអង្គហេតុនានាតាមរយៈការសាកសួរនោះជាដើម។ ប៉ុន្តែនៅពេលសាកសួរទៅលើសាក្សីជាកុមារ ចាំបាច់ត្រូវសិក្សាទៅលើលក្ខណៈពិសេសៗទាំងឡាយនេះហើយរួមទាំងជីវភាពក្នុងការរស់នៅផងដែរមានអាទិ៍៖ ស្ថានភាពគ្រួសារ, ទីកន្លែងដែលកុមារធ្លាប់រស់នៅ ឬធ្លាប់ត្រូវបានគម្រាម ឬគ្រួសារក្រ មាន ឬក្នុងសង្គមគ្រួសារដែលពោរពេញទៅដោយភាពជម្លោះជាដើម។

កុមារភាគច្រើនមានចរិកទោទន់ដំជំសម្បើមទៅរកភាពស្រមើស្រមៃ ឬបំផ្លើសផង និងសំណូមពរក៏ធំផងដែរ។ ដោយហេតុនេះហើយនៅពេលធ្វើការផ្ទៀងផ្ទាត់ ឬធ្វើការវាយតម្លៃទៅលើការបំភ្លឺរបស់សាក្សីដែលជាកុមារជាចាំបាច់នោះត្រូវរកឲ្យឃើញ និងសិក្សាឲ្យបានត្រឹមត្រូវទៅលើធាតុនៃការបំផ្លើសនោះចំពោះការបំភ្លឺទៅលើអង្គ

[45] មាត្រា ១៥៦ នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ ឆ្នាំ ២០០៧

[46] មាត្រា ៣២៨ នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ ឆ្នាំ ២០០៧

ហេតុនានា និងសិក្សាទៅលើលទ្ធភាពនៃសំណូមពរពីភាគីម្ខាងដែលជាបុគ្គលមានប្រយោជន៍នៅក្នុងរឿងនោះ ដូចជា ឪពុកម្ដាយ ឬអាណាព្យាបាលជាដើម។ ប្រសិនបើពុំបានសិក្សាទៅលើកត្តាទាំងនេះទេ នោះសេចក្ដីសម្រេចនឹងធ្លាក់ក្នុងភាពខុសឆ្គងយ៉ាងធ្ងន់ធ្ងរបំផុត។

១.៤. ការសន្និដ្ឋាន និងយោបល់របស់សាក្សី

ភារកិច្ច និងកាតព្វកិច្ចរបស់សាក្សី គឺជាការផ្ដល់ព័ត៌ទៅឲ្យស្ថាប័នស៊ើបអង្កេត និងតុលាការទៅរាល់អង្គហេតុនានាដែលសាក្សីនោះបានទទួលដឹងតាមវិញ្ញាណទាំងឡាយ ប៉ុន្តែមិនមែនជាយោបល់របស់ខ្លួនឬក៏សេចក្ដីសន្និដ្ឋានរបស់ខ្លួនស្ដីអំពីអង្គហេតុនោះឡើយ។ ប៉ុន្តែការទទួលដឹងនិងធ្វើត្រាប់ជាសារតាមរបស់សាក្សីទៅលើអង្គហេតុណាមួយនោះជៀសមិនផុតនូវការធ្វើសេចក្ដីសន្និដ្ឋានក្នុងកំរិតណាមួយនោះឡើយ។ លើសពីនេះទៀត ការរៀបរាប់ឡើងរបស់សាក្សីម្នាក់ដែលបានកើតឡើងចំពោះមុខគាត់នៅក្នុងអតីតកាល ឬដឹងឮដោយសារត្រចៀក ការដឹងដោយវិញ្ញាណរបស់គាត់នាកន្លងមកនោះ គឺជាកម្មវត្ថុដែលធ្វើឲ្យមានឡើងវិញនូវមនសិការរបស់សាក្សី ប៉ុន្តែកម្មវត្ថុនេះជៀសមិនផុតពីការនាំទៅរកយោបល់មួយទៀតតាមអង្គហេតុ ហើយនៅទីបញ្ចប់ការធ្វើសេចក្ដីសន្និដ្ឋានរបស់គាត់ដែលនៅភ្ជាប់ជាមួយនឹងការរៀបរាប់ក្នុងពេលដែលគាត់កំពុងតែបំភ្លឺនោះ។

ជាការពិតទោះបីជាច្បាប់ហាមឃាត់មិនឲ្យសាក្សីធ្វើការពន្យល់ក៏ដោយ ក៏ចម្លើយរបស់សាក្សីក៏ដូចជាភាគីដ៏ទៃទៀតនៅក្នុងរឿងក្ដីព្រហ្មទណ្ឌ នៅតែមិនអាចគេចចេញទាំងស្រុងនូវខ្លឹមសារជាការពន្យល់ ឬសេចក្ដីស្និដ្ឋាននោះបានឡើយ។ ប៉ុន្តែវិធានរួម គឺតម្រូវឲ្យអ្នកស៊ើបអង្កេត ឬតុលាការមានសមត្ថភាពយល់ដឹងថា តើចំណុចណាជាការពន្យល់ និងចណុចណាជាការបំភ្លឺ ឬការរៀបរាប់។ ឧទាហរណ៍៖ សាក្សីម្នាកបានបំភ្លឺថាគាត់បានឃើញមនុស្សម្នាក់មានកំពស់ខ្ពស់ នេះគឺជាមិនមែនជាការទទួលដឹងតាមលក្ខណៈធម្មជាតិទៅលើអង្គហេតុនោះទេ ប៉ុន្តែវាជាការសន្និដ្ឋានមួយដោយសារសាក្សីរូបនេះមានកម្រិតប្រៀបធៀបកំពស់មនុស្សម្នាក់នេះជាមួយនឹងកម្ពស់មនុស្សផ្សេងទៀត ដោយសន្និដ្ឋានថាមនុស្សនេះមានកម្ពស់ខ្ពស់ជាងនឹងមនុស្សធម្មតា។

លើសពីនេះសាក្សីក៏មិនត្រូវបានហាមឃាត់មិនឲ្យបញ្ចេញមតិ ឬយោបល់របស់ខ្លួនឡើយ ក៏ប៉ុន្តែយ៉ាងហោចណាស់ក៏ប៉ុន្តែសាក្សីគួរតែកុំធ្វើការបំភ្លឺបែបនេះប្រសើរជាងពោលគឺ «មានតែការផ្ដល់ព័ត៌មានរបស់សាក្សីអំពីអង្គហេតុនានានោះទេ ទើបភស្ដុតាងមានថាមពល ផ្ទុយមកវិញមតិ ឬយោបល់ ឬការសន្និដ្ឋានរបស់សាក្សីក៏ពុំមានឋាមពលជាភស្ដុតាងទេ។ ដោយហេតុនេះហើយនៅពេលធ្វើការផ្ទៀងផ្ទាត់ ឬវាយតម្លៃទៅលើការបំភ្លឺសាក្សីជានិច្ចកាលចាំបាច់បំផុតត្រូវញែកឲ្យដាច់ស្រឡះទៅលើការបំភ្លឺនោះ និងអង្គហេតុ និងយោបល់ ឬសេចក្ដីសន្និដ្ឋានហើយនិងយោបល់ ឬសន្និដ្ឋានទាំងនោះជាព័ត៌មានអំពីអង្គហេតុមួយ។

វិធីផ្សេងក្រៅពីការផ្ទៀងផ្ទាត់ និងវាយតម្លៃរស់នៅលើការបំភ្លឺរបស់សាក្សី ស្ថាប័នស៊ើបអង្កេតនិងតុលាការ និងផ្អែកទៅលើអង្គហេតុនានាបានបញ្ជាក់ដោយសាក្សី ប៉ុន្តែពុំមានការពឹងផ្អែកទៅលើការសន្និដ្ឋាននានាដែល

ត្រូវបានយកចេញពីអង្គហេតុនោះទេ។ ភារកិច្ចនៃសេចក្តីសន្និដ្ឋានដែលទាញចេញពីអង្គហេតុទាំងនោះ គឺជាសិទ្ធិរបស់ស្ថាប័នស៊ើបអង្កេត និងតុលាការវិញឯនោះទេជាអ្នកបែងចែក តែមិនមែនជាសិទ្ធិរបស់ភាគីឬសាក្សីនោះទេ។

ប្រសិនបើសាក្សីម្នាក់ផ្តល់ការបំភ្លឺផ្ទុយគ្នាក្នុងនោះមានខ្លឹមសារលុបចោល រឺខ្លឹមសារដែលធ្វើឲ្យមានការប្រែប្រួលទៅលើការបំភ្លឺពីមុនមក នោះសកម្មភាពនៃការបំភ្លឺបែបនេះពិតជានឹងធ្វើឱ្យវិលវល់ដល់ការជាទឹកចិត្តរបស់តុលាការនៃការបំភ្លឺរបស់សាក្សីម្នាក់នេះជាមិនខាន ហើយការបភ្លឺបែបនេះមិនអាចយកមកធ្វើជាមូលដ្ឋានក្នុងការធ្វើសេចក្តីសម្រេចអ្វីមួយនោះទេ ដ៏រាបណាមូលហេតុដែលនាំឲ្យមានការបម្រែបម្រួលទៅលើការបំភ្លឺរបស់សាក្សីរូបនោះមិនទាន់ត្រូវបានរកឃើញ។ ប្រសិនបើការបំភ្លឺរបស់សាក្សីម្នាក់នោះមានខ្លឹមសារផ្ទុយគ្នាទាំងស្រុងជាមួយនឹងការបំភ្លឺរបស់សាក្សីផ្សេងៗទៀតក្នុងការបំភ្លឺរបស់សាក្សីរូបនោះ (ករណីសាក្សីដាក់បន្ទុក) មិនយកមកធ្វើជាការចោទប្រកាន់អ្វីបានទេ ដ៏រាបណារបស់របកគំហើញនៃអង្គហេតុ រឺខណៈនានាដែលគាំពារដល់ភាពត្រឹមត្រូវទៅនៃការបំភ្លឺរបស់សាក្សីនេះ មិនទាន់មានត្រូវបានគេបំភ្លឺ ឬបានរកឃើញ។

កថាខណ្ឌ២៖ ការបំភ្លឺរបស់ជនរងគ្រោះ

២.១. ខ្លឹមសាររួមនៃការបំភ្លឺរបស់ជនរងគ្រោះ

អត្ថន័យនេះ គឺជាការផ្តល់ព័ត៌មានដែលធ្វើឡើងដោយជនរងគ្រោះតាមរយៈនៃការសាកសួរយកចម្លើយនៅគ្រប់ដំណាក់កាលនៃនីតិវិធីចំពោះចំណាត់ការរឿងក្តីព្រហ្មទណ្ឌដោយក្នុងនោះ ត្រូវបានកត់ត្រាទៅតាមសណ្តាប់ធ្នាប់ ឬវិធាននីតិវិធីបានកំណត់។ ខ្លឹមសារទាំងនេះ ត្រូវបានរៀបរាប់ប្រហាក់ប្រហែលគ្នាទៅលក្ខខណ្ឌរបស់សាក្សីផងដែរ ពីព្រោះថាជនរងគ្រោះគឺជាសាក្សីដែលជាប្រភេទភស្តុតាងដ៏ពិសេសបំផុតដោយសារតែភស្តុតាងប្រភេទនេះចេះនិយាយ ប៉ុន្តែករណីខ្លះក៏មិនអាចនិយាយបានដែរ (ករណីជនរងគ្រោះស្លាប់)។

២.២. កម្មវត្ថុនៃការបំភ្លឺរបស់ជនរងគ្រោះ

កម្មវត្ថុនេះគឺ មានលក្ខណៈដូចគ្នាទៅនឹងកម្មវត្ថុនៃការបំភ្លឺរបស់សាក្សីផងដែរ ជាពិសេសគេអាចសាកសួរជនរងគ្រោះតទល់ជាមួយនឹងជនសង្ស័យ និងជាមួយជនជាប់ចោទក៏បាន។ ការយកវិធានទាំងអស់នៃកម្មវត្ថុរបស់សាក្សីមកប្រើប្រាស់ក្នុងវិធាននៃការបំភ្លឺរបស់ជនរងគ្រោះនេះបាន ពីព្រោះថាសាក្សី និងជនគ្រោះសុទ្ធសឹងជាបុគ្គលដែលមាននាទីបំភ្លឺដូចគ្នា ប៉ុន្តែមានលក្ខខណ្ឌខ្លះមិនអាចយកមកប្រើរួមគ្នាបានទេ។ វិធានដែលមិនអាចប្រើលក្ខខណ្ឌរួមគ្នាបាននោះមានចំណុចសំខាន់ៗមួយចំនួនដូចខាងក្រោម៖

- ជនរងគ្រោះជាភាគី៖ គឺជាជនរងគ្រោះខុសពីសាក្សីត្រង់ថា ជនរងគ្រោះជាភាគីម្ខាងនៅក្នុង នីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ។ មានន័យថាជនរងគ្រោះជាភាគីការពារផលប្រយោជន៍ដោយផ្ទាល់នៅក្នុងរឿងក្តី (ប្រយោជន៍ច្បាប់និងប្រយោជន៍សម្ភារៈ) រីឯសាក្សីជាបុគ្គលដែលមានផលប្រយោជន៍ដោយ

ប្រយោលនៅក្នុងរឿងក្តីព្រហ្មទណ្ឌគឺផលប្រយោជន៍ច្បាប់ (ច្បាប់តម្រូវឲ្យបំភ្លឺសេចក្តីពិត) តែគ្មានផលប្រយោជន៍សម្ភារៈទេ (ករណីជាសាក្សីបំភ្លឺខុសពីការពិតត្រូវមានទោស ឬបទស៊ីសំណូកជាដើម)។

- ទំនាក់ទំនងជនរងគ្រោះចំពោះភស្តុតាង៖ គឺជនរងគ្រោះមានសិទ្ធិវាយតម្លៃទៅលើភស្តុតាងដែលមានសមត្ថកិច្ចប្រមូលបាន។ ការវាយតម្លៃនេះដោយប្រើប្រាស់តាម មធ្យោបាយក្នុងការសម្តែងចេញនូវការយល់ព្រម ឬក៏មិនយល់ព្រមចំពោះភស្តុតាងណាមួយនោះ ប៉ុន្តែជនរងគ្រោះត្រូវតែផ្តល់ព័ត៌មានយ៉ាងជាក់លាក់បំផុតអំពីប្រភពនានានៃភស្តុតាងណាមួយនោះរួមជានឹងអង្គហេតុនានាដែលគាត់បានដឹងជាសាធារណៈផងដែរ។ មានន័យថាមិនមែនគ្រាន់តែប្រើពាក្យថាព«យល់ព្រម ឬមិនយល់ព្រម» ជាការគ្រប់គ្រាន់នោះទេ គឺតម្រូវឲ្យយកអង្គហេតុណាមួយមកធ្វើជាទឡ្ហីករណ៍ផងដែរ។ ចំពោះសាក្សីគ្មានសិទ្ធិវាយតម្លៃទៅលើភស្តុតាងដែលគេប្រមូលបាននោះឡើយ ពីព្រោះសាក្សីមានកាតព្វកិច្ចបំភ្លឺនូវអ្វីៗដែលខ្លួនបានទទួលដឹង និងឆ្លើយនូវរាល់សំនួរនានា។ សាក្សីមិនអាចនិយាយថា ខ្លួនគាត់បានឃើញលោក«ក» ច្បាស់ជាងលោក«ខ»ឃើញលោក«ក» នោះបានទេ ពីព្រោះថាកាតព្វកិច្ចនេះជារបស់ អ្នកស៊ើបអង្កេត ព្រះរាជអាជ្ញា និងតុលាការ។
- ការទទួលខុសត្រូវរបស់ជនរងគ្រោះ ជនរងគ្រោះក៏ដូចជាសាក្សីផងដែរគឺ ត្រូវមានទោសបើមានការកុហក ឬបដិសេធមិនព្រមធ្វើការបំភ្លឺ ប៉ុន្តែការមានទោសរបស់ជនរងគ្រោះគឺជាវិធីវាយបកពីជនត្រូវចោទតាមរូបភាពបណ្តឹងបកវិញ ទេពុំមែនជាវិធីតបតដោយផ្ទាល់ពីអាជ្ញាធររដ្ឋបាលរបស់រដ្ឋនោះទេ រីឯការបដិសេធមិនព្រមធ្វើការបំភ្លឺជាវិធីដែលធ្វើឲ្យបាត់បង់នូវផលប្រយោជន៍ផ្ទាល់របស់ជនរងគ្រោះដោយសារតែខ្លួនមិនចង់ឆ្លើយ។ ជាធម្មតាជនរងគ្រោះតែងតែរិះរកមធ្យោបាយគ្រប់បែបយ៉ាងដើម្បីដាក់ទោសទៅលើជនល្មើស ប៉ុន្តែច្បាប់ក៏បានកំរិតមិនឲ្យជនរងគ្រោះដាក់បន្ទុកតាមតែទំនើងចិត្តនោះដែរ គឺរដ្ឋត្រូវមានវិធានការណ៍ការពារដល់មនុស្សគ្រប់រូប។ វិធានការណ៍នេះមានដូចជា៖ បើកសិទ្ធិឲ្យមានការធ្វើបណ្តឹងបកវិញបានផងដែរ។ ចំពោះសាក្សីវិញបើរកឃើញថាការបំភ្លឺកុហកនោះត្រូវមានទោសជាចាំបាច់។
- សិទ្ធិ និងកាតព្វកិច្ចរបស់ជនរងគ្រោះ ខុសពីសាក្សីត្រង់ថា ការផ្តល់នូវការបំភ្លឺវាជាកាតព្វកិច្ចផង និងជាសិទ្ធិផង។ នេះមានន័យថាតុលាការ(ចៅក្រម) និងអ្នកស៊ើបអង្កេតគ្មានសិទ្ធិបដិសេធចំពោះគាត់បានទេ ប្រសិនបើជនរងគ្រោះរូបនោះ ចង់ផ្តល់ការបំភ្លឺ ឬមិនចង់ជាសិទ្ធិរបស់គាត់។ ក៏ប៉ុន្តែសម្រាប់សាក្សីវិញមានកាតព្វកិច្ចមិនអាចខ្វះបាន។

២.៣. ឥទ្ធិពលពីខាងក្រៅរបស់ជនរងគ្រោះ

ការបំភ្លឺរបស់ជនគ្រោះគឺជាប្រភេទនៃភស្តុតាងមួយដ៏សំខាន់ផងដែរ ប៉ុន្តែក្នុងទ្រឹស្តីនៃភស្តុតាង គេកម្រនឹងមានការបែងចែកការបំភ្លឺរបស់ជនរងគ្រោះឲ្យនៅដាច់ជាប្រភេទនៃភស្តុតាងដោយឡែកនោះណាស់។ ការមិនបែងចែកឲ្យដាច់ដោយឡែកពីគ្នានេះ ពីព្រោះថាគេចាត់ទុកថាការបំភ្លឺរបស់ជនរងគ្រោះដូចគ្នាទៅនឹងការបំភ្លឺរបស់សាក្សីដែរ អញ្ចឹងហើយបានជានៅក្នុងសៀវភៅភស្តុតាងខ្លះ អ្នកនិពន្ធមានការប្រើប្រាស់ពាក្យ »សាក្សីរងគ្រោះ» ប៉ុន្តែតាមការពិតជនរងគ្រោះមានលក្ខណៈពិសេសមួយចំនួនខុសពីសាក្សី។ នៅក្នុងប្រព័ន្ធសាខានីតិសាស្ត្ររបស់ប្រទេសខ្លះ គេបានសិក្សាទៅលើលក្ខណៈនៃជនរងគ្រោះទៅតាមប្រភេទនៃបទល្មើសវិញ។ ជាឧទាហរណ៍៖ នៅក្នុងបទល្មើសប្លន់ ការបំភ្លឺរបស់គាត់មានគោលដៅបង្ហាញអំពីភាពភ័យខ្លាចបាត់បង់ជីវិត និងបាត់បង់ទ្រព្យសម្បត្តិ ប៉ុន្តែការបំភ្លឺរបស់ជនរងគ្រោះនៅក្នុងបទល្មើសរំលោភសេពសន្ថវៈវិញ គ្រប់ការនិយាយរបស់គាត់មានគោលដៅបង្ហាញនូវសញ្ញាណតតាំងប្រឆាំងជាមួយនឹងជនល្មើសជានិច្ច។

ដូចនេះនៅក្នុងរឿងក្តីព្រហ្មទណ្ឌ និងតាមទ្រឹស្តីភស្តុតាងគេសង្កេតឃើញលក្ខណៈរួមដែលជាចំណុចពិសេសៗរបស់ជនរងគ្រោះមានកត្តាគ្រិះមួយចំនួន ដែលជាសញ្ញាណសម្រាប់ឲ្យអ្នកស៊ើបអង្កេត ឬតុលាការយល់ដឹងជាមុនមានដូចជា៖

- ទី១. ជនរងគ្រោះ ត្រូវមានសិទ្ធិដឹងទៅលើដឹងទៅលើខ្លឹមសារនៃការចោទប្រកាន់របស់ស្ថាប័នមានសមត្ថកិច្ចដែលបានធ្វើទៅលើបុគ្គលណាមួយ ដោយអំពើក្នុងការប្រព្រឹត្តិនោះមានទំហំដ៏គ្រោះថ្នាក់បំផុត។ សិទ្ធិដឹងនេះហើយដែលធ្វើឲ្យមានការតាំងខ្លួនជាដើមបណ្តឹងបាន[47]។
- ទី២. ជនរងគ្រោះត្រូវមានសិទ្ធិ និងកាពត្វកិច្ចក្នុងការបំភ្លឺនូវគ្រប់អ្វីៗដែលអង្គការស៊ើបអង្កេតចង់បាន ដោយការចង់បានរបស់អ្នកស៊ើបអង្កេតបែបនេះ ត្រូវតែស្ថិតនៅក្នុងលក្ខខណ្ឌមួយដែលចាត់ទុកជាការការពារចំពោះជនរងគ្រោះ។ សិទ្ធិ និងកាតព្វកិច្ចរបស់ជនរងគ្រោះក្នុងលក្ខខណ្ឌនៃការការពារខ្លួននេះដូចគ្នាទៅនឹងលក្ខខណ្ឌនៃអភ័យឯកសិទ្ធិរបស់សាក្សីដែរ ដោយហេតុនេះហើយទើបច្បាប់តម្រូវឲ្យមានការដាក់ទោសទៅលើជនរងគ្រោះបាន។
- ទី៣. ជនរងគ្រោះមានសិទ្ធិជ្រើសរើសអ្នកតំណាងទៅតាមលទ្ធភាពរបស់ឃ្លួន ដែលមានសិទ្ធិនេះជាសាក្សីពុំអាចមាននោះទេ (សិទ្ធិជ្រើសរើសមេធាវី)។

គ្រប់លក្ខខណ្ឌដែលបានបង្ហាញខាងលើនេះ វាជាសកម្មភាពដែលកើតឡើងចេញពិភពខាងក្រៅ (ពីព្រឹត្តការណ៍) ហើយត្រូវបានជ្រាបចូលទៅក្នុងអារម្មណ៍របស់ជនរងគ្រោះ បន្ទាប់ពីត្រូវបានបំពានដោយជនល្មើសនៃព្រឹត្តការណ៍ណាមួយ។

---

[47] មាត្រា ៣១២ និងមាត្រា៣១៧ នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ ឆ្នាំ ២០០៧

២.៤. ឥទ្ធិពលផ្ទាល់ដែលលេចចេញពីជនរងគ្រោះ

តាមចំណុចខាងលើនេះ បានបង្ហាញអំពីលក្ខណៈរួមពិសេសៗរបស់ជនរងគ្រោះក្នុងក្នុងបទល្មើសផ្សេងៗពីគ្នាដែលអាចជះឥទ្ធិពលពីខាងក្រៅចូលទៅក្នុងអារម្មណ៏របស់ជនរងគ្រោះ ប៉ុន្តែក៏មានលក្ខណៈពិសេសបំផុតផ្សេងទៀតនោះគឺ ទាក់ទងទៅនឹងលក្ខណៈសម្បត្តិផ្ទាល់របស់ជនរងគ្រោះដែលជះត្រលប់ទៅពិភពខាងក្រៅវិញ។

បើយើងពិនិត្យទៅលើអត្ថន័យនៃការបំភ្លឺរបស់សាក្សីវាជាការបំភ្លឺដោយមនុស្សរស់ រីឯភស្តុតាងជាវត្ថុវិញគឺជាសាក្សីគ។ ពាក្យថាសាក្សីគ មានន័យថាប្រហាក់ប្រហែកគ្នាទៅនឹង «ស្លាប់»ដែរ បើតាមអត្ថន័យនៃពាក្យថា «ការបំភ្លឺ» ប៉ុន្តែនៅក្នុងការប្រតិបត្តិជាក់ស្តែងទៅលើសំណុំរឿងព្រហ្មទណ្ឌ អ្នកស៊ើបអង្កេត និងតុលាការបានជួបប្រទះនូវលក្ខខណ្ឌពិសេសពីរដែលមានភាពស្មុគស្មាញជាទីបំផុត ហើយស្ទើតែបាត់បង់នូវប្រភពនៃការផ្តល់ព័ត៌មានស្តីអំពីអង្គហេតុមួយនោះបាន។ លក្ខខណ្ឌពិសេសនោះគឺ **ទី១.** ជនរងគ្រោះស្លាប់ **ទី២.** ជនរងគ្រោះជាកុមារ ដែលមានអាយុតិច ហើយអំពើនោះបានប្រព្រឹត្តនៅកន្លែងដែលមានតែជនរងគ្រោះ និងជនល្មើសពីរនាក់តែប៉ុណ្ណោះ។

២.៤.១. ករណីជនរងគ្រោះស្លាប់

ប្រសិនបើបានជួបប្រទះទៅលើសំណុំរឿងដែលមានជនរងគ្រោះត្រូវបានសម្លាប់ អ្នកស៊ើបអង្កេត និងតុលាការត្រូវតែពឹងផ្អែកទៅលើអ្នកជំនាញផ្សេងៗក្នុងការធ្វើកោសលវិច័យបែបឧក្រិដ្ឋនិច្ឆ័យ (Criminalistic) និងពេទ្យតុលាការ (កោសលវិច័យបែបវេជ្ជសាស្ត្រ) ហើយជាពិសេសត្រូវផ្ទៀងផ្ទាត់ និងវាយតម្លៃទៅលើចំនុចសំខាន់ចំនួន៣គឺៈ

- **ទី១. ភូមិសាស្ត្រ ឬទីតាំងកើតហេតុ.** ចំនុចនេះត្រូវកំនត់អំពីទីតាំងរដ្ឋបាលដែលមានក្នុងដែនសមត្ថកិច្ចដូចជាៈ ភូមិ, ឃុំ, សង្កាត់, ខណ្ឌ, ក្រុង, ខេត្ត, រាជធានី និងចំនុចទីតាំងកើតហេតុត្រូវពិនិត្យអំពីចំនុចជាក់លាក់ក្នុងពេលអំពោះល្មើសបានកើតឡើងដោយគិង ចំងាយរួមទាំងស្ថានភាពសណ្ឋានដីទីតាំង (ខ្ពស់ ទាប ដី ថ្ម ឬទឹក...) និងវត្ថុនានាដែលនៅក្បែរចំណុចអ័ក្សនៃទីតាំងប្រព្រឹត្តបទល្មើសនោះ។
- **ទី២. ស្លាកស្នាម ឬដានផ្សេងៗនៅទីតាំងកើតហេតុ.** ត្រូវពិនិត្យទាំងអស់នូវវត្ថុ ឬស្នាម ឬសណ្ឋានផ្សេងៗដែលមាននៅជុំវិញនៃចំនុចអ័ក្សកើតហេតុ។
- **ទី៣. ការបំភ្លឺនានារបស់សាក្សី.** ត្រូវពិនិត្យរាល់ចម្លើយរបស់សាក្សីដែលមានលក្ខណៈជាទម្រង់ផ្ទាល់ ឬប្រយោលទៅតាមអត្ថន័យដែលមាននៅក្នុងកំនត់ហេតុនានា។

ចំពោះការវាយតម្លៃ និងផ្ទៀងផ្ទាត់នេះត្រូវធ្វើដូចគ្នាទៅនឹងវិធាននៃភស្តុតាងក្នុងប្រភេទជាសាក្សី និងប្រភេទជាភស្តុតាងដែរ ពីព្រោះមនុស្សដែលស្លាប់ទុកដូចជាសាក្សីគគឺត្រូវរកឲ្យឃើញនូវសម្ព័ន្ធភាពនៃអង្គហេតុទៅលើចំនុចទាំង៣នេះ។ អត្តន័យនៃជនរងគ្រោះស្លាប់មានន័យស្មើនឹងភស្តុតាងជាវត្ថុ។

២.៤.២. ករណីជនរងគ្រោះជាកុមារមានអាយុតិច

ប្រសិនជាជួបប្រទះទៅលើសំណុំរឿងដែលមានជនរងគ្រោះជាកុមារដែលមានអាយុតិចវិញ ឬក៏ជាមនុស្សដែលមានវិបល្លាសស្មារតី អ្នកស៊ើបអង្កេត និងតុលាការត្រូវយកចិត្តទុកដាក់សំខាន់បំផុតទៅលើចំនុចគន្លឹះ៣សំខាន់ៗផងដែរគឺៈ

- **ទី១.** ពិនិត្យអំពិប្រវត្តិនៃការរស់នៅនៃជនរងគ្រោះមុនពេលកើតហេតុ គឺជាការរុករកឲ្យឃើញនូវជីវិតរបស់ជនរងគ្រោះដែលបានស្នាក់នៅពីអតីតកាលរហូតដល់ថ្ងៃកើតហេតុ ដោយហេតុក្នុងនោះត្រូវប្រើប្រាស់គ្រប់មធ្យោបាយក្នុងការសាកសួរទាំងជនរងគ្រោះ ទាំងនាក់ដ៏ទៃ (អាចជាសាក្សី ឬជាសារព័ត៌មានផ្សេងៗ)។
- **ទី២.** សកម្មភាពពេលកំពុងប្រព្រឹត្តរបស់ជនល្មើសដែលជនរងគ្រោះបានដឹងឮ ចំនុចនេះត្រូវពិនិត្យអំពីសកម្មភាពអ្វីខ្លះដែលជនរងគ្រោះបានដឹងឮ និងចងចាំទៅលើភាពឃោឃៅរបស់ជនល្មើសដែលអាចសម្តែងចេញពីលក្ខណៈភ័យខ្លាច ឬការសោកសង្រេងរបស់ជនរងគ្រោះតាមរយៈសម្លេង ឬកាយវិការ។
- **ទី៣.** សកម្មភាពនានារបស់ជនជាប់ចោទបន្ទាប់ពីបានប្រព្រឹត្តដោយរួមទាំងកោសលវិច្ឆ័យនានា។ ចំនុចនេះត្រូវពិនិត្យសកម្មភាពនានាដែលជនល្មើសបានសម្រេចតាមគោលបំណងរបស់ខ្លួនក្នុងការប្រព្រឹត្តទៅលើជនរងគ្រោះដែលស្តែងចេញតាមកាលកំនត់ហេតុ និងភស្តុតាងជាវត្ថុនានា។

ចំនុចទាំង៣នេះត្រូវតែស្វែងយល់ឲ្យបាន«ហ្មត់ចត់ទៅលើជនរងគ្រោះ» ជាពិសេសជនរងគ្រោះជាកុមារដែលមានអាយុតិច គាត់ភាគច្រើនអាចនិយាយបំផ្លើសហួសប្រមាណ តែក៏អាចនិយាយបានយ៉ាងសុក្រឹតជាងមនុស្សចាស់ផងដែរ។ ពីព្រោះថា ក្មេងពុំមានការត្រៀមទុកនោះទេប្រសិនបើមានហេតុការណ៍អ្វីដែលខុសប្លែកពីធម្មតា កុមារតែងយកចិត្តទុកដាក់ទៅលើព្រឹត្តិការណ៍នោះជាងមនុស្សចាស់ដែលធ្វើឲ្យកុមាររៀបរាប់ចានយ៉ាងសុក្រឹត្យបំផុត។ ប៉ុន្តែនៅពេលដែលកុមារទទួលបានដំបូន្មាន ឬអំណោយផ្សេងៗដែលជាប្រយោជន៍ដល់កុមារនោះចម្លើយនឹងត្រូវបានប្រែប្រួលយ៉ាងលឿនបំផុតរួមទាំងមានការទន្ទេញរត់មាត់តាមដំបូន្មាននោះផង។ ចំពោះមនុស្សចាស់វិញមិនសូវចាប់អារម្មណ៏ទៅលើព្រឹត្តការណ៍ដែលកើតមានខុសពីធម្មតានោះទេ លើកលែងតែព្រឹត្តិការណ៍ចំឡែកនោះធ្វើឲ្យគាត់មានប្រយោជន៍ដោយផ្ទាល់ ឬប្រយោល(តាមផ្លូវអារម្មណ៏) ប៉ុណ្ណោះ។ ជា

ឧទាហរណ៍ក្នុងករណីបទរំលោភផ្លូវភេទទៅលើកុមារអាយុ៦ឆ្នាំ គឺកុមារមិនចេះប្រើពាក្យឈឺចាប់ដែលទាក់ទងទៅនឹងបទល្មើសនោះទេ ប៉ុន្តែកុមារចេះប្រើពាក្យភ័យខ្លាច ឬពាក្យឈឺចាប់ដែលជនល្មើសធ្វើមកលើខ្លួនតែប៉ុណ្ណោះ។ ប៉ុន្តែបើកុមារប្រើពាក្យបច្ចេកទេសដែលទាក់ទងទៅនឹងបទល្មើស ហើយនិយាយដដែលនោះតុលាការត្រូវយកវិធានទាំងឡាយរបស់សាក្សីមកប្រើប្រាស់ដូចគ្នាផងដែរ ដើម្បីធ្វើការផ្ទៀងផ្ទាត់ និងធ្វើការវាយតម្លៃទៅលើភស្តុតាងក្នុងរឿងក្តីបែបនេះ។

ជាទ្រឹស្តីនៅក្នុងបទល្មើសរំលោភផ្លូវភេទមានសញ្ញាណសម្គាល់ពីប្រភេទទាក់ទងទៅនឹងជនរងគ្រោះគឺ៖

ទី១. ជនល្មើសបំពានទៅលើឆន្ទៈរបស់ជនរងគ្រោះដែលក្នុងខណៈនេះជនរងគ្រោះមានស្មារតីគ្រប់គ្រាន់ហៅថា«បទរំលោភសេពសន្ថវៈ»

ទី២. ជាការរំលោភសេពសន្ថវៈទៅលើជនរងគ្រោះជាអនីតិជន ឬជនវិបល្លាសស្មារតីដែលមានការរួមភេទបែបនេះទោះ បីជាមានការយល់ព្រមពីភាគីរងគ្រោះក៏ដោយ ក៏នៅតែចាត់ទុកថា«បំពានឆន្ទៈ»របស់ជនរងគ្រោះដដែលពីព្រោះជនរងគ្រោះក្នុងលក្ខខណ្ឌបែបនេះត្រូវបានគាំពារពិសេសពីភាគីរដ្ឋដែលហៅថា«អភ័យឯកសិទ្ធិផ្លូវភេទ»។

ចំពោះការយកចម្លើយទៅលើការបំភ្លឺរបស់ជនរងគ្រោះ ក៏ធ្វើដូចគ្នាទៅនឹងសាក្សី ឬជនល្មើសដែរ គ្រាន់តែសិទ្ធិ និងកាតព្វកិច្ចខ្លះរបស់ជនរងគ្រោះមិនត្រូវបានរិតត្បិតនោះទេ។

កថាខណ្ឌទី៣៖ ការបំភ្លឺរបស់ជនសង្ស័យ

៣.១.ខ្លឹមសាររួមនៃការបំភ្លឺរបស់ជនសង្ស័យ

ជាការពិតតាមក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌកម្ពុជាមិនបានធ្វើការកំនត់ឲ្យជាក់លាក់អំពីលក្ខខណ្ឌនៃបុគ្គលដែលចាត់ទុកថា ជាជនសង្ស័យនោះទេ ក៏ប៉ុន្តែបើទោះបីជាមិនមានមាត្រាចែងជាក់លាក់ក៏ដោយ ក៏អត្ថន័យនោះត្រូវបានគាំទ្រដោយខ្លឹមសារទាំងឡាយដែលបានបញ្ញត្តិទៅតាមដំណាក់កាលនៃនីតិវិធីចំណាត់ការក្នុងរឿងក្តីព្រហ្មទណ្ឌផងដែរ។

ជនសង្ស័យ គឺជាបុគ្គលដែលត្រូវបានឃាត់ខ្លួនពីបទជាប់សង្ស័យនៅក្នុងការប្រព្រឹត្តបទល្មើសរួមទាំងបុគ្គលដែលបានដាក់ឲ្យអនុវត្តនូវវិធានការណ៍និរន្តរាយនានាមុនពេលធ្វើការចោទប្រកាន់ទៅលើបុគ្គលនោះផងដែរ[48]។ ដើម្បីទទួលស្គាល់ទៅលើបុគ្គលណាមួយថាពិតជាជាប់ការសង្ស័យ នោះចាំបាច់ត្រូវមានអត្ថិភាពនៃលក្ខខណ្ឌមួយចំនួនដូចខាងក្រោម៖

- អង្គហេតុមានតម្រុយពិរុទ្ធភាព៖ ភស្តុតាងនានាដែលបានផ្តល់ឲ្យនោះមានខ្លឹមសារជាមូលដ្ឋាន ចំពោះការជាប់ពាក់ព័ន្ធទៅលើបុគ្គលដែលបានប្រព្រឹត្តបទល្មើស។

[48] នីតិភស្តុតាង របស់លោកអ៊ិន បូផា បោះពុម្ពលើកទី២ ឆ្នាំ២០១៦

- អង្គហេតុបំពេញលក្ខខណ្ឌច្បាប់៖ ភស្តុតាង ឬអង្គហេតុដែលមានតម្រុយពិរុទ្ធភាពទាំងនោះវាបង្កើតបានជាមូលដ្ឋាន និងលក្ខខណ្ឌទាំងអស់ដែលបានបញ្ញត្តិដោយច្បាប់ ទើបធ្វើការឃាត់ខ្លួនបាន ឬក៏សម្រាប់ធ្វើការអនុវត្តតាមវិធានការណ៍និរន្តរាយនានាបាននៅមុនពេលធ្វើការចោទប្រកាន់ជាផ្លូវការ (ជនជាប់ចោទ)។
- ត្រូវមានកំនត់ហេតុ៖ មានកំនត់ហេតុឃាត់ខ្លួន (ឬសេចក្តីសម្រេចអំពីការឃាត់ខ្លួន) ឬក៏សេចក្តីសម្រេចស្តីអំពីវិធានការណ៍និរន្តរាយ[49]។

ជាការពិត ក្នុងការអនុវត្តចំពោះដំណើរការស៊ើបអង្កេត ជារឿយៗតែងតែមានការប្រតិបត្តិត្រួតជាន់លើគ្នាជាមួយនឹងស្ថានភាពនានានៃការអនុវត្តលំហូរនីតិវិធីចំពោះបុគ្គល (ជនសង្ស័យ) នៅពេលដែលមានចំណាត់ការក្នុងរឿងព្រហ្មទណ្ឌចាប់ផ្តើមធ្វើប្រឆាំងទៅនឹងបុគ្គលណាមួយដោយក្នុងនោះលទ្ធភាពនានាមិនអាចចាត់ការទៅលើបុគ្គលនោះបានដោយសារតែអង្គហេតុនៃបទល្មើសមិនគ្រប់គ្រាន់។ ក្នុងករណីដែលមានអង្គហេតុមិនគ្រប់គ្រាន់នេះហើយ ដែលធ្វើឲ្យអង្គការស៊ើបអង្កេតមានសមត្ថកិច្ចជាផ្លូវសម្រាប់ចាត់ការរឿងក្តីព្រហ្មទណ្ឌប្រឆាំងនឹងពលរដ្ឋនានាក្នុងបទសង្ស័យចំពោះការប្រព្រឹត្តបទល្មើសព្រហ្មទណ្ឌរបស់ពលរដ្ឋទាំងនោះ។ ការជាន់លើគ្នានោះគឺចង់សំដៅទៅកាតព្វកិច្ចរបស់ពលរដ្ឋនៅក្នុងករណីដែលគាត់ជាជនសង្ស័យ និងជនត្រូវចោទពីព្រោះជនសង្ស័យ និងជនត្រូវចោទមានកាតព្វកិច្ចដូចគ្នាតាមច្បាប់នីតិវិធីគឺ៖ ទី១. ត្រូវចាប់បង្ខំឲ្យគាត់ស្ថិតក្នុងស្ថានភាពមួយដែលជាវិធានការណ៍និរន្តរាយ និងទី២. តម្រូវឲ្យគាត់ផ្តល់ការបំភ្លឺ។ ចំនុចទី២. នេះហើយដែលជាប្រភេទនៃប្រភពភស្តុតាងពីព្រោះការបំភ្លឺធ្វើការឲ្យយើងដឹងនូវខណៈនានានៃអង្គហេតុ រីឯចំនុចទី២. ដែលជាវិធានការណ៍និរន្តរាយនោះ គ្រាន់តែជាការបំពេញកិច្ចក្នុងការព្រមានជាមុន ដើម្បីស្វែងរកការពិតតែប៉ុណ្ណោះ។

៣.២. កម្មវត្ថុនៃការបំភ្លឺរបស់ជនសង្ស័យ

ការបំភ្លឺរបស់ជនសង្ស័យក៏ជាប្រភេទមួយនៃភស្តុតាងផងដែរ។ ការបំភ្លឺរបស់ជនសង្ស័យ គឺជាការផ្តល់ព័ត៌មានដែលធ្វើឡើងដោយជនរងសង្ស័យតាមរយៈនៃការសាកសួរនៅក្នុងដំណើរការនីតិវិធីរបស់តុលាការ ហើយព័ត៌មានទាំងនោះត្រូវបានកត់ត្រាទៅតាមសណ្តាប់ធ្នាប់ដែលច្បាប់នីតិវិធីបានកំនត់។

កម្មវត្ថុសំខាន់ៗនៃការសាកសួរទៅលើជនរងសង្ស័យដែលព្រះរាជអាជ្ញា ឬចៅក្រមត្រូវតែដឹងនោះមានទិដ្ឋភាពដូចខាងក្រោម៖

- រកភាពត្រឹមត្រូវនៃការសង្ស័យ៖ ដើម្បីធ្វើការផ្ទៀងផ្ទាត់ទៅលើភាពត្រឹមត្រូវនៃការសង្ស័យដែលបានកើតឡើងទៅលើបុគ្គលនោះ អ្នកអនុវត្តច្បាប់ត្រូវអង្គហេតុផលនានាដែលបានកកើតរួចហើយនោះយកមក

[49] នីតិភស្តុតាង របស់លោកអ៊ិន បូផា បោះពុម្ពលើកទី២ ឆ្នាំ២០១៦

ផ្ទៀងផ្ទាត់ជាមួយអង្គហេតុដែលសង្ស័យ ពោលគឺថាការសង្ស័យទៅលើរូបបុគ្គលនោះ មានអង្គហេតុណាខ្លះដែលបានកកើតឡើងពិតប្រាកដ? ។

- យកខណៈនៃអង្គហេតុសង្ស័យបំពេញចំនុចខ្វះខាត៖ នេះជារបៀបដែលអ្នកអនុវត្តច្បាប់ធ្វើឡើងដើម្បីយកខណៈនានានៃអង្គហេតុទៅបំពេញក្នុងចំនុចកង្វះចន្លោះនៃភស្តុតាងជាសម្ភារៈនានាមានដូចជា៖ ភស្តុតាងជាវត្ថុ, ជាឯកសារជាដើម។ មានន័យថា អាចយកចម្លើយគាត់ទៅបំពេញខ្លឹមសារដែលមានភាពចន្លោះប្រហោងនៃវត្ថុតាងនានាដែលទទួលបានរួចហើយ ធ្វើវិធីសម្ព័ន្ធភាពជាមួយនឹងប្រភេទនៃភស្តុតាងផ្សេងៗទៀត។ វិធីសម្ព័ន្ធភាពនេះ គឺត្រូវវិភាគ ឬធ្វើសំយោគគ្រប់អង្គហេតុដែលមាននៅក្នុងសំណុំរឿង។
- ត្រូវឲ្យមានភស្តុតាងដាក់បន្ទុកលើសពីរិមតិសង្ស័យ៖ នេះជាការតស៊ូជាមួយឧបសគ្គបនានាដើម្បីធ្វើសេចក្តីសម្រេចមួយស្តីអំពីភាពគ្រប់គ្រាន់នានាសម្រាប់ធ្វើការចោទប្រកាន់។ មានន័យថា ត្រូវតែស្វែងរកឲ្យបានគ្រប់គ្រាន់នឹងអង្គហេតុនានាដែលសមល្មមនឹងធ្វើការចោទប្រកាន់បាន ហើយការចោទប្រកាន់នេះទៀតសោតត្រូវតែឆ្លើយតបទៅនឹងលក្ខខណ្ឌផ្លូវច្បាប់ ដោយរកខ្លឹមសារនៃអង្គហេតុនានាទៅផ្ទៀងផ្ទាត់ជាមួយនឹងលក្ខខណ្ឌនានានៃការកកើតអង្គហេតុគ្រឹះ។
- ភាពគ្រប់គ្រាននៃអង្គហេតុចំពោះការសង្ស័យ៖ រាល់ខណៈ ឬកាលៈទេសៈទាំងឡាយនៃអង្គហេតុដែលធ្វើឲ្យមានមូលដ្ឋានដោយឯកឯងបម្រើទៅលើបុគ្គលណាមួយ ហើយការសង្ស័យនេះមានអត្ថន័យសម្រាប់រឿងក្តីព្រហ្មទណ្ឌនោះខណៈ ឬកាលៈទេសៈនៃអង្គហេតុបែបនេះគេហៅថា «**កម្មវត្ថុនៃការបំភ្លឺរបស់ជនសង្ស័យ**»។

កថាខណ្ឌទី៤៖ ការបំភ្លឺរបស់ជនជាប់ចោទ

៤.១. ខ្លឹមសាររួមនៃការបំភ្លឺរបស់ជនជាប់ចោទ

ការបំភ្លឺរបស់ជនជាប់ចោទ គឺជាព័ត៌មានទាំងឡាយដែលផ្តល់ដោយជនជាប់ចោទតាមរយៈនៃការសាកសួរយកចម្លើយនៅក្នុងរឿងក្តីព្រហ្មទណ្ឌដោយធ្វើឡើងមុនពេលចាប់ផ្តើមនូវលំហូនីតិវិធីតុលាការ ឬក៏ក្នុងដំណើរការនីតិវិធីរបស់តុលាការ ហើយដែលព័ត៌មានទាំងនេះត្រូវបានកត់ត្រាទៅតាមសណ្តាប់ធ្នាប់ដែលបានបញ្ញត្តិដោយច្បាប់[50]។ ជាធម្មតាកម្មវត្ថុនៃការបំភ្លឺរបស់ជនជាប់ចោទក៏ដូចគ្នាទៅនឹងកម្មវត្ថុនៃការបំភ្លឺរបស់ជនសង្ស័យផងដែរ ប៉ុន្តែជនជាប់ចោទមានសិទ្ធិចង្អៀតជាងជនសង្ស័យដោយសារតែគាត់ត្រូវបានចោទប្រកាន់ជាផ្លូវការអំពីបទល្មើសជាក់លាក់ដូចជនសង្ស័យដែលគ្រាន់តែដាក់ឲ្យស្ថិតតែក្រោមការពិនិត្យនោះទេ[51]។ សិទ្ធិចង្អៀត

[50] នីតិភស្តុតាង របស់លោកអ៊ិន បូផា បោះពុម្ពលើកទី២ ឆ្នាំ២០១៦

[51] មាត្រា១២៦ និង២៤៦ក្រមនីតិវិធីព្រហ្មណ្ឌ ឆ្នាំ២០០៧

នេះ គឺត្រូវបានកាត់បន្ថយនូវភាពក្មេងក្មាងហើយងាកបែរមក រកភាពអត់ធ្មត់ ឬក៏ការប្រើប្រាស់នូវមធ្យោបាយសម្របសម្រួលផ្សេងៗវិញក៏មានផងដែរ។ ទោះជាជនជាប់ចោទភ័យខ្លាចបាត់ឱកាស ហើយងាកមកប្រើឥរិយាបថទន់ភ្លន់ ឬសម្របសម្រួលក៏ដោយចុះ ក៏សកម្មភាពទាំងនេះមិនមែនជាសញ្ញាណនៃលក្ខខណ្ឌ យកមកធ្វើជាលេសក្នុងគោលបំណងចាប់កំហុសទៅលើរូបគាត់ទៅលើភាគីតុលាការបាននោះឡើយ ពីព្រោះថាឥរិយាបទបែបនេះមិនកើតពីអង្គហេតុទេ តែកើតចេញពីឥទ្ធិពលនៃឆន្ទៈក្នុងពេលបច្ចុប្បន្នកាលតែប៉ុណ្ណោះ។

៤.២. កម្មវត្ថុនៃការបំភ្លឺរបស់ជនជាប់ចោទ

ការផ្តល់ការបំភ្លឺរបស់ជនជាប់ចោទ គឺជាសិទ្ធិរបស់ជនជាប់ចោទ តែវាមិនមែនជាកាតព្វកិច្ចនោះឡើយ។ ការបំភ្លឺទាំងឡាយរបស់ជនជាប់ចោទ គឺជាព័ត៌មានមិនមែនគ្រាន់តែជាប្រភពនៃភស្តុតាងនានានោះឡើយតែព័ត៌មានបែបនេះ គឺជាមធ្យោបាយមួយក្នុងចំណោមមធ្យោបាយនានានៃអត្ថិភាពនៅក្នុងការបំភ្លឺនោះនាំឲ្យគាត់មានសិទ្ធិការពារខ្លួនរបស់គាត់ដោយផ្ទាល់បានផងដែរ[52]។ ដោយហេតុនេះហើយបានជាជនជាប់ចោទមិនត្រូវការទទួលខុសត្រូវបន្តិចណាឡើយនូវរាល់ការបំភ្លឺកុហក ឬក៏បដិសេធន៏ចំពោះការផ្តល់សក្ខីកម្មនានា ពោលគឺបើគាត់ឆ្លើយកុហកគាត់ត្រូវជាប់ចោទពីបទល្មើសជាក់លាក់មួយរួចទៅហើយ តែបើគាត់មិនព្រមឆ្លើយវិញវាស្មើនឹងគាត់ទទួលសារភាពដែលក្នុងលក្ខខណ្ឌនេះ ការកុហក ឬបដិសេធន៏ចំពោះការផ្តល់សក្ខីកម្មរបស់ជាជាប់ចោទមានន័យស្មើនឹងជនល្មើសប្រឆាំងនឹងខ្លួនឯង។ ជាគោលការណ៏នៃទ្រឹស្សតីនៅក្នុងរឿងក្តីព្រហ្មទណ្ឌ បុគ្គលគ្រប់រូបមិនអាចធ្វើសេចក្តីប្រឆាំងទៅនឹងខ្លួនឯងបាននោះឡើយ តែប្រសិនបើបុគ្គលនោះធ្វើសកម្មភាំពបែបនេះមែនគួរតែពិនិត្យអំពីលក្ខណៈផ្លូវចិត្តរបស់បុគ្គលនោះ។

ជាទូទៅ ជនជាប់ចោទដែលត្រូវសាកសួរបានលុះត្រាតែឈរលើហេតុជាក់លាក់ (មានសញ្ញាណនៃបទល្មើស) បន្ទាប់ពីរូបគាត់(ជនជាប់ចោទ)ត្រូវបានធ្វើការចោទប្រកាន់ ក៏ប៉ុន្តែបើនៅក្នុងដំណាក់កាលតុលាការវិញអាចត្រូវសាកសួរបានបន្ទាប់ពីជនជាប់ចោទបានដឹងនូវសេចក្តីសន្និដ្ឋានចោទប្រកាន់ ឬដីការចោទប្រកាន់។ ហេតុផលនៃការចោទប្រកាន់ទៅលើជនជាប់ចោទគឺជាមូលដ្ឋានគ្រឹះដ៏ធំបំផុតដែលអាចឲ្យគេកំនត់បាននូវកម្មវត្ថុនៃការសាកសួរទៅលើជនជាប់ចោទ។ កម្មវត្ថុដែលកើតចេញពីការបំភ្លឺរបស់ជនជាប់ចោទមានបីប្រភេទសំខាន់ៗដែលជាព័ត៌មានប្រាប់ដល់ព្រះរាជអាជ្ញា ឬចៅក្រមឲ្យបានដឹងមុននោះគឺៈ

- ទីមួយៈ ការជូនដំណឹងបឋមៈ គឺតម្រូវឲ្យជនជាប់ចោទបានដឹងដំបូងអំពីការចោទប្រកាន់ទៅលើរូបគាត់ ពោលគឺមានន័យថារាល់ចម្លើយរបស់គាត់អាចឲ្យយើងដឹងពីព័ត៌មាននានាក្នុងកំរិតនៃការចាប់ផ្តើមតែប៉ុណ្ណោះ ចំពោះអ្វីៗដែលអ្នកចោទប្រកាន់បានធ្វើចំណាត់ការព្រហ្មទណ្ឌទៅលើរូបគាត់។

[52] នីតិភស្តុតាង របស់លោកអ៊ិន បូផា បោះពុម្ពលើកទី២ ឆ្នាំ២០១៦

- ទីពីរ៖ ទទួលបានព័ត៌មានលំអិតៈ គឺធ្វើឲ្យជនជាប់ចោទបានប្រាប់យើងនូវខណៈនានាដែលគាត់បានដឹងទៅតាមរឿងក្តី(ព្រឹត្តការណ៍ដែលបានកើត)។ មានន័យថាយើងនឹងទទួលបានព័ត៌មានលំអិតអ្វីដែលគាត់បានដឹង និងបានធ្វើសមកម្មភាពពីអតីតកាល។
- ទីបី៖ ព័ត៌មានទាំងនោះក្លាយជាភស្តុតាងៈ គឺជាព័ត៌មានដែលយើងទទួលបានតាមរយៈនៃការបំភ្លឺរបស់ជនជាប់ចោទតាំងនោះក្លាយជាភស្តុតាងដាក់នៅក្នុងសំណុំរឿងក្តីព្រហ្មទណ្ឌ បន្ទាប់ពីធ្វើវិធីសម្ព័ន្ធភាពនៃប្រភេទភស្តុតាងនានា។

កថាខណ្ឌទី៥៖ ភស្តុតាងជាវត្ថុ ឬវត្ថុតាង

កាលណាគេនិយាយអំពីភស្តុតាងជាវត្ថុគឺសំដៅទៅរករបស់ដែលមានរូបដោយខណៈទាំងឡាយណានៃវត្ថុទាំងនោះមានខ្លឹមសារទៅនឹងអំពើរបស់បុគ្គលណាមួយដែលពាក់ព័ន្ធទៅនឹងសំណុំរឿក្តីនៅក្នុងតុលាការ។ ដើម្បីយល់ដឹងទៅលើអត្ថន័យនៃវត្ថុតាងអត្ថន័យមួយចំនួនឲ្យកាន់តែច្បាស់ដូចខាងក្រោម៖

- ទី១. ភស្តុតាងជាវត្ថុ គឺជាវត្ថុទាំងឡាយណាដែលកើតឡើងមានលក្ខណៈសមស្របទៅតាមការកំណត់ដោយច្បាប់នីតិវិធី ហើយដែលវត្ថុនោះស្ថិតនៅក្នុងលក្ខខណ្ឌទាំងឡាយដែលវាបម្រើបានជាភស្តុតាងទៅតាមរឿងក្តីនានា។ មានន័យថាវត្ថុនោះ ជាប្រភពនៃការផ្តល់ព័ត៌មានអំពីអង្គហេតុសក្ខីកម្ម ឬអង្គហេតុគ្រឹះ ហើយជាងនេះទៅទៀតវត្ថុខ្លួនឯងនេះអាចកំណត់បាននូវអត្ថិភាពសម្រាប់រឿងអង្គសេចក្តីផងដែរ ពោលគឺវត្ថុនេះជាប្រភពព័ត៌មានអំពីអង្គហេតុផង និងខ្លួនឯងបម្រើដល់អត្ថិភាពនៃអង្គសេចក្តីផង (អាចបម្រើដល់អត្ថិភាព ឬនត្ថិភាពនៃបទល្មើស)។
- ទី២. ភស្តុតាងជាវត្ថុ គឺជាកម្មវត្ថុទាំងឡាយណាដែលបម្រើដល់ចំណែកនៃភស្តុតាង គឺមានន័យថាវាជាកម្មវត្ថុទាំងឡាយណាដែលបម្រើដល់ភស្តុតាងនានា ដោយភស្តុតាងជាវត្ថុនោះវាកំណត់បាននូវអង្គហេតុនៃបទល្មើស និងការកំណត់បាននូវការប្រព្រឹត្តរបស់បុគ្គលហើយត្រឡប់មកវិញភស្តុតាងនោះក៏ដោះសារ(បដិសេធ)បាននូវអង្គហេតុនៃការប្រព្រឹត្តរបស់ជនជាប់ចោទផងដែរ។ អត្ថន័យក្នុងចំណុចនេះមានន័យថាគឺចង់សំដៅទៅគ្រប់វត្ថុទាំងឡាយណាដែលជាវត្ថុទាំងនោះ មានកម្មវត្ថុរបស់វាបម្រើដល់ការដាក់បន្ទុកផង និងដោះបន្ទុកផង។
- ទី៣. ភស្តុតាងជាវត្ថុគេអាចហៅម្យ៉ាងទៀតថា«ជាសាក្សីគ»ពីព្រោះសរសាក្សីធម្មតាជាមនុស្សដែលចេះនិយាយ និងចេះរៀបរាប់តាមគ្រប់សកម្មភាពដែលគេទទួលដឹងតាមវិញ្ញាណនានា។ ជាទូទៅភស្តុតាងវត្ថុនេះជាទឡ្ហីកម្មមួយបញ្ជាក់នូវអង្គហេតុពិតហើយមានអត្ថន័យដ៏សំខាន់បំផុតសម្រាប់រឿងក្តីទាំងឡាយនៅក្នុងតុលាការ។

៥.១. អត្ថិភាពពិសេសនៃភស្តុតាងជាវត្ថុ

ភស្តុតាងជាវត្ថុជាប្រភេទនៃភស្តុតាងមួយរួចទៅហើយនៅក្នុងទ្រឹស្តីភស្តុតាងរបស់តុលាការ ប៉ុន្តែប្រភេទនៃភស្តុតាងបែបនេះត្រូវបានគេសង្កេតឃើញនូវលក្ខណៈដឹកនាំពិសេសរបស់វា ពោលគឺជាលក្ខណៈភាពនៃវត្ថុដែលមិនអាចជំនួសបានដោយវត្ថុដ៏ទៃ។ មានន័យថាមិនអាចយកវត្ថុណាមួយទៅជំនួសវត្ថុដែលជាវត្ថុតាងនេះបានទេ គឺដូចគ្នាទៅនឹងការបំភ្លឺរបស់សាក្សីដែរត្រង់ថា គ្មានអ្នកណាម្នាក់អាចឆ្លើយជំនួសសាក្សីបានឡើយ។ បើភស្តុតាងជាវត្ថុនោះត្រូវបានបំផ្លាញ នោះមិនត្រូវបានបង្កើតវត្ថុថ្មីសម្រាប់ធ្វើជាភស្តុតាងយកមកជំនួសវាបានឡើយ ទោះបីជាវត្ថុដែលត្រូវជំនួសនោះមានលក្ខណៈរូប និងមានសារជាតុផ្សំដូចគ្នាក៏ដោយ។ មូលហេតុ ដែលមិនអាចជំនួសបាននេះពីព្រោះខណៈ និងខ្លឹមសាររបស់វត្ថុតាងមានបង្កប់នូវទស្សនៈវិជ្ជាបង្ហាញមកពិភពនៅខាងក្រៅឱ្យបានដឹងនូវធាតុចេតនា ឬអចេតនា(ធ្វេសប្រហែស)នៃអំពើល្មើសរបស់ជនល្មើសដែលធ្វើសកម្មភាពនៅក្នុងពេលកើតមានព្រឹត្តិការណ៍ណាមួយហើយបានស្តែងចេញតាមរយៈអង្គហេតុនានា។

សរុបមករាល់វត្ថុនីមួយៗដែលអាចប្រើប្រាស់នៅក្នុងឋានៈជាភស្តុតាងវត្ថុបាន លុះត្រាតែវត្ថុនោះទទួលបាននូវសិទ្ធិចាំបាច់បំផុតមួយដែលកំណត់ដោយច្បាប់តាមរយៈនៃនីតិវិធីចុះបញ្ជីការត្រឹមត្រូវ[53]។ ការចុះបញ្ជីភស្តុតាងនេះដើម្បីចងកាតព្វកិច្ចរបស់អ្នកអនុវត្តច្បាប់ទៅនឹងនីតិវិធីក្នុងដំណាក់កាលនៃចំណាត់ការរឿងក្តីដូចជាដំណាក់កាលនៃការស៊ើបអង្កេត ឬក្នុងដំណាក់កាលរបស់ចៅក្រមជំនុំជម្រះជាដើម (មានបញ្ជីរាយឈ្មោះលិខិត)[54]។ ដោយយោងទៅលើ លក្ខណៈពិសេសនៃភស្តុតាងជាវត្ថុ និងយោងតាមខ្លឹមសារនៃការចុះបញ្ជីការទៅលើវត្ថុនៅក្នុងទ្រឹស្តីភស្តុតាងនេះ គេពិនិត្យឃើញមានប្រយោជន៍ជាបីប្រភេទសំខាន់ៗជាតម្លៃនៃភស្តុតាងវត្ថុមានជាអាទ៍៖ កំណត់បាននូវប្រវត្តិផ្ទាល់នូវវត្ថុតាង, កំណត់បាននូវអត្តសញ្ញាណសកម្មទៅលើវត្ថុតាង, វត្ថុតាងនោះត្រូវតែបានដឹងជាសាធារណៈ និងវិសាលភាពនៃភស្តុតាងវត្ថុ។

៥.២. ប្រភេទនៃទ្រព្យនានាដែលជាកម្មវត្ថុនៃភស្តុតាងជាវត្ថុ

ជាគោលការណ៍ ភស្តុតាងជាវត្ថុនៅក្នុងសំណុំរឿងក្តីព្រហ្មទណ្ឌអាចជារបស់ ឬទ្រព្យដែលមានតម្លៃហើយភស្តុតាងបែបនេះច្បាប់នីតិវិធីត្រូវញែកឲ្យបានដាក់លាក់ក្នុងគោលបំណងជៀសវាងនូវការទន្ទ្រានកាន់កាប់ឬយកទៅប្រើប្រាស់ធ្វើឱ្យបាត់បង់ដល់តម្លៃនៃភស្តុតាងនៅក្នុងដំណើរការនីតិវិធីរបស់តុលាការ។ វត្ថុតាងទាំងនេះជាទ្រព្យមានតម្លៃដែលអាចរក្សាទុកបានយូរ ប៉ុន្តែអាចជាទ្រព្យមានតម្លៃតាមកាលៈទេសៈដែរមិនរក្សាទុកបាននៅក្នុងស្ថានភាពធម្មតា(អាចត្រូវប្រើប្រាស់ការចំណាយទៅលើការថែទាំ ឬឥទ្ធិពលពីបរិយាកាស)។ ដោយសារតែទ្រព្យមានជាច្រើនប្រភេទទើបក្នុងទ្រឹស្តីនៃភស្តុតាងបានកំណត់នូវកម្មវត្ថុនៃប្រភេទទ្រព្យមួយចំនួនអាចចាត់ទុក

[53] មាត្រា៩២, ១០៧, ១១៣, ១៦០នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ ឆ្នាំ២០០៧

[54] មាត្រា២២៤, ២៤៧ថ្មី នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ និង មាត្រា១០៧ ដល់១១២នៃក្រមនីតិវិធីរដ្ឋប្បវេណី

ថាជាភស្តុតាងវត្ថុទៅតាមលក្ខខណ្ឌរួមមួយចំនួន ដែលប្រទេសមួយចំនួនបានបញ្ញត្តិទុក។ វត្ថុតាងមួយចំនួន ដែលជាទ្រព្យដែលអាចកំណត់ថាជាវត្ថុតាងបានដ៏រាបណាទ្រព្យទាំងនោះមានទ្រង់ទ្រាយជាពីរប្រភេទ គឺប្រភេទទ្រព្យ ដែលមិនអាចប្រគល់វិញ និងប្រភេទទ្រព្យដែលអាចប្រគល់វិញ។

៥.២.១. ប្រភេទទ្រព្យដែលមិនអាចប្រគល់វិញ

គឺជាប្រភេទនៃទ្រព្យនានាដែលជាវត្ថុស្ថិតក្នុងលក្ខខណ្ឌនៃកម្មវត្ថុបីប្រភេទគឺៈ

- **ទី១**. កម្មវត្ថុនៃការរឹបអូសៈ គឺជាប្រភេទមួយនៃទ្រព្យដែលជាឧបករណ៍នៃបទល្មើស ប៉ុន្តែទ្រព្យនេះអាចស្ថិតនៅក្នុងលក្ខខណ្ឌនៃការរឹបអូស[55]
- **ទី២**. កម្មវត្ថុនៃការហាមប្រាមៈ គឺជាប្រភេទនៃទ្រព្យនានា ដែលជាកម្មវត្ថុនៃការហាមឃាត់ផ្សេងៗតាមរូបភាពដូចជាផ្ទេរបម្លាស់ទី, មិនអនុញ្ញាតឱ្យម្ចាស់ដើមវិញ, បំផ្លាញចោលជាដើម[56]
- **ទី៣**. កម្មវត្ថុនៃការអស់តម្លៃៈ ជាប្រភេទនៃទ្រព្យទាំងឡាយដែលគ្មានតម្លៃក្នុងការប្រើប្រាស់ ហើយស្ថិតក្នុងការរង់ចាំ និងការបំផ្លាញចោល ឬផ្ទេរមកឱ្យរដ្ឋជាដើម[57]។

ការរឹបអូសកម្មសិទ្ធិ ការលក់ ការបំផ្លាញចោលវត្ថុរឹបអូស កាលបើការរឹបអូសក្លាយជាស្ថាពរ វត្ថុរឹបអូសក្លាយជាកម្មសិទ្ធិរបស់រដ្ឋលើកលែងតែបទប្បញ្ញត្តិឡែកបានចែងអំពីការប្រគល់ផ្សេងទៀត។ រដ្ឋអាចលក់ ឬបំផ្លាញចោលវត្ថុរឹបអូសនៅក្នុងទម្រង់ដែលមានចែងសម្រាប់ការលក់ទ្រព្យសម្បត្តិរបស់រដ្ឋ។ច្បាប់អាចចែងអំពីការបំផ្លាញចោលនូវវត្ថុខ្លះផងដែរ។ កាលបើវត្ថុរឹបអូសមិនត្រូវបានចាប់យកទេ ហើយនិងមិនអាចប្រគល់ឲ្យបានទេ នោះទណ្ឌិតត្រូវចេញសងនូវតម្លៃវត្ថុរឹបអូសនេះ។ តម្លៃនេះត្រូវកំណត់ដោយតុលាការ។ វិធានការដើម្បីប្រមូលប្រាក់បាននេះ ត្រូវធ្វើឡើងដូចក្នុងរឿងដល់បង្ខំដល់រូបរាងកាយដែរ។[58]

ការរឹបអូសត្រូវធ្វើទៅលើវត្ថុដូចខាងក្រោមៈ[59]

១. ឧបករណ៍ ឬសម្ភារៈ ឬវត្ថុអ្វីមួយដែលអាចប្រើប្រាស់នៅក្នុងការប្រព្រឹត្តបទល្មើស ឬដែលមានគោលដៅសម្រាប់ប្រព្រឹត្តបទល្មើស។

២. វត្ថុ ឬមូលនិធិដែលជាកម្មវត្ថុនៃបទល្មើស។

៣. ផលទុន ឬទ្រព្យសម្បត្តិដែលជាផលកើតចេញពីបទល្មើស។

---

[55] មាត្រា១៧៨, ១៧៩, ៦៥៣ នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ ឆ្នាំ២០០៧

[56] មាត្រា១៧៥, ៤៨៨ នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ ឆ្នាំ២០០៧

[57] មាត្រា១៧៨, ៤៩៣ នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ ឆ្នាំ២០០៧

[58] មាត្រា ១៧៨ នៃក្រមព្រហ្មទណ្ឌ ឆ្នាំ២០០៩

[59] មាត្រា ១៧៩ នៃក្រមព្រហ្មទណ្ឌ ឆ្នាំ២០០៩

៤. ឧបភោគភណ្ឌ សម្ភារៈ និងចលនវត្ថុនៅទីកន្លែងដែលបទល្មើសបានកើតឡើង ប៉ុន្តែការរឹបអូសមិនដែលត្រូវប្រកាសបានទេ ប្រសិនបើការរឹបអូសនោះប៉ះពាល់ដល់សិទ្ធិតតិយជន»។

៥.៣.២.ប្រភេទទ្រព្យដែលអាចប្រគល់វិញបាន

នេះគឺជាប្រភេទនៃទ្រព្យទាំងឡាយណាដែលគ្មានតម្លៃជាភស្តុតាងផង និងមានតម្លៃជាភស្តុតាងផង ប៉ុន្តែលក្ខខណ្ឌដោយឡែកខ្លះនៃប្រភេទទ្រព្យនេះ អាចផ្តល់សិទ្ធិឲ្យសមត្ថកិច្ច ឬតុលាការប្រគល់អោយម្ចាស់ដើមវិញបាន ទោះបីជារឿងក្តីនោះមិនទាន់ចប់ជាស្ថាពរក៏ដោយ។ ជាគោលការណ៍ពទ្រព្យទាំងនេះត្រូវស្ថិតនៅក្នុងលក្ខខណ្ឌនៃកម្មសិទ្ធិជាក់លាក់ មុនពេលការចាប់យកដោយសមត្ថកិច្ច។ ទ្រព្យទាំងនេះអាចជាវត្ថុដែលចាប់យក (គ្មានជាប់ពាក់ព័ន្ធនឹងបទល្មើស ឬជាវត្ថុដែលជាប់ពាក់ព័ន្ធនឹងបទល្មើសមានដូចជាៈ សត្វគោ ក្របីក្នុងអំពើចោរកម្មជាដើមដល់ស្ថាប័នមានសមត្ថកិច្ចក្នុងពេលបំពេញការងារទៅតាមសំណុំរឿងក្តី ហើយអាចប្រគល់ទៅដោយម្ចាស់ដើមវិញបានតាំងពីដំណាក់ការស៊ើបអង្កេតរហូតដល់ដំណាក់កាលជំនុំជម្រះ[60]។ ព្រះរាជអាជ្ញាមានសមត្ថកិច្ចបង្គាប់ឲ្យប្រគល់វត្ថុដែលចាប់បាននៅក្នុងពេលស៊ើបអង្កេតទៅម្ចាស់ដើម ប្រសិនបើវត្ថុទាំងនោះពុំមានប្រយោជន៍សម្រាប់ការសម្តែងការពិតទេនោះ ហើយប្រសិនបើកម្មសិទ្ធិលើវត្ថុនោះគ្មានការជំទាស់អ្វីប្រាកដប្រជាទេ។ ប៉ុន្តែវត្ថុដែលមានគ្រោះថ្នាក់ចំពោះមនុស្ស ឬចំពោះទ្រព្យដូចជាអាវុធផ្ទុះព្រមទាំងវត្ថុដែលត្រូវបានកាន់កាប់ដោយខុសច្បាប់មិនអាចប្រគល់ឱ្យវិញបានទេ។ វត្ថុទាំងនោះត្រូវរឹបអូសជាសម្បត្តិរដ្ឋ ឬបំផ្លាញចោល។ ក្នុងករណីមិនព្រមប្រគល់ឲ្យវិញទេ អ្នកប្តឹងអាចប្តឹងតវ៉ាទៅអគ្គព្រះរាជអាជ្ញាបាន។ ព្រះរាជអាជ្ញា និងអគ្គព្រះរាជអាជ្ញាគ្មានសមត្ថកិច្ចក្នុងការប្រគល់ទេ កាលណាមានការចោទប្រកាន់ធ្វើឡើងចំពោះមុខយុត្តាធិការស៊ើបអង្កេត ឬយុត្តាធិការជំនុំជម្រះនៅតែមានសមត្ថកិច្ចការស៊ើបអង្កេតសួរ នឹងត្រូវបានបញ្ចប់ដោយសេចក្តីសម្រេចលើកលែងតែការចោទប្រកាន់ជាស្ថាពរ[61]។

កថាខណ្ឌទី៦ៈ សេចក្តីសន្និដ្ឋានរបស់អ្នកជំនាញ ឬការវាយតម្លៃរបស់អ្នកជំនាញ

សេចក្តីសន្និដ្ឋានរបស់អ្នកជំនាញ ច្បាប់នីតិវិធីបានចាត់ទុកជាប្រភេទមួយនៃភស្តុតាងនៅក្នុងសំណុំរឿងក្តីរបស់តុលាការបានផងដែរ។

សេចក្តីសន្និដ្ឋាន និងខ្លឹមសារនៃការបំភ្លឺនានារបស់អ្នកធ្វើកោសលវិច្ច័យ ឬអ្នកជំនាញគឺមានសារសំខាន់ណាស់ ពីព្រោះសេចក្តីសន្និដ្ឋាន និងការបំភ្លឺបែបនេះគឺជាប្រភេទនៃភស្តុតាងផងដែរ។ ការបំភ្លឺរបស់អ្នកជំនាញហើយព័ត៌មានទាំងនេះមាននៅក្នុងខ្លឹមសារនៃការធ្វើសេចក្តីសន្និដ្ឋានរបស់គាត់ បន្ទាប់ពីបានធ្វើការសាកសួរ

[60] មាត្រា ១១៩, ១៦១, ២៤៨, ៣៥៤ ក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ ឆ្នាំ២០០៧

[61] មាត្រា១១៩ ក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ ឆ្នាំ២០០៧

ចម្លើយនានាទៅលើបុគ្គលផ្សេងៗរួចមក ជាពិសេសព័ត៌មានបែបនេះមានគោលដៅបើកឲ្យឃើញនូវការពិត ឬក៏ចង្អុលនូវចំណុចជាក់លាក់ណាមួយ។

៦.១.កម្មវត្ថុនៃការបំភ្លឺ និងសេចក្តីសន្និដ្ឋានរបស់អ្នកជំនាញ

ការបំភ្លឺរបស់អ្នកធ្វើកោសល្យវិច្ច័យ និងសេចក្តីសន្និដ្ឋានរបស់អ្នកជំនាញមានកម្មវត្ថុជាក់លាក់បំផុត ដែលកម្មវត្ថុជាក់លាក់ នោះអាចចងអ្នកជំនាញតាមរយៈនៃការធ្វើសេចក្តីសន្និដ្ឋានរបស់ពួកគាត់ជាមួយនឹងចំណុចនៃការស្នើសុំរបស់ស្ថាប័នស៊ើបអង្កេត ឬតុលាការដែលជាមូលដ្ឋានគ្រឹះនៃព្រំដែនរបស់សេចក្តីសន្និដ្ឋាននោះ។ ដើម្បីវាយតម្លៃបានទៅនឹងសេចក្តីសន្និដ្ឋានរបស់អ្នកជំនាញត្រូវមើលទៅលើកត្តាពីរប្រភេទ៖ អត្ថន័យនៃសេចក្តីសន្និដ្ឋាន និងប្រភេទនៃការធ្វើកោសលវិច្ច័យ។

៦.១.១. អត្ថន័យនៃសេចក្តីសន្និដ្ឋាន

សេចក្តីសន្និដ្ឋានរបស់អ្នកធ្វើកោសល្យវិច្ច័យ គឺជាខ្លឹមសារដែលបំភ្លឺឡើងតាមរយៈទិដ្ឋិភាពសំណេរមួយដែលកើតចេញពីការសិក្សាស្រាវជ្រាវ និងការធ្វើសន្និដ្ឋានបូកសរុបអំពីការស្រាវជ្រាវនោះទៅតាមបញ្ហាណាមួយដែលបុគ្គលបានស្នើសុំក្នុងដំណើរការនៃនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ។

ជាគោលការណ៍រួម ច្បាប់នីតិវិធីបានកំណត់យកមូលដ្ឋានខ្លះៗក្នុងការចាត់ចែងនៃការធ្វើដំណើរការកោសល្យវិច្ច័យ ប៉ុន្តែក្រុមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌខ្មែរមិនបានកំណត់អំពីកម្មវត្ថុជាក់លាក់ដែលត្រូវធ្វើកោសល្យវិច្ច័យនោះទេ ដោយគ្រាន់តែប្រើប្រាស់ន័យទូលាយ។ ទោះបីជាច្បាប់នេះមិនបានកំណត់ប្រភេទកម្មវត្ថុជាក់លាក់យ៉ាងនេះក្តី ក៏ទម្លាប់នៃការអនុវត្តនៅក្នុងការប្រតិបត្តិជាក់ស្តែងទៅកម្មវត្ថុនៃការធ្វើកោសល្យវិច្ច័យមិនត្រូវបានរារាំងដែរ ដោយសារតែច្បាប់នីតិវិធីបានផ្តល់សិទ្ធិធំធេងដល់អ្នកអនុវត្តច្បាប់ជាអ្នកសម្រេចអំពីកិច្ចនៃចំណាត់ការនេះ។ ដើម្បីមានមូលដ្ឋានក្នុងការចាត់ចែងអំពីការធ្វើកោសល្យវិច្ច័យ អ្នកស៊ើបអង្កេត ព្រះអាជ្ញា ឬចៅក្រមដែលកំពុងចាត់ការសំណុំរឿងនោះត្រូវយល់ដឹងអំពីសញ្ញាណនានានៃកម្មវត្ថុ ក្នុងការធ្វើកោសល្យវិច្ច័យចំពោះបញ្ហាជាក់លាក់ណាមួយ។ ប្រភេទនៃកម្មវត្ថុដែលធ្វើមូលដ្ឋានសំខាន់ៗដែលពាក់ព័ន្ធទៅនឹងការធ្វើកោសល្យវិច្ច័យនោះមានច្រើនប្រភេទដូចជា៖

- **ទី១.** អំពីមូលហេតុនៃមរណភាព ចំណុចនេះមានន័យថារាល់មរណភាពដែលកើតឡើងចំពោះមនុស្សទោះជាក្នុងករណីណាក៏ដោយត្រូវតែមានលិខិតបញ្ជាក់ដោយស្ថាប័នជំនាញមិនអាចខ្វះបានឡើយ អំពី«មូលហេតុនៃមរណភាព»នោះ។ គ្រប់របកគំហើញនៃសាកសពត្រូវតែធ្វើកោសល្យវិច្ច័យដោយមិនអាចខ្វះបានឡើយ។
- **ទី២.** អំពីការប៉ះពាល់សុខភាព នេះជាការពិនិត្យអំពីលក្ខណៈនៃសភាវៈនានា និងការធ្វើការប៉ាន់ប្រមាណអំពីកម្រិតនៃព្យសកម្មដែលធ្វើឲ្យប៉ះពាល់ដល់សុខភាពមនុស្ស សត្វ ឬរុក្ខជាតិ មានន័យថា

នៅក្នុងករណីដែលមានការប៉ះពាល់ដល់សុខភាពរបស់មនុស្ស ទោះបីតាមផ្លូវកាយក្តី ឬផ្លូវចិត្តក្តីត្រូវតែមានការវាស់វែងនៅកម្រិតនៃព្យសនកម្ម» នោះដូចជាៈ ពិការមួយជីវិត បាត់បង់កម្លាំង ពលកម្មឬស្មារតីជាដើម។ ចំពោះជីវិតសត្វ រុក្ខជាតិ ឬសម្ភារៈផ្សេងៗវិញក៏តម្រូវឲ្យដឹងអំពីផលប៉ះពាល់ដែលកើតចេញពី អំពើល្មើសណាមួយនោះដែរ ដោយទាមទារនូវការប៉ាន់ប្រមាណជាក់លាក់ណាមួយដើម្បីផ្តល់ភាពងាយស្រួលដល់ការសម្រេចអំពីការទូទាត់នានា និងកម្រិតទណ្ឌកម្មអំពីតុលាការ។

- **ទី៣**. អំពីរោគរោគសញ្ញានៃជនល្មើសៈ នេះជាការបង្ហាញអំពីលក្ខណៈសម្បត្តិផ្នែកផ្លូវចិត្ត និងផ្លូវកាយបុគ្គលនានាដែលជាប់ពាក់ព័ន្ធនឹងអំពើល្មើសមានជាអាទិ៍៖ ជនសង្ស័យ, ជនជាប់ចោទនៅក្នុងពេលដែលយើងមានការសង្ស័យចំពោះសម្ថភាព និងការទទួលខុសត្រូវរបស់ពួកគេអំពីសិទ្ធិការពារខ្លួនដោយខ្លួនឯង ដើម្បីជាផលប្រយោជន៏ច្បាប់ក្នុងដំណើរការនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ។
- **ទី៤**. អំពីរោគសញ្ញាជនរងគ្រោះ នេះជាការបង្ហាញអំពីលក្ខណៈសម្បត្តិផ្នែកផ្លូវចិត្ត និងផ្លូវកាយរបស់ជនរងគ្រោះនៅពេលដែលមានការសង្ស័យ ចំពោះសម្ថភាពនៃការទទួលអារម្មណ៍ដឹងទៅលើខណៈនានាទាំងនោះមានអត្ថន័យសម្រាប់រឿងក្តីព្រហ្មទណ្ឌ ហើយផ្តល់នូវការបំភ្លឺដ៏ត្រឹមត្រូវបំផុត។
- **ទី៥**. អំពីការពិនិត្យវ័យៈ នេះជាការពិតទៅលើអាយុរបស់ជនសង្ស័យ, ជនជាប់ចោទ, ជនរងគ្រោះកាលណាអាយុនេះវាមានអត្ថន័យសម្រាប់រឿងក្តីព្រហ្មទណ្ឌ (អាចជនល្មើសមានមាឌធំ អាយុតិច ឬក៏អាចមានមាឌតូចតែអាយុច្រើនជាដើម ករណីជនល្មើសជាអនីតិជន) ដែលជាហេតុធ្វើការស្រេចឲ្យការសម្រេចចិត្តមានភាពមិនច្បាស់លាស់។ ការខ្វះអត្តសញ្ញាណបែបនេះជាមូលហេតុនៃការសង្ស័យ ហើយដើម្បីជន្នះនូវឧបសគ្គនេះតម្រូវឲ្យមានការធ្វើកោសល្យវិច្ច័យ។

៦.១.២. ប្រភេទនៃការធ្វើកោសល្យវិច្ច័យ

ការធ្វើកោសល្យវិច្ច័យត្រូវបានរៀបចំឡើងទៅតាមប្រភេទផ្សេងៗពីគ្នា ដោយអាស្រ័យទៅលើនឹងទំហំនៃកម្មវត្ថុដែលតម្រូវឲ្យធ្វើកោសល្យវិច្ច័យ។

ជាទូទៅ គេអាចសង្កេតឃើញការធ្វើកោសល្យវិច្ច័យបែបតុលាការប្រព្រឹត្តទៅតាមមធ្យោបាយជាច្រើនប្រភេទ ដោយអាស្រ័យទៅនឹងទំហំនៃកម្មវត្ថុក្នុងការធ្វើកោសល្យវិច្ច័យបែបតុលាការប្រព្រឹត្តទៅតាមមធ្យោបាយជាច្រើនប្រភេទ ដោយអាស្រ័យទៅនឹងទំហំនៃកម្មវត្ថុក្នុងការធ្វើកោសល្យវិច្ច័យចំពោះបញ្ហាណាមួយនោះ។ មធ្យោបាយរួមមាន៖

- **ទី១**. **ឯកាធិភាពនៃទេសកម្មៈ** ជាការបង្កើតគណៈកម្មការកោសល្យវិច្ច័យបែបតុលាការដោយអ្នកជំនាញ (Expert) ចាប់ពីពីរនាក់ឡើងទៅ តែកម្មវត្ថុនៃការធ្វើកោសល្យវិច្ច័យនេះស្ថិតក្នុងរង្វង់នៃឯក

ទេសកម្មតែមួយប៉ុណ្ណោះ។ ជាឧទាហរណ៍៖ ការធ្វើកោសល្យវិច្ច័យទៅលើ «រោគចិត្ត» ត្រូវមាន «អ្នកឯកទេសកម្មខាងផ្លូវចិត្ត ពោលគឺជាអ្នកជំនាញខាងឯកទេសកម្មដូចគ្នា»។

- **ទី២. ពហុនៃឯកទេសកម្ម៖** ជាពហុកោសល្យដោយសកម្មភាពនៃការធ្វើកោសល្យវិច្ច័យបែបនេះតម្រូវឲ្យមានការចូមរួមពីអ្នកជំនាញ (Expert) ជាច្រើននាក់ ដោយមានឯកទេសកម្ម ផ្សេងៗគ្នា (Specialist)។ ជាឧទាហរណ៍៖ ការធ្វើកោសល្យវិច្ច័យលើកម្លាំងផ្ទុះគ្រាប់ច្នៃដោយភាវរករ ត្រូវមានការចូលរួមពីនាក់ជំនាញច្រើនដូចជា៖ ខាងអាវុធជាតិផ្ទុះ, ខាងគីមី(រំសេវ), ខាងយុទ្ធសាស្ត្រប្រយុទ្ធ, ខាងដានវិទ្យា...។ល។
- **ទី៣. កោសល្យវិច្ច័យបំពេញបន្ថែម៖** គឺជាការធ្វើកោសល្យវិច្ច័យដែលចាត់តាំងឡើងនៅពេលដែលលទ្ធផលនៃការធ្វើកោសល្យវិច្ច័យពីមុនមិនមានភាពច្បាស់លាស់ គ្រប់គ្រាន់រួមទាំងនៅពេលដែលមានលេចឡើងនូវបញ្ហាថ្មីៗ ដែលទាក់ទិនទៅនឹងការស៊ើបអង្កេតទាលើខណៈនានានៃរឿងក្តីព្រហ្មទណ្ឌណាមួយ។
- **ទី៤. ប្រតិកោសល្យវិច្ច័យ៖** គឺជាការធ្វើកោសល្យវិច្ច័យបែបតុលាការដែលមានការចាត់តាំងឲ្យធ្វើឡើងវិញនៅពេលមានការលេចឡើងនៅពេលមានការលេចឡើងនូវការសង្ស័យចំពោះសុពលភាពនៃលទ្ធផលរបស់អ្នកជំនាញ ឬក៏មានការប្រឈមគ្នានៅក្នុងការយល់ឃើញផ្សេងៗពីគ្នារបស់អ្នកជំនាញ ឬក៏មានការប្រឈមគ្នានៅក្នុងការយល់ឃើញផ្សេងៗពីគ្នារប់អ្នកជំនាញអំពីកោសល្យវិច្ច័យដែលបានធ្វើកន្លងមកនោះ។ ជាឧទាហរណ៍៖ សាកសពមួយដែលបានធ្វើកោសល្យវិច្ច័យសន្និដ្ឋានដោយអ្នកជំនាញ ស្លាប់ដោយការធ្វើអត្តឃាដតាមមធ្យោបាយផឹកថ្នាំសម្លាប់សត្វល្អិត ប៉ុន្តែនៅទីតាំងកើតហេតុបែរមានភេសជ្ជៈដែលមានលាយជាតិគីមីខុសពីថ្នាំសម្លាប់សត្វល្អិត។ ភស្តុតាងទាំងពីរនេះ ត្រូវធ្វើកោសល្យវិច្ច័យឡើងវិញដែលពាក់ព័ន្ធទៅនឹងមរណៈភាពនៃសព។

កថាខណ្ឌ៧៖ កំណត់ហេតុអង្កេត និងឯកសារសំណោរនានា

៧.១. កំណត់ហេតុអង្កេត

កំណត់ហេតុអង្កេតគឺ ជាឯកសារនៃទម្រង់ការពិសេសដែលកត់ត្រាបាននូវគុណសម្បត្តិ និងលក្ខណ្ឌនានាទៅលើវត្ថុផ្សេងៗដែលជាកម្មវត្ថុនៃការស៊ើបអង្កេតដូចជា៖ អគារ ឬទីតាំងដែលត្រូវធ្វើការស៊ើបអង្កេតដោយចៅក្រមអយ្យការ ឬតុលាការ។ កំណត់ហេតុនេះគ្របដណ្តប់ទៅលើវត្ថុផង និងការសួរយកចម្លើយផងនៅក្នុងពេលធ្វើការស៊ើបអង្កេតទៅលើសំណុំរឿងក្តីព្រហ្មទណ្ឌ[62]។

[62] មាត្រា១១៣, ១១៥ នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ ឆ្នាំ២០០៧

កំណត់ហេតុអង្កេតគឺជាភស្តុតាងមួយប្រភេទដែលកំនត់បាននូវអត្ថិភាពសម្រាប់កិច្ចការងារអង្គហេតុ ដោយភស្តុតាងប្រភេទបែបនេះបានកកើតនាពេលធ្វើការអង្កេតនាទីតាំងប្រព្រឹត្តិបទល្មើស។ ជាការពិតនៅក្នុងកំនត់ហេតុអាចត្រូវបានផ្តល់ព័ត៌មានឲ្យយើងបានដឹងថា ទីតាំងនោះបានស្ថិតនៅក្នុងស្ថានភាពណាមួយ ដោយត្រូវបានរកឃើញនូវវត្ថុផ្សេងៗ និងស្លាកស្នាមនានាជាដើម។ គ្រប់អ្វីៗដែលបានរកឃើញដូចមានកត់ត្រានៅក្នុងកំនត់ហេតុទាំងនេះបង្កើតបាននូវអត្ថន័យជាសក្ខីកម្មមួយនៃកំនត់ហេតុអង្កេត។ ព័ត៌មានដែលបង្កើតបានជាទឡ្ហីកម្មនៃអង្គហេតុតាមរយៈនៃកំនត់ហេតុអង្កេតបានចងអត្ថន័យនៃខណៈនានារបស់អង្គហេតុទៅនឹងការអនុវត្តរបស់អ្នកស៊ើបអង្កេតចំពោះនីតិវិធីដែលមានចែងដោយច្បាប់។

៧.២. ឯកសារសំណោរនានា

ឯកសារសំណោរនានាគឺជាភស្តុតាងដ៏ចាំបាច់ផងដែរ ពីព្រោះភស្តុតាងប្រភេទបែបនេះគឺជាឯកសារទាំងឡាយណាដែលបានបញ្ជាក់បាននូវខណៈមួយ ដោយខណៈនោះវាមានអត្ថន័យសម្រាប់កិច្ចការអង្គហេតុ។ ឯកសារទាំងនេះមានដូចជាៈ លិខិតបញ្ជាក់ផ្សេងៗរបស់ស្ថាប័ននានាដែលមានលក្ខណៈបញ្ជាក់ទៅលើជនជាប់ចោទ ឬក៏លិខិតផ្សេងៗទៀតដែលពាក់ព័ន្ធទៅនឹងអត្តចារិករបស់ជនល្មើសដូចជាអត្តសញ្ញាណកម្មនានាជា។ តាមខ្លឹមសារចំពោះឯកសារសំណោរដែលមានតម្លៃជា ភស្តុតាងនៅក្នុងសំណុំរឿងព្រហ្មទណ្ឌ វាមានមានភាពរឹងមាំខ្លាំងណាស់ប្រសិនបើឯកសារនៃសំណោរនេះមានអត្ថន័យដូចជាភស្តុតាង។

ឯកសារសំណោរនានាអាចជាភស្តុតាងវត្ថុសំខាន់ផងដែរ កាលឯកសារទាំងនេះត្រូវបានបញ្ជាក់នៅក្នុងខ្លឹមសារច្បាស់លាស់ដូចដែលបានរៀបរាប់អំពី ភស្តុតាងជាវត្ថុពីព្រោះថាឯកសារទុកជាប្រភេទនៃវត្ថុ។ ប៉ុន្តែឯកសារសំណោរនានានេះវិញ ដែលតំណាងឱ្យប្រភេទឯករាជ្យនៃភស្តុតាងដោយខ្លួនឯង តែមិនមែនជាភស្តុតាងវត្ថុនោះឡើយ ពោលគឺឯកសារសំណោរនេះជាប្រភេទភស្តុតាងមួយទៀតដោយឯកឯងមិនស្ថិតក្រោមឥទ្ធិពលនៃប្រភេទភស្តុតាងផ្សេងទៀតនោះទេ។ នេះមានន័យថាការសិក្សាឯកសារសំណោរនានាមិនអាចជាប្រភេទភស្តុតាងវត្ថុបានទេ តែវាជាប្រភេទភស្តុតាងឯករាជ្យដាច់ដោយឡែកមួយ ពីព្រោះសំណរទាំងឡាយដែលមាននៅលើឯកសារនេះឯងអត្ថន័យដោយផ្ទាល់ចំពោះអង្គហេតុតាមរយៈនៃអត្ថបទដែលបានសរសេរឡើង ពោលគឺមិនមែនស្តែងតាមខណៈ និងឯកសារនោះទេ តែស្តែងតាមការអធិប្បាយនៅក្នុងអត្ថបទ។

ជំពូកទី២

នីតិវិធីនៃការប្រមូលភស្តុតាង និងការបង្ហាញភស្តុតាង

ផ្នែកទី១៖ ការស៊ើបអង្កេតស្រាវជ្រាវប្រមូលភស្តុតាង

កថាខណ្ឌទី១៖ ការស៊ើបអង្កេតដោយមន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌

មន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ដែលបានទទួលពាក្យបណ្តឹងរបស់ជនរងគ្រោះ ឬពីតតិយជនណាក៏ដោយត្រូវតែបើកការស៊ើបអង្កេតភ្លាមៗ ឬបញ្ជូនកំណត់ហេតុស្តីពីការដាក់ពាក្យបណ្តឹងនោះទៅព្រះរាជអាជ្ញាដើម្បីចាត់ការបន្តទៅតាមនីតិវិធី។ មុននឹងធ្វើការស៊ើបអង្កេតមន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ អាចសុំសេចក្តីណែនាំពីព្រះរាជអាជ្ញាជាមុនសិន។ ចំពោះបណ្តឹងបរិហារដែលមានបង្ហាញមូលហេតុជាក់លាក់សមហេតុផលនោះ មន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ត្រូវជូនដំណឹងដល់ព្រះរាជអាជ្ញា និងទទួលការណែនាំ។

១.១. ការស៊ើបអង្កេតបទល្មើសជាក់ស្តែង

នៅក្នុងការស៊ើបអង្កេតបទល្មើសជាក់ស្តែង ករណីបទល្មើសឧក្រិដ្ឋ ឬបទមជ្ឈិមជាក់ស្តែង មន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌មានកាតព្វកិច្ចរាយការណ៍ជូនព្រះរាជអាជ្ញាភ្លាម ដើម្បីចុះទៅកាន់ទីកន្លែងកើតហេតុ និងធ្វើការពិនិត្យបទល្មើស។[63]

១.១.១. ការចុះទៅកាន់ទីកន្លែងកើតហេតុ

ការចុះទៅកាន់ទីកន្លែងកើតហេតុ ក្នុងករណីនេះមន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ត្រូវចុះទៅកាន់ទីកន្លែងកើតហេតុផ្ទាល់តែម្តង សម្រាប់កិច្ចមួយចំនួនដែលមន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ត្រូវបំពេញរួមមាន៖

- ឡោមព័ទ្ធទីកន្លែងកើតហេតុ
- អង្កេតពិពណ៌នា ធ្វើកំណត់ហេតុ និងពិនិត្យកន្លែងកើតហេតុ ផ្តិតយករូបភាពគ្រប់ចំណុច
- សាកសួរសាក្សី(បើមាន)
- ការពារភស្តុតាងដើម្បីប្រមូលឲ្យអស់ (ចៀសវាងធ្វើឲ្យមានការខូចខាត ត្រូវមានការប្រុងប្រយ័ត្ន និងមានពាក់ស្រោមដៃការពារ)
- ឃាត់ខ្លួនជនសង្ស័យ ប្រសិនបើមាននៅនឹងកន្លែងកើតហេតុ
- សួរចម្លើយជនសង្ស័យ
- ធ្វើកំណត់ហេតុអំពីការស៊ើបអង្កេត។

១.១.២. ការធ្វើកំណត់ហេតុរបស់មន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌

ការធ្វើកំណត់ហេតុស្រាវជ្រាវ និងការពិនិត្យរបស់មន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ត្រូវបានបែងចែកដូចតទៅ៖

[63] មាត្រា៨៩ នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ ឆ្នាំ២០០៧

- កំណត់ហេតុពិនិត្យកន្លែងកើតហេតុ ត្រូវកត់ត្រានូវព័ត៌មានផ្សេងៗ ហើយពិនិត្យថាកន្លែងកើតហេតុបាន រក្សានូវស្ថានភាពដើមឬមានការប្រែប្រួល ប្រសិនបើមានការប្រែប្រួលត្រូវកត់ត្រាថា តើមានការប្រែប្រួល នូវចំណុចណាខ្លះ? ការកត់ត្រានូវបរិយាកាសអាកាសធាតុ ពេលវេលានៃការពិនិត្យ វត្តមានអ្នកដែល ចូលរួមពិនិត្យ ព្រមទាំងធ្វើការពិនិត្យដោយយលចិត្តទុកដាក់គ្រប់សកម្មភាពទាំងអស់ដែលបានកើត ឡើងនៅកន្លែងកើតហេតុ
- កំណត់ហេតុពិនិត្យសាកសព ត្រូវពិនិត្យឲ្យបានសព្វគ្រប់លើរាងកាយរបស់សាកសព ពិនិត្យស្លាកស្នាម សាកសព ឆែកឆេរសម្លៀកបំពាក់សាកសព ព្រមទាំងធ្វើកំណត់ហេតុដកហូត បើមានលទ្ធភាពត្រូវធ្វើ ការប៉ាន់ស្មានថាសាកសពស្លាប់នៅពេលណា និងមូលហេតុអ្វី?
- កំណត់ហេតុពិនិត្យរបួសស្នាមជនរងគ្រោះ ឬជនសង្ស័យ
- គូសគំនូសប្លង់នៅនឹងកន្លែងកើតហេតុ
- ផ្តិតយករូបភាព ត្រូវថតយកគ្រប់ទិដ្ឋភាពគ្រប់កន្លែងកើតហេតុ ពិសេសគឺសាកសព របួស ស្នាមសាក សពទាំងមូលមុនរំកិល និងក្រោយរំកិល។

កំណត់ហេតុស្តីពីការស្រាវជ្រាវ ជារបាយការណ៍សរុបរបស់មន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ផ្ញើជូនព្រះរាជអាជ្ញា គឺជាការរៀបរាប់អំពីដំណើរនៃការស៊ើបអង្កេតដែលមានទម្រង់ដូចជា អង្គហេតុ ចម្លើយជនរងគ្រោះ កំណត់ហេតុ ផ្សេងៗ សេចក្តីសន្និដ្ឋានរបស់អ្នកជំនាញផ្សេងៗ វត្ថុតាង សំណូមពរបណ្តឹង។

១.១.៣. វិធាននៃការស៊ើបអង្កេតបទល្មើសជាក់ស្តែង

ក. វិធានទាក់ទងនឹងការឆែកឆេរ

ក្នុងករណីបទល្មើសជាក់ស្តែង មន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌អាចធ្វើការឆែកឆេរបានតែត្រូវមានការអនុញ្ញាតពី ព្រះរាជអាជ្ញា ទោះបីជាការអនុញ្ញាតដោយផ្ទាល់មាត់ក៏ដោយ។ ការឆែកឆេរត្រូវធ្វើកំណត់ហេតុជានិច្ច។[64]

ខ. ការបិទស្លាកបោះត្រាលើវត្ថុតាង

ក្នុងករណីនេះមន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ដែលចាប់យកវត្ថុតាងបានត្រូវធ្វើកំណត់ហេតុ ក្រោយពីបានបង្ហា ញដល់អ្នកកាន់កាប់ទីកន្លែង វត្ថុតាងត្រូវតែធ្វើការវេចខ្ចប់ និងបិទស្លាកបោះត្រាលើកញ្ចប់វត្ថុតាង បន្ទាប់មកត្រូវ ធ្វើបញ្ជីសារពើភ័ណ្ឌនៃវត្ថុដែលបានចាប់យកទាំងនោះ។ កំណត់ហេតុនៃការចាប់យកត្រូវមានការចុះហត្ថលេខា ឬផ្តិតមេដៃពីម្ចាស់ទីកន្លែង ឬសាក្សី២(ពីរ)នាក់។

[64] មាត្រា ៩១ នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ ឆ្នាំ២០០៧

គ. កំណត់ហេតុលើការស្តាប់ចម្លើយ

ការសួរចម្លើយជនសង្ស័យ ត្រូវធ្វើកំណត់ហេតុជានិច្ច។[65] ក្នុងការសួរចម្លើយជនសង្ស័យ ទាមទារឲ្យទទួលបានព័ត៌មានទាំងឡាយ ដែលជននោះបានប្រព្រឹត្តពីដំណើររឿងទាំងឡាយ ទាំងមុនពេលកើតហេតុពេលកើតហេតុ និងក្រោយពេលកើតហេតុ ព្រមទាំងរឿងរ៉ាវនានាផ្សេងទៀតដែលទាក់ទងទៅនឹងការស៊ើបអង្កេត។ការស្តាប់ចម្លើយជនសង្ស័យត្រូវផ្ទៀងផ្ទាត់ទៅនឹងបទល្មើសព្រមទាំងវត្ថុតាងផ្សេងៗទៀតផងដែរ ជាពិសេសទាក់ទងទៅនឹងអង្គហេតុដែលមិនប្រែប្រួល។

ឃ. ការស្តាប់ចម្លើយជនរងគ្រោះ ឬដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី

ការស្តាប់ចម្លើយរបស់ជនរងគ្រោះ ត្រូវធ្វើការផ្ទៀងផ្ទាត់ទៅនឹងគោលការណ៍មួយចំនួន ដែលទាក់ទងទៅនឹងធាតុផ្សំនៃបទល្មើស ភស្តុតាងផ្សេងៗនឹងអង្គហេតុដែលមិនប្រែប្រួល។ សម្រាប់អង្គហេតុមួយចំនួនជនរងគ្រោះបានបាត់បង់ជីវិត និងខ្លះទៀតជនរងគ្រោះជាអនីតិជន តែទោះជាយ៉ាងណាការស្តាប់ចម្លើយរបស់ជនរងគ្រោះចាំបាច់ត្រូវតែធ្វើ។ ក្នុងករណីនេះប្រសិនបើជនរងគ្រោះស្លាប់ ឬក៏ជាអសមត្ថជនត្រូវស្តាប់ចម្លើយ សិទ្ធិវន្តរបស់ជនរងគ្រោះសម្រាប់អនីតិជនវិញក៏ដូចគ្នាដែរ ប៉ុន្តែប្រសិនបើជនរងគ្រោះមានការយល់ដឹងក៏អាចទទួលយកបានដែរ។

ង. ការស្តាប់ចម្លើយសាក្សី

សាក្សីនៅក្នុងរឿងបទល្មើសរួមមាន៖

- សាក្សីដោយផ្ទាល់ ៖ ជាសាក្សីដែលបានដឹងឮ និងបានឃើញនូវព្រឹត្តិការណ៍នៃបទល្មើសផ្ទាល់
- សាក្សីដោយប្រយោល ៖ ជាសាក្សីដែលបានដឹងឮ និងបានឃើញត្រឹមតែកាលៈទេសៈនៃបទល្មើស
- សាក្សីបន្ទាប់បន្សំ ៖ សាក្សីដែលបានដឹងឮតៗគ្នា
- សាក្សីជាអ្នកជំនាញ។

ការស្តាប់ចម្លើយសាក្សី ត្រូវតែទទួលបានព័ត៌មានព្រមទាំងធ្វើការផ្ទៀងផ្ទាត់ ជាមួយកំណត់ហេតុសួរចម្លើយរបស់ជនសង្ស័យ និងកំណត់ហេតុសួរចម្លើយជនរងគ្រោះផងដែរ។ រាល់ការស្តាប់ចម្លើយសាក្សីត្រូវតែធ្វើកំណត់ហេតុ។

ច. ការត្រួតពិនិត្យខាងផ្នែកបច្ចេកទេស ឬវិទ្យាសាស្ត្រ

ប្រសិនបើមានតម្រូវការត្រួតពិនិត្យខាងផ្នែកបច្ចេកទេស ឬវិទ្យាសាស្ត្រដែលមិនអាចបង្អង់បានមន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ អាចពឹងបុគ្គលគ្រប់រូបដែលមានជំនាញទោះបីជាបុគ្គលនោះមិនបានចុះឈ្មោះនៅក្នុង

[65] មាត្រា ៩៣ នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ ឆ្នាំ២០០៧

បញ្ជីអ្នកជំនាញថ្នាក់ជាតិក៏ដោយ ប៉ុន្តែតម្រូវឲ្យបុគ្គលនោះស្បថតាមសាសនា ឬជំនឿថានឹងជួយដោយភក្ដីភាពដល់តុលាការ។[66]

ឆ. ការបញ្ជូនកំណត់ហេតុទៅព្រះរាជអាជ្ញា

ក្រោយពីបានបញ្ចប់ការស៊ើបអង្កេត មន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ត្រូវធ្វើរបាយការណ៍សំយោគ និងធ្វើរបាយការណ៍បញ្ជូនកំណត់ហេតុទាំងអស់ព្រមទាំងវត្ថុតាង និងជនសង្ស័យទៅកាន់ព្រះរាជអាជ្ញា ដើម្បីសម្រេចពីការធ្វើបណ្ដឹងអាជ្ញា។[67]

១.២ ការស៊ើបអង្កេតបឋមដោយមន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌

មន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ អាចស៊ើបអង្កេតបឋមដោយខ្លួនឯងបាន ឬតាមការចាត់តាំងរបស់ព្រះរាជអាជ្ញា។ ចំពោះនីតិវិធីស៊ើបអង្កេតបឋម មានលក្ខណៈដូចគ្នាទៅនឹងនីតិវិធីស៊ើបអង្កេតបទល្មើសជាក់ស្ដែងដែរលើកលែងតែចំណុចមួយចំនួនដែលមានដូចខាងក្រោម៖

- ការឆែកឆេរ (មាត្រា ១១៣ ក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ)
- បទបញ្ជាឲ្យចូលខ្លួន (មាត្រា ១១៤ ក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ)
- ការឃាត់ខ្លួនជនសង្ស័យ (មាត្រា ១១៦ ក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ)

១.២.១ កំណត់ហេតុ ឬរបាយការណ៍របស់មន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌

កំណត់ហេតុជា លិខិតលាយលក្ខណ៍អក្សរដែលបានកត់ត្រានូវការពិនិត្យ និងលទ្ធផលនៃការស្រាវជ្រាវ។

កំណត់ហេតុត្រូវមានការចុះហត្ថលេខា ឬផ្ដិតមេដាយរបស់អ្នកដែលត្រូវធ្វើកំណត់ហេតុ និងអ្នកចូលរួមព្រមទាំងមានការចុះកាលបរិច្ឆេទឲ្យបានត្រឹមត្រូវ និងច្បាស់លាស់ហើយត្រូវចៀសវាងនូវការឆូត លុប ឬបន្ថែមបន្ថយពាក្យ។ ប្រសិនបើមានការឆូតលុប ឬបន្ថែមបន្ថយពាក្យ ឬសេចក្ដីអ្វីមួយត្រូវចុះនិទ្ទេសបញ្ជាក់ឲ្យបានច្បាស់លាស់នូវការបន្ថែមបន្ថយពាក្យនោះ ដោយមានការចុះហត្ថលេខាទទួលយល់ព្រមពីអ្នកសួរ អ្នកឆ្លើយ និងអ្នកធ្វើកំណត់ហេតុ។

មាត្រា ៧១, ៧២, ៩០, ៩៣, ៩៧, ១១៥, ១៧៨, ១៨៤ នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ បានបញ្ញត្តិទាក់ទងនឹងការធ្វើកំណត់ហេតុរបស់មន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌។

[66] មាត្រា ៩៥ នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ ឆ្នាំ២០០៧

[67] មាត្រា ១០៧ នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ ២០០៧

១.២.២ តម្លៃកំណត់ហេតុ ឬរបាយការណ៍របស់មន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌

កំណត់ហេតុ ឬរបាយការណ៍របស់មន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ មិនមែនជាមូលដ្ឋាននៃការចោទប្រកាន់ទេ។ កំណត់ហេតុនេះគ្រាន់តែផ្តល់នូវធាតុផ្សំទាំងឡាយនៃបទល្មើសសម្រាប់ធ្វើជាមូលវិចារណ៍របស់ព្រះរាជអាជ្ញា ឬចៅក្រមតែប៉ុណ្ណោះ។

កំណត់ហេតុ ឬរបាយការណ៍របស់មន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ ត្រូវទុកជាបន្ទាល់ (ឯកសារដើម) មានន័យថា ត្រូវចាត់ទុកជាឯកសារដែលត្រូវជឿរហូតដល់មានភស្តុតាងផ្ទុយ។

ភស្តុតាងផ្ទុយអាចដាក់ជូនមកចៅក្រមដោយសេរី តាមគ្រប់មធ្យោបាយដែលស្របតាមច្បាប់។ កំណត់ហេតុ ឬរបាយការណ៍របស់មន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ កាលបើបានបំពេញគ្រប់ធាតុផ្សំនៃបទល្មើសដែលធ្វើឲ្យព្រះរាជអាជ្ញាអាចធ្វើការចោទប្រកាន់ទៅលើជនសង្ស័យបាននោះ មន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ត្រូវធ្វើរបាយការណ៍សំយោគមួយសន្និដ្ឋានទៅលើរឿងក្តីនោះ ព្រមហើយភ្ជាប់ជាមួយសំណុំរឿង បញ្ជូនទៅការិយាល័យអយ្យការដើម្បីធ្វើការចោទប្រកាន់។

ក្នុងករណីណាក៏ដោយមន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ មិនមានសិទ្ធិតម្កល់រឿងទុកឥតចាត់ការ នូវបណ្តឹងអាជ្ញាដែលខ្លួនបានទទួលឡើយទោះបីមានការសម្រុះសម្រួលព្រមព្រៀងគ្នាហើយក៏ដោយ គឺត្រូវធ្វើកំណត់ហេតុបញ្ជូនទៅព្រះរាជអាជ្ញាដែលមានសមត្ថកិច្ចជាដរាប។ មន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ដែលទាក់ទងនឹងការស៊ើបអង្កេតរបស់ខ្លួនត្រូវមកបង្ហាញខ្លួននៅមុខសវនាការក្នុងឋានៈជាសាក្សី។

ការចូលខ្លួនក្នុងសវនាការរបស់មន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌មានផលប្រយោជន៍ដូចជា៖

- ការគោរពតាមនីតិវិធី
- ការរក្សានូវតម្លៃនៃកំណត់ហេតុរបស់ខ្លួន
- ការយល់ពីចំណុចខ្វះខាតរបស់ខ្លួនក្នុងការបំពេញភារកិច្ច។

១.៣ ការរំលោភនីតិវិធី

រាល់ភ្នាក់ងារសាធារណៈរួមទាំងមន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ផងដែលបានរំលោភលើនីតិវិធី ឬសិទ្ធិបុគ្គលដូចមានចែងនៅក្នុងនីតិវិធីណាមួយនោះជាបទល្មើសប្រឆាំងនឹងសិទ្ធិបុគ្គល ដែលអាចត្រូវផ្តន្ទាទោសដាក់ពន្ធនាគារពី ១ឆ្នាំ ទៅ ៥ឆ្នាំ។

នៅក្នុងការអនុវត្តមុខងារ ឬការបំពេញការងាររបស់មន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ ត្រូវស្ថិតក្រោមការឃ្លាំមើល និងការត្រួតពិនិត្យរបស់អគ្គព្រះរាជអាជ្ញាអមសាលាឧទ្ធរណ៍។[68] ដោយមានការរាយការណ៍ពីព្រះរាជអាជ្ញា ឬចៅក្រមស៊ើបសួរ។

[68] មាត្រា ៣៥ នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ ឆ្នាំ២០០៧

១.៤ ការស្រាវជ្រាវ និងប្រមូលភស្តុតាងដោយតំណាងអយ្យការ

ព្រះរាជអាជ្ញាមានតួនាទីដឹកនាំមន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ទាំងអស់ដែលស្ថិតក្នុងវង្វង់សមត្ថកិច្ចរបស់ខ្លួន ក្នុងការស៊ើបអង្កេតបទល្មើសជាក់ស្តែង និងការស៊ើបអង្កេតបឋមផងដែរ។[69]

ព្រះរាជអាជ្ញាជាដើមម្ចាស់នៃដើមបណ្តឹងអាជ្ញា មានន័យថាមានតែព្រះរាជអាជ្ញាទេ ដែលជាម្ចាស់នៃបណ្តឹងអាជ្ញា ចំណែកជនរងគ្រោះ គ្រាន់តែជាដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណីប៉ុណ្ណោះក្នុងរឿងក្តីព្រហ្មទណ្ឌ។[70]

នៅក្នុងរឿងរដ្ឋប្បវេណីមួយចំនួន ដែលប៉ះពាល់ដល់សណ្តាប់ធ្នាប់សាធារណៈ ឬទាក់ទងនឹងប្រយោជន៍អនីតិជន ឬអសមត្ថជន ។ល។ នោះតំណាងអយ្យការត្រូវតាំងខ្លួនជាគូក្តីដើមវិញ។ ក្នុងករណីនេះតំណាងអយ្យការត្រូវចាត់ការដោយខ្លួនឯង។

ព្រះរាជអាជ្ញា ជាអ្នកដឹកនាំនិងសម្របសម្រួលលើប្រតិបត្តិការរបស់មន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ទៅលើនីតិវិធី និងវិធាននៃការស៊ើបអង្កេតដើម្បីធានាការចោទប្រកាន់ និងការបំពេញនីតិវិធីឲ្យមានប្រសិទ្ធភាព។

រឿងក្តីព្រហ្មទណ្ឌអាចចូលទៅកាន់ព្រះរាជអាជ្ញាតាមវិធី ៤យ៉ាង៖

- តាមរយៈមន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌
- ពីជនរងគ្រោះ សាច់ញាតិរបស់ជនរងគ្រោះ ឬតាមរយៈបណ្តឹងបរិហារ
- ពីមន្ត្រីមានសមត្ថកិច្ចចាត់ការរឿងព្រហ្មទណ្ឌ[71]
- ពីការផ្ទេរសមត្ថកិច្ច ពីតុលាការផ្សេងដែលមិនមែនជាសមត្ថកិច្ច

ពេលទទួលបានពាក្យបណ្តឹង ឬសំណុំរឿងពីមន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ ព្រះរាជអាជ្ញាត្រូវពិនិត្យមើលលើករណីដែលបានប្តឹងមកខ្លួននោះ ដើម្បីសម្រេចចាត់ការទៅតាមនីតិវិធី។

១.៤.១. ការចុះដល់កន្លែងកើតហេតុ

ក្នុងប្រព័ន្ធច្បាប់ដែលមានចៅក្រមស៊ើបសួរ ការស៊ើបសួររបស់ចៅក្រមស៊ើបសួរ គឺមានសារៈសំខាន់ដើម្បីជាមូលដ្ឋានក្នុងការជំនុំជម្រះក្តីដោយចៅក្រមជំនុំជម្រះនោះ។ ជាពិសេសចំពោះបទល្មើសឧក្រិដ្ឋ ការស៊ើបសួរត្រូវតែធ្វើក្នុងករណីដែលមានបទឧក្រិដ្ឋជាក់ស្តែងកើតឡើង ហើយប្រសិនបើចៅក្រមស៊ើបសួរមិនទាន់ទទួលរឿងនៅឡើយនោះទេ ព្រះរាជអាជ្ញាអាចចេញដីកានាំខ្លួនជនសង្ស័យបាន។ ព្រះរាជអាជ្ញាអាចសួរចម្លើយជនសង្ស័យភ្លាម ក្នុងករណីដែលមានមេធាវីអមជាមួយ ព្រះរាជអាជ្ញាត្រូវសួរនៅចំពោះមុខមេធាវីនោះតែម្តង។[72]

---

[69] មាត្រា ៣៧ នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ ឆ្នាំ២០០៧

[70] មាត្រា ៧ និងមាត្រា ២៧ នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ ឆ្នាំ២០០៧

[71] មាត្រា ៨២ នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ ឆ្នាំ២០០៧

[72] មាត្រា ១៣៩ នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ ឆ្នាំ២០០៧

ព្រះរាជអាជ្ញាអាចសួរចម្លើយសាក្សីដែលមានវត្តមាននៅនឹងកន្លែងកើតហេតុនិងចេញដីកាចាត់វិធានការបណ្តោះអាសន្នទាំងឡាយ ដើម្បីធានារក្សាឲ្យបាននូវមុខសញ្ញា ឬភស្តុតាងផ្សេងៗ។ ហើយព្រះរាជអាជ្ញាក៏មានសិទ្ធិហាមមិនឲ្យជនទាំងឡាយចេញពីកន្លែងកើតហេតុបានផងដែរ។

ព្រះរាជអាជ្ញាអាចចូលពិនិត្យនៅក្នុងផ្ទះជនសង្ស័យ ហើយធ្វើការរឹបអូសយកវត្ថុតាងទាំងឡាយដែលចាំបាច់សម្រាប់បំភ្លឺការពិត។

ព្រះរាជអាជ្ញាមានសិទ្ធិស្នើឲ្យអ្នកបច្ចេកទេសវាយតម្លៃលើវត្ថុតាងអ្វីមួយ ដែលយល់ឃើញថាចាំបាច់។ នៅក្នុងនោះព្រះរាជអាជ្ញាក៏មានសិទ្ធិ ហាមមិនឲ្យជនទាំងឡាយចេញពីកន្លែងកើតហេតុបានផងដែរ។

១.៤.២. ការចាត់ឲ្យស៊ើបអង្កេតបឋម

តំណាងអយ្យការពុំមានសិទ្ធិធ្វើការស៊ើបអង្កេតបឋមចំពោះបទល្មើសលហុ បទល្មើសមជ្ឈិម និងបទល្មើសឧក្រិដ្ឋមិនជាក់ស្តែង តាមរយៈបណ្តឹងផ្ទាល់មាត់របស់ដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណីបាននោះទេ។ ក្នុងករណីដែលព្រះរាជអាជ្ញាទទួលបានបណ្តឹងផ្ទាល់មាត់របស់ដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី នោះព្រះរាជអាជ្ញាត្រូវបង្គាប់ទៅមន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ឲ្យបើកការស៊ើបអង្កេតបឋម ដើម្បីកសាងសំណុំរឿងជាមុនសិន។[73]

១.៤.៣. ការចាត់ឲ្យស៊ើបសួរដោយតំណាងអយ្យការ

ដើម្បីមានមូលដ្ឋានសម្រាប់ធ្វើបណ្តឹងអាជ្ញាតំណាងអយ្យការមានសិទ្ធិសួរយកព័ត៌មានបន្ថែមដោយខ្លួនឯង ឬបង្គាប់ទៅមន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ឲ្យនូវព័ត៌មានបន្ថែមមកឲ្យខ្លួន ករណីនេះតំណាងអយ្យការត្រូវចេញដីការបង្គាប់ឲ្យស៊ើបសួរបន្ថែម។[74]

ក្នុងពេលដែលតំណាងអយ្យការពិនិត្យឃើញថា សំណុំរឿងដែលស៊ើបសួរដោយចៅក្រមស៊ើបសួរមិនទាន់មូលសព្វគ្រប់ដែលអាចធ្វើបណ្តឹងអាជ្ញាបាន តំណាងអយ្យការត្រូវចាត់ឲ្យចៅក្រមស៊ើបសួរ ស៊ើបសួរបន្ថែមនូវចំណុចខ្វះខាតទាំងឡាយបាន។[75]

តំណាងអយ្យការអាចធ្វើបណ្តឹងអាជ្ញាបាន ដែលមានដូចខាងក្រោម៖

ក. ដីការសន្និដ្ឋានចោទប្រកាន់បញ្ជូនរឿងទៅជំនុំជម្រះផ្ទាល់

ការបញ្ជូនរឿងទៅជំនុំជម្រះផ្ទាល់ គឺជានីតិវិធីមួយដែលព្រះរាជអាជ្ញាសម្រេចធ្វើការចោទប្រកាន់ ហើយបញ្ជូនជនជាប់ចោទទៅចំពោះមុខតុលាការ ដើម្បីធ្វើការជំនុំជម្រះផ្ទាល់តែម្តង គឺមិនចាំបាច់ឆ្លងកាត់នីតិវិធីស៊ើបសួររបស់ចៅក្រមស៊ើបសួរឡើយ។

[73] មាត្រា ១១១ នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ ឆ្នាំ២០០៧

[74] មាត្រា ៣៧ និងមាត្រា ៤០ នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ ឆ្នាំ២០០៧

[75] មាត្រា ១៣២ នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ ឆ្នាំ២០០៧

តំណាងអយ្យការអាចប្រើនីតិវិធីនេះបានតែក្នុងករណីដែលសំណុំរឿងមូលសព្វគ្រប់ហើយ ដែលបទល្មើសមានធាតុផ្សំគ្រប់គ្រាន់ និងកាលបើជនជាប់ចោទនោះត្រូវទទួលទោសដាក់ពន្ធធនាគារដែលអតិបរិមានៃទោសមិនលើសពី ១ឆ្នាំ(មួយឆ្នាំ)។ សម្រាប់បទល្មើសដែលមានចែងក្នុងច្បាប់ជលផល រុក្ខាប្រមាញ់ គយ ពន្ធដានិងច្បាប់ស្តីពីការងារក៏អាចត្រូវបានចោទប្រកាន់ដោយប្រើប្រាស់នីតិវិធីបញ្ជូនទៅជំនុំជម្រះផ្ទាល់នេះបានដែរ។

ខ. ដីការសន្និដ្ឋានបញ្ជូនរឿងឲ្យស៊ើបសួរ

ដីការបញ្ជូនរឿងឲ្យស៊ើបសួរ គឺជាលិខិតលាយលក្ខណ៍អក្សររបស់ព្រះរាជអាជ្ញា ដែលប្តឹងសុំឲ្យចៅក្រមស៊ើបសួរ ធ្វើការស៊ើបសួរទៅលើបទល្មើសណាមួយជាកំណត់។

នៅពេលដែលបានទទួលបណ្តឹង ជាបទល្មើសឧក្រិដ្ឋ ឬបទមជ្ឈិមក៏ដោយព្រះរាជអាជ្ញាត្រូវតែស្នើសុំការអង្កេតភ្លាម ដែលមានន័យថាព្រះរាជអាជ្ញាធ្វើដីការសន្និដ្ឋានមួយហៅថា **ដីការសន្និដ្ឋានបញ្ជូនរឿងឲ្យស៊ើបសួរ** ហើយបញ្ជូនដីការនោះទៅឲ្យចៅក្រមស៊ើបសួរដោយធ្វើការវាយតម្លៃអំពីសេចក្តីសង្ខេប នៃអង្គហេតុបទល្មើសបញ្ជាក់ពីអត្ថបទច្បាប់ និងចង្អុលឲ្យចំនួនជនដែលប្រព្រឹត្តបទល្មើសផងដែរ។[76] ក្នុងករណីបទឧក្រិដ្ឋ ការធ្វើដីការសន្និដ្ឋានបញ្ជូនរឿងឲ្យស៊ើបសួរដោយចាំបាច់ គឺសម្រាប់តែបទល្មើសមជ្ឈិមជាក់ស្តែងប៉ុណ្ណោះ។ ចំណែកឯបទល្មើសមជ្ឈិមមានកម្រិតអតិបរិមានៃទោស ១(មួយ)ឆ្នាំចុះមានកំណត់ហេតុធ្វើឡើងដោយមន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ ប៉ុន្តែមិនទាន់មានភស្តុតាងគ្រប់គ្រាន់ទៅលើសហចារី ឬជនសមគំនិតក៏ត្រូវសុំទៅចៅក្រមស៊ើបសួរ ធ្វើការស៊ើបអង្កេតដែរ ប្រសិនបើបទល្មើសមជ្ឈិមនោះមានទំនាក់ទំនងជាមួយនឹងបទល្មើសអាជ្ញាផ្សេងទៀតដែលមិនទាន់មានភស្តុតាងគ្រប់គ្រាន់ អាចបញ្ជូនទៅតុលាការដើម្បីជំនុំជម្រះជាមួយគ្នាបាន។

គ. ដីកាសន្និដ្ឋានស្ថាពរ

ដីកាសន្និដ្ឋានស្ថាពរ ជាលិខិតលាយលក្ខណ៍អក្សរដែលព្រះរាជអាជ្ញាធ្វើសេចក្តីសន្និដ្ឋានទៅលើសំណុំរឿងណាមួយប្តឹងទៅចៅក្រមស៊ើបសួរវិញ បន្ទាប់ពីបានទទួលដីកាជូនរឿងទៅពិនិត្យរបស់ចៅក្រមស៊ើបសួរ។

ដីកានេះព្រះរាជអាជ្ញាត្រូវធ្វើក្នុងរយៈពេល ១៥ថ្ងៃ ប្រសិនបើជនជាប់ចោទត្រូវបានឃុំខ្លួន និងរយៈពេល ១ខែ ប្រសិនបើជនជាប់ចោទនៅក្រៅឃុំគិតចាប់ពីថ្ងៃទទួលបានសំណុំរឿងពីចៅក្រមស៊ើបសួរ តាមរយៈដីកាជូនរឿងទៅពិនិត្យនោះ។[77] ក្នុងករណីនេះ ប្រសិនបើព្រះរាជអាជ្ញាយល់ថាសំណុំរឿងមិនទាន់មានលក្ខណៈមូលគ្រប់គ្រាន់អាចចោទប្រកាន់បាន ព្រះរាជអាជ្ញាអាចស្នើសុំទៅឲ្យបំពេញកិច្ចស៊ើបសួរជាថ្មីម្តងទៀត។

[76] មាត្រា ៤៤ នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ ឆ្នាំ២០០៧

[77] មាត្រា ២៤៦ នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ ឆ្នាំ២០០៧

កថាខណ្ឌទី២៖ ការស្រាវជ្រាវ និងប្រមូលភស្តុតាងដោយចៅក្រមស៊ើបសួរ

ចៅក្រមស៊ើបសួរ អាចបំពេញកិច្ចស៊ើបសួរទាំងអស់ដែលខ្លួនយល់ថាមានប្រយោជន៍សម្រាប់បង្ហាញឲ្យឃើញនូវការពិត ប៉ុន្តែរាល់ការបំពេញកិច្ចស៊ើបសួរទាំងនេះត្រូវគោរពតាមច្បាប់កំណត់។

ចៅក្រមស៊ើបសួរជាចៅក្រមដែលស្ថិតនៅក្នុងស្ថាប័ន តុលាការដំបូងរាជធានី ខេត្តណាមួយ ឬតុលាការយោធា ដែលទទួលមុខនាទីស៊ើបសួរលើសំណុំរឿងណាមួយតាមការចាត់តាំងរបស់ប្រធានតុលាការណាមួយ។ ប្រធានតុលាការ ក៏អាចចាត់តាំងខ្លួនឯងជាចៅក្រមស៊ើបសួរបានផងដែរ។[78]

ចៅក្រមស៊ើបសួរ ដែលទទួលបានការស៊ើបសួរលើសំណុំរឿងព្រហ្មទណ្ឌណាមួយហើយ ចៅក្រមនោះពុំអាចធ្វើការជំនុំជម្រះលើរឿងក្តីដែលខ្លួនបានទទួលភារកិច្ចស៊ើបសួរនោះឡើយ។

ការណ៍នេះដោយសារថា ចៅក្រមស៊ើបសួរមានតួនាទីស៊ើបសួរស្វែងរកការពិតដោយប្រមែប្រមូលនូវភស្តុតាងទាំងឡាយ ទាំងភស្តុតាងដាក់បន្ទុក និងភស្តុតាងដោះបន្ទុក ដើម្បីបញ្ជាក់ និងកំណត់ពីពិរុទ្ធភាពរបស់ជនជាប់ចោទ។[79]

នៅពេលដែលចៅក្រមស៊ើបសួរមានសមត្ថកិច្ចបានទទួលពាក្យបណ្តឹងតាមរយៈ ដីកាសន្និដ្ឋានបញ្ជូនរឿងឲ្យស៊ើបសួររបស់ព្រះរាជអាជ្ញាឬពីជនរងគ្រោះនៃបទល្មើសព្រហ្មទណ្ឌណាមួយដោយការតាំងខ្លួនឯងជាដើមដណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណីផ្ទាល់ ឬក៏បានដាក់ពាក្យបណ្តឹងតាមរយៈមេធាវីរបស់ខ្លួននោះចៅក្រមស៊ើបសួរត្រូវកត់សម្គាល់មើលនូវពាក្យបណ្តឹងនោះដើម្បីចាត់វិធានការបញ្ជូនដណ្តឹងនេះទៅឲ្យព្រះរាជអាជ្ញាឲ្យស្របតាមនីតិវិធី។[80]

២.១. ដំណើរការស៊ើបសួរ

ចំពោះបទល្មើសឧក្រិដ្ឋ ការស៊ើបសួរត្រូវតែធ្វើឡើងដោយខានមិនបានឡើយ រីឯបទល្មើសមជ្ឈិមវិញការស៊ើបសួរអាចធ្វើក៏បាន ឬមិនធ្វើក៏បានដែរ។

វិសាលភាពនៃបណ្តឹង ៖ ចៅក្រមស៊ើបសួរមិនអាចធ្វើការស៊ើបសួរអ្វីបានទេ ប្រសិនបើមិនបានទទួលដីកាសន្និដ្ឋានបញ្ជូនរឿងឲ្យស៊ើបសួររបស់តំណាងអយ្យការទេនោះ។ ទោះបីជាចៅក្រមស៊ើបសួរបានទទួលផ្ទាល់នូវពាក្យបណ្តឹងណាមួយដោយខ្លួនឯងក៏ដោយក៏ចៅក្រមស៊ើបសួរនេះ មិនអាចចាត់តាំងវិធានការស៊ើបសួរអ្វីបន្តិចបន្តួចបានដែរ ពោលគឺត្រូវតែបញ្ជូនបណ្តឹងនោះព្រមទាំងលិខិតនានា ដែលមានភ្ជាប់មកជាមួយទៅព្រះរាជអាជ្ញាដើម្បីធ្វើការចោទប្រកាន់ជាមុនសិន។

[78] មាត្រា ៥១ នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ ឆ្នាំ២០០៧

[79] មាត្រា ១២៧ នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ ឆ្នាំ២០០៧

[80] មាត្រា ១៣៩ នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ ឆ្នាំ២០០៧

ក្រៅពីនេះថ្វីត្បិតតែចៅក្រមស៊ើបសួរ បានទទួលដីកាសន្និដ្ឋានបញ្ជូនរឿងឲ្យស៊ើបសួរពីព្រះរាជអាជ្ញា ហើយក៏ដោយក៏ចៅក្រមស៊ើបសួរ មិនអាចពន្លាតនូវការស៊ើបសួររបស់ខ្លួនឲ្យហួសពីការបញ្ជាក់ច្បាស់លាស់នៅក្នុងដីកាសន្និដ្ឋានបញ្ជូនរឿងឲ្យស៊ើបសួរពីព្រះរាជអាជ្ញាបានឡើយ។[81]

ដូច្នេះក្នុងករណីដែលស៊ើបសួរកំពុងដំណើការស៊ើបសួរហើយបានរកឃើញអំពើណាមួយថា ជាបទល្មើសព្រហ្មទណ្ឌមួយផ្សេងទៀតលេចឡើង ករណីនេះចៅក្រមស៊ើបសួរពុំអាចចាត់វិធានការស៊ើបសួរនេះបានឡើយ លុះត្រាតែមានដីកាសន្និដ្ឋានបញ្ជូនរឿងឲ្យស៊ើបសួរថ្មីមួយទៀតរបស់ព្រះរាជអាជ្ញា។ ប៉ុន្តែប្រសិនបើអំពើថ្មីនោះគ្រាន់ជាស្ថានទម្ងន់ទោសទៅលើបទល្មើសដែលកំពុងធ្វើការស៊ើបសួរនោះ ចៅក្រមស៊ើបសួរមិនចាំបាច់មានដីកាសន្និដ្ឋានបញ្ជូនរឿងឲ្យស៊ើបសួរថ្មីមួយទៀតឡើយ។

២.២. ការដាក់ឲ្យស្ថិតក្រោមការត្រួតពិនិត្យ

នៅពេលដែលចៅក្រមស៊ើបសួរទទួលបាននូវដីកាសន្និដ្ឋានបញ្ជូនរឿងឲ្យស៊ើបសួរពីព្រះរាជអាជ្ញាដោយមានការចង្អុលបង្ហាញប្រាប់អត្តសញ្ញាណរបស់បុគ្គលណាម្នាក់នោះ ចៅក្រមស៊ើបសួរត្រូវដាក់បុគ្គលនោះឲ្យស្ថិតក្រោមការត្រួតពិនិត្យ។ ចៅក្រមស៊ើបសួរក៏មានសិទ្ធិអំណាចដាក់ឲ្យស្ថិតក្រោមការត្រួតពិនិត្យនូវបុគ្គលច្រើនរូបដែលមានតម្រុយច្បាស់លាស់ជាប់ពាក់ព័ន្ធ ហើយស៊ីចង្វាក់គ្នាថានឹងបានចូលរួមប្រព្រឹត្តបទល្មើសតែមួយជាមួយគ្នាទោះបីជាគ្មានការចង្អុលបង្ហាញប្រាប់ឈ្មោះនៅក្នុងដីកាសន្និដ្ឋានបញ្ជូនរឿងឲ្យស៊ើបសួរក៏ដោយ ហើយចៅក្រមស៊ើបសួរអាចដាក់បុគ្គលទាំងនោះឲ្យស្ថិតក្រោមការពិនិត្យក្នុងឋានៈជាចារី សហចារី ជាអ្នកផ្ដើមគំនិត ឬជាអ្នកសមគំនិត។[82]

២.២.១. ករណីគ្មានខ្លួន

ក្រោយពីការស៊ើបសួរមានតម្រុយច្បាស់លាស់ និងស៊ីចង្វាក់គ្នាខ្លាំង ចៅក្រមស៊ើបសួរត្រូវប្រើវិធានការនិរន្តរាយណាមួយ ដែលសមស្របតាមស្ថានភាពនៃរឿង (ដីកាបង្គាប់ឲ្យចូលខ្លួន ដីកាបង្គាប់ឲ្យនាំខ្លួន ឬដីកាបង្គាប់ឲ្យចាប់ខ្លួន)។

- ដីកាបង្គាប់ឲ្យចូលខ្លួន ជាដីកាដែលបញ្ជាឲ្យបុគ្គលណាម្នាក់ចូលទៅបង្ហាញខ្លួនមុខចៅក្រមស៊ើបសួរ។ ដីកានេះអាចចេញទៅលើជនត្រូវចោទ ឬបុគ្គលណាម្នាក់ដែលមានតម្រុយពិរុទ្ធភាព។
- ដីកាបង្គាប់ឲ្យនាំខ្លួន ជាដីកាដែលបញ្ជាឲ្យកងកម្លាំងសាធារណៈឲ្យចាប់ និងនាំខ្លួនបុគ្គលណាម្នាក់ចូលទៅបង្ហាញខ្លួននៅមុខចៅក្រមស៊ើបសួរ។ ដីកានេះអាចចេញទៅលើជនត្រូវចោទ

[81] មាត្រា ១២៦ នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ ឆ្នាំ២០០៧

[82] មាត្រា ១២៦ នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ ឆ្នាំ២០០៧

ឬបុគ្គលណាម្នាក់ដែលមានតម្រុយពិរុទ្ធភាព។ ប៉ុន្តែមុននឹងចេញដីកាបង្គាប់ឲ្យចាប់ខ្លួន ត្រូវតែទទួលយោគបល់ពីព្រះរាជអាជ្ញាជាមុនសិន។

- ដីកាបង្គាប់ឲ្យចាប់ខ្លួន ជាដីកាដែលចេញទៅលើជនជាប់ចោទត្រូវចោទឬបុគ្គលណាមួយដែលមានតម្រុយពិរុទ្ធភាព។ ករណីដែលអាចចេញដីកានេះលុះត្រាតែះ

១. បទល្មើសដែលចោទប្រកាន់ជាបទឧក្រិដ្ឋ ឬបទមជ្ឈិមដែលត្រូវផ្តន្ទាទោសដាក់ពន្ធនាគារ។

២. បុគ្គលដែលបានគេចខ្លួនដែលពុំដឹងថាស្ថិតនៅទីកន្លែងណា ឬស្ថិតនៅក្រៅដែនដីនៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា។

២.២.២. ករណីមានខ្លួន

ពេលដែលជនត្រូវចោទបង្ហាញខ្លួនជាលើដំបូង ចៅក្រមស៊ើបសួរត្រូវពិនិត្យអត្តសញ្ញាណជនត្រូវចោទប្រាប់ជននេះឲ្យបានដឹងអំពីរឿងរ៉ាវដែលគេបានធ្វើការចោទប្រកាន់មកលើខ្លួន និងប្រាប់ពីឈ្មោះបទល្មើសដែលជនជាប់ចោទបានប្រព្រឹត្តដែលបានកំណត់ដោយច្បាប់នោះ។ ចៅក្រមស៊ើបសួរត្រូវប្រាប់ជនជាប់ចោទថា ខ្លួនអាចឆ្លើយ ឬមិនឆ្លើយបានដោយសេរី។ ចៅក្រមស៊ើបសួរត្រូវប្រាប់ជនជាប់ចោទឲ្យបានដឹងអំពីសិទ្ធិរបស់ខ្លួនក្នុងការជ្រើសរើសមេធាវី ឬស្នើសុំឲ្យមានការចាត់តាំងមេធាវីឲ្យខ្លួនដោយអនុវត្តតាមច្បាប់ស្តីពីលក្ខន្តិកៈមេធាវី។ ចំពោះអនីតិជនត្រូវតែមានមេធាវីអមជានិច្ច។ ប្រសិនបើចៅក្រមស៊ើបសួរ មានបំណងដាក់ជនជាប់ចោទឲ្យនៅក្រៅឃុំ ឬដាក់ឲ្យនៅស្ថិតក្រោមការត្រួតពិនិត្យរបស់តុលាការនោះជននោះត្រូវប្រាប់ចៅក្រមស៊ើបសួរអំពីអាស័យដ្ឋានរបស់ខ្លួន និងត្រូវជូនព័ត៌មានទាំងឡាយដល់ចៅក្រមស៊ើបសួរ ប្រសិនបើមានការផ្លាស់ប្តូរអាស័យដ្ឋានទៅកាន់ទីកន្លែងផ្សេងទៀត។[83]

២.៣. ការឃុំខ្លួនបណ្តោះអាសន្ន

ជាគោលការណ៍ជនត្រូវចោទត្រូវតែមានសេរីភាព ប៉ុន្តែក្នុងករណីពិសេសជនត្រូវចោទអាចឃុំខ្លួនបណ្តោះអាសន្នដែលអាចអនុវត្តបាន តែក្នុងករណីចោទប្រកាន់ពីបទឧក្រិដ្ឋ ឬបទមជ្ឈិមដែលច្បាប់បានកំណត់ផ្តន្ទាទោសដាក់ពន្ធនាគារស្មើ ឬលើសពី១ឆ្នាំ។

ប្រសិនបើសម្រេចឃុំខ្លួនជនត្រូវចោទ ជាបណ្តោះអាសន្ននោះ ចៅក្រមស៊ើបសួរត្រូវធ្វើ ៖

- កំណត់ហេតុស្តីពីការពិភាក្សាដេញដោលចំពោះមុខ
- ដីកាសម្រេចឃុំខ្លួនបណ្តោះអាសន្ន
- ដីកាបង្គាប់ឲ្យឃុំខ្លួន

[83] មាត្រា ១៤៣ នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ ឆ្នាំ២០០៧

ទោះបីជាព្រះរាជអាជ្ញាមិនឯកភាព ហើយប្តឹងឧទ្ធរណ៍ក៏នៅតែត្រូវយកជនត្រូវចោទទៅឃុំខ្លួនដដែល ដោយរងចាំការសម្រេចរបស់សភាស៊ើបសួរជាក្រោយ។

ចំពោះអនីតិជនដែលមានអាយុក្រោម ១៤ឆ្នាំ មិនអាចឃុំខ្លួនបណ្តោះអាសន្នបានឡើយ។ ប្រសិនបើសម្រេចមិនឃុំខ្លួនជនត្រូវចោទជាបណ្តោះអាសន្ននោះ ចៅក្រមស៊ើបសួរត្រូវធ្វើ ៖

- ការដាក់ឲ្យស្ថិតក្រោមការត្រួតពិនិត្យរបស់តុលាការសម្រាប់ បទល្មើសដែលត្រូវផ្តន្ទាទោសដាក់ពន្ធនាគារ ដោយកំណត់ឲ្យគោរពនូវកាតព្វកិច្ចមួយ ឬច្រើន។ ចំពោះអនីតិជនដែលមានអាយុក្រោម ១៤ឆ្នាំ មិនអាចឃុំខ្លួនបណ្តោះអាសន្នបានឡើយ។
- ដីកាសម្រេចមិនឃុំខ្លួន ត្រូវធ្វើឡើងក្នុងរយៈពេល៥ថ្ងៃ ដោយគ្មានសំអាងហេតុ ប្រសិនបើមានការស្នើសុំឲ្យឃុំខ្លួនពីព្រះរាជអាជ្ញាតាមរយៈដីកាសន្និដ្ឋានបញ្ជូនរឿងឲ្យស៊ើបសួរ។

២.៤. ការសួរចម្លើយ និងការស្តាប់ចម្លើយ

២.៤.១ ការសួរចម្លើយជនត្រូវចោទ

ប្រសិនបើជនត្រូវចោទមានមេធាវី ចៅក្រមស៊ើបសួរអាចសួរចម្លើយបានតែនៅចំពោះមុខមេធាវីតែប៉ុណ្ណោះការកោះហៅមេធាវីត្រូវធ្វើមុនយ៉ាងតិច ៥ថ្ងៃមុនការសាកសួរជនត្រូវចោទ ប៉ុន្តែចៅក្រមស៊ើបសួរក៏អាចសួរជនត្រូវចោទដោយគ្មានវត្តមានមេធាវីផងដែរ ប្រសិនបើមេធាវីដែលត្រូវបានកោះហៅយ៉ាងត្រឹមត្រូវហើយមិនចូលបង្ហាញខ្លួននៅថ្ងៃ និងម៉ោងកំណត់ទេ ចៅក្រមស៊ើបសួរឲ្យសួរចម្លើយជនត្រូវចោទដោយគ្មានវត្តមានមេធាវី។ ក្នុងករណីពិសេសចៅក្រមអាចសួរជនត្រូវចោទដោយមិនចាំបាច់កោះហៅមេធាវី ប្រសិនបើជនត្រូវចោទបោះបង់ចោទយ៉ាងជាក់លាក់នូវវត្តមានរបស់មេធាវីខ្លួន ចៅក្រមស៊ើបសួរត្រូវធ្វើកំណត់ហេតុមួយផ្សេងទៀត ពីកំណត់ហេតុសួរចម្លើយនេះ។ក្នុងករណីបន្ទាន់ចៅក្រមស៊ើបសួរអាចបើកការស៊ើបដោយមិនបាច់មានការកោះហៅមេធាវីបានដែរ ភាពបន្ទាន់នេះដោយសារតែមានគ្រោះថ្នាក់ដល់ស្លាប់ ចំពោះជនត្រូវចោទដែលមានការភ័យខ្លាចបាត់បង់តម្រុយនៃភស្តុតាង ប្រភេទនៃភាពបន្ទាន់នេះត្រូវចុះនិទ្ទេសក្នុងកំណត់ហេតុ។

ចំពោះព្រះរាជអាជ្ញា និងមេធាវីវិញក៏អាចលើកជាសំណួរបានដែរ ប៉ុន្តែត្រូវមានការអនុញ្ញាតពីចៅក្រមស៊ើបសួរជាមុនសិន ទើបអាចសួរជនត្រូវចោទបាន។ ប្រសិនបើចៅក្រមស៊ើបសួរមិនអនុញ្ញាតទេនោះត្រូវចុះក្នុងនិទ្ទេសនៅក្នុងកំណត់ហេតុ។

២.៤.២ ការស្តាប់ចម្លើយដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី

ប្រសិនបើដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណីមានមេធាវីអមនោះ ចៅក្រមស៊ើបសួរអាចស្តាប់ចម្លើយបានតែនៅចំពោះមុខមេធាវីប៉ុណ្ណោះ (ការកោះហៅមេធាវីត្រូវធ្វើមុនយ៉ាងតិច ៥ថ្ងៃមុនការស្តាប់ចម្លើយ)។

ចៅក្រមស៊ើបសួរក៏អាចស្តាប់ចម្លើយដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណីដោយគ្មានវត្តមានមេធាវីផងដែរក្នុងករណី៖

- កោះហៅត្រឹមត្រូវហើយ តែមេធាវីមិនបានចូលតាមពេលវេលាកំណត់ (ចៅក្រមស៊ើបសួរចុះនិទ្ទេសពីការអវត្តមាននេះក្នុងកំណត់ហេតុស្តាប់ចម្លើយ)។
- ដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណីបោះបង់ចោទនូវសិទ្ធិមានមេធាវីនេះ (ចៅក្រមស៊ើបសួរត្រូវធ្វើកំណត់ហេតុមួយផ្សេងទៀតពីកំណត់ហេតុស្តាប់ចម្លើយនេះ)។
- ករណីបន្ទាន់ ចៅក្រមស៊ើបសួរអាចស្តាប់ចម្លើយដោយមិនបាច់មានការកោះហៅមេធាវីក៏បានដែរ។ ភាពបន្ទាន់នេះដោយសារតែមានគ្រោះថ្នាក់ដល់ស្លាប់ ចំពោះដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណីដែលមានការភ័យខ្លាចបាត់បង់តម្រុយនៃភស្តុតាង (ប្រភេទនៃភាពបន្ទាន់នេះត្រូវចុះនិទ្ទេសក្នុងកំណត់ហេតុ)។

ចំពោះព្រះរាជអាជ្ញា និងមេធាវីវិញក៏អាចលើកជាសំណួរបានដែរ ប៉ុន្តែត្រូវមានការអនុញ្ញាតពីចៅក្រមស៊ើបសួរជាមុនសិន ទើបអាចសួរដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណីបាន។ ប្រសិនបើចៅក្រមស៊ើបសួរមិនអនុញ្ញាតទេនោះ ត្រូវចុះក្នុងនិទ្ទេសនៅក្នុងកំណត់ហេតុ។

២.៤.៣ ការស្តាប់ចម្លើយសាក្សី

ចៅក្រមស៊ើបសួរ អាចមានសិទ្ធិស្តាប់ចម្លើយចំពោះជនគ្រប់រូបដែលខ្លួនយល់ឃើញថា អាចមានប្រយោជន៍ក្នុងការសម្តែងឲ្យឃើញការពិតនោះ។ ចៅក្រមស៊ើបសួរធ្វើការស្តាប់ចម្លើយសាក្សីដាច់ដោយឡែកពីគ្នាដោយគ្មានវត្តមានជនជាប់ចោទ និងដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណីនោះទេ ប៉ុន្តែចៅក្រមស៊ើបសួរក៏អាចធ្វើការសួរតទល់គ្នារវាងជនជាប់ចោទ ដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី និងសាក្សីរួមជាមួយគ្នាផងដែរ។ បុគ្គលគ្រប់រូបដែលត្រូវបានចៅក្រមស៊ើបសួរកោះហៅឲ្យចូលមកបង្ហាញខ្លួនក្នុងឋានៈជាសាក្សីនោះ ត្រូវតែមកបង្ហាញខ្លួនភ្លាម ប្រសិនបើរឹងទទឹងនោះ ចៅក្រមស៊ើបសួរអាចសុំឲ្យកម្លាំងសាធារណៈបង្ខំឲ្យចូលខ្លួនបានផងដែរ។

ដើម្បីគោរពនូវសិទ្ធិការពារខ្លួន ចៅក្រមស៊ើបសួរមិនអាចស្តាប់ចម្លើយបុគ្គលណាមួយក្នុងឋានៈជាសាក្សីដែលមានតម្រុយពិរុទ្ធភាពថាបានប្រព្រឹត្តបទល្មើសនោះឡើយ ប្រសិនបើមានករណីនេះកើតឡើង ចៅក្រមស៊ើបសួរត្រូវដាក់បុគ្គលនោះឲ្យស្ថិតក្រោមការត្រួតពិនិត្យវិញ។

២.៥. ការឆែកឆេរ និងការចាប់យកវត្ថុតាង

ចៅក្រមស៊ើបសួរអាចធ្វើការឆែកឆេរបានដោយគោរពនូវវិធានការអនុវត្តចំពោះមុខ។មានន័យថាចៅក្រមស៊ើបសួរត្រូវតែធ្វើការឆែកឆេរនៅចំពោះមុខអ្នកកាន់កាប់ទីកន្លែងតែប្រសិនបើពុំមានវត្តមានអ្នកកាន់កាប់ទីកន្លែងការឆែកឆេរត្រូវធ្វើឡើងនៅចំពោះមុខសាក្សី២នាក់ ដែលខ្លួនបានចាត់តាំង។ ការឆែកឆេរធ្វើបានចាប់ពីម៉ោង ៦ ព្រឹកដល់ម៉ោង១៨ល្ងាចប៉ុណ្ណោះ លើកលែងតែករណី៖

- ឆែកឆេរនៅទីកន្លែងដែលបើកចំហរដល់សាធារណៈជន

- ឆែកឆេរនៅទីកន្លែងដែលផលិត រក្សាទុក ចែកចាយ ឬប្រើប្រាស់គ្រឿងញៀន។

រាល់វត្ថុតាងដែលធ្វើការចាប់យកនៅទីកន្លែងឆែកឆេរត្រូវតែបិទស្លាក បោះត្រា លើវត្ថុតាងទាំងនោះ និងធ្វើកំណត់ហេតុស្តីពីការចាប់យកវត្ថុតាង ដែលរួមមានបញ្ជីសារពើភ័ណ្ឌនៃវត្ថុដែលបានចាប់យកនោះផងដែរ។ នៅពេលដែលមិនទាន់ចេញដីកាដំណោះស្រាយទេនោះ ចៅក្រមស៊ើបសួរមានសមត្ថកិច្ចប្រគល់សងនូវវត្ថុដែលចាប់បានទៅឲ្យម្ចាស់ដើមវិញ កាលណាពុំមានការជំទាស់អ្វីប្រាកដប្រជាទេ ក្រោយពីទទួលមតិពីព្រះរាជអាជ្ញា។

២.៥.១ ការស្តាប់ទូរស័ព្ទ

ប្រសិនបើមានភាពចាំបាច់ដើម្បីបង្ហាញឲ្យឃើញនូវការពិតនោះ ចៅក្រមស៊ើបសួរអាចបង្គាប់ឲ្យស្តាប់ និងថតការសន្ទនាតាមទូរស័ព្ទបាន ទោះបីជាកន្លែងឃោធាក៏ដោយ។ ចៅក្រមស៊ើបសួរក៏អាចបង្គាប់ឲ្យចាប់ និងថតរាល់ការឆ្លងឆ្លើយគ្នាតាមមធ្យោបាយទូរគមនាគន៍បានផងដែរ ដូចជាសារតាមទូរសារ ឬសារតាមបណ្តាញអ៊ិនធើណែត (Internet) ជាដើម។ ម្យ៉ាងវិញទៀតចៅក្រមស៊ើបសួរអាចសុំឲ្យគ្រប់អង្គភាពសាធារណៈ ឬមន្ត្រីជំនាញទាំងអស់ដើម្បីធ្វើការតាំងឧបករណ៍បច្ចេកទេស និងធ្វើការថតចាប់យកសម្លេងក្នុងអំឡុងពេលបំពេញភារកិច្ចរបស់ខ្លួនតាមការចាត់តាំងនៃពាក្យស្នើសុំរបស់ចៅក្រមស៊ើបសួរនោះ។ ដើម្បីជាប្រយោជន៍ក្នុងការបង្ហាញភស្តុតាង អង្គភាពសាធារណៈ ឬមន្ត្រីជំនាញទាំងអស់ក៏មានសិទ្ធិជូននូវព័ត៌មានលំបាក ដែលអាចកើតមានជាយថាហេតុក្នុងពេលបំពេញភារកិច្ចដល់ចៅក្រមស៊ើបសួរផងដែរ។

២.៦. ដីកាចាត់ឲ្យស៊ើបសួរជំនួស

ដីកាចាត់ឲ្យស៊ើបសួរជំនួស ត្រូវបញ្ជាក់ពីប្រភេទកិច្ចដែលត្រូវធ្វើការស៊ើបសួរ កិច្ចនេះត្រូវតែមានទំនាក់ទំនងដោយផ្ទាល់ជាមួយបទល្មើស ដែលព្រះរាជអាជ្ញាបានចោទប្រកាន់។ ដីកានេះមិនអាចមានលក្ខណៈទូទៅទេ ត្រូវតែមានការណែនាំ និងកំណត់ពេលវេលាឲ្យបានច្បាស់លាស់។

ចៅក្រមនៃតុលាការដែលត្រូវបានចាត់តាំងឲ្យស៊ើបសួរជំនួស មន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ត្រូវតែបំពេញកិច្ចស៊ើបសួរនេះឲ្យបានត្រឹមត្រូវទៅតាមដីកាចាត់ឲ្យស៊ើបសួរជំនួសនេះ នៅពេលដែលចៅក្រមស៊ើបសួរបានប្រគល់សិទ្ធិនេះឲ្យ។ ចៅក្រមស៊ើបសួរអាចដកហូតដីកាចាត់ឲ្យស៊ើបសួរជំនួសបានគ្រប់ពេលវេលា ប្រសិនបើមន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌នោះមិនគោរពទៅតាមការណែនាំដែលមានចែងនៅក្នុងដីកាចាត់ឲ្យស៊ើបសួរជំនួស ឬមានការរំលោភនីតិវិធីនៃការស៊ើបអង្កេត ឬក៏ការស៊ើបសួរហួសដែនសមត្ថកិច្ចរបស់ខ្លួន ដោយមិនបានរាយការណ៍ជូនទៅចៅក្រមស៊ើបសួរជាមុន។

ចំពោះមន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ ដែលចៅក្រមស៊ើបសួរចាត់ឲ្យស៊ើបសួរជំនួសនេះត្រូវស្ថិតនៅក្រោមអំណាចរបស់ចៅក្រមស៊ើបសួរ ហើយត្រូវរាយការណ៍ជូនទៅចៅក្រមស៊ើបសួរនេះតែប៉ុណ្ណោះ។ ម្យ៉ាងវិញទៀតមន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ត្រូវធ្វើកំណត់ហេតុស្តីពីការស្រាវជ្រាវ និងការពិនិត្យភស្តុតាងនានារបស់ខ្លួនជូនទៅចៅ

ក្រមស៊ើបសួរផងដែរ។ នៅក្នុងការស៊ើបសួរនេះដែរដើម្បីគោរពនូវសិទ្ធិការពារខ្លួន មន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌មិនអាចស្តាប់ចម្លើយរបស់បុគ្គលណាមួយក្នុងឋានៈជាសាក្សីដែលមានតម្រុយពិរុទ្ធភាពបាននោះទេ។ ក្នុងករណីនេះមន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ត្រូវបញ្ឈប់ការស្តាប់ចម្លើយនោះភ្លាម ហើយរាយការណ៍ជូនចៅក្រមស៊ើបសួរ។ ការស៊ើបសួររបស់មន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌តាមរយៈដីកាចាត់ឲ្យស៊ើបសួរជំនួសនេះ មន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌មិនអាចសួរចម្លើយបុគ្គលផ្សេងដែលមិនបានបញ្ជាក់នៅក្នុងដីកានេះបានទេ។ តាមរយៈដីកាចាត់ឲ្យស៊ើបសួរជំនួសនេះផងដែរ មន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ក៏មានសិទ្ធិធ្វើការឆែកឆេរ និងចាប់យកវត្ថុតាងនានាដែលខ្លួនយល់ឃើញថាមានជាប់ពាក់ព័ន្ធនឹងអង្គហេតុព្រមទាំងមានសិទ្ធិឃាត់ខ្លួន និងបញ្ជូនខ្លួនជនត្រូវចោទទៅឲ្យព្រះរាជអាជ្ញា ឬនាំខ្លួនជនត្រូវចោទទៅបង្ហាញខ្លួននៅចំពោះមុខចៅក្រមស៊ើបសួរបានទៀតផង។

២.៧. ដីកាសម្រេចឲ្យនៅក្រៅឃុំ

ចៅក្រមស៊ើបសួរ អាចបង្គាប់ឲ្យដោះលែងជនត្រូវចោទឲ្យនៅក្រៅឃុំវិញបានគ្រប់ពេល កាលណាចៅក្រមស៊ើបសួរមានបំណងដោះលែងជនត្រូវចោទឲ្យនៅក្រៅឃុំនោះចៅក្រមស៊ើបសួរត្រូវជូនព័ត៌មានដល់ព្រះរាជអាជ្ញាដើម្បីសុំយោគបល់ ហើយបញ្ជូនសំណុំរឿងឲ្យព្រះរាជអាជ្ញាពិនិត្យ។ ក្នុងករណីបន្ទាន់ចៅក្រមស៊ើបសួរអាចបង្គាប់ឲ្យដោះលែងជនត្រូវចោទភ្លាមដោយមិនចាំបាច់ត្រូវការយោបល់របស់ព្រះរាជអាជ្ញាទេ ដោយគ្រាន់តែមានការចង្អុលបង្ហាញប្រាប់ពីមូលហេតុនៃការបន្ទាន់របស់ខ្លួនតែប៉ុណ្ណោះ។ ព្រះរាជអាជ្ញា ឬជនត្រូវចោទក៏អាចមានសិទ្ធិសុំឲ្យសោះលែង ឬអាចដាក់ពាក្យសុំឲ្យដោះលែងឲ្យនៅក្រៅឃុំបានផងដែរ។

ចំពោះដីកាសម្រេចឲ្យនៅក្រៅឃុំនេះ ចៅក្រមស៊ើបសួរត្រូវតែជូនដំណឹងភ្លាមដល់ព្រះរាជអាជ្ញា និងដល់ប្រធានពន្ធនាគារ ឬមណ្ឌលឃុំខ្លួន ហើយនៅពេលដែលសម្រេចឲ្យដោះលែងជនត្រូវចោទឲ្យនៅក្រៅឃុំរួចហើយនោះចៅក្រមស៊ើបសួរអាចដាក់ជននោះឲ្យស្ថិតនៅក្រោមការត្រួតពិនិត្យតាមផ្លូវតុលាការបាន។

២.៧.១ ការដាក់ឲ្យស្ថិតនៅក្រោមការត្រួតពិនិត្យតាមផ្លូវតុលាការ

ក្នុងការដាក់ជនត្រូវចោទឲ្យស្ថិតនៅក្រោមការត្រួតពិនិត្យតាមផ្លូវតុលាការនេះ ចៅក្រមស៊ើបសួរអាចមានសិទ្ធិ ឬកាតព្វកិច្ចដូចខាងក្រោម៖

- អាចដាក់ជនត្រូវចោទដែលនៅក្រៅឃុំ ស្ថិតក្រោមការត្រួតពិនិត្យតានផ្លូវតុលាការនេះ ដោយកំណត់នូវកាតព្វកិច្ចមួយ ឬច្រើនឲ្យជនត្រូវចោទគោរព។
- ការដាក់ឲ្យស្ថិតក្រោមការត្រួតពិនិត្យតាមផ្លូវតុលាការនេះ អាចធ្វើតាមគំនិតផ្តួចផ្តើមរបស់ខ្លួនផ្ទាល់ ឬតាមរយៈដីកាសន្និដ្ឋានសរុបរបស់ព្រះរាជអាជ្ញា។
- អាចធ្វើការកែប្រែខ្លឹមសារ នៃកាតព្វកិច្ចលុបចោល ឬបញ្ចូលកាតព្វកិច្ចថ្មីបានគ្រប់ពេល។

- ព្រះរាជអាជ្ញា និងជនត្រូវចោទអាចសុំឲ្យលើកលែង ឬកែប្រែការត្រួតពិនិត្យតាមផ្លូវតុលាការបានគ្រប់ពេលផងដែរ។ ក្នុងករណីដែលជនត្រូវចោទគេចវេះដោយចេតនាពីកាតព្វកិច្ចនៃការត្រួតពិនិត្យតាមផ្លូវតុលាការ ចៅក្រមស៊ើបសួរអាចសម្រេចឲ្យឃុំខ្លួនវិញបានទោះបីជាត្រូវបានឃុំខ្លួនបណ្ដោះអាសន្នអស់រយៈពេលអតិបរមាក៏ដោយ។

២.៨. ការបិទការស៊ើបសួរ

ចៅក្រមស៊ើបសួរយល់ថា ការស៊ើបសួរត្រូវបានបញ្ចប់ ចៅក្រមស៊ើបសួរត្រូវជូនព័ត៌មានដល់ព្រះរាជអាជ្ញា ជនត្រូវចោទ ដើមបណ្ដឹងរដ្ឋប្បវេណី និងមេធាវី ហើយ២ថ្ងៃក្រោយមកចៅក្រមស៊ើបសួរត្រូវបញ្ជូនសំណុំរឿងទៅព្រះរាជអាជ្ញាដើម្បីធ្វើការពិនិត្យ។ ប្រសិនបើព្រះរាជអាជ្ញាយល់ឃើញថាមានចំណុចខ្វះខាតត្រង់ណា ឬមានប្រយោជន៍ទាក់ទងនឹងអង្គហេតុនោះ ព្រះរាជអាជ្ញាអាចស្នើសុំឲ្យបំពេញកិច្ចស៊ើបសួរជាថ្មីទៀតបាន។

នៅក្នុងរយៈពេល១៥ថ្ងៃ បើជនជាប់ចោទត្រូវឃុំខ្លួន និងរយៈពេល១ខែ បើជនជាប់ចោទនៅក្រៅឃុំ ព្រះរាជអាជ្ញាត្រូវបង្វិលសំណុំរឿងទៅចៅក្រមស៊ើបសួរវិញដោយមានដីកាសន្និដ្ឋានស្ថាពរភ្ជាប់មកជាមួយផងប្រសិនបើព្រះរាជអាជ្ញាយល់ថា ការស៊ើបសួរត្រូវបញ្ចប់ដូចចៅក្រមស៊ើបសួរដែរ។

ក្នុងករណីព្រះរាជអាជ្ញាអាចប្ដឹងសុំឲ្យចៅក្រមស៊ើបសួរបញ្ជូនខ្លួនទៅតុលាការជំនុំជម្រះ ឬលើកលែងការចោទប្រកាន់។

២.៨.១ ដីកាដំណោះស្រាយ

ចៅក្រមស៊ើបសួរបិទការស៊ើបសួរ តាមដីកាដំណោះស្រាយដែលជាដីកាបញ្ជូនដំណឹងទៅជំនុំជម្រះ ឬដីកាលើកលែងការចោទប្រកាន់ ហើយដីកានេះត្រូវតែមានសំអាងហេតុជានិច្ច។ ចៅក្រមស៊ើបសួរអាចសម្រេចបញ្ជូនជនត្រូវចោទទៅជំនុំជម្រះបើយល់ថា អំពើនោះជាបទឧក្រិដ្ឋ បទមជ្ឈិម ឬបទលហុ។ ចៅក្រមស៊ើបសួរ ក៏អាចលើកលែងការចោទប្រកាន់បានផងដែរក្នុងករណីដូចតទៅ៖

- អំពើប្រព្រឹត្ត មិនមែនជាបទឧក្រិដ្ឋ បទមជ្ឈិម ឬបទលហុ
- ជនដែលប្រព្រឹត្តអំពើនោះនៅតែគេមិនស្គាល់
- គ្មានភស្តុតាងដាក់បន្ទុកគ្រប់គ្រាន់លើជនត្រូវចោទ

ចៅក្រមស៊ើបសួរមិនត្រូវជាប់កាតព្វកិច្ច ដោយត្រូវគោរពតាមសេចក្ដីសន្និដ្ឋានស្ថាពររបស់ព្រះរាជអាជ្ញាទេ។ ដីកាដំណោះស្រាយរបស់ចៅក្រមស៊ើបសួរត្រូវជូនដំណឹងដល់ព្រះរាជអាជ្ញា ជនត្រូវចោទ និងដើមបណ្ដឹងរដ្ឋប្បវេណីក្នុងរយៈពេលដ៏ខ្លីបំផុត។

២.៨.២ ដីកាដំណោះស្រាយបញ្ចប់

ការឃុំខ្លួនបណ្ដោះអាសន្ន តាមសេចក្ដីសម្រេចដោយឡែកនៃដីកាដំណោះស្រាយ ចៅក្រមស៊ើបសួរអាចរក្សាជនត្រូវចោទឲ្យនៅជាប់ឃុំបណ្ដោះអាសន្ន រហូតដល់ពេលបង្ហាញនូវតុលាការ។ សេចក្ដីសម្រេចនេះលែងមានអានុភាពក្នុងរយៈពេល៤ខែ។

ការត្រួតពិនិត្យតាមផ្លូវតុលាការ តាមសេចក្ដីសម្រេចដោយឡែកនៃដីកាដំណោះស្រាយ ចៅក្រមស៊ើបសួរអាចរក្សាជនត្រូវចោទ ឲ្យស្ថិតនៅក្រោមការត្រួតពិនិត្យតាមផ្លូវតុលាការរហូតពេលចូលបង្ហាញខ្លួននៅតុលាការ។ បើចៅក្រមស៊ើបសួរសម្រេចបញ្ជូនសំណុំរឿងទៅជំនុំជម្រះ ចៅក្រមស៊ើបសួរត្រូវបញ្ជូនសំណុំរឿងជាបន្ទាន់ទៅប្រធានតុលាការ ដើម្បីកំណត់ពេលសវនាការជំនុំជម្រះ។

ផ្នែកទី២៖ ការបង្ហាញ និងការវាយតម្លៃភស្តុតាង

កថាខណ្ឌទី១៖ ការបង្ហាញភស្តុតាង

១.១. មធ្យោបាយនៃការបង្ហាញភស្តុតាង

តាមគោលការណ៍ដែលបានចែងនៅក្នុងច្បាប់ លើកលែងតែបទបញ្ញត្តិផ្ទុយពីនេះ ភស្តុតាងក្នុងរឿងក្ដីព្រហ្មទណ្ឌអាចជូនបានដោយសេរី។ តុលាការថ្លឹងថ្លែងដោយឥស្សរចិត្តអំពីតម្លៃភស្តុតាងដែលគេដាក់ជូនមកខ្លួនពិនិត្យដោយផ្អែកទៅលើ ជំនឿស្មោះត្រង់ពិតប្រាកដរបស់ខ្លួន។ តុលាការសំអាងនៅក្នុងសេចក្ដីសម្រេចរបស់ខ្លួន តែទៅលើភស្តុតាងដែលមាននៅក្នុងសំណុំរឿង ឬដែលត្រូវគេយកមកបង្ហាញនៅពេលសវនាការប៉ុណ្ណោះ។ ការសារភាពក៏ដូចជាប្រភេទនៃភស្តុតាងដទៃទៀតដែលត្រូវដាក់ជូនតុលាការថ្លឹងថ្លែង។

ដូច្នេះយើងអាចបញ្ជាក់បានថា ភស្តុតាងនៃបទល្មើសព្រហ្មទណ្ឌអាចធ្វើបានដោយប្រើគ្រប់មធ្យោបាយទាំងអស់ដើម្បីឲ្យចៅក្រមមានភាពជឿទុកចិត្តបាន។

គ្រប់មធ្យោបាយ និងភស្តុតាងតាំងអស់អាចត្រូវយកមកប្រើប្រាស់ដោយភាគីនៅក្នុងរឿងក្ដីព្រហ្មទណ្ឌដោយភស្តុតាងនីមួយៗពុំមានតម្លៃធ្ងន់ ឬស្រាលជាងគ្នានោះទេ ដោយច្បាប់ទុកលទ្ធភាពឲ្យចៅក្រមសម្រេចសេចក្ដីដោយផ្អែកទៅលើជំនឿស្មោះត្រង់។ ហើយភស្តុតាងក្នុងរឿងក្ដីព្រហ្មទណ្ឌនេះ អាចដាក់ជូនដោយសេរីលើកលែងតែមានច្បាប់ចែងផ្ទុយ ហើយរាល់ហេតុការណ៍ទាំងអស់ដែលចៅក្រមបានដឹង ឬឮដោយផ្ទាល់ខ្លួនតែមិនមាននៅក្នុងរឿងក្ដីទេ ចៅក្រមពុំអាចយកមកធ្វើជាភស្តុតាងក្នុងការសម្រេចសេចក្ដីបានឡើយ។

ជាគោលការណ៍ ភស្តុតាងទាំងអស់ចៅក្រមសុទ្ធតែអាចយកមកធ្វើជាសំអាងដើម្បីសម្រេចសេចក្ដី ក៏ប៉ុន្តែភស្តុតាងមួយចំនួនត្រូវតែធ្វើការបដិសេធចោលដោយមូលហេតុច្បាស់លាស់ ប្រសិនបើច្បាប់បានកំណត់។

សរុបមកមធ្យោបាយនៃការបង្ហាញភស្តុតាងមានសក្ខីភាព ការសារភាព និងការពិនិត្យគ្រប់មុខសញ្ញា។

១.១.១. ភស្តុតាងដែលបង្ហាញតាមរយៈសាក្សី

សាក្សី គឺជាជនដែលនិយាយពីអ្វីដែលខ្លួនបានឃើញ ឬបានឮដោយផ្ទាល់។ ក្នុងនោះមន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ក៏ត្រូវចាត់ទុកជាសាក្សីនៅក្នុងរឿងក្តីព្រហ្មទណ្ឌផងដែរ។ ចៅក្រមស៊ើបសួរអាចស្តាប់ចម្លើយបុគ្គលគ្រប់រូបដែលចម្លើយនោះមានប្រយោជន៍នៅក្នុងការសម្តែងឲ្យឃើញការពិត។[84] ការស្វែងរកសាក្សីដែលបានដឹង ឬបានឮអំពីហេតុការណ៍ដែលទាក់ទិងទៅនឹងបទល្មើស ចៅក្រម ព្រះរាជអាជ្ញា និងមន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ អាចប្រើប្រាស់វិធីសាស្ត្រនានាដែលច្បាប់បានអនុញ្ញាត។

១.១.២. ការសារភាព

ចៅក្រម ព្រះរាជអាជ្ញា និងមន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌មានសមត្ថកិច្ច អាចសួរចម្លើយជនដែលសង្ស័យថាបានប្រព្រឹត្តបទល្មើស ដោយកត់ត្រាចម្លើយនៅក្នុងកំណត់ហេតុ។ នៅមាត្រា ៣២១ នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌមិនបានឲ្យតម្លៃទៅលើការសារភាពទេ។ នៅក្នុងកថាខណ្ឌទី៤ នៃមាត្រា ៣២១ នៃក្រមនេះដដែល បានចាត់ទុកការសារភាពជាប្រភេទមួយនៃភស្តុតាងដែរ។ ចម្លើយដែលទទួលបានក្រោមការបង្ខិតបង្ខំខាងរូបកាយ ឬខាងផ្លូវចិត្ត គ្មានតម្លៃជាភស្តុតាងទេ។

១.១.៣. ការពិនិត្យគ្រប់មុខសញ្ញា

ដើម្បីទទួលបាននូវការពិត ចៅក្រមត្រូវតែធ្វើការពិនិត្យគ្រប់មុខសញ្ញាទាំងអស់ដែលមាននៅក្នុងសំណុំរឿងក្តី ដើម្បីធ្វើជាមូលដ្ឋាននៃការផ្តន្ទាទោស ឬមិនផ្តន្ទាទោស។ ក្នុងករណីខាងលើនេះ ចៅក្រមជំនុំជម្រះធ្វើការពិនិត្យទៅលើកំណត់ហេតុរបស់មន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ ការកោសល្យវិច្ឆ័យរបស់អ្នកជំនាញ វត្ថុតាងនានាដែលមន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ប្រគល់ឲ្យ ឬដែលចៅក្រមស៊ើបសួរចាត់ឲ្យប្រមែប្រមូល។ល។

ដូច្នេះហើយចៅក្រមស៊ើបសួរ អាចចុះទៅពិនិត្យដល់ទីកន្លែងកើតហេតុផ្ទាល់ ដើម្បីបានដឹងពីការពិតជាក់ស្តែង និងកាលៈទេសៈនៃបទល្មើស។

ការពិនិត្យគ្រប់មុខសញ្ញាអាចឲ្យចៅក្រមឈានទៅរកការសន្និដ្ឋានមួយបានទៅលើអង្គហេតុ ដែលបានកើតឡើងមានពិតដោយផ្អែកទៅលើការពិចារណាការប្រៀបធៀបជាដើម។ ការសន្និដ្ឋានអាចត្រូវគ្នាជាមួយនឹងចម្លើយរបស់សាក្សី ជនរងគ្រោះ ឬជនជាប់ចោទ។ សម្រាប់ករណីមួយចំនួនបានផ្តល់សិទ្ធិឲ្យចៅក្រមធ្វើការថ្លឹងថ្លែងដោយឥស្សរចិត្តរបស់ខ្លួនចំពោះភស្តុតាង។

រាល់មធ្យោបាយនៃការបង្ហាញភស្តុតាងខាងលើនេះ គឺសុទ្ធតែមានតម្លៃជាភស្តុតាងដូចៗគ្នា ពោលគឺជាធាតុផ្សំសម្រាប់ឲ្យចៅក្រមពង្រឹងជំនឿរបស់ខ្លួនដើម្បីកាត់សេចក្តី។ ទោះជាយ៉ាងណា នៅពេលសវនាការជំនុំ

[84] មាត្រា ១៥៣ នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ ឆ្នាំ២០០៧

ជម្រះរាល់ភស្តុតាងដែលទទួលបាន ត្រូវលើកយកមកជជែកវែកញែកដោយភាគីនៃរឿងក្ដី ដើម្បីរកឲ្យឃើញពីភាពគួរជឿជាក់បាន ឬមិនគួរជឿជាក់បាននៃភស្តុតាង។

កំណត់ហេតុរបស់មន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ ត្រូវចាត់ទុកជាបន្ទាល់ «ឯកសារដើម» មានន័យថាត្រូវទុកជាឯកសារដែលត្រូវជឿរហូតដល់មានភស្តុតាងផ្ទុយ ហើយភស្តុតាងផ្ទុយនេះអាចជូនមកចៅក្រមបានដោយសេរីតាមគ្រប់មធ្យោបាយដែលត្រឹមត្រូវតាមច្បាប់។[85]

១.២. លក្ខខណ្ឌនៃការបញ្ជាក់ភស្តុតាង និងការបង្ហាញភស្តុតាង

តាមគោលការណ៍ដែលបានចែងនៅក្នុងក្រមនីតិវិធីរដ្ឋប្បវេណី លើកលែងតែបញ្ញត្តិផ្ទុយពីនេះ ភស្តុតាងក្នុងរឿងក្ដីព្រហ្មទណ្ឌអាចដាក់បានដោយសេរី។ តុលាការអាចថ្លឹងថ្លែងដោយឥស្សរចិត្តចំពោះតម្លៃភស្តុតាងដែលគេដាក់ជូនមកខ្លួនពិនិត្យដោយផ្អែកទៅលើជំនឿស្មោះត្រង់ពិតប្រាកដរបស់ខ្លួន។ តុលាការសំអាងនៅក្នុងសេចក្ដីសម្រេចរបស់ខ្លួន តែទៅលើភស្តុតាងដែលមាននៅក្នុងសំណុំរឿង ឬដែលត្រូវគេយកមកបង្ហាញនៅពេលសវនាការប៉ុណ្ណោះ ការសារភាពក៏ជាប្រភពនៃភស្តុតាងដែលមានតម្លៃដូចភស្តុតាងដទៃទៀតដែរ ដែលត្រូវដាក់ជូន តុលាការធ្វើការថ្លឹងថ្លែង។

ដូច្នេះយើងអាចឃើញបានថា ភស្តុតាងក្នុងរឿងក្ដីព្រហ្មទណ្ឌ គឺអាចគ្រប់មធ្យោបាយទាំងអស់ដើម្បីញុំាងឲ្យចៅក្រមមានភាពជឿជាក់ទៅបាន។

ក្នុងករណីការទទួលសារភាពដោយចម្លើយរបស់សាក្សីឆ្លើយមកសមហេតុផល និងមានភាពជាក់លាក់ដោយការពិនិត្យគ្រប់មុខសញ្ញាដោយការធ្វើកោសល្យវិច្ច័យ ឬដោយតាមមធ្យោបាយត្រឹមត្រូវតាមច្បាប់ដទៃទៀត ដូចជាការចុះទៅត្រួតពិនិត្យកន្លែងកើតហេតុជាដើម។

ដើម្បីធ្វើការដោះស្រាយឲ្យបានត្រឹមត្រូវទៅលើចំណាត់ការនៃរឿងក្ដីព្រហ្មទណ្ឌ ស្ថាប័នស៊ើបអង្កេត ឬស្ថាប័នតុលាការត្រូវតែពឹងផ្អែកទាំងស្រុងទៅលើភស្តុតាងនានាដែលប្រមូលបាន។ គ្រប់ភស្តុតាងដែលបានកើតចេញពីព្រឹត្តិការណ៍ណាមួយនៃរឿងក្ដីព្រហ្មទណ្ឌ ភស្តុតាង ឬអង្គហេតុទាំងនោះត្រូវបានប្រមូលទៅតាមវិធានជាក់លាក់មួយជាកំណត់ ដោយវិធានទាំងនេះបញ្ញត្តិដោយច្បាប់នីតិវិធីដែលគេហៅថា « មធ្យោបាយនៃការបញ្ជាក់រឿងក្ដី»។

១.២.១. វិមតិសង្ស័យត្រូវបានជាប្រយោជន៍ដល់ជនជាប់ចោទ

នៅក្នុងគោលការណ៍សច្ចធារណ៍នៃនិរទោសនេះ គេអាចឃើញមានលក្ខខណ្ឌមួយទៀតដែលមានអត្ថន័យសំខាន់នៅក្នុងការអនុវត្តរបស់តុលាការ។ ជាគោលការណ៍នៅក្នុងច្បាប់បានចែងថា៖ « វិមតិសង្ស័យត្រូវ

[85] មាត្រា ១១០ នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ ឆ្នាំ២០០៧

បានជាប្រយោជន៍ដល់ជនជាប់ចោទ ដរាបណាតុលាការមិនទាន់កាត់ទោសជាស្ថាពរ »[86]។ កាលណាភស្តុតាងទាំងឡាយមានភាពប្រឈមគ្នា និងមានភាពទំនាស់គ្នា(ផ្ទុយគ្នា) ប្រសិនបើតុលាការពុំទាន់មានអំណះអំណាងឲ្យបានគ្រប់គ្រាន់ ក្នុងការដាក់បង្ហាញឲ្យឃើញពីកំហុសជាទូទៅរបស់បុគ្គល ឬក៏មិនអាចបង្ហាញនូវចំណែកណាមួយដែលពាក់ព័ន្ធទៅនឹងអង្គហេតុតាមរយៈនៃការចោទប្រកាន់នោះទេ និងប្រសិនបើអង្គហេតុណាមួយមានរបកគំហើញផ្សេងគ្នាដោយមិនមានភាពស៊ីចង្វាក់គ្នាបាននោះ នៅទីបញ្ចប់តុលាការត្រូវតែធ្វើសេចក្ដីសម្រេចមួយដោយសេចក្ដីសម្រេចបែបនេះមានលំអៀងទៅរក ឬប្រយោជន៍របស់ជនជាប់ចោទ។[87] ច្បាប់បានចែងថា «វិមតិសង្ស័យត្រូវតែបានជាប្រយោជន៍ដល់ជនជាប់ចោទជានិច្ច»[88]។ តាមគោលការណ៍នៃការឃុំខ្លួនបណ្ដោះអាសន្នមានន័យថា «ជនជាប់ចោទត្រូវតែមានសេរីភាព»។ នៅលើទឡ្ហីករណ៍ទាំងនេះជាការបញ្ជាក់ថា ការសង្ស័យត្រូវបានជាប្រយោជន៍ដល់ជនជាប់ចោទ ហើយជនជាប់ចោទក៏ត្រូវចាត់ទុកថា គ្មានទោសផងដែរ។ មានគោលការណ៍មួយផ្សេងទៀតដែលបានគាំទ្រផងដែរ នៅគោលការណ៍ខាងលើ «ជនជាប់ចោទណាក៏ដោយ ត្រូវចាត់ទុកជាមនុស្សឥតទោសដរាបណាតុលាការមិនទាន់កាត់ទោសជាស្ថាពរ»។

ចំពោះវិធាននៃការដោះស្រាយចំពោះវិមតិសង្ស័យ គោលការណ៍នេះ តុលាការបានធ្វើសេចក្ដីសម្រេចទៅលើអង្គសេចក្ដីដោយរកឃើញថា មានទោស ឬគ្មានទោសចំពោះជនជាប់ចោទ លុះត្រាតែភស្តុតាងទាំងនោះបានដាក់បង្ហាញយ៉ាងច្បាស់ដោយគ្មានភាពសង្ស័យ។ ការសង្ស័យណាមួយដែលបានកើតឡើងនៅក្នុងដំណាក់កាលស៊ើបអង្កេតនោះ ត្រូវគេចាត់វិធានការផ្ទៀងផ្ទាត់ឲ្យបានប្រាកដប្រជាទៅលើភស្តុតាងទាំងនោះ។ ប៉ុន្តែមិនមែនមានន័យថា ការផ្ទៀងផ្ទាត់បែបនេះវាជាកាតព្វកិច្ចតែមួយគត់របស់អ្នកស៊ើបអង្កេតនោះទេ វាក៏ជាសិទ្ធិអំណាច និងកាតព្វកិច្ចរបស់តុលាការជំនុំជម្រះផងដែរ។ ព្រោះថាស្ថាប័នដែលធ្វើការស៊ើបអង្កេត ឬធ្វើការចោទប្រកាន់ គឺមានកាតព្វកិច្ចបង្ហាញពីសក្ខីកម្មក្នុងការដាក់បន្ទុកទៅលើជនត្រូវចោទ។ នៅពេលមានការសង្ស័យក្នុងពេលស៊ើបសួរ តុលាការមានវិធានការនិរន្តរាយ ប៉ុន្តែបើការសង្ស័យនោះកើតមាននៅក្នុងដំណាក់កាលជំនុំជម្រះវិញ តុលាការមានវិធានការស្រាវជ្រាវជាថ្មីបន្ថែម «ប្រសិនបើយល់ឃើញថាការស្រាវជ្រាវថ្មីមានការចាំបាច់ តុលាការអាចបង្គាប់តាមសាលក្រមឲ្យធ្វើស៊ើបសួរបន្ថែម»។[89]

---

[86] មាត្រា ១១០ និងមាត្រា ១១៨ នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ ឆ្នាំ២០០៧

[87] នីតិភស្តុតាង របស់ចៅក្រម អ៊ិន បូផា បោះពុម្ពលើកទី២ ទំព័រ៥២ ឆ្នាំ២០១៦

[88] មាត្រា ៣៥១ នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ ឆ្នាំ២០០៧

[89] មាត្រា ៣៣៩ នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ ឆ្នាំ២០០៧

១.២.២. ការផ្ទៀងផ្ទាត់ភស្តុតាង

នៅក្នុងការសម្រេចសេចក្តីក្នុងរឿងព្រហ្មទណ្ឌ ចៅក្រមត្រូវតែផ្អែកទៅលើភស្តុតាងជាកត្តាសំខាន់បំផុត និងដោយផ្អែកទៅលើគោលការណ៍នៃសម្មតិកម្ម។ នៅក្នុងគោលការណ៍នៃការផ្ទៀងផ្ទាត់ភស្តុតាង ក៏វាមិនសូវជាខុសគ្នាច្រើនប៉ុន្មានដែរពីគោលការណ៍នៃការវាយតម្លៃទៅលើភស្តុតាង។

ការផ្ទៀងផ្ទាត់ គឺជាភារកិច្ចរបស់អ្នកស៊ើបអង្កេត ព្រះរាជអាជ្ញា ឬតុលាការ ដើម្បីធ្វើការកំណត់អំពីភាពជឿជាក់ទៅលើគុណភាពជាក់ស្តែងនៃប្រភពនានាដែលទទួលបាន។ បុគ្គលដែលមានសមត្ថកិច្ចអនុវត្តនៅក្នុងនីតិវិធីនៃប្រព័ន្ធយុត្តាធិការនេះ ត្រូវធ្វើឡើងប្រកបដោយភាពហ្មត់ចត់ គ្រប់ជ្រុងជ្រោយ និងចំគោលដៅសម្រាប់ធ្វើសេចក្តីសម្រេចដ៏ត្រឹមត្រូវមួយទៅលើចំណុចទាំងឡាយនៃសំណុំរឿងក្តីព្រហ្មទណ្ឌ។

ការផ្ទៀងផ្ទាត់ភស្តុតាងមានលក្ខណៈច្រើនប្រភេទ យើងនឹងលើយកចំណុចខ្លះៗមកនិយាយដែលមានន័យដូចខាងក្រោម៖

ក. ការផ្ទៀងផ្ទាត់ភស្តុតាង

ការផ្ទៀងផ្ទាត់ គឺត្រូវតែបំពេញកិច្ចគ្រប់ដំណាក់កាល នៃនីតិវិធីហើយរាល់ប្រភពទាំងឡាយដែលទទួលបានក៏ដូចជាភស្តុតាងផងដែរ គឺត្រូវយកទៅធ្វើការផ្ទៀងផ្ទាត់នៅក្នុងលក្ខខណ្ឌដាច់ដោយឡែកៗពីគ្នា និងត្រូវធ្វើការផ្គុំចូលគ្នាវិញជាមួយភស្តុតាងដទៃទៀត។

ចំពោះអ្នកដែលមានសមត្ថកិច្ចនៅក្នុងធ្វើការផ្ទៀតផ្ទាត់នេះ គឺជាបុគ្គលដែលមានអំណាចរដ្ឋហើយទទួលបន្ទុកក្នុងការធ្វើសេចក្តីសម្រេចតាមនីតិវិធីដូចជាតុលាការជាដើម(ចៅក្រម)។ ការធ្វើការផ្ទៀងផ្ទាត់បែបនេះ គឺរាប់បញ្ចូលដូចគ្នាទៅនឹងការវិភាគបែបកត្តិវិជ្ជមានផងដែរ ដោយក្នុងនោះវាផ្ទុកនូវព័ត៌មានទាំងឡាយដែលមធ្យោបាយធ្វើការប្រដូចគ្នាជាមួយនឹងខ្លឹមសារនៃភស្តុតាងដែលមាន។ ការប្រដូចខ្លឹមសារនៃភស្តុតាង គឺត្រូវតែឈរលើមូលដ្ឋាននៃការវិភាគចំពោះសកម្មភាពនានាចាំបាច់របស់ស្ថាប័នស៊ើបអង្កេត និងតុលាការ។

ខ. ការប្រដូចគ្នានៃភស្តុតាង

ការប្រដូចគ្នានៃភស្តុតាងមួយទៅនឹងភស្តុតាងមួយផ្សេងទៀត ដែលមាននៅក្នុងសំណុំរឿងក្តីព្រហ្មទណ្ឌ គឺមានន័យថាភស្តុតាងនីមួយៗ តែងតែមានការជាប់ទាក់ទងគ្នាជាមួយភស្តុតាងផ្សេងៗទៀត ហើយអាចធ្វើការផ្ទៀងផ្ទាត់គ្នាបាន ដាក់ក្នុងបណ្តុំមួយបានទៅតាមកិច្ចការនៃភស្តុតាង។ គ្មានភស្តុតាងណាមួយក្នុងចំណោមភស្តុតាងទាំងអស់នោះមានឥទ្ធិពលគ្របដណ្តប់ទៅលើភស្តុតាងមួយផ្សេងទៀតបានឡើយ នៅពេលមានការលេចឡើងនូវភាពប្រឈមគ្នានៅក្នុងភស្តុតាងទាំងនោះ ចាំបាច់ត្រូវតែរុករកទៅលើភស្តុតាងនីមួយៗ រួចហើយត្រូវធ្វើការបង្ហាញឲ្យមានភាពច្បាស់លាស់ចំពោះភាពប្រឈមគ្នាទាំងនោះ។ ទោះបីជានៅក្នុងក្រមព្រហ្មទណ្ឌមិន

បានអនុញ្ញាតឲ្យមានការប្តឹងតវ៉ាចំពោះភស្តុតាងក៏ពិតមែន ប៉ុន្តែកាតព្វកិច្ចនេះត្រូវបានចងនូវក្នុងកំណត់ហេតុពេលសួរដេញដោលវិញ។

ភស្តុតាងនីមួយៗនៅក្នុងរឿងក្តីព្រហ្មទណ្ឌត្រូវតែមានប្រភពរបស់វាដោយហេតុនេះបានជាការផ្ទៀងផ្ទាត់ភស្តុតាង បានឲ្យយើងធ្វើការកំណត់នូវប្រភពជាក់ស្តែងបាន ពោលគឺយកប្រភពនៃភស្តុតាងមកធ្វើជាគោលតែម្តង។

គ. ការផ្ទៀងផ្ទាត់ទៅលើប្រភពនៃភស្តុតាង

វាជាវិធីដែលអាចធ្វើឲ្យបញ្ចេញច្បាស់នៅក្នុងការកំណត់អង្គហេតុទាំងឡាយ ដែលបានផ្សារភ្ជាប់គ្នាជាមួយនឹងសមត្ថភាពរបស់បុគ្គល ដែលជាអ្នកផ្តល់ព័ត៌មានរួមទាំងទំនាក់ទំនងអញ្ញមញ្ញនានាជាមួយអ្នកចូលរួមផ្សេងទៀតនៅក្នុងដំណាក់ការនៃការផ្ទៀងផ្ទាត់នោះ។ ក្នុងន័យនេះគឺមិនខុសគ្នាប៉ុន្មានទៅនឹងសកម្មភាពនៃការស៊ើបសួរ (ក្នុងករណីជនជាប់ចោទបានធ្វើការបដិសេធន៍នូវចម្លើយសារភាពនៅក្នុងដំណាក់កាលជំនុំជម្រះទៅលើដំណាក់កាលដំបូងៗ ដែលបានធ្វើឡើងដោយមន្ត្រីស៊ើបអង្កេត)។

ដំណើរការផ្ទៀងផ្ទាត់ភស្តុតាង អាចចាប់ផ្តើមតាំងពីទទួលបានភស្តុតាងនោះ មានន័យថាក្រោយពីទទួលភស្តុតាងភ្លាម ការផ្ទៀងផ្ទាត់ក៏ត្រូវតែចាប់ផ្តើមធ្វើដែរដោយមិនត្រូវរង់ចាំដល់ពេលជំនុំជម្រះនោះទេ។ ប្រសិនបើទុកដល់ពេលជំនុំជម្រះអាចធ្វើឲ្យភស្តុតាងមួយចំនួនត្រូវបាត់បង់ដានរបស់វាដូចជា បទល្មើសរំលោភសេពសន្ថវៈ ក្រោយពេលដែលជនរងគ្រោះបញ្ជាក់ថាខ្លួនបានធ្វើការតបតទៅលើជនល្មើសវិញតាមមធ្យោបាយខ្ចៅដៃ និងក្រចកដៃ ចំណុចនេះត្រូវមានកំណត់ហេតុពិនិត្យលើខ្លួនប្រាណរបស់ជនជាប់ចោទភ្លាមៗ ប្រសិនបើជនជាប់ចោទត្រូវឃាត់ខ្លួនបានបន្ទាប់ពីកើតហេតុ។

ដូច្នេះក្នុងវិធានទាំងឡាយដែលបានរៀបរាប់ខាងលើ គឺគ្រាប់តែជាផែនដីបង្ហាញផ្លូវគោលមួយប៉ុណ្ណោះគឺមិនមែនបានន័យថាវាបានបង្ហាញគ្រប់ជ្រុងជ្រោយនោះទេ ពីព្រោះវិធានទាំងនោះវាមានការប្រែប្រួលទៅតាមប្រភេទនៃភស្តុតាង អាស្រ័យទៅលើអង្គហេតុជាក់ស្តែងដែលបានកើតឡើងនៅក្នុងព្រឹត្តិការណ៍នីមួយៗ ហើយវាបានស្តែងចេញពីព្រឹត្តិការណ៍នេះ គេអាចកំណត់បាននូវអំពើដែលបានល្មើស។ ដើម្បីយល់ដឹងទៅលើវិធានទាំងនេះអ្នកសិក្សាត្រូវតែចាំបាច់ស្គាល់នូវគោលបំណងរួមនៃប្រភេទរបស់ភស្តុតាង ហើយប្រៀបធៀបទៅអង្គហេតុនានាមាននូវក្នុងរឿងក្តី។

ចំពោះការបកស្រាយទៅលើចំណុចទាំងនេះមានដូចខាងក្រោម៖

- **អំពើអត្ថិភាព ឬនត្ថិភាពនៃប្រភេទអង្គហេតុ** ៖មានន័យថា ពេលមានព្រឹត្តិការណ៍នៃបទល្មើសកើតឡើង អ្នកស៊ើបអង្កេត ឬចៅក្រមត្រូវតែព្យាយាមរកនូវប្រភពនៃអង្គហេតុតាមរយៈនៃព័ត៌មាននានាតាមគ្រប់មធ្យោបាយទាំងអស់ដែលច្បាប់បានកំណត់ទុក។ ដូច្នេះត្រូវប្រាកដក្នុងចិត្តជាមុនថា អង្គហេតុណាជា

អង្គហេតុពិតសិនទើបអាចធ្វើការផ្ទៀងផ្ទាត់ទៅលើភស្តុតាងនោះបាន។ ដោយត្រូវកំណត់ឲ្យបានច្បាស់ថាតើប្រភពព័ត៌មានដែលនៅក្នុងអង្គហេតុនោះ វាមានលក្ខណៈពិតត្រឹមត្រូវដែរឬទេ និងគួរឲ្យជឿទុកចិត្តបានដែរ ឬទេ? វាពិតជាពិបាក និងមានភាពស្មុគស្មាញណាស់ក្នុងការវាយតម្លៃទៅលើប្រភពព័ត៌មានដែលទទួលពីអង្គហេតុនានា ប៉ុន្តែអ្នកធ្វើការវាយតម្លៃត្រូវតែមានភាពរឹងមាំ និងមានម្ចាស់ការចំពោះប្រភពនៃភស្តុតាង និងប្រភពព័ត៌មានបែបនេះ។

- **អំពីហេតុផលនៃអត្ថិភាព និងនត្ថិភាពចំពោះអង្គហេតុ** ៖ហេតុផលនៃអត្ថិភាព និងនត្ថិភាព អ្នកអនុវត្តច្បាប់ត្រូវតែមានគោលគំនិតនិងចំណេះដឹងផ្នែកភស្តុតាងសម្រាប់ធ្វើការបកស្រាយ។ ប្រសិនបើប្រភពនៃព័ត៌មាន ត្រឹមត្រូវអាចជឿទុកចិត្តបាន តើអាចធ្វើការសន្និដ្ឋានចំពោះទោសកំហុសរបស់ជនល្មើសក្នុងអង្គហេតុនោះបានដែរឬទេ? ផ្ទុយទៅវិញអ្នកធ្វើការផ្ទៀងផ្ទាត់ទៅលើភស្តុតាងដូចជា ស្ថាប័នតុលាការជាដើម នោះមិនមែនសុទ្ធតែប្រាកដថាគ្រប់អង្គហេតុទាំងអស់សុទ្ធតែជាការពិតនោះទេ ព្រោះថាមានភស្តុតាងខ្លះបានមកដោយប្រយោលតែប៉ុណ្ណោះ ដូចនេះគឺត្រូវតែធ្វើការផ្ទៀងផ្ទាត់ឡើងវិញ។

ភស្តុតាងត្រូវបានចាត់ទុកដូចជា ប្រភពមួយក្នុងការផ្តល់ព័ត៌មានស្តីអំពីអង្គហេតុមួយពិតប្រាកដដែលគេតែងតែហៅថា «មធ្យោបាយនៃការបញ្ជាក់ភស្តុតាង ឬមធ្យោបាយនៃការផ្តល់សក្ខីកម្ម»។

ករណី៖ ការបំភ្លឺរបស់សាក្សីអំពីអង្គហេតុណាមួយនោះ គឺមានប្រភពមួយច្បាស់លាស់ដែលប្រភពនោះធ្វើឲ្យមានហេតុផលយ៉ាងជាក់លាក់បំផុត ហើយនាំឲ្យតុលាការទទួលបាននូវព័ត៌មានអំពីអង្គហេតុមួយយ៉ាងពេញលេញ។ ការស្វែករកបានអំពីសកម្មភាពកាន់តែពិតប្រាកដទៅលើអង្គហេតុនោះ គឺជាវិធាននានារបស់ស្ថាប័នមានសមត្ថកិច្ចក្នុងកិច្ចប្រតិបត្តិការចំពោះការបញ្ជាក់នូវសក្ខីកម្មទាំងឡាយ តាមរយៈហេតុផលណាមួយដែលហេតុផលនោះត្រូវបានកំណត់ដោយអង្គហេតុពិតក្នុងអង្គហេតុទាំងអស់ ទោះបីជាមានខ្លឹមសារជាវិជ្ជមានក្តី ឬអវិជ្ជមានក្តី ចំពោះអត្ថិភាព ឬនត្ថិភាពនៃបទល្មើសណាមួយ ក៏អង្គហេតុទាំងនោះសុទ្ធតែមានប្រភពរបស់វា ហើយអង្គហេតុពិតទាំងនោះអាចជាវត្ថុបញ្ជាក់ពីសក្ខីកម្មបាន។ ដោយឡែកចំពោះអង្គហេតុប្រឌិតវិញ មិនអាចធ្វើការបញ្ជាក់អំពីសក្ខីកម្មនោះទេ ព្រោះថាប្រភពរបស់វាកើតចេញពីការបំផ្លើសអង្គហេតុ ឬដោយការក្លែងបន្លំនូវភស្តុតាង។

កថាខណ្ឌទី២៖ ការវាយតម្លៃទៅលើភស្តុតាង

២.១. វិធីសាស្ត្រក្នុងការវាយតម្លៃលើភស្តុតាង

ការវាយតម្លៃទៅលើភស្តុតាងគឺជាការសរុបលទ្ធផលមួយដែលកើតចេញពីការផ្ទៀងផ្ទាត់ទៅលើអត្ថិភាពនៃភស្តុតាងទាំងឡាយដែលមាននៅក្នុងរឿងក្តី ដោយលទ្ធផលបែបនេះបានដាក់ចេញអំពីការទទួលស្គាល់ទៅ

លើអត្ថិភាព ឬនត្ថិភាពនៃអង្គហេតុទាំងនោះ។ យើងក៏អាចនិយាយម្យ៉ាងទៀតថា ការវាយតម្លៃទៅលើភស្តុតាង គឺជាការធ្វើសេចក្តីសន្និដ្ឋានសរុបអំពីភាពអាចជឿជាក់បាន ឬភាពមិនអាចជឿជាក់បានទៅលើភស្តុតាង។

ការវាយតម្លៃទៅលើភស្តុតាង គឺជាភារកិច្ចរបស់ចៅក្រម ព្រះរាជអាជ្ញា និងអ្នកស៊ើបអង្កេតដែលជាភារកិច្ចរបស់បុគ្គលនេះទាំងត្រូវបានស្តែងចេញតាមរយៈការធ្វើអំណះអំណាងរបស់បុគ្គលទាំងនោះក្នុងលក្ខខណ្ឌនៃបរមត្ថធម៌ ជាពិសេសអំណះអំណាងទាំងនេះត្រូវឈរលើមូលដ្ឋាននៃការពិចារណាទៅលើភស្តុតាងនានា រួមមានបណ្តុំនៃភស្តុតាងទាំងនោះប្រកបដោយលក្ខណៈពេញលេញចំគោលដៅ និងគ្រប់ជ្រុងជ្រោយសមស្របតាមច្បាប់ និងមនសិកាគតិយុត្តិ។

ចៅក្រម ព្រះរាជអាជ្ញា និងអ្នកស៊ើបអង្កេត ពួកគាត់ត្រូវដោះស្រាយអង្គហេតុនានាប្រកបដោយបញ្ញាស្មារតីនៃភាពដែលអាចទទួលយកបាន ភាពទាក់ទិននឹងអង្គហេតុ ភាពជឿជាក់ទៅលើភស្តុតាងនីមួយៗ ព្រមទាំងភាពគ្រប់គ្រាន់នៃភស្តុតាងទាំងអស់សម្រាប់ធ្វើការអនុម័ត ដើម្បីអាចទទួលយកនូវសេចក្តីសម្រេចមួយប្រកបដោយវិជ្ជាជីវៈ និងយុត្តិធម៌។

ទោះបីជានៅក្នុងក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌមិនបានចែងទៅលើប្រភេទនៃភស្តុតាងក្តី ក៏ច្បាប់ផ្តល់សិទ្ធិឲ្យទៅស្ថាប័នតុលាការមាន ចៅក្រម ឬព្រះរាជអាជ្ញា «តុលាការទទួលថ្លឹងថ្លែងដោយឥស្សរចិត្តអំពីតម្លៃនៃភស្តុតាងដែលគេដាក់ជូនមកខ្លួនពិនិត្យដោយផ្អែកទៅលើជំនឿស្មោះត្រង់ពិតប្រាកដរបស់ខ្លួន» [90] ហេតុផលដែលច្បាប់មិនបានកំណត់ឲ្យច្បាស់អំពីវិធាននៃភស្តុតាងបែបនេះ អាចបណ្តាលមកពីភស្តុតាងមានសភាពប្រែប្រួលច្រើនអាស្រ័យទៅតាមបទល្មើសដែលបានកើតឡើង។ កាលណាបើច្បាប់នីតិវិធីបានកំណត់ពីគោលការណ៍ និងវិធានដែលមានលក្ខណៈស៊ីជម្រៅពេក ហើយចៅក្រមមានការយល់ដឹងខាងផ្នែកទ្រឹស្តីនៃនីតិសាស្ត្រនៅមានកម្រិតក៏អាចជាហេតុនាំឲ្យមានការប៉ះពាល់ដល់ការវិនិច្ឆ័យច្បាប់ ឬចៅក្រមអាចយកទម្លាប់មកប្រើជំនួសវិញជាជាងយកច្បាប់ដែលកំណត់អំពីវិធានភស្តុតាងមកប្រើ។

ដូច្នេះហើយបានជាលេចឡើងនូវគោលការណ៍ «ជំនឿស្មោះត្រង់ពិតប្រាកដរបស់ខ្លួន» ន័យបែបនេះ គឺសំដៅទៅលើអគតិធម៌បួនរបស់ចៅក្រមក្នុងការសម្រេចសេចក្តីដែលមាន ឆន្ទាគតិ ទោសាគតិ ភយាគតិ និងមោហាគតិ ដោយធម៌បួននេះចៅក្រមត្រូវប្រកាន់ភ្ជាប់ក្នុងខ្លួនជានិច្ចពេលធ្វើការសម្រេចសេចក្តី ក្នុងរឿងក្តីណាមួយដែលខ្លួនទទួលភារកិច្ច។

២.១.១. លក្ខណៈក្នុងការវាយតម្លៃ

ភាពដែលអាចទទួលយកបាននៃភស្តុតាង គឺជាការទទួលស្គាល់ដោយអ្នកច្បាប់ទៅលើផលប្រយោជន៍ដែលកើតចេញពីប្រភពនៃភស្តុតាងទាំងឡាយ ហើយដោយផលប្រយោជន៍ទាំងនេះបានបម្រើធ្យោបាយមួយ

[90] មាត្រា ៣២១ នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ ឆ្នាំ២០០៧

ក្នុងការបញ្ជាក់សក្ខីកម្មបាន។ ហើយក្នុងពេលបំពេញកិច្ចក្នុងប្រព័ន្ធយុត្តាធិការ តុលាការមិនអនុញ្ញាតឲ្យប្រើប្រាស់នូវភស្តុតាងទាំងឡាយណាដែលបំពានច្បាប់នោះទេ។ ប៉ុន្តែក្នុងករណីណាដែលភស្តុតាងទទួលបានមានការបំពានច្បាប់ នោះតុលាការត្រូវតែលើកយកហេតុផលមកបញ្ជាក់នៅក្នុងសេចក្តីសម្រេចរបស់ខ្លួន ប៉ុន្តែលើកលែងតែភស្តុតាងដែលបានកើតចេញពីបណ្តឹងនៃរឿងក្តីនោះ (តុលាការត្រូវតែបង្ហាញឲ្យឃើញនូវអ្វីដែលភស្តុតាងនោះ បានបំពានទៅលើច្បាប់)។

ករណី៖ ជនជាប់ចោទបានបង្ហាញនូវកិច្ចសន្យាមួយដែលខ្លួនបានធ្វើឡើងជាមួយជនរងគ្រោះ (ជនរងគ្រោះជាអ្នកជម្ងឺ និងជនជាប់ចោទជាគ្រូពេទ្យ) ដែលនៅក្នុងកិច្ចសន្យានោះបានសរសេរថា ខ្លួមមានជម្ងឺពិបាករស់នៅណាស់។ ហើយបានធ្វើកិច្ចសន្យាមិនប្តឹងពេទ្យដែលបានជួយចាក់ថ្នាំឲ្យខ្លួន(អ្នកជម្ងឺ)ឆាប់ស្លាប់។ ជាការពិតណាស់កិច្ចសន្យានេះវាបានបញ្ជាក់យ៉ាងច្បាស់នៅក្នុងភស្តុតាងនេះ ប៉ុន្តែមិនអាចធ្វើការដោះបន្ទុកបានទេព្រោះវាជាកិច្ចសន្យាខុសច្បាប់។ ជាទូទៅអ្នកដែលមានគំនិតទទួលស្គាល់ភស្តុតាងណាមួយថាមិនអាចទទួលយកបាន ច្រើនតែកើតចេញពីអ្នកបំពេញកិច្ចស៊ើបអង្កេតដំបូង តុលាការ ជនសង្ស័យ ជនជាប់ចោទ និងមេធាវីជនជាប់ចោទជាដើម។

នៅក្នុងរឿងព្រហ្មទណ្ឌ ក្រមនីតិវិធីមិនបានចែងពីវិធានក្នុងការវាយតម្លៃទៅលើប្រភេទនៃភស្តុតាងនោះទេដោយច្បាប់ផ្តល់សិទ្ធិយ៉ាងធំធេងដល់ចៅក្រមជំនុំជម្រះសម្រាប់ធ្វើការវាយតម្លៃទៅលើភស្តុតាងវិញ។ ការផ្តល់សិទ្ធិអំណាចដ៏ធំធេងក្នុងការវាយតម្លៃទៅលើប្រភេទនៃភស្តុតាងបែបនេះ ប្រធានជំនុំជម្រះមិនអាចចេះតែសម្រេចសេចក្តីទៅតាមទំនើងចិត្តបាននោះទេ ព្រោះថារាល់ពេលជំនុំជម្រះនៅក្នុងសវនាការម្តងៗ គឺមានក្រឡាបញ្ជីជាអ្នកសរសេរកំណត់ហេតុ រាល់សំណួរដែលបានសួរនិងចម្លើយដែលបានឆ្លើយ[91]។

លក្ខណៈតូចៗផ្សេងទៀតសម្រាប់ធ្វើការវាយតម្លៃចំពោះភស្តុតាងរួមមាន៖

ក. ការវិភាគចំពោះភស្តុតាង

ចំពោះការវិភាគចំពោះភស្តុតាង គឺអាចឆ្លុះបញ្ចាំងអំពីកម្រិតសមត្ថភាពរបស់ចៅក្រមដែលមានសិទ្ធិអំណាចក្នុងការសម្រេចសេចក្តីចំពោះរឿងក្តី។ នេះអាចជាការវាស់កម្រិតការយល់ដឹងរបស់ចៅក្រមផងដែរ ទៅលើផ្នែកខាងទ្រឹស្តីនៃភស្តុតាង ប្រសិនជាគាត់មានការយល់ដឹងខ្ពស់ នោះគាត់អាចធ្វើការវិភាគបានយ៉ាងហ្មត់ចត់ចំពោះខ្លឹមសារនេះ និងសម្ព័ន្ធភាពនៃអង្គហេតុ។

[91] មាត្រា ៣៤១ នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ ឆ្នាំ២០០៧

ខ. ការចែងជាផ្នែកចំពោះភស្តុតាង

ការចែកជាផ្នែកចំពោះភស្តុតាង ឬបណ្តុំទាំងឡាយនៃភស្តុតាងដែលបានប្រមូល ត្រូវបែងចែកទៅតាមប្រភេទរបស់ភស្តុតាង(កិច្ចទៅតាមប្រភេទនៃភស្តុតាង) ដោយឲ្យភស្តុតាងទាំងនោះញែកចេញដាច់ពីគ្នា។ ការធ្វើបែបនេះដើម្បីងាយស្រួលក្នុងការកំណត់នូវភស្តុតាងទៅតាមប្រភេទនីមួយៗ។

ក្នុងករណីនេះភស្តុតាងដែលប្រមូលបាននៅក្នុងសំណុំរឿងក្តីមួយស្តីពីឃាតកម្មដែលមានដូចជាចម្លើយរបស់បុគ្គលមួយចំនួនមានជាអាទិ៍ ៖ សាក្សី ជនរងគ្រោះ ដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី ជនជាប់ចោទ និងវត្ថុតាងដូចជា កាំបិត ស្បែកជើងល្មើស ស្នាមដាននានាជាដើម។ ភស្តុតាងទាំងអស់ជាបណ្តុំ ឬសំណុំមួយនៃអង្គហេតុ ប៉ុន្តែចម្លើយរបស់សាក្សី វត្ថុតាងជាកាំបិត ស្បែកជើង ជាភស្តុតាងដែលបានញែកចេញពីអង្គហេតុ។ ការធ្វើបែបនេះគឺ ចង់សំដៅទៅលើប្រភេទនៃភស្តុតាងដែលមាន ភស្តុតាងជាវត្ថុ ភស្តុតាងជាសាក្សី ភស្តុតាងជាឯកសារ និងភស្តុតាងជាកំណត់ហេតុស្តីពីការធ្វើកោសល្យវិច្ឆ័យជាដើម។

គ. ការចែកជាផ្នែកឲ្យដាច់ពីគ្នានៃភស្តុតាង

ការចែកជាផ្នែកៗ ចំពោះភស្តុតាងទាំងឡាយដែលស្ថិតនៅក្នុងប្រភេទនៃភស្តុតាងដោយក្នុងនោះគេត្រូវកំណត់ទៅលើភាគផ្សំរបស់ភស្តុតាងនេះ ជាការញែកចេញនៅក្នុងភស្តុតាងដោយបញ្ជាក់នូវអង្គហេតុដោយឡែកៗ ឬបញ្ជាក់នូវការអះអាងផ្សេងៗ និងបានបញ្ជាក់នូវលក្ខណៈផ្សេងៗដទៃទៀតដូចជាខណៈនានានៃព្រឹត្តិការណ៍ជាដើម។

ដូចជាស្បែកជើងលេខប៉ុន្មាន? ម៉ាកអ្វី? ពណ៌អ្វី? ថ្មី ឬចាស់? ផលិតពីសារធាតុអ្វី? កាំបិតប្រភេទអ្វី? កាំបិតវែងឬខ្លី? នេះជាភស្តុតាងប្រភេទជាវត្ថុ។ ចំពោះចម្លើយវិញ សាក្សី«ក» បានឃើញជនល្មើសដើរនៅថ្ងៃកើតហេតុ តើស្ថិតនៅក្នុងខណៈពេលណា? ពេលព្រឹកឬពេលល្ងាច? ម៉ោងប៉ុន្មាន? កាលបរិច្ឆេទ? ដើរពីណាទៅណា? មានកាន់អ្វីខ្លះ? ចុះស្លាកស្នាមវិញមានទំហំប៉ុន្មាន? ជម្រៅណា? មានប៉ុន្មានកន្លែង? ជាដើម។ល។ មានន័យថាត្រូវតែរំលេចចេញនូវលក្ខណៈសម្បត្តិ ឬអត្តសញ្ញាណនានាទៅលើប្រភេទនៃភស្តុតាង។ ក្នុងគោលបំណងនេះ គឺយកប្រភេទនៃភស្តុតាងទៅអង្កន់ឲ្យលំអិតដោយឡែកៗជាបន្តទៀតនោះ ដើម្បីឲ្យមានការយល់ដឹងបន្ថែមទៀតទៅលើខណៈនានានៃធាតុផ្សំរបស់អង្គហេតុនោះ។

ឃ. ការប្រៀបធៀបតាមលំដាប់

ត្រូវធ្វើការប្រៀបធៀបតាមលំដាប់នៃភស្តុតាងដោយឡែកៗទាំងនោះនូវរាល់ភស្តុតាងនីមួយៗ ជាមួយនឹងវត្ថុធាតុផ្សេងៗទៀត។ ករណីស្នាមដានស្បែកជើង ឬស្នាមជើងមានភាពស៊ីគ្នាឬទេ? តើចម្លើយរបស់សាក្សី «ក» និង «ខ» មានភាពស៊ីសង្វាក់ទៅនឹងខណៈណាមួយនៃភស្តុតាងផ្សេងទៀតឬទេ?

ង. ការធ្វើសំយោគទៅលើភស្តុតាង

ការធ្វើសំយោគទៅលើភស្តុតាង គឺជាការទទួលបាននូវសេចក្តីវិនិច្ឆ័យមួយដែលកើតចេញពីការងារប្រមូលភស្តុតាងនានា ដោយក្នុងនោះការវិនិច្ឆ័យបែបនេះត្រូវផ្អែកទៅលើភស្តុតាងទាំងឡាយដែលប្រមូលបានពីស្ថាប័នស៊ើបអង្កេត និងស្ថាប័នតុលាការ។ ការធ្វើសំយោគទៅលើភស្តុតាងបែបនេះ គឺជាការធ្វើសេចក្តីសម្រេចចុងក្រោយមួយបន្ទាប់ពីការធ្វើការវិភាគរួចរាល់ការធ្វើការសំយោគ និងវាយតម្លៃទៅលើភស្តុតាងទាំងអស់នេះមិនស្ថិតនៅម្នាក់ឯងបានទេ ដោយការធ្វើការវិភាគ និងធ្វើការសំយោគមានទំនាក់ទំនងគ្នាមិនអាចកាត់ផ្តាច់បានឡើយអំពីសម្ព័ន្ធភាពនៃខ្លឹមសារ។

២.១.២. ការជឿជាក់ទៅលើភស្តុតាង

ការជឿជាក់របស់អ្នកស៊ើបអង្កេត ព្រះរាជអាជ្ញា និងតុលាការទៅលើភស្តុតាងក្នុងន័យនេះ ភាពជឿជាក់នៃភស្តុតាង អ្នកស៊ើបអង្កេត ព្រះរាជអាជ្ញា និងតុលាការត្រូវតែធ្វើការវាយតម្លៃទៅលើភស្តុតាងទាំងឡាយណាដែលពួកគេទទួលបានមកពីសកម្មភាពនានាដែលពួកគាត់បានបំពេញ។ កិច្ចដំបូងអ្នកមានសមត្ថកិច្ចត្រូវធ្វើការផ្ទៀងផ្ទាត់ទៅលើប្រភពនៃអ្នកផ្តល់ភស្តុតាង ថាមានគុណសម្បត្តិបែបណាចំពោះភស្តុតាងដែលបានផ្តល់ឲ្យនោះ។

ចំពោះករណី ការផ្ទៀងផ្ទាត់ទៅលើសាក្សីមិនត្រឹមតែត្រូវធ្វើទៅលើការបំភ្លឺរបស់គាត់ប៉ុណ្ណោះទេ ប៉ុន្តែត្រូវបញ្ជាក់អំពីការទទួលបានអង្គហេតុមធ្យោបាយ និងការចងចាំនានារបស់សាក្សីនោះផងដែរ។

ត្រូវធ្វើការពិនិត្យផងដែរទៅលើភាពគ្រប់គ្រាន់នៃភស្តុតាងផងដែរ ដែលជាមូលដ្ឋានគ្រឹះមួយដែលកើតចេញពីការប្រមូលភស្តុតាងទាំងឡាយ ដោយមូលដ្ឋានគ្រឹះនេះអាចកំណត់បាននូវអត្ថិភាពនៃខណៈនានា ដែលខណៈទាំងនោះបានឆ្ពោះទៅរកការបញ្ជាក់ពីសក្ខីកម្មបាន។ ស្ថាប័នយុត្តាធិការត្រូវធ្វើការផ្ទៀងផ្ទាត់ឲ្យបានពេញលេញទៅលើកិច្ចការទាំងឡាយនៃការប្រមូលភស្តុតាងគ្រប់ដំណាក់កាលនៃចំណាត់ការរឿងក្តីទាំងអស់។ប្រសិនបើភស្តុតាងទាំងឡាយពុំមានមូលដ្ឋានកំណត់នូវខណៈនានាទេ មានន័យថាភស្តុតាងទាំងនោះមិនអាចក្លាយជាកម្មវត្ថុនៃការបញ្ជាក់សក្ខីកម្មបានទេ។

ចំពោះការជឿជាក់ឬមិនជឿជាក់ គ្រប់គ្រាន់ឬមិនគ្រប់គ្រាន់ ការបញ្ជាក់បានឬមិនអាចបញ្ជាក់បាន ទៅលើខណៈទាំងឡាយនោះ វាជាកាតព្វកិច្ចរបស់អ្នកដែលមានសិទ្ធិធ្វើការបញ្ជាក់សក្ខីកម្ម (ស្ថាប័នស៊ើបអង្កេត មន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ ព្រះរាជអាជ្ញា និងចៅក្រម)។

២.២. ភស្តុតាងពេញលេញ ឬលក្ខណៈពេញលេញនៃភស្តុតាង

ក្នុងរឿងក្តីនីមួយៗមានចំណុចអង្គហេតុជាច្រើនរួមគ្នា ទើបបង្កើតបានជាដំណើររឿងមួយ តាំងពីមុនពេលកើតហេតុ ពេលកើតហេតុ និងក្រោយពេលកើតហេតុ។ ដូច្នេះលក្ខណៈពេញលេញនៃភស្តុតាង គឺជា

ភស្តុតាងបញ្ជាក់បាននូវគ្រប់ចំណុចនៃអង្គហេតុ ពោលគឺមិនត្រូវមានភាពខ្វះចន្លោះនូវចំណុចណាមួយនៃអង្គហេតុឡើយ។ ភាពខ្វះចន្លោះមិនអាចឲ្យយើងតភ្ជាប់នូវដំណើររឿងក្តីនោះបានទេ ហើយលក្ខណៈពេញលេញនៃភស្តុតាង គឺត្រូវតែបញ្ជាក់ប្រាប់ពីឬសគល់រហូតដល់ មែកធាងនៃអង្គហេតុ។

២.២.១. លក្ខណៈគ្រប់គ្រាន់នៃភស្តុតាង

លក្ខណៈគ្រប់គ្រាន់នៃភស្តុតាងត្រូវពិនិត្យមើលថា តើភស្តុតាងដែលបានស្រាវជ្រាវប្រមូលមកបាននោះមានលក្ខណៈគ្រប់គ្រាន់ដើម្បីធ្វើជាមូលដ្ឋានសម្រាប់កំណត់អង្គហេតុ និងអង្គច្បាប់បានហើយឬនៅ? បើពិនិត្យឃើញថាមិនទាន់គ្រប់គ្រាន់ទេត្រូវស្រាវជ្រាវបន្ថែមទៀត។ ប៉ុន្តែបើពិនិត្យឃើញថា មានលក្ខណៈគ្រប់គ្រាន់ហើយនោះ មិនចាំបាច់ស្រាវជ្រាវយកចម្លើយសាក្សីដែលបានដឹង បានឮនូវរឿងក្តីបន្ថែមទៀតទេ។

ដូចជារឿងក្តីមួយដែលជនជាប់ចោទបានឆ្លើយសារភាព មានលក្ខណៈស៊ីសង្វាក់គ្នានឹងចម្លើយជនរងគ្រោះ ស៊ីសង្វាក់គ្នាទៅនឹងចម្លើយសាក្សី ស៊ីសង្វាក់គ្នាទៅនឹងវត្ថុតាង និងស៊ីសង្វាក់គ្នាទៅនឹងលិខិតគតិយុត្តិនានា។ ប្រសិនយើងអាចកំណត់បាននូវអង្គហេតុ និងអង្គច្បាប់នៃរឿងនេះបានគ្រប់គ្រាន់ ដូច្នេះហើយមិនចាំបាច់ស្រាវជ្រាវយកចម្លើយសាក្សីដែលបានដឹងឮក្នុងរឿងក្តីនេះទៀតទេ។

ភស្តុតាងត្រូវមានលក្ខណៈច្បាស់លាស់ មិនមែនមានលក្ខណៈស្រពិចស្រពិលទេ តើអ្វីជាភាពច្បាស់លាស់? គ្មានការភ័ន្តច្រឡំគ្នា គ្មានភាពស្រពិចស្រពិល ដែលអាចធ្វើឲ្យយើងយកមកធ្វើជាមូលដ្ឋានដើម្បីកំណត់បាននូវអង្គហេតុ និងអង្គច្បាប់។ ដើម្បីភាពច្បាស់លាស់ ភស្តុតាងទាមទារឲ្យមានការវិភាគ និងពិចារណាតាមបែបផែនបច្ចេកទេសវិទ្យាសាស្ត្រផងដែរ។

ភស្តុតាងត្រូវមានលក្ខណៈជាក់លាក់ ដោយភស្តុតាងទាំងឡាយអាចនឹងបញ្ជាក់បានអំពីទំនាក់ទំនងរវាងហេតុ និងផលហើយអំពីអត្តសញ្ញាណជនល្មើស និងវត្ថុតាង ថាតើព្យសនកម្មដែលមានលើជនរងគ្រោះប្រាកដជាបណ្តាលមកពីអំពើរបស់ជនជាប់ចោទមែនដែរឬទេ? ឬមានការភ័ន្តច្រឡំ? ហើយរាល់វត្ថុតាងដែលត្រូវរឹបអូស ពិតជាវត្ថុតាងនៃអំពើល្មើសមែនដែរឬទេ?

នៅក្នុងលក្ខណៈពិតប្រាកដនៃភស្តុតាងវិញ ត្រូវមានលក្ខណៈពិតប្រាកដ ហើយលក្ខណៈនៃភស្តុតាងនេះ គឺជាភស្តុតាងដែលគ្មានការក្លែងបន្លំ គ្មានការភូតភរកុហក គ្មានការបោកបញ្ឆោត គ្មានការប្រឌិត គ្មានការគំរាមកំហែង និងគ្មានការបង្ខិតបង្ខំណាមួយ។ ភស្តុតាងទាំងនោះបានមកដោយកិច្ចប្រតិបត្តិការរបស់មន្ត្រីមានសមត្ថកិច្ច ដោយអនុវត្តត្រឹមត្រូវតាមច្បាប់ និងបានមកពីភាគីដែលបានដាក់ជូននូវភស្តុតាង ដែលប្រកបដោយស្មារតីសុច្ចរិត និងទៀងត្រង់ដែលស្របទៅនឹងច្បាប់ដែលបានកំណត់។

ម្យ៉ាងវិញទៀតភស្តុតាងត្រូវមានភាពស៊ីសង្វាក់គ្នាដើម្បីកំណត់បានអំពីអង្គហេតុជាក់លាក់ និងកំណត់ឲ្យបានត្រឹមត្រូវទៅតាមអង្គច្បាប់ក្នុងរឿងក្តីព្រហ្មទណ្ឌណាមួយ ភស្តុតាងទាំងអស់ត្រូវតែមានភាពស៊ីសង្វាក់គ្នា

រវាងភស្តុតាងផ្ទាល់ទៅនឹងភស្តុតាងប្រយោល ហើយត្រូវស្របគ្នាទៅនឹងអង្គហេតុ ដែលមិនប្រែប្រួល ឬហៅថា «ដើមកំណើតនៃភស្តុតាង»។

២.៣. អានុភាពនៃការវាយតម្លៃលើភស្តុតាង

អានុភាពនៃការវាយតម្លៃទៅលើភស្តុតាងរបស់មន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ បើសិនជាមន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌វាយតម្លៃថា មានភស្តុតាងដាក់បន្ទុកទៅលើជនប្រព្រឹត្តល្មើស មន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌អាចកំណត់បាននូវជនសង្ស័យ ហើយនឹងបញ្ជូនសំណុំរឿងព្រមទាំងជនសង្ស័យទៅតំណាងអយ្យការដើម្បីធ្វើបណ្តឹងអាជ្ញាចោទប្រកាន់ជននោះស្របទៅតាមនីតិវិធីប្រសិនបើក្នុងករណីគ្មានវត្តមានជនសង្ស័យទេ មន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ក៏អាចបញ្ជូនសំណុំរឿងឲ្យទៅតំណាងអយ្យការបានដែរ។

ប៉ុន្តែក្នុងករណីមន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌វាយតម្លៃថា គ្មានភស្តុតាងសម្រាប់ដាក់បន្ទុកទៅលើជនប្រព្រឹត្តិបទល្មើសទេ មន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ក៏ត្រូវតែបញ្ជូនសំណុំរឿងទៅកាន់តំណាងអយ្យការដែរ ព្រោះថាខ្លួនគ្មានសិទ្ធិអំណាចតម្កល់រឿងឥតចាត់ការបានឡើយ។ ក្នុងករណីដែលមានជនប្រព្រឹត្តិបទល្មើសច្រើននាក់ត្រូវបានឃាត់ខ្លួនដោយមន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ បើមន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌យល់ឃើញថាគ្មានភស្តុតាងដាក់បន្ទុកទៅលើជនទាំងនោះទេ មន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ត្រូវសុំយោបល់ពីតំណាងអយ្យការ តាមរយៈដីកាសម្រេចរបស់តំណាងអយ្យការ។

២.៣.១. អានុភាពនៃការវាយតម្លៃដោយតំណាងអយ្យការចំពោះភស្តុតាង

ករណីដែលព្រះរាជអាជ្ញាយល់ឃើញថា មានភស្តុតាងដាក់បន្ទុកទៅលើជនសង្ស័យនោះ នាំឲ្យតំណាងអយ្យការធ្វើបណ្តឹងអាជ្ញាចោទប្រកាន់ទៅលើជនសង្ស័យនោះ។ តំណាងអយ្យការមានសមត្ថកិច្ចក្នុងការធ្វើបណ្តឹងអាជ្ញាដូចជា៖

- ដីកាសន្និដ្ឋានបញ្ជូនរឿងឲ្យស៊ើបសួរ
- ដីកាចោទប្រកាន់បញ្ជូនរឿងទៅជំនុំជម្រះផ្ទាល់ ឬភ្លាម
- ដីកាសន្និដ្ឋានស្ថាពរ

បើគ្មានភស្តុតាងគ្រប់គ្រាន់សម្រាប់ដាក់បន្ទុកទៅលើជនសង្ស័យបានទេ តំណាងអយ្យការត្រូវសម្រេចដោះលែងជនជាប់ចោទ ហើយតម្កល់រឿងទុកឥតចាត់កាតបាន។

២.៣.២. អានុភាពនៃការវាយតម្លៃដោយចៅក្រមស៊ើបសួរចំពោះភស្តុតាង

ចៅក្រមស៊ើបសួរសាលាដំបូងរាជធានី ខេត្ត និងតុលាការយោធាប្រសិនបើយល់ឃើញថា៖

- មានភស្តុតាងដាក់បន្ទុកគ្រប់គ្រាន់ហើយនោះ ចៅក្រមស៊ើបសួរត្រូវបញ្ជូនសំណុំរឿង និងជនជាប់ចោទទៅជំនុំជម្រះតែម្តង

• តែបើគ្មានភស្តុតាងដាក់បន្ទុកទេ ជនជាប់ចោទត្រូវបានដោះលែងឲ្យមានសេរីភាពវិញ

២.៣.៣. អានុភាពនៃការវាយតម្លៃក្នុងពេលជំនុំជម្រះ

ប្រសិនបើការវាយតម្លៃរបស់ចៅក្រមជំនុំជម្រះយល់ឃើញថា មានភស្តុតាងដាក់បន្ទុកទៅលើជនជាប់ចោទ អានុភាពនៃការវាយតម្លៃទៅលើភស្តុតាងនេះត្រូវធ្វើការចោទប្រកាន់ទៅលើជនជាប់ចោទនោះ តែបើការវាយតម្លៃរបស់ចៅក្រមជំនុំជម្រះយល់ឃើញថាពុំមានតម្លៃគ្រប់គ្រាន់ភស្តុតាងនោះមិនអាចដាក់បន្ទុកបានទេនោះ ជនជាប់ចោទត្រូវបានសម្រេចឲ្យរួចផុតពីការចោទប្រកាន់។

២.៣.៤. អានុភាពនៃការសម្រេចលើកលែងការចោទប្រកាន់

កាលណាចៅក្រមស៊ើបសួរ ឬចៅក្រមរឹបអូសជំនុំជម្រះសម្រេចលើកលែងការចោទប្រកាន់ហើយ សម្រេចឲ្យរួចផុតពីបទចោទនោះ វត្ថុតាងដែលបានរឹបអូសពីជនជាប់ចោទកន្លងមកត្រូវតែប្រគល់ឲ្យទៅជនជាប់ចោទ ឬជនសង្ស័យវិញ លើកលែងតែវត្ថុតាងណាដែលច្បាប់បានហាមឃាត់តែប៉ុណ្ណោះ។

ជនជាប់ចោទដែលបានរួចខ្លួនពីការចោទប្រកាន់ តាមរយៈដីកាលើកលែងការចោទប្រកាន់ចូលជាស្ថាពរហើយបុគ្គលនោះអាចមានសិទ្ធិប្តឹងសុំការជួសជុលសំណងជម្ងឺចិត្ត និងការខូចខាតពីដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណីបាន។

២.៤. ការមោឃភាពចំពោះកិច្ចនៃនីតិវិធី

មានតែសភាស៊ើបសួរនៃសាលាឧទ្ធរណ៍ប៉ុណ្ណោះ ដែលមានសមត្ថកិច្ចដើម្បីពិនិត្យទៅលើមោឃភាពនៃនីតិវិធីថា តើការបំពេញកិច្ចរបស់មន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ ព្រះរាជអាជ្ញា និងចៅក្រមស៊ើបសួរបានធ្វើទៅតាមវិធាន និងទម្រង់ដែលមានចែងនៅក្នុងក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌស្តីពីបទបញ្ញត្តិទូទៅនៃនីតិវិធីស៊ើបសួរដែលឬទេ? ហើយការដែលមិនគោរពនូវវិធាន និងទម្រង់ស្តីអំពីនីតិវិធីស៊ើបសួរនេះ នាំឲ្យសភាស៊ើបសួរមោឃភាពចំពោះកិច្ចនៃនីតិវិធីណាមួយនោះតាមរយៈការប្តឹងទាមទារពីចៅក្រមស៊ើបសួរ ព្រះរាជអាជ្ញា ឬជនជាប់ចោទ ឬដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី ឬក៏មេធាវីរបស់ជនត្រូវចោទ និងមេធាវីរបស់ដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី ប្រសិនបើពួកគាត់យល់ឃើញថាលិខិតណាមួយនៃនីតិវិធីនោះមានមោឃភាព។[92]

សភាស៊ើបសួរផ្ទៀងផ្ទាត់មើលជាអាទិ៍ នូវលក្ខណៈនៃការអនុវត្តបទបញ្ញត្តិស្តីអំពីការឃុំខ្លួនបណ្តោះអាសន្នដីកាតុលាការផ្សេងៗ ដីកាចាត់ឲ្យស៊ើបសួរជំនួស និងកោសល្យវិច្ច័យ ព្រមទាំងរ៉ាប់រង ពិនិត្យមើលកុំឲ្យនីតិវិធីទាំងឡាយមានការយឺតយ៉ាវដោយមិនសមហេតុផល។[93]

[92] មាត្រា ២៥៣ នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ ឆ្នាំ២០០៧

[93] មាត្រា ២៨៣ នៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ ឆ្នាំ២០០៧

២.៤.១. ការសម្រេចរបស់ចៅក្រមស៊ើបសួរ ដែលសភាស៊ើបសួរលើកមកជំនុំជម្រះ

សភាស៊ើបសួរមានសិទ្ធិពិនិត្យ និងសម្រេចលើកយកដីកាសម្រេចរបស់ចៅក្រមស៊ើបសួរនៃសាលាដំបូងមកធ្វើការជំនុំជម្រះបានដូចជាៈ

- ដីកាសម្រេចឃុំខ្លួន
- ដីកាសម្រេចមិនឃុំខ្លួន
- ដីកាដោះលែងឲ្យជនត្រូវចោទនៅក្រៅឃុំបណ្តោះអាសន្ន
- ដីកាលើកលែងការចោទប្រកាន់
- ដីកាបដិសេធពាក្យសុំធ្វើកិច្ចស៊ើបសួរ
- ដីកាសម្រេចមិនព្រមប្រគល់វត្ថុតាងឲ្យម្ចាស់ដើមវិញ
- ដីកាបដិសេធពាក្យសុំឲ្យធ្វើកោសល្យវិច្ឆ័យ ឬពាក្យសុំឲ្យធ្វើកោសល្យវិច្ឆ័យបន្ថែម ឬពាក្យសុំឲ្យធ្វើប្រតិបត្តិកោសល្យវិច្ឆ័យ
- ដីកាសម្រេចដាក់ឲ្យត្រួតពិនិត្យតាមផ្លូវតុលាការ។

២.៤.២. ការបង្ហាញភស្តុតាងដាក់បន្ទុកក្នុងពេលសវនាការ

តំណាងអយ្យការគឺជាម្ចាស់បណ្តឹងអាជ្ញា ដូច្នេះដើម្បីការពារនូវបណ្តឹងរបស់ខ្លួន តំណាងអយ្យការមានតួនាទីជាអ្នកបង្ហាញនូវភស្តុតាងដាក់បន្ទុកទៅលើជនត្រូវចោទក្នុងពេលសវនាការ។ ការបង្ហាញភស្តុតាងនេះ តំណាងអយ្យការត្រូវបង្ហាញឲ្យឃើញនូវភស្តុតាងទាំងឡាយណាដែលកំណត់បាននូវអង្គហេតុពិតប្រាកដច្បាស់លាស់ និងឲ្យហួសពីការមន្ទិលសង្ស័យ។

២.៤.៣. បន្ទុកដាចម្បងរបស់ព្រះរាជអាជ្ញា

នៅក្នុងរឿងក្តីព្រហ្មទណ្ឌដែលមានការពាក់ព័ន្ធទៅនឹងការប្រព្រឹត្តិបទល្មើសអ្វីមួយ ដែលអំពើល្មើសទាំងនោះបានធ្វើឲ្យមានការប៉ះពាល់ដល់សណ្តាប់ធ្នាប់របៀបរៀបរយសាធារណៈ និងសន្តិសុខល្អរបស់សង្គម។

កាលណាមានបទល្មើសកើតឡើងនាំឲ្យមានទំនាស់រវាងជនល្មើសនឹងសង្គម ផ្ទុយពីសណ្តាប់ធ្នាប់សាធារណៈរដ្ឋប្បវេណីល្អ។ ដូច្នេះហើយដើម្បីការពារផលប្រយោជន៍សង្គម ច្បាប់បានប្រគល់សិទ្ធិអំណាចឲ្យស្ថាប័នតុលាការ ដើម្បីធ្វើការស្វែងរក និងបង្ហាញភស្តុតាងដាក់បន្ទុកទៅលើជនណាម្នាក់ថាបានប្រព្រឹត្តិបទល្មើស (ស្ថាប័នអយ្យការ)។

ដោយផ្អែកលើគោលការណ៍សច្ចធារណ៍នៃនិរទោសមានន័យថា ជនជាប់ចោទគ្មានកាតព្វកិច្ចបង្ហាញភស្តុតាងដោះបន្ទុកនោះទេ ដូច្នេះដើម្បីអាចដាក់ទោសទៅលើជនជាប់ចោទបាន លុះត្រាតែព្រះរាជអាជ្ញាដែលជា

អ្នកការពារផលប្រយោជន៍ជូនសង្គម ត្រូវតែធ្វើការបង្ហាញនូវរាល់ភស្តុតាងដាក់បន្ទុកមកលើជនជាប់ចោទឲ្យហួសពីមន្ទិលសង្ស័យ បើមិនដូច្នេះទេជនជាប់ចោទនឹងត្រូវរួចខ្លួន។

២.៥. បន្ទុកបង្ហាញភស្តុតាងខាងចុងចោទ

ថ្វីត្បិតតែការបង្ហាញវាជាកាតព្វកិច្ចរបស់ព្រះរាជអាជ្ញាក៏ពិតមែន ប៉ុន្តែក៏បានអនុញ្ញាតឲ្យជនរងគ្រោះដែលជាម្ចាស់បណ្ដឹងរដ្ឋប្បវេណី ឬជនជាប់ចោទបង្ហាញភស្តុតាងក្នុងពេលសវនាការដែរ។

ជនរងគ្រោះនៅចំពោះមុខតុលាការព្រហ្មទណ្ឌ ជនរងគ្រោះ ឬដើមបណ្ដឹងរដ្ឋប្បវេណីអាចបង្ហាញភស្តុតាងដាក់បន្ទុកទៅលើជនជាប់ចោទដូចជា ការបង្ហាញអំពីអត្ថិភាពនៃបទល្មើស ការចង្អុលបង្ហាញអំពីអត្តសញ្ញាណរបស់ជនល្មើស ឬបង្ហាញពីព្យសនកម្មទាំងខាងផ្លូវកាយផ្លូវចិត្ត ឬសម្ភារៈកើតពីអំពើល្មើសរបស់ជនជាប់ចោទជាដើម។ ការបង្ហាញភស្តុតាងទាំងនេះជនរងគ្រោះអាចធ្វើតាមរយៈខ្លួនឯងផ្ទាល់ ឬមេធាវីរបស់ខ្លួន។

ចំពោះជនជាប់ចោទវិញ គឺជាជនដែលត្រូវតំណាងអយ្យការធ្វើការចោទប្រកាន់ ថាបានប្រព្រឹត្តបទល្មើសអ្វីមួយ។ តាមគោលការណ៍សច្ចាធារណ៍នៃនិរទោស ជនជាប់ចោទគ្មានកាតព្វកិច្ចក្នុងការស្វែងរកភស្តុតាងដោះបន្ទុកទេ ប៉ុន្តែជនជាប់ចោទមានសិទ្ធិស្វែងរកនិងបង្ហាញភស្តុតាងដោះបន្ទុកពីការចោទប្រកាន់របស់តំណាងអយ្យការបាន។ ការស្វែងរកនិងការបង្ហាញភស្តុតាងតតាំងរបស់ជនជាប់ចោទ គឺមានសារៈសំខាន់ណាស់សម្រាប់ជនជាប់ចោទ ដើម្បីបង្ហាញពីអត្ថិភាព នៃមូលហេតុដែលអាចនាំឲ្យមានការមិនទទួលខុសខាងព្រហ្មទណ្ឌ។

ដោយការបង្ហាញភស្តុតាងទាំងនេះអាចធ្វើឡើងតាមរយៈជនជាប់ចោទខ្លួនឯង ឬតាមរយៈអ្នកទទួលខុសត្រូវខាងរដ្ឋប្បវេណី ឬតាមរយៈមេធាវីរបស់ជនជាប់ចោទ។

សេចក្តីសន្និដ្ឋាន

សេចក្តីសន្និដ្ឋាន

ក្រៅពីបានធ្វើការសិក្សាស្រាវជ្រាវ តាក់តែងឡើងនូវប្រធានបទ **ភស្តុតាងក្នុងរឿងក្តីព្រហ្មទណ្ឌ** រួចមកបានបង្ហាញឲ្យយើងខ្ញុំយល់ដឹងកាន់តែច្បាស់ថា ភស្តុតាងបានដើរតួនាទីយ៉ាងសំខាន់ណាស់នៅក្នុងបទល្មើសព្រហ្មទណ្ឌទាំងឡាយដើម្បីឲ្យស្របទៅតាមនីតិវិធីច្បាប់។ នៅក្នុងនោះផងដែរ យើងបានសង្កេតឃើញនៅផលវិបាករបស់ប្រព័ន្ធយុត្តាធិការនៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាផងដែរ។ ស្ថាប័នយុត្តាធិការ ជាស្ថាប័នមួយដែលមាន សមត្ថកិច្ចក្នុងការជួយដោះស្រាយនូវគ្រប់បទល្មើសទាំងអស់ដែលកើតមានឡើងនៅក្នុងសង្គម មិនថាជារឿងក្តីរដ្ឋប្បវេណី ឬរឿងក្តីព្រហ្មទណ្ឌ។ មុននឹងឈានដល់ការចោទប្រកាន់ ឬធ្វើការសម្រេចសេចក្តីទៅលើជនណាម្នាក់ ចាំបាច់ត្រូវពឹងផ្អែកលើភស្តុតាង ដើម្បីជាមូលដ្ឋានទៅលើការវិនិច្ឆ័យ និងការកាត់សេចក្តីនីមួយៗ។ នៅក្នុងការសិក្សាស្រាវជ្រាវនេះ ភស្តុតាងកំណត់បានជាព្រឹត្តិហេតុ ឬអង្គហេតុទាំងឡាយដែលត្រូវបានកំណត់ដោយច្បាប់ទៅលើទម្រង់នីតិវិធីនានា ក្នុងការបង្ហាញ ឬបដិសេធទៅលើបទល្មើសនៃព្រឹត្តការណ៍ណាមួយ នូវការដាក់បន្ទុក ឬដោះបន្ទុកទៅលើទំនួលខុសត្រូវរបស់បុគ្គល កំណត់បាននូវកម្រិតខ្ពស់ ឬទាប ធ្ងន់ ឬស្រាលទៀតផង។ សារៈសំខាន់នៃភស្តុតាងនេះហើយ ដែលនាំឲ្យដំណាក់កាលនូវការដោះស្រាយរបស់ស្ថាប័នយុត្តាធិការនីមួយៗត្រូវស្វែងរកនូវប្រភពនៃភស្តុតាងឲ្យបានច្បាស់លាស់ជាមុនសិនក្នុងការវិភាគស៊ីជម្រៅ។ ជាមួយគ្នានេះផងដែរ ភស្តុតាងមិនមែនមានត្រឹមតែវត្ថុតាងដែលមាននៅកន្លែងកើតហេតុប៉ុណ្ណោះទេ តែភស្តុតាងក៏មានប្រភពច្រើនដែលអាចទទួលបានមកពី ការបំភ្លឺរបស់សាក្សី, ការបំភ្លឺរបស់ជនរងគ្រោះ, ការបំភ្លឺរបស់ជនជាប់ចោទ ក៏ដូចជាការបំភ្លឺរបស់ជនសង្ស័យជាដើម។ នៅក្នុងការស្វែងរកភស្តុតាងនេះត្រូវបានបញ្ញត្តិនៅក្នុងច្បាប់ ដែលតម្រូវឲ្យអ្នកអនុវត្តចាំបាច់ទាមទារឲ្យមានទំនួលខុសត្រូវខ្ពស់ ហ្មត់ចត់បំផុត ដោយគោរព និងស្របទៅតាមនីតិវិធីដែលត្រូវឆ្លងកាត់ការស៊ើបអង្កេតដោយមន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ និងការស្រាវជ្រាវប្រមូលភស្តុតាងដោយចៅក្រមស៊ើបសួរមុននឹងឈានដល់ការត្រួតពិនិត្យសំណុំរឿងដោយព្រះរាជអាជ្ញា។ នេះបញ្ជាក់ឲ្យឃើញថាតួនាទី និងមុខងាររបស់ស្ថាប័នយុត្តាធិការ ជាពិសេសមន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ ព្រះរាជអាជ្ញា និងចៅក្រមស៊ើបសួរបានចូលរួមយ៉ាងសកម្មក្នុងការប្រតិបត្តិ។ លើសពីនេះនៅក្នុងជំពូកនីមួយៗនៃសារណា ក៏បានបង្ហាញអំពីមធ្យោបាយនៃការបង្ហាញភស្តុតាង និងការអធិប្បាយពន្យល់អំពីប្រភេទនិងប្រភពភស្តុតាង ដែលទុកជាឯកសារជំនួយដល់ការសិក្សាស្រាវជ្រាវរបស់សិស្សនិស្សិត ព្រមទាំងជាជំនួយដល់ការបំពេញមុខងាររបស់មន្ត្រីនគរបាលយុត្តធម៌ ព្រះរាជអាជ្ញា និងចៅក្រមស៊ើបសួរផងដែរ។

អនុសាសន៍

អនុសាសន៍

ដើម្បីអនុវត្តច្បាប់ និងការសិក្សា ស្រាវជ្រាវភស្តុតាងនៅព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាឲ្យមានភាពរីកចម្រើន និងកាន់តែល្អប្រសើរបន្ថែមទៀតនោះ យើងខ្ញុំសូមជូនអនុសាសន៍ដូចខាងក្រោមនេះ៖

សូមឲ្យក្រសួងយុត្តិធម៌ចូលរួមសហការគ្នាជាមួយក្រសួងអប់រំ យុវជន និងកីឡា ក្នុងការត្រួតពិនិត្យទៅលើសកលវិទ្យាល័យនានា នូវមុខវិជ្ជាបង្រៀនទាំងឡាយ ដែលក្នុងនោះក៏មាន មុខវិជ្ជានីតិសាស្ត្រ ដោយមានការបញ្ជូនអ្នកជំនាញផ្នែកភស្តុតាងរបស់ខ្លួនផ្ទាល់ទៅតាមសកលវិទ្យាល័យនោះ ដើម្បីធ្វើបទបង្ហាញអំពីគោលការណ៍នៃការកំណត់ និងរបៀបស្រាវជ្រាវភស្តុតាងដល់និស្សិត ដែលកំពុងសិក្សានៅសាលា ឬក៏រៀបចំឡើងជាការផ្សព្វផ្សាយជាសាធារណៈ អំពីនីតិវិធីទទួលបានភស្តុតាងសដលស្របច្បាប់យ៉ាងតិចបួនខែម្តង ដើម្បីជាចំណេះដឹងបន្ថែមដល់អ្នកសិក្សា។ លើសពីនេះទៅទៀតនោះសម្រាប់ការបង្រៀនទូទៅផ្នែកនីតិសាស្ត្រនេះ ក្រសួងយុយុត្តធម៌ និងក្រសួងអប់រំ គួរមានការសហការគ្នាដើម្បីឲ្យនិស្សិតនឲមានឱកាសចុះទៅសិក្សាផ្ទាល់នៅទីកន្លែងអនុវត្តនីតិវិធី(សាលាដំបូងរាជធានីខេត្ត សាលាឧទ្ធរណ៍ ឬតុលាការកំពូល...) ដើម្បីជាការពង្រឹងនូវចំណេះដឹងនានាបន្ថែមទៀតដែលមានក្នុងការអនុវត្តប្រចាំថ្ងៃ។

ជាងនេះទៅទៀត ចំពោះសិស្សចៅក្រមនៃរាជបណ្ឌិតសភាវិជ្ជាជីវៈតុលាការត្រូវខិតខំសិក្សា ដោយយកចិត្តទុកដាក់បំផុត ពីព្រោះថាវាជាមូលដ្ឋានមួយដ៏សំខាន់បំផុតសម្រាប់អ្នកអនុវត្តន៏ច្បាប់។

ព្រះរាជអាជ្ញា ចៅក្រម ឬអ្នកប្រកបវិជ្ជាជីវៈនៅវិស័យតុលាការ ត្រូវតែប្រកាន់ខ្ជាប់នូវវិជ្ជាជីវៈរបស់ខ្លួនដោយមិនត្រូវយកការសង្ស័យណាមួយដែលគ្មានភស្តុតាងមកធ្វើការសម្រេចសេចក្តីទេ ពោលគឺរាល់ការធ្វើសេចក្តីសម្រេចត្រូវតែពឹងផ្អែកទៅគោលការណ៍នៃភស្តុតាងដែលបានកំណត់ដោយច្បាប់ មិនមែនជាភស្តុតាងដែលមានចរិកលក្ខណៈទុច្ចរិតឡើយ។

មន្ត្រីនគរបាលយុត្តធម៌ ដែលជាអ្នកអនុវត្តច្បាប់ផ្ទាល់ និងជាអ្នកស្រាវជ្រាវភស្តុតាងចំពោះបទល្មើសនានាដែលបានកើតឡើងនោះ គួរតែពង្រឹងបន្ថែមនូវចំណេះដឹងអំពីនីតិវិធីនៃការប្រមូលភស្តុតាង ព្រមទាំងនីតិវិធីនានាផ្សេងៗទៀតដែលត្រូវយកមកប្រើប្រាស់បំពេញភារកិច្ច។ ដូច្នេះហើយ ក្រសួងមានសមត្ថកិច្ចគួរតែបើកវគ្គបណ្តុះបណ្តាលបន្ថែមដល់មន្ត្រីនគរបាលយុត្តិធម៌ អំពីការស្រាវជ្រាវអំពីភស្តុតាងឲ្យបានជាប្រចាំ ជាពិសេសនោះគឺ ការប្រើប្រាស់នៅបច្ចេកវិទ្យាទំនើបៗនានាដើម្បីជាភាពងាយស្រួល ឆាប់រហ័ស និងមានប្រសិទ្ធភាពជាងមុនក្នុងការបំពេញភារកិច្ច។

ឯកសារយោង

ឯកសារយោង

១. ច្បាប់ និងលិខិតបទដ្ឋានគតិយុត្ត

- រដ្ឋធម្មនុញ្ញ នៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា ,ថ្ងៃទី២៤ ខែកញ្ញា ឆ្នាំ១៩៩៣
- ក្រមព្រហ្មទណ្ឌ នៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា, លេខ នស/រកម/១១០៩/០២២, ចុះថ្ងៃទី៣០ ខែវិច្ឆិកា ឆ្នាំ២០០៩
- ក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ នៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា, លេខ នស/រកម/០៨០៧/០២៤, ចុះថ្ងៃទី១០ ខែសីហា ឆ្នាំ២០០៧
- ក្រមរដ្ឋប្បវេណី នៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា, លេខ នស/រកម/១២០៧/០៣០, ចុះថ្ងៃទី២១ ខែវិច្ឆិកា ឆ្នាំ២០០៧
- ច្បាប់ស្តីពីការរៀបចំអង្គការតុលាការ, លេខ នស/រកម/០៧១៤/០១៥, ចុះថ្ងៃទី១៦ ខែកក្កដា ឆ្នាំ២០១៤
- ច្បាប់ស្តីពីលក្ខន្តិកៈចៅក្រម និងព្រះរាជអាជ្ញា, លេខ នស/រកម/០៧១៤/០១៦, ចុះថ្ងៃទី១៦ ខែកក្កដា ឆ្នាំ២០១៤

២. សៀវភៅ និងស្នាដៃនិពន្ធ

- សៀវភៅ **នីតិភស្តុតាង**, សាស្ត្រាចារ្យ អ៊ិន បូផា បោះពុម្ពលើកទី២ ឆ្នាំ២០១៦
- សៀវភៅ **នីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ**, លោកសាស្ត្រាចារ្យ រុន ពណ្ណារិទ្ធ និងលោកស្រីសាស្ត្រាចារ្យ ចាំង ស៊ីណាត បោះពុម្ព ឆ្នាំ២០១៤
- សៀវភៅ **ភស្តុតាងក្នុងរឿងក្តីព្រហ្មទណ្ឌ**, សាស្ត្រាចារ្យ ហ៊ីង ធីឫទ្ធិ បោះពុម្ពលើកទី១ ឆ្នាំ២០០៨

បញ្ជីឧបសម្ព័ន្ធ

- ឧបសម្ព័ន្ធទី១. នីតិវិធីក្នុងការធ្វើសម្បថ
- ឧបសម្ព័ន្ធទី២. គំរូសាលក្រម
- ឧបសម្ព័ន្ធទី៣. ដីកាចាត់តាំងតំណាងអយ្យការ
- ឧបសម្ព័ន្ធទី៤. ដីកាសន្និដ្ឋានបញ្ជូនរឿងឲ្យស៊ើបសួរ
- ឧបសម្ព័ន្ធទី៥. ដីកាបង្គាប់ឲ្យស៊ើបសួរបន្ថែម
- ឧបសម្ព័ន្ធទី៦. ដីកាបង្គាប់ឲ្យចុះពិនិត្យទីកន្លែងកើតហេតុ
- ឧបសម្ព័ន្ធទី៧. ដីកាចាត់តាំងអ្នកជំនាញ
- ឧបសម្ព័ន្ធទី៨. ដីកាបង្គាប់ឲ្យដំកល់ទុកវត្ថុតាង
- ឧបសម្ព័ន្ធទី៩. ដីកាសន្និដ្ឋានស្ថាពរ
- ឧបសម្ព័ន្ធទី១០. ដីកាបញ្ជូនសំណុំរឿងទៅជំនុំជម្រះ
- ឧបសម្ព័ន្ធទី១១. ដីកាបង្គាប់ឲ្យឆែកឆេរលំនៅដ្ឋាន ឬរុករកវត្ថុតាង
- ឧបសម្ព័ន្ធទី១២. ដីកាបង្គាប់ឲ្យឃុំខ្លួនបណ្តោះអាសន្នបន្ត
- ឧបសម្ព័ន្ធទី១៣. រូបភាពវត្ថុតាង(អាវុធ)
- ឧបសម្ព័ន្ធទី១៤. ភស្តុតាងជាស្លាកស្នាម
- ឧបសម្ព័ន្ធទី១៥. ស្នាមក្រយៅដៃ និងជើង

ឧបសម្ព័ន្ធទី១

ឧបសម្ព័ន្ធ
នីតិវិធីក្នុងការធ្វើសម្បថ

ការធ្វើសច្ចាប្រណិធាន ត្រូវដឹកនាំដោយក្រឡាបញ្ជីមួយរូប ហើយត្រូវធ្វើនៅចំពោះមុខវត្ថុសក្តិសិទ្ធិ នៅទីកន្លែងនៃតុលាការនីមួយៗ ។

មុននឹងចាប់ផ្តើមធ្វើសម្បថ អ្នកស្បថត្រូវអុជទៀន ធូប បូជាចំពោះវត្ថុសក្តិសិទ្ធិដែលខ្លួនត្រូវស្បថនោះ ។ បន្ទាប់មកក្រឡាបញ្ជីត្រូវអានប្រាប់វាទខ្លាំងៗ ច្បាស់ៗ ឱ្យអ្នកស្បថស្តាប់ រួចអាន **ពាក្យសច្ចាប្រណិធាន** ឱ្យអ្នកស្បថ ថាតាម ។

ក្រោយពីធ្វើសម្បថរួច ក្រឡាបញ្ជីត្រូវធ្វើកំណត់ហេតុដែលបានឱ្យស្បថនោះ បញ្ជាក់ថា បានធ្វើត្រឹមត្រូវហើយ សេចក្តីបានចេញវាចាឱ្យស្បថយ៉ាងណា ត្រូវកត់ក្នុងកំណត់ហេតុយ៉ាងនោះផង។

ប្រារព្ធវាទ

បពិត្រអស់ទេព្រក្ស អារុក្ខអារក្សអ្នកតា និងបារមីដ៏សក្តិសិទ្ធិ មានព្រះអង្គដងកើរ ព្រះអង្គ ក្រពុំឈូក ព្រះអង្គស្វេតឆ្ឆត្រ ព្រះអង្គចេក ព្រះអង្គចម អ្នកតាឃ្លាំងមឿង អ្នកតា ក្រហមក លោកតាដំបងដែក លោកតាដំបងក្រញូង លោកយាយទេព ព្រះអង្គវិហារសួគ៌ ព្រះអង្គព្រះ ជីវីវត្តបារាយណ៍ ព្រះអង្គវត្តភ្នំខ្ពែង ជាដើម សូមយាងអញ្ជើញមកធ្វើជាអធិបតី ក្នុងពិធីសម្បថនេះ ត្បិតគូក្តីនេះបានឈ្លោះទាស់ទែងគ្នា ហើយអះអាងលើសាក្សីថាជាអ្នកបានដឹង បានឃើញ បានឮ និងបានចាំដោយផ្ទាល់ ហើយច្បាប់តម្រូវឱ្យយកអ្នកទាំងនេះ មកធ្វើជាសាក្សី ឱ្យឆ្លើយឱ្យបានទៀងត្រង់តាមពិត ។

បើអ្នកណាឆ្លើយមិនពិត តាមដែលខ្លួនបានដឹង បានឃើញ បានឮ និងបានចាំទេ សូមអស់ទេព្រក្ស អារុក្ខអារក្សអ្នកតា យាយទេព និងបារមីដ៏សក្តិសិទ្ធិ បំផ្លាញឱ្យលាញឱ្យស្លាប់តែហោង យ៉ាងវេទនា ដោយគ្រាប់កាំភ្លើង ខ្សែភ្លើងឆក់ រន្ទះបាញ់ ខ្លាខាំ ពស់ចឹក លុះអនាគតជាតិឱ្យព្រាត់ប្រាសឪពុកម្តាយ បងប្អូន កូនចៅ ឱ្យក្ររហេមរហាមខ្សត់ទ្រព្យ រងទុក្ខវេទនា អស់ប្រាំរយជាតិ ។

បើអ្នកណាឆ្លើយឱ្យការណ៍ដោយពិតត្រង់ មិនវៀចវេរ មិនភូតកុហក មិនលំអៀង

ព្រោះជាញាតិសាលោហិត មិនសមគំនិត ព្រោះខ្វាច ព្រោះស្អប់ ព្រោះលាភសក្ការៈ ព្រោះស៊ីសំណូកទេ សូមអស់ទេព្រក្ស អារុក្ខអារក្សអ្នកតា យាយទេព និងបារមីដ៏សក្តិសិទ្ធិក្នុងលោកជួយឱ្យគេមានអាយុយឺនយូរ មានសុខភាពល្អ មានទ្រព្យសម្បត្តិសម្បូរណ៍ហូរហៀរ មានញាតិផៅគោរពស្រលាញ់ រាប់អាន លុះអនាគតជាតិបានជួបតែសេចក្តីល្អ ចម្រុងចម្រើន ថ្កុំថ្កើង រុងរឿង សមដូចសេចក្តី បំណងប៉ងប្រាថ្នា កុំបីអាក់ខានឡើយ ។

ពាក្យសច្ចាប្រណិធាន

ខ្ញុំសូមឆ្លើយតែការពិត ដែលខ្ញុំបានឃើញ បានឮ បានដឹង និងបានចាំផ្ទាល់ ។

បើខ្ញុំឆ្លើយមិនពិត ដោយប្រការណាមួយ សូមអស់ទេព្រក្ស អារក្សអ្នកតា និងបារមីដ៏សក្តិសិទ្ធិទាំងអស់ បរាមុខខ្ញុំ ឱ្យវិនាសលាញ អន្តរាយទ្រព្យសម្បត្តិ និងស្លាប់តែហោងយ៉ាងវេទនា តែបើខ្ញុំឆ្លើយពិតត្រង់ សូមទេវតាជួយឱ្យខ្ញុំ មានទ្រព្យសម្បត្តិសម្បូរណ៍ហូរហៀរ និងរស់នៅប្រកបដោយសេចក្តីសុខក្សេមក្សាន្ត ជួបជុំបងប្អូន ញាតិផៅសន្តាន ជារៀងរហូតគ្រប់ជាតិកុំបីអាក់ខានឡើយ ។

ឧបសម្ព័ន្ធទី១៣

NP22 9x19mm

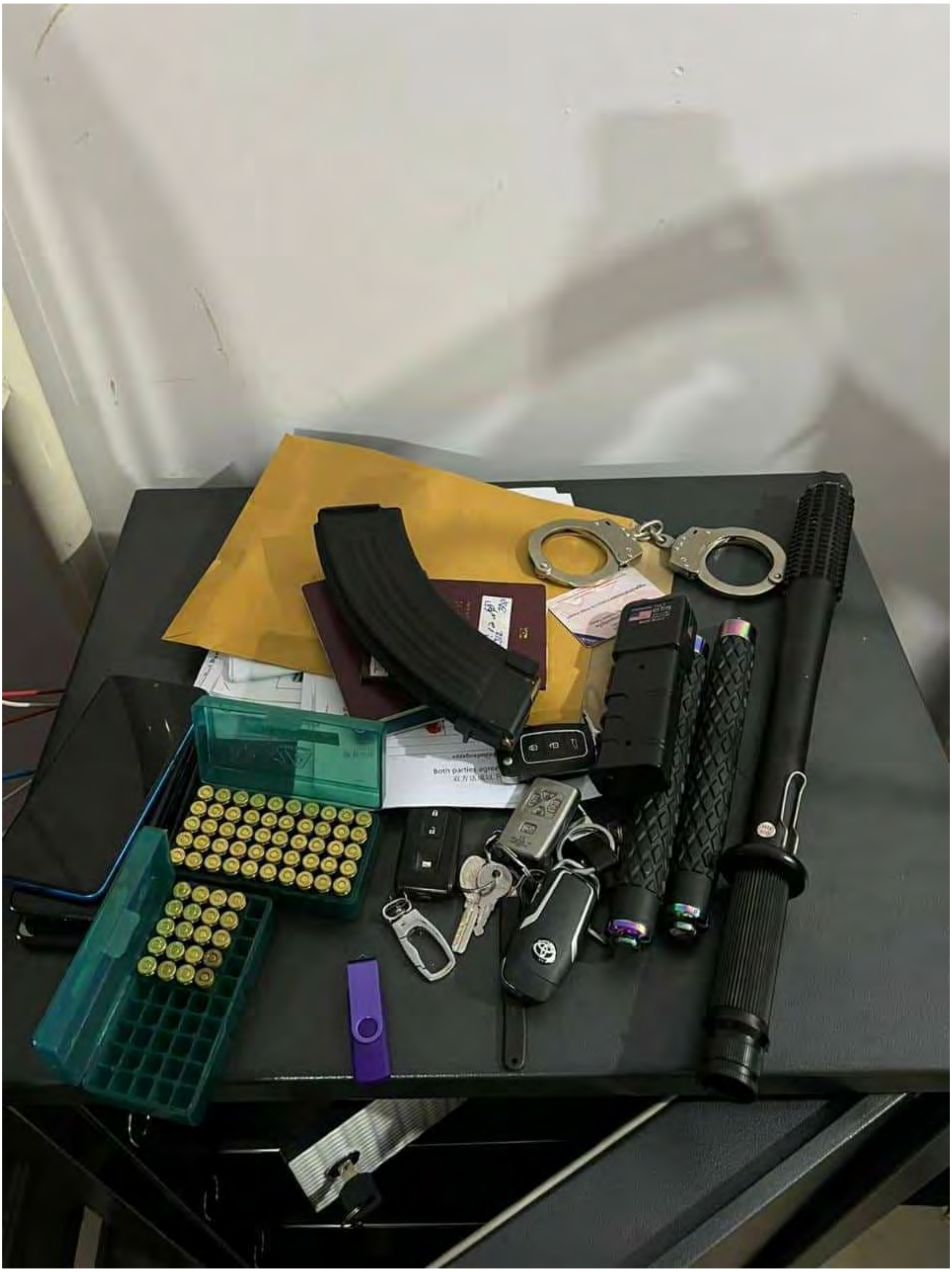

ឧបសម្ព័ន្ធទី១៤

ឧបសម្ព័ន្ធទី១៥